

Борис Гуменюк

Із щоденника посла України

Київ – Нікосія – Київ

Борис ГУМЕНЮК

Із ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ

Київ – Нікосія – Київ

Київ – 2021

ISBN 978-617-95108-1-6

Україна дипломатична

Випуск 20

Борис ГУМЕНЮК
Із ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ
Київ – Нікосія – Київ

Серія «Бібліотека наукового щорічника
«Україна дипломатична»
Випуск 20

Засновники серії
Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв
Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Історичний клуб «Планета»

Видавець
Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв

ГУМЕНЮК Б.І.
Із щоденника посла України. Київ – Нікосія – Київ – К.: ДП «ГДІП», 2021. – 208 с.

У книзі висвітлено спогади Бориса Івановича Гуменюка – Надзвичайного і Повноважного Посла України у Республіці Кіпр (2003-2007; 2012-2019).

Автор докладно описує передумови становлення своєї кар'єри дипломата, згадує знакові події з особистого та професійного життя за понад десятиріччя перебування на дипломатичній службі в іноземній країні. Вагому роль у контексті світосприйняття пана Посла та його родини відіграла, зокрема, держава Кіпр та її мешканці.

Автор, із залученням численних світлин та наукових публікацій, передає хронологію подій, які відбувалися у сфері справ Посольства України в Республіці Кіпр, створюючи унікальний біографічний та історичний доробок з історії інституційної дипломатії України. У виданні висвітлено питання дипломатичної історії України, наведено імена видатних постатей, які брали безпосередню участь у становленні української дипломатії, тож видання буде актуальним для науковців, представників дипломатичної сфери, студентів та всіх, хто цікавиться історією дипломатії.

Дякую за підтримку у реалізації цього проєкту Карачуну В. І.

Головний редактор: Володимир Денисенко

Коректор: Віра Карпенко

Макет та верстка: Сергій Тарасенко

© ДП «ГДІП»
© Борис ГУМЕНЮК

Борис ГУМЕНЮК

Із ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ
Київ – Нікосія – Київ

Я дякую долі, що Кіпр був у моєму житті. Він глибоко увійшов і міцно закарбувався в полотні мого життєвого – а насамперед професійного – шляху. І, звичайно, став важливою, навіть епохальною віхою для моєї родини – дружини Алли і синів Івана та Ярослава.

Кожного із нас Кіпр підняв на якісно новий рівень світосприйняття. Та й загалом одинадцять років, проведених у цій острівній середземноморській державі в якості Надзвичайного і Повноважного Посла України, були часом особливо позитивних вражень, постійного відкриття власних нових горизонтів, щасливих зустрічей із цікавими людьми – політиками, колегами по цеху – дипломатами, із журналістами, з бізнесменами, з духовними лідерами, з багатьма мешканцями Кіпру – представниками як грецькомовної, так і турецькомовної громад.

До джерел

Осмислюючи та намагаючись об'єктивно оцінити значення для себе кіпрського періоду, я щоразу подумки повертався до того епізоду, з якого, власне, почалося моє «ходіння за два моря». Адже раніше я ніколи не думав і не планував (краще сказати – не наважувався це робити) бути Надзвичайним і Повноважним Послом моєї України, представляти її в іншій державі, сприяти налагодженню багатосторонніх відносин, зміцнювати договірно-правову базу і взагалі – представляти (яке вагоме значення має це слово в контексті виконання дипломатичних функцій!) на політичному рівні державу Україна за кордоном.

Це не означає, що у мене, як і в кожної нормальної людини, не було амбітних планів, особливо в період юнацьких мрій. Звичайно, це були не Архімедові масштаби – дайте важіль, і я переверну світ, але десь так, якісь подібні марева щодо порятунку світу в контексті дуже гарячих періодів «холодної війни» 60–70 рр. минулого століття в моїй свідомості юрмилися.

Ще старшокласником, дізнавшись про існування МДІМВ, заклав собі програму – неодмінно стати міжнародником, висококласним спеціалістом, а там, гадав, якось воно само собою складеться. Адже я був певен, що глибокі знання, полум'яне серце і моя беззастережна готовність віддати життя за кращу долю «пригноблених народів світу», така собі корчагінська настанова на майбутнє, будуть помічені і використані в моїй особі належним чином.

З такими морально політичними, я б сказав – філософськими цінностями, виробленими радянською ідеологією, особливо в частині її піонерсько-комсомольського накачування мізків (а я завжди був відмінником – від золотої медалі за середню школу до Ленінської стипендії в роки навчання в університеті – жодної (!) четвірки), я вступив у доросле життя.

До речі, мало не став студентом омріяного інституту: із двох профілюючих іспитів один, англійську мову, я склав на відмінно, з історії – отримав четвірку. Як абітурієнт із родини службовців, я не вписувався в схему робітничо-селянської партійної квоти. Та, коли я забирав документи (останні два іспити – твір та географію – не хотів складати, розуміючи, що в цілому вступ програно), мене відвів убік чоловік, якого я не раз бачив коло приймальної комісії.

До речі, перш ніж здати документи, потрібно було пройти ще й співбесіду у приймальній комісії, яка з'ясовувала твій політико-інтелектуальний

рівень. Комісія складалася із студентів МДІМВ, активістів-комсомольців, які влітку – чи за власним бажанням, чи за рознарядкою – виконували роль такого собі хвильоріза, перед яким абітурієнти-новачки мали продемонструвати ступінь своєї зрілості (чи незрілості) для вступу у цей божественний на той час храм науки. Мене запитали, яких я знаю зарубіжних діячів – лауреатів Ленінської міжнародної премії борців за мир. І коли я не задумуючись почав перелічувати прізвища: Ромеш Чандра, Ренато Гуттузо, Пабло Пікассо, Оскар Німейєр, Глезос Маноліс, Луїс Арагон, Херлуф Бідструп, – вони, як на мене, трохи очманіли і чомусь підозріло швидко зі мною розпрощалися, побажавши успіхів на іспитах.

Ще більш ошелешені були дві викладачки – екзаменаторки з англійської мови, коли я бездоганно пройшов всі етапи цього іспиту: читання, переклад тексту, знання граматики, відповіді на усні запитання. З мого зовнішнього вигляду вони зрозуміли, що я юнак не з Арбату і аж ніяк не закінчував московську спеціалізовану школу із поглибленим вивченням англійської мови. І вже після того, як виставили мені «відмінно» в екзаменаційному листі, поцікавилися: «Откуда вы? Кто ваш учитель английского языка?». Я з гордістю відповів, що я з Вінниччини, а вчительку звати Густа Миронівна Клецельман. В їхніх очах я прочитав: «Є багато див на світі, що ж, і таке буває…»

Отже, до мене підійшов чоловік середнього зросту, середнього віку, в гарному сірому костюмі (такий я бачив тоді лише в кінофільмах про іноземних шпигунів) і доброзичливо порадив мені не перейматися, піти за осіннім призовом до ЗС СРСР, вступити там до лав КПРС (принаймні, стати кандидатом), і потім, цитую, «с таким знанием английского языка, из глубинки, после срочной службы вы легко поступите в МГИМО».

Однак доля мене, слава богу, занесла до рідного – і тоді, а тепер, за умов незалежності, тим паче – Київського державного університету імені Тараса Шевченка.

Мобілізаційний набір до армії був восени, а в серпні 1971 р. було оголошено набір на факультет міжнародних відносин, який поновив свою славну історію. Туди я досить легко вступив, склавши один – як медаліст – іспит на відмінно з історії (екзаменатори – проф. М.О. Буцько, доц. О.В. Долінський).

Отже, вектор трохи відхилився, але із обраного курсу я не зійшов. Я почувався абсолютно щасливим, оскільки мрія стати міжнародником в принципі здійснювалася. Втім, майбутнє виглядало досить непевно, адже ніхто не знав, що нас чекає на виході. Більше того, ходили різні чутки, які, гадаю, продукувалися недоброзичливцями, зокрема тими, хто не вступив

на цей факультет, що цей навчальний підрозділ університету створено для студентів-іноземців, переважно із країн Азії, Африки та Латинської Америки. Частина цих країн представляла собою так звану соціалістичну орієнтацію. На факультеті відповідними органами з представниками цих країн проводилася робота з підготовки майбутніх політичних еліт, які таким чином були орієнтовані на зовнішньополітичний курс СРСР. А нами, невеликою кількістю радянських студентів, мовляв, розбавляли цю мішанину племен і народів.

Очевидно, в цьому була якась своя правда, але головна правда, принаймні для мене, полягала в іншому. З перших днів я занурився у навчання. Наші викладачі – професори, доценти, асистенти – то були інтелектуали, висококласні професіонали, якими завжди славився Київський університет.

Я не збираюся оцінювати ідеологічну складову університетської програми – життя і практика це зробили за нас, але той професіоналізм, який був притаманний моїм викладачам з різних галузей знань – з історії, права, економіки, іноземних мов, настільки мене полонив, що моя попередня життєва установка просіла, практично зруйнувалась, і я захотів стати схожим на них, бодай трохи наблизитися до їхнього рівня. Навчитися так само глибоко розбиратися в проблемах, що складали зміст курсів та спецкурсів, які вони нам так дохідливо викладали.

Лекції В. Жебокрицького, А. Мартиненка, В. Бруза, Т. Солтановської, Г. Письменного, В. Волковинського, В. Копєйчікова, І. Лукашука, К.Руденко, Р.Синельникової, М.Коростаренка, В.Лукашенка, В. Будкіна, Г. Цвєткова, М. Кірсенка, В. Вітрука, Б. Яценко, І. Доценко, Т. Архіпович, Н. Лапоногової, Н. Мольченко, Т. Некряч, О. Семенця, М. Попова, Д. Шевченко (останні двоє – військовий переклад) назавжди прищепили мені любов до академічного життя. І коли на п'ятому курсі, перед випуском, мене як Ленінського стипендіата декан запитав, чи хочу я працювати в МЗС, чи вступити до аспірантури, я без вагань відповів: «Хочу вступити до аспірантури, планую залишитися в університеті».

Мої амбіції дещо приземлились, і на порядку денному стояло лише одне завдання – написати якісну кандидатську дисертацію і вдало її захистити, що й відбулося 15 вересня 1980 року.

Почесна
ГРАМОТА

КИЇВСЬКИЙ
обласний комітет ЛКСМУ
НАГОРОДЖУЄ
ГУМЕНЮКА БОРИСА ІВАНОВИЧА

студента IУ курсу ф-ту міжнародного права та міжнародних відносин Київського державного університету, студдекана ф-ту, Ленінського стипендіата - за відмінне навчання та активну участь у громадському житті ВУЗу.

Секретар обкому ЛКСМУ

Грудень, 1974 р.

БОРИСУ ІВАНОВИЧУ

Секретар комітету ЛКСМУ

Провісник

До чого тут Кіпр? Власне, ще в студентські роки мені було подано сигнал, який в круговерті життєвих подій я, звісно, не завважив. Та щось провісницьке у тому було...

Річ у тім, що буквально з перших хвилин перебування в статусі студента факультету МВ і МП Київського університету я з головою поринув не тільки в академічну, навчально-дослідницьку роботу, а й завзято взявся за громадську роботу. Моя енергія переливалася через край – хотілося всього й одразу: бути відмінником (вчитися справді було надзвичайно цікаво, а тому почувався дуже комфортно), але водночас хотілося бути у вирі позалекційного життя. На той час це означало бути насамперед комсомольцем-активістом. Вже у другому семестрі першого курсу мене обрали комсоргом курсу. Я дуже тим пишався, відчуваючи, яка «колосальна відповідальність» відтепер звалилася на мої плечі за проведення інтернаціональної роботи із студентами-іноземцями нашого факультету.

Як на моє тодішнє розуміння, інтернаціональна робота – це перш за все неодмінно познайомитись і потоваришувати з якомога більшою кількістю представників десятків країн Азії, Африки, Латинської Америки, Європейського континенту (у нас також навчалися студенти, правда, в дуже обмеженій кількості, із Болгарії, Чехословаччини, Угорщини, Республіки Кіпр). Для хлопця із містечка на Поділлі (до речі, теж інтернаціонального – молдовани, євреї, українці, цигани) перебування у середовищі іноземців – представників середніх і навіть елітарних класів було певною мірою ніби вступом до якогось закритого клубу, де я захотів почуватися впевнено, рівноправним обранцем долі, людиною, котра усвідомлює свою значимість та вагу.

Отже – потрібно було рухатися вперед: знайомитися, пропонувати якісь спільні програми, активно їх втілювати. Тобто – бути дуже комунікабельним. За відсутності в ті часи так званих соціальних мереж і комунікаційних механізмів в сучасному розумінні цих понять потреба мати зворотній зв'язок із студентським загалом природно привела мене до редакції університетської багатотиражки – газети «Київський університет».

Спонукало мене до цього і те, що ще на першому курсі з невідомих для мене причин (я ще нічим не відзначився) у газеті було опубліковано замітку про мене із моїм фото. Я пішов до редакції подякувати за такий promotion, а звідти вже вийшов якщо не власним кореспондентом (такий статус я от-

римав згодом – звичайно, на громадських засадах), але людиною, яка отримала завдання писати про все цікаве, що відбувається у житті факультету.

А оскільки цікавим було все, я почав активно, так би мовити, висвітлювати студентське, наукове, спортивне, громадське життя факультету, писати про своїх друзів – іноземних студентів і співвітчизників, які вже тоді були неординарними особами. Словом, про все-все.

У мене склалися теплі, товариські стосунки із колективом редакції – Євгеном Бондарем, Оленою Гутянською, Лесею Івановою, Наталією Бородюк. Я завжди буду вдячний за атмосферу дружелюбності, приязного ставлення до мене, коли б я не з'являвся в редакції.

П'ятниця, 31 березня 1972 р.

ХЛОПЕЦЬ З БЕРЕГІВ ДНІСТРА

Є на чудовій Вінниччині невеличке древнє місто Могилів-Подільський, що розкинулося на берегах швидкоплинного Дністра. І живуть у цьому місті працьовиті та привітні люди.

...Ще навчаючись у школі, Боря Гуменюк мріяв про цікаву професію дипломата. А після кінофільму «Посол Радянського Союзу» вже все твердо й вирішив.

У школі вчився добре. І щасливо забилося серце, коли на випускному вечорі директор оголосив, що Боря удостоєний найвищої шкільної нагороди — золотої медалі.

Школа залишилась позаду, і перед сімнадцятирічним хлопцем постала ота «єдина дорога в життя», про яку так часто говорили вчителі. Вдома порадили йти працювати, відчути смак заробленого хліба. Боря не заперечував. Незабаром став до верстату Могилів-Подільського машинобудівного заводу імені Кірова і працював на ньому цілий рік, аж поки не дізнався, що в Київському університеті відкривається факультет міжнародних відносин і міжнародного права.

Настав серпень. Настала найвідповідальніша для хлопця пора — вступні іспити.

— Хвилювався цілий місяць, — розповідає Боря. — Зате не марно: у кінці серпня побачив своє прізвище серед тих, хто став студентом університету. Мрія здійснилась.

Швидко промайнули місяці першого семестру, прислав перше в Вориному житті екзаменаційна сесія. Готувався старанно. Сесію склав на самі п'ятірки.

А зараз у Борі Гуменюка — знову студентські будні: лекції, семінари, практичні. Разом з друзями із Судану, Уганди, Марокко хлопець з берегів Дністра опановує цікаві науки, наближаючись до вершин обраної професії.

А. БАБІЙ.

21.04.1972

...на факультеті міжнародних відносин і міжнародного права

7—8 квітня на факультеті міжнародних відносин і міжнародного права проходила XXIX наукова студентська конференція, присвячена Дню науки. У підсекції міжнародних відносин конференцію відкрив декан по роботі з іноземцями Ю. Д. Петренко. Він звернув увагу присутніх на все зростаючу роль науки в розвитку сучасного суспільного життя, коротко проінформував про попередні наукові конференції, зокрема — про останню — XXVIII, на якій 70 з представлених робіт було відзначено різноманітними преміями, почесними грамотами, призами. Ю. Д. Петренко побажав студентам успіху в проведенні цьогорічної наукової конференції.

Голова факультетського НСТ О. І. Гаусусець ознайомив студентів з основними напрямками роботи студентського наукового товариства, відзначив, що основною метою його діяльності є максимальне залучення студентів до самостійної наукової діяльності. Тоокаючись сьогоднішніх завдань НСТ, О. І. Гаусусець підкреслив, що вирішальним фактором, який впливає нині на тематику робіт студентів, є наближення знаменної для всього нашого народу дати — 50-річчя утворення СРСР. У зв'язку з цим планується провести в групах цьогорічну наукову конференцію, на якій буде висвітлено різні аспекти цієї історичної події.

Конференція розпочала свою роботу. З великою увагою було заслухано доповіді студентів IV курсу Віктора Ричка і Олександра Цветкова, які обрали темою своїх робіт встановлення та розвиток дипломатичних відносин між Радянським Союзом і США. Актуальність цих робіт особливо підвищується у зв'язку з наступним візитом до Радянського Союзу президента США.

Студентка IV курсу Наталка Сташевська розповіла слухачам про діяльність першого представника Радянського Союзу в США Мартенса.

Важливою особливістю цьогорічної конференції було те, що в її роботі найактивнішу участь взяли наші друзі — студенти-іноземці. У своїх доповідях вони висвітлювали різноманітні міжнародні події, але домінуючою темою їх виступів було: «СРСР і моя країна». Так, студент II курсу Андрту Ніколас (Кіпр) розповів про інтернаціональну зовнішню політику Радянського Союзу, про допомогу, яку він надає волелюбному народові Кіпру в його боротьбі за остаточну свободу і незалежність.

Студент IV курсу Захір Муфлах (Йорданія) ознайомив слухачів з національно-визвольним рухом в арабському світі на сучасному етапі, підкреслив, що запорукою перемоги арабських народів у боротьбі проти агресії Ізраїлю є безкорислива і всебічна допомога Радянського Союзу та інших соціалістичних країн.

Цю ж тему в своєму виступі продовжив студент V курсу Фарід Мазмуд, також з Йорданії.

Всього на конференції було заслухано і обговорено 15 доповідей, і можна твердити, що вона пройшла успішно завдяки, насамперед, активній участі як радянських, та і іноземних студентів, та їх серйозному і сумлінному ставленню до написання наукових робіт.

Б. КРИЦЕВИЙ,
студент I курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м
Газета «КИЕВСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ» — орган парткома, ректор

7.04.1972 р

ІДЕ ЛЕНІНСЬКИЙ ЗАЛІК

Успіхи і недоробки

У ці дні по всій нашій країні, на підприємствах і в колгоспах, на шахтах і будовах, в армійських частинах і в навчальних закладах комсомолія складає Ленінський залік, звітує перед партією і народом про свою роботу, про те, як втілює вона в життя накреслення XXIV з'їзду КПРС.

Розпочався залік і у нас в університеті, зокрема — на факультеті міжнародних відносин і міжнародного права. Так, 1-4 березня комсомольці першої та другої груп відділення міжнародних відносин збиралися для того, щоб доповісти членам авторитетної комісії, до якої входили заступник декана факультету В. С. Білецький, викладач кафедри історії КПРС доцент Г. І. Письменний, член партійного бюро факультету О. І. Гаусусець, секретар комсомольської організації факультету Л. Сергієнко, член комсомольського бюро факультету С. Капто, секретар комсомольської організації курсу С. Марахов, про виконання соціалістичних зобов'язань, взятих ними на початку навчального року.

У процесі заліку з'ясувалося, що першу заповідь студента — вчитися лише на «добре» та «відмінно» — наші студенти виконують з честю. За результатами зимової сесії факультет міжнародних відносин та міжнародного права зайняв перше місце по університету по успішності та кількості відмінників.

Але спеціаліст-міжнародник — це не лише хороший фахівець у своїй галузі науки, не лише широко ерудована людина, що володіє іноземними мовами. Це також людина, яка бере найактивнішу участь у громадському житті. Ось чому члени комісії звернули особливу увагу на цю частину діяльності студентів. І треба сказати, що не всі ще студенти правильно розуміють свої завдання, не всі усвідомлюють, що мета їхнього перебування в університеті — не тільки набуття фаху. Цю думку підкреслив у своєму заключному слові член комісії — член партбюро факультету О. І. Гаусусець.

Залік завершився, і можна твердити — завершився успішно. Його склали всі комсомольці, а такі з них, як В. Дергун, М. Кириченко, Л. Луцький, Ю. Савченко, Б. Гуменюк — склали Ленінський залік з відзнакою. Зараз комсомольці готові взяти на себе нові соціалістичні зобов'язання і виконати їх так само гідно.

Б. КРИЦЕВИЙ,
студент I курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

12.05.1972р.

Незабутня подорож

Подорож дружби — саме так хочеться назвати цю незабутню подорож, яка була організована університетським Клубом бойової та революційної слави і деканатом факультету міжнародних відносин і міжнародного права для 125 кращих студентів факультету. Маршрут подорожі пролiг по героїчних місцях Великої Вітчизняної війни в Білорусії і був присвячений 50-річчю утворення СРСР та 27-й річниці Перемоги над фашизмом.

Маршрут почався з урочистого мітингу в Парку Слави, що на кручі сивого Дніпра, біля Могили Невідомого Солдата. Мітинг відкрив декан факультету міжнародних відносин і міжнародного права, учасник Великої Вітчизняної війни Г. М. Цветков, який розповів екскурсантам про безприкладні бойові подвиги радянських людей. Студенти взяли з Могили Невідомого Солдата священну землю, щоб перенести її на Могилу Невідомого Солдата у фортеці-герої Брести та на Курган Слави, що біля Мінська, і тим самим підтвердити непорушну братерську єдність народів Радянського Союзу, яка кувалась у роки найтяжчих випробувань і розквітає зараз, у роки мирного будівництва.

У перший день подорожі учасники екскурсії відвідали та оглянули меморіальний комплекс — Брестську фортецю-героїй. Перед студентами виступила учасниця героїчної оборони фортеці Анастасія Антипівна Харинова-Янів — розвідниця брестського камвольного комбінату. Вона розповіла про героїчні будні оборони Бреста, про те, як нерівничий гарнізон фортеці — 3,5 тисячі чоловік — понад місяць витримував штурм двох ворожих дивізій, про мужність жінок, які до останньої краплини крові билися поруч з чоловіками. Потім у музеї «Брестська фортеця», що знаходиться на території меморіального комплексу, студентам показали фільм, який документально розповів про героїчну оборону фортеці та її мужніх захисників.

Від імені всіх учасників екскурсії голова університетського Клубу бойової та революційної слави Галлис Мефодіївна Кривошея подарувала дирекції музею пам'ятну книгу про Київ, на якій більш як 30 мовами світу начертано автографи студентів — учасників екскурсії.

У програмі другого дня були відвідини Мінського державного університету ім. В. І. Леніна, де відбулась дружня зустріч з

білоруськими студентами. На мітингу, організованому Клубом бойової і революційної слави Мінського університету, українські і білоруські студенти обмінялися пам'ятними дарунками. Нашій делегації було вручено погруддя В. І. Леніна, а від імені київських студентів виступник декана факультету міжнародних відносин і міжнародного права В. С. Білецький подарував мінчанам книгу про Київський державний університет з автографами учасників екскурсії. В. С. Білецький запросив білоруських друзів відвідати Київ. Запрошення було прийняте з вдячністю.

По закінченні мітингу його учасники вирушили на автобусах до всесвітньо відомого меморіального комплексу Хатинь. Невимовна туга і почуття ненависті до фашистських нелюдів охопили нас, коли ми ступили на землю спаленого 22 березня 1943 року села Хатинь. Поруч із могилами жителів цього села знаходяться ще 126 братерських могил. Їх засіпано землею із 126 білоруських сіл, також спаленим фашистами.

Тужливо відгукуються на подих вітру дзвони, встановлені на місцях колишніх хат. Вони змушують зупинитися, замислитися, згадати, вони закликають: «Люди! Це не повинно повторитися! Бережіть мир!»

Далі шлях екскурсії привів нас до Кургану Слави, що в 15 кілометрах від Мінська. Тут, на місці запеклих боїв за столицю Білорусії, насипано великий курган висотою в 32 метри. На вершині його встановлено чотири бетонних багнети. Вони символізують чотири фронти — 1 Український, II Український, 1 Білоруський та II Білоруський, які в серпні 1944 року успішно реалізували план «Багратіон» — план повного визволення Білорусії від фашистських загарбників. Ми прослухали виступ генерал-майора бронетанкових військ у відставці Сергія Михайловича Сергієнка, який брав безпосередню участь у здійсненні плану «Багратіон». С. М. Сергієнко ще раз підкреслив керівну роль Комуністичної партії, значення непорушного союзу братніх народів СРСР у перемозі над фашистською Німеччиною.

Екскурсія завершилась. І хоч була вона нетривалою, але кількість вражень, обсяг побаченого і пережитого під час неї роблять її незабутньою. Важко переоцінити її пізнавальне і виховне значення, особливо для студентів-іноземців. Мабуть, вперше тут, на цих священних, дорогих кожній радянській людині місцях, вони серцем і розумом відчули всю міць величі, силу і міць Радянського Союзу, який здолав чорну гідру фашизму.

В. ГУМЕНЮК,
студент I курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

Пролетарії всіх країн, єднайтеся!

Ціна видання 4-6 к.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОРГАН ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ, РЕКТОРАТУ, КОМІТЕТУ ЛКСМУ ТА ПРОФКОМУ ОРДЕНА ЛЕНІНА ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

№ 38 (1332) П'ятниця, 1 грудня 1972 р. ЦІНА 2 КОП.

Ленінський урок

...НА ФАКУЛЬТЕТІ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Ленінський урок «Ми — патріоти-інтернаціоналісти» пройшов на другому курсі факультету романо-германської філології. Вступне слово було відоме викладачі історичних наук, доцент М. Г. Хайловський відзначив велике значення проведення цього уроку в переддень 50-річчя СРСР.

З великою увагою студенти вислухали виступи своїх активістів-однокурсників Ларисси Ларіонової, Валентини Іванової, Ірини Ігнатенко, групи відділення романо-германської філології Людмили Найденко. Це були розповіді про трудові будні, про життя студентів, про те, як вони, перші роки вчаться вільно володіти і трудовою сталі мовою «Франсе», вивчає звичаї, обичаї, історичного минулого, про їхні враження з літературних робітничих комітетів, про незабутні відвідини музею В. І. Леніна. Відповіді на запитання студенти з задоволенням давали.

Потім виступили однокурсники. Вони говорили про включення учасників походу СРСР для дуже широкої сили, про те, яку велику роль відіграє це в інтернаціональному вихованні молоді в нашій країні.

Тепло зустріли студенти виступ головокомандувача республіки Кіор, студента III курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права. Він розповів про свою участь у боях за визволення Радянської Батьківщини від німецько-фашистських загарбників і про їхній боротьбі проти американських агресорів у В'єтнамі.

Стенографічно слухачі комсомольці взяли документи VIII Всесоюзного з'їзду комсомолу, з'їзду Рад, 1 з'їзду Рад СРСР імені Володимира Ілліча. Затим перші записи комсомольців-ленінців, вступників в комсомол, завершили в себе справжній будівничий урок комуністичного майбутнього.

На ленінському уроці був присутній секретар партбюро факультету історії КПРС професор факультета, кандидат історичних наук, доцент В. І. Мартинів.

О. ФРОЛЕНКО.

...НА ФАКУЛЬТЕТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Відбувся Ленінський урок на І курсі факультету міжнародних відносин і міжнародного права. Організатором його був комітет спілки КПРС романо-германського факультету, комітет російської мови та комсомольське бюро курсу і комітет комсомолу завжд «Ленінський шлях».

Доповідав «В. І. Ленін — великий інтернаціоналіст» урок відкрив виконавець народних спілки КПРС романо-германського факультету доцент Г. Г. Писаренкий. Він висвітлив цього ленінської національної політики, її творчої основи та принципів, обґрунтував, що Радянський Союз — приклад успішного розв'язання національного питання.

Цікавим був виступ викладача-стажиста романо-германської філології Ларисси Іванівни Ямпольської. Вона розповіла про те, як завдяки великій вірності в житті історичних рішень XXIV з'їзду КПРС, дострокове виконано вісімнадцятий п'ятирічний план в рекордно короткий термін, як наша країна перетворилася на одну з найбільших держав світу. Про це студентська молодь, знаючи М. Писаря, розуміючи надовільну з ГНР, ДРВ, Угорщину, в інші країни.

Активну участь у Ленінському уроці взяли студенти-іноземці, які в своїх доповідях говорили про включення ленінських ідей КПРС у роки нової національності та інтернаціонального питання для всього світу.

З особливою зацікавленістю слухали присутні виступ студентів з ДРВ Нгуєн Тхі-Там Дьепа, який чекав слова Хо Ші Мінн: «Ніщо не дається Батьківщині, як боротьба». Ці слова, що були в свідомості революції 1945 року, не були б ДРВ важкою. Молодий з'ясовують слова, що його народ боронить, боротьбі з партизанами у своїй справедливій боротьбі. Закінчуючи цього з національних друзів народів ДРВ і СРСР, говорить з рідної нової національності та інтернаціонального питання для всього світу. Після виступу Нгуєн Тхі-Там Дьепа учасники обміну одностайно дали високу оцінку цього документа Г. Г. Писаренкий закреслив до уроку США у всіх частинах народного Зеному уроці ДРВ про якими комуністами національного питання.

Студентка з Монголії Дуйн Лхам Очирдорж, студент з Камбоджі Хайнь Естебан Вальдерама, слухачка Хелен Анна Мухя у своїх доповідях говорили про те, як вони розуміють ленінські ідеї, як ленінські принципи можуть бути здійснені в їхніх країнах, про роль Радянського Союзу, який є опорою і надією всіх прогресивних сил світу.

На завершення уроку перед ним виступила виступка старшої більшості, якому пощастило зустрінеться з Ілліним, учасник бою на Радянську владу, генерал-майору у відставці В. С. Васильєв. Розповідь його глибоко схвилювала всіх присутніх.

Підсумовуючи уроку «Ленінський інтернаціоналізм», присвячений 50-річчю утворення СРСР, завідувач Ленінської урок у навчальній факультету міжнародних відносин і міжнародного права. Він стан на одній з основних принципів ленінської політики.

Б. ГУМЕНЮК.

2. «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» 10. XI. 1974

ДОГОВІР

ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ КОМСОМОЛЬСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ II КУРСУ БІОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ І II КУРСУ ФАКУЛЬТЕТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Комсомольські організації факультетів, прагнучи якнайкраще зустріти студентські загони на виконання рішень XXIV з'їзду КПРС та XXIV з'їзду ЛКСМ України, натхненні Постановою ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя утворення СРСР», уклали між собою комсомольськими організаціями університету, з метою підвищення рівня ідейно-виховної роботи серед молоді укладають Договір про співробітництво на такий термін:

I. ІДЕЙНО-ВИХОВНА РОБОТА

1. Організація гідної зустрічі 50-річчя утворення СРСР.
2. Проведення в жовтні Ленінського уроку.
3. Проведення і виконання комсомольцями соціалістичних зобов'язань на гідній зустрічі 50-річчя утворення СРСР.
4. Проведення спільних науково-теоретичних вечорів.
5. Організація проведення тематичних комсомольських вечорів.
6. Успішність комсомольців у системі політосвіти.
7. Проведення зустрічей з цікавими людьми.

II. НАВЧАЛЬНА ТА НАУКОВА РОБОТА

1. Успішне проходження виробничої практики та літньої спеки.
2. Організація та проведення студентських наукових конференцій.
3. Участь студентів у роботі Наукового студентського товариства.

III. СПОРТИВНО-МАСОВА РОБОТА

1. Участь у загальноуніверситетських спортивних змаганнях.
2. Складення норм комплексу ГПО.
3. Проведення спільних спортивних змагань.

В. КОРЖ, секретар комсомольської організації II курсу біологічного факультету.

Б. ГУМЕНЮК, секретар комсомольської організації II курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

РАЗОМ НАЗАВЖДИ

Хочеться розповісти про те, як народилася дружба між двома комсомольськими колективами університету — другого курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права та другого курсу біологічного факультету, — про те, як вона практично втілюється в життя.

Все почалося ще влітку, коли ми, студенти 1 курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права, зустрілися з біологами — тоді також ще першокурсниками — на ударній комсомольській будові нового університету. Почали працювати разом і якось самі собою виникло — ніде не зафіксоване — трудове змагання за кращі виконання денної норми, за дострокове завершення запланованого обсягу робіт. У процесі змагання ми, відверто кажучи, сподівалися одержати одиницю. І вже тоді було вирішено зустрітися на початку нового навчального року. Договір про співробітництво на честь гідної зустрічі 50-річчя утворення СРСР.

Вирішено — зроблено. У вересні було утворено комісію з представників обох факультетів для вироблення тексту Договору, а вже 6 жовтня в актовому залі університету відбулися урочисті збори комсомольських колективів других курсів цих факультетів, на яких Договір було відписано.

Основна мета Договору, як записано в його преамбулі, — мобілізація духу студентської молоді на успішне виконання завдань XXIV з'їзду КПРС, на гідну зустріч піввікового ювілею СРСР, на підвищення рівня ідейно-виховної роботи серед студентів університету. Пункти Договору охоплюють такі заходи як спільне проведення Ленінського уроку, прийняття перехідних соціалістичних зобов'язань, спільне проведення науково-тематичних вечорів та вечорів відпочинку. Планується також спільне проведення спортивних змагань, вечорів та літніх канікул.

Та все це — попереду. А зараз хочеться сказати про те, що вже зроблено за той місяць, що минув з дня підписання Договору.

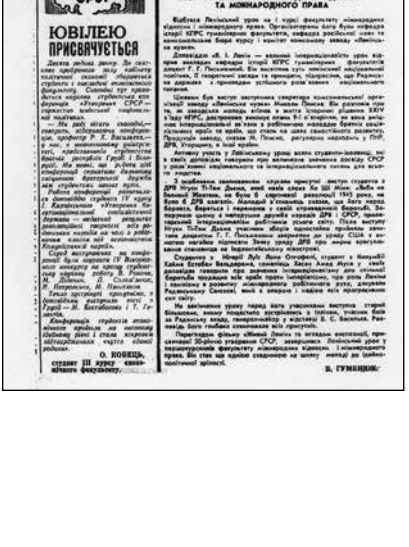
В неділю, що всі студенти, які навчаються в КДУ, не раз бували в нашому Ботанічному саду, та навряд чи всі знають, що на його неосяжній території «провокують» представники з віддаленого світу всіх континентів, всіх географічних зон. У приміщеннях оранжерей, які належать біологічному факультету, ви зараз, у цю холодну пору, можете відчути дурманний аромат тропічних квітів — орхідей, помилуватися кількаметровими пальмами та евкаліптами. Та до того ж — з цікавою, висоперуводзовою лодинною — господарем цього царства квітів і рослин — Володимиром Устиновичем Дидровським. Володимир Устинович гостинно відгодиться бути нашим гідом під час екскурсії по оранжереях, і ми дуже вдячні біологам, які вдалитували для нас цю екскурсію, вдячні за велику корисну і задоволення, які ми мали від неї.

А позаминулої суботи, згідно Договору, у приміщенні інтернатуру 10-го гуртожитку відбувся «Осінній бал» — вечір відпочинку обох комсомольських колективів. Перший вечір дружби, що народився ще у день підписання Договору, перетворився на справжню новорічну ялинку, якою, як вже, повсюдно через усі роки нашого студентського життя, нашої комсомольської спільності.

Піввікової ювілей СРСР ми, безперечно, зустрінемо разом.

Отже, хоча зроблено поки що й небагато, але комсомольці обох факультетів працюють над виконанням пунктів Договору з великим ентузіазмом, із захопленням, із завзяттям, і комсомольське життя в наших колективах стало набагато змістовнішим, набагато цікавішим. І це всіх нас дуже радує.

Б. ГУМЕНЮК,
консорг II курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

П'ятниця, 27 квітня 1973 р.

СЛОВО ТОВАРИША

Провідним принципом діяльності Комуністичної партії у галузі як зовнішньої, так і внутрішньої політики, є принцип пролетарського інтернаціоналізму, який обумовлює єдність дій трудящих усього світу, їх солідарність, взаємодопомогу та взаємопідтримку у боротьбі за визволення людства з-під гніту капіталу, за розвиток та соціальний прогрес.

Яскравим виявом радянського інтернаціоналізму була підтримка героїчного в'єтнамського народу в його боротьбі проти агресії США.

Ось що з цього приводу говорить президент земляцтва в'єтнамських студентів при університеті **Тонг Зуй Б'єм**:

— Протягом багатьох років наш народ вів героїчну боротьбу проти найбільшого імперіалістичного хижака — США. І зараз, після закінчення війни, оглядаючись назад і простежуючи увесь хід боротьби, ми переконуємось, що одним з вирішальних факторів, які привели до перемоги, була всебічна допомога та підтримка Радянського Союзу, інших соціалістичних країн, всього прогресивного людства. Комуністична партія Радянського Союзу, весь радянський народ розглядали справу допомоги В'єтнаму як свою кровну справу, і це було запорукою нашої перемоги.

— Наша країна — Кубинська республіка — наймолодша у великій сім'ї соціалістичних країн, — говорить студентка філологічного факультету **Качіта Дергонес**. — За історично короткий строк ми досягли значних успіхів і цим завдячуємо допомозі та підтримці братніх соціалістичних країн, у першу чергу — Радянського Союзу. На Кубі, за допомогою СРСР, побудовано і будується зараз понад 160 промислових підприємств, провадяться геолого-розвідувальні роботи, розвивається сільське господарство. Усі наші успіхи — це практичне втілення принципу пролетарського інтернаціоналізму, який послідовно провадить у життя Комуністична партія СРСР.

Виходячи з цього непорушного принципу, КПРС, увесь радянський народ подають і будуть подавати далі допомогу арабським народам Близького Сходу, що зазнали агресії з боку імперіалістичного Ізраїлю.

— Ця допомога, — говорить студент з Лівану **Карім Мухаммед**, — вселяє в нас певність, що ми переможемо, як переміг в'єтнамський народ.

Б. ГУМЕНЮК.

П'ятниця, 1 червня 1973 р.

МИ З ТОБОЮ, АФРИКО!

Під таким девізом в університеті відбувся мітинг, присвячений Дню незалежності Африки та 10-річчю з дня створення Організації Африканської Єдності.

Мітинг відкрив декан факультету міжнародних відносин та міжнародного права, доктор історичних наук, професор Г. М. Цветков, який підкреслив, що День незалежності Африки — це свято не тільки африканських народів, це свято всього прогресивного людства, всіх революційних сил. Адже боротьба на африканському континенті є невіддільною складовою частиною боротьби людства проти імперіалізму, за мир, демократію і соціальний прогрес. Ми віримо, сказав Г. М. Цветков, що скоро вся Африка здобуде незалежність, і її народи оберуть прогресивний шлях розвитку, шлях соціалізму.

Про довгу напружену боротьбу багатостраждального африканського народу за свою незалежність, про підтримку його Радянським Союзом та іншими соціалістичними країнами розповів на мітингу доцент кафедри історії права країн Азії, Африки та Латинської Америки Г. К. Волновинський. Від імені африканських громадян, які навчаються в університеті, на мітингу виступив Гловер Раймонд (Нігерія), який закликав присутніх у тому, що африканські народи боролися, борються і будуть боротися, а запорукою їх перемоги є допомога Радянського Союзу, інших соціалістичних країн, всього прогресивного людства.

Від імені арабських народів африканських студентів, а в їх особі всю Африку з Днем незалежності привітав Ясін Салем Аль Сваді, від імені асоціації іорданських студентів — Мохамед Малга Азіз, від кубинських товаришів — Артуро Кастро, від японських студентів — Сато Тасаакі, від чехословацьких студентів — Юрій Томас, від імені радянських студентів — студент нашого університету Василь Комар.

Після закінчення мітингу солідарності його учасникам була показана невелика концерт художньої самодіяльності студентів з різних куточків світу.

В. ГУМЕНЮК.
студент факультету міжнародних відносин та міжнародного права.

25 травня 1973 р.

НАЗУСТРІЧ ДЕСЯТОМУ ВСЕСВІТНЬОМУ

ВСЯ РАДЯНСЬКА МОЛОДЬ готується до гідної зустрічі X Всесвітнього фестивалю молоді та студентів, який відбудеться у липні-серпні цього року в столиці НДР — Берліні. Активну участь у підготовці до фестивалю беруть комсомольці, вся студентська молодь нашого університету. Під керівництвом комітету комсомолу в університеті здійснюється ціла програма заходів, присвячених святу молоді.

Важливе місце в програмі посіла міжнародна студентська конференція «Всесвітній фестивальний рух у боротьбі проти імперіалізму, за мир і демократію», яка відбулась нещодавно в актовому залі університету. Конференція була організована комітетом комсомолу нашого вузу спільно з Радою студентів університету м. Тампере (Фінляндія).

Вступним словом конференцію відкрив проректор по роботі з іноземцями нашого університету В. С. Будкін. Він звернув увагу учасників конференції на ті величезні зміни, що сталися в міжнародній обстановці останнім часом і були відзначені квітневим (1973 р.) Пленумом ЦК КПРС, на миролюбну, послідовну зовнішню політику Радянського уряду, на великий внесок ЦК КПРС на чолі з Генеральним секретарем Л. І. Брежнєвим у справу послаблення напруги на міжнародній арені, у справу проведення політики мирного співіснування країн з різними соціальними системами. В. С. Будкін підкреслив також, що значну роль у боротьбі всіх прогресивних сил проти імперіалізму, за мир, демократію та соціальний прогрес відіграє молодь. X Всесвітній, сказав доповідач, буде своєрідним звітом прогресивної молоді перед старшими революційними поколіннями, буде оглядом справ і здобутків молоді п'яти континентів, місцем координування і погодження планів боротьби проти імперіалізму. Від імені ректорату В. С. Будкін поздоровив учасників конференції з наступним святом, побажав успіхів у роботі.

Від імені ЦК ЛКСМУ та Комітету молодіжних організацій України учасників конференції привітав голова Комітету К. С. Тимошенко.

Після урочистої церемонії відкриття конференція розпочала свою роботу. З доповіддю на тему «Всесвітній фестивальний рух у боротьбі проти імперіалізму, за мир і демократію» виступив заступник секретаря комітету комсомолу нашого університету В. Шевченко. Коротко зупинившись на історії кожного з дев'яти попередніх фестивалів молоді, доповідач звернув увагу слухачів на те, що від фестивалю до фестивалю міцніють зв'язки молоді світу, поглиблюються взаєморозуміння, зростає бажання спільними зусиллями вести боротьбу проти ворога людства — імперіалізму. І в цій боротьбі X Всесвітній фестиваль стане новою важливою віхою.

З доповіддю на цю ж тему виступив і Голова студентського парламенту університету м. Тампере Рейо Кахелін. В доповіді на тему «Молодіжний рух у країні X Всесвітнього фестивалю» студентка КДУ Маріон Грім (НДР) розповіла про те, як молодь її республіки готується до прийняття посланців молоді п'яти континентів, як впорядковується місто фестивалю Берлін, познайомила присутніх з програмою проходження фестивалю.

З великою увагою учасниками конференції був заслуханий виступ студента нашого вузу М. Антоніка на тему «Ленінський комсомол — активний учасник всесвітнього фестивального руху». Про солідарність прогресивної молоді світу розповів посланець ДРВ Нгуєн Нгок Тхао. На конференції виступили також Луїс Сара Альбертіна (Сьєрра-Леоне), О. Коханова (СРСР), Вінес Нуньєс Ізабель Сеала (Чілі), Юрген Ленчке (НДР), Дашзевегій Сертамаз (Монголія), Мер'я Пер'яхіхта (Фінляндія), Бойко Вачев (НРБ), а також заступник секретаря комітету комсомолу університету з інтернаціональної роботи П. Соломяюк.

На закінчення конференції її учасниками було одностайно прийнято листа на адресу Міжнародного підготовчого комітету X Всесвітнього фестивалю молоді та студентів.

В. ГУМЕНЮК.

1 лютого 1973 р.

ю 70-РІЧЧЯ II З'ЇЗДУ РСДРП

КПРС — ПАРТІЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТІВ

На таку тему нещодавно Київському філіалі Центрального музею В. І. Леніна відбулася інтернаціональна конференція київських та іноземних студентів нашого університету. Конференція була організована за активною кафедри історії КПРС гуманітарних факультетів спільно факультету міжнародних відносин та міжнародного права. В її підготовці та проведенні активну участь взяли викладачі цієї науки УРСР, науковий кафедрою історії КПРС гуманітарних факультетів, професор О. А. Бородін, заступник декана факультету міжнародних відносин та міжнародного права з ідейно-виховної роботи Л. Л. Голуб, доцент, заступник начальника кафедрою історії КПРС гуманітарних факультетів Ф. Мінгазутдінов, доктор історичних наук М. З. Данилюк, доцент Г. Г. Письменний, кандидат історичних наук Л. Ф. Гайдуков та доцент М. Г. Язвінський. У роботі інтернаціональної студентської конференції взяли участь понад 100 радянських та іноземних студентів з 15 країн світу.

Вступним словом конференцію відкрив заступник декана факультету міжнародних відносин та міжнародного права В. Я. Голуб, який відзначив, що свій славний ювілей партія зустрічає як ніколи монолітною і єдиною. Доповідач розповів про великі перемоги нашої партії і її завоювання як у побудові комунізму в нашій країні, так і в боротьбі за мир на міжнародній арені. 70-річчя партії, підкреслив доповідач, це свято усього радянського народу, свято всіх комуністичних та робітничих партій, всіх прогресивних сил. Свідченням цього являлася й ця інтернаціональна конференція, в якій беруть участь представники чотирьох континентів.

З доповіддю на тему «Керівна роль марксистсько-ленінської партії — вирішальна умова побудови комунізму» виступив студент II курсу факультету міжнародних відносин та міжнародного права А. Філоненко. У своїй доповіді він зупинився на тому, що по мірі просування нашого суспільства до комунізму, роль партії як керівної, спрямовуючої сили неухильно зростає, бо тільки партії передового робітничого класу, тільки партії, на озброєної якої знаходиться всепереможаюче вчення — марксизм-ленінізм, під силу вирішити такі грандіозні історичні завдання, як створення матеріально-технічної бази комунізму, виховання нової людини, допомога іншим соціалістичним країнам у будівництві соціалізму і комунізму.

З великим інтересом була заслухана присутніми на конференції доповідь студента I курсу філологічного факультету Артуро Кастро (Куба) на тему «Інтернаціональний характер побудови та діяльності КПРС». Фундаментальним принципом побудови КПРС є принцип пролетарського інтернаціоналізму, сказав доповідач. Саме цей принцип був запорукою всіх перемог та досягнень КПРС, саме цей принцип є керівним у діяльності КПРС як у внутрішній, так і у зовнішній політиці зараз. Допомога Радянського Союзу, інших соціалістичних країн Куби, підтримка її на міжнародній арені, тісне співробітництво є запорукою успіхів молодої республіки, запорукою перемоги соціалізму в країні, як це було в СРСР та інших соціалістичних країнах.

На конференції з доповідями виступили також студент II курсу філософського факультету Міляп Яценько (ЧССР) — «Ленінізм — велике інтернаціональне вчення», другокурсник факультету міжнародних відносин та міжнародного права Вабері Адольруса (Нігерія) — «В. І. Ленін про єдність всіх революційних сил у боротьбі проти імперіалізму», першокурсник цього ж факультету Яслам Салем Аль Саврі (НДРЙ) — «Всесвітньо-історичне значення ленінської теорії та програми КПРС з національного питання».

Підсумки конференції підбив доцент Г. Г. Письменний. Він відзначив, що у доповідях були висвітлені окремі, але дуже важливі сторони діяльності КПРС, а саме: її інтернаціональна зовнішня та внутрішня політика, діяльність КПРС з об'єднанні всіх прогресивних, революційних сил сучасності на боротьбу проти імперіалізму.

Після закінчення роботи конференції її учасники з великим інтересом подивились документальний фільм «Ленін — живий».

В. ДАЦЕНКО.

7. XII. 1973 р.

СПОРТИВНЕ СВЯТО

Хоча в цей день — перший день зими — надворі мела хурделиця, в Актовому залі університету було жарко. Жарко від сердечного тепла та щирості, з якими присутні зустріли славетних майстрів спорту — всесвітньовідомих Валерія Борзова, заслуженого майстра спорту, двічі Олімпійського чемпіона, чемпіона Європи з бігу на короткі дистанції, та Володимира Сауніна, спортсмена-універсала, майстра спорту міжнародного класу з вільної боротьби, боротьби дзюдо та самбо.

Ця зустріч, підготовлена деканатом факультету міжнародних відносин та міжнародного права і кафедрою фізвиховання університету (за активною участю ст. викладача В. О. Удод), яка проходила у формі прес-конференції, дала змогу всім, хто прийшов до Актового залу, ближче познайомитись із своїми улюбленцями.

Із залу, від радянських та іноземних студентів лунали десятки запитань. Які прогнози щодо зимового чемпіонату Європи з легкої атлетики? Щодо чемпіонату СРСР з дзюдо, який має відбутися у 1974 році? Хто ваш улюблений письменник? Чи захоплюєтесь ви полюванням? Що ви можете сказати?.. Як ви оцінюєте?.. І ще, і ще... А з трибуни лунали відповіді — серйозні і жартівливі, грунтовні і дотепні. Тільки зауваження ведучого — викладача кафедри фізвиховання, майстра спорту з баскетбола Ю. М. Виставкіна про те, що у спортсменів суворий режим, і о 15 годині їм необхідно бути на тренуванні, дещо спинило потік запитань.

Після прес-конференції присутнім було показано документальний фільм «Найшвидкіша людина живе в Києві», і на екрані знову ожили кадри про Олімпіаду у Мюнхені, на якій Валерій Борзов став двічі Олімпійським чемпіоном — з бігу на 100 і 200 метрів.

Спортивне свято продовжувалось. Ведучий оголосив, що у нас в гостях ветеран радянського футбола, майстер спорту, колишній гравець київського «Динамо», учасник героїчного матчу, що відбувся у червні 1942 року в Києві, М. Т. Гончаренко. Глибока тиша панувала в залі під час розповіді М. Т. Гончаренка про той матч, про те, як, не дивлячись на загрозу розстрілу, радянські футболісти перемогли і тим ствердили свою незалежність, своє презирство до ворога.

Розповідь закінчилась. До М. Т. Гончаренка підійшов член футбольної команди факультету Мухаммед Мама Азіз. Він вручив гостеві живі квіти і футбольний м'яч з автографами гравців факультетської команди, яка завоювала цього року третє призове місце.

На спортивне свято завітали також майстри спорту з художньої гімнастики, дівчата-переможниці чемпіонату України з цього виду спорту — володарка Кубка України Т. Скородумова, призерки чемпіонату С. Мойсеєнко та О. Булах. Вільні вправи, які виконали дівчата, зачарували увесь зал.

Цим виступом, сповненим чарівності і краси, і закінчилося спортивне ...свято... Воно тривало недовго — всього близько двох годин, але було насичене такими яскравими, такими багатими враженнями, що напевно, довго не забудеться тими, хто на ньому побував.

Б. ГУМЕНЮК,
студент III курсу факультету міжнародних відносин і міжнародного права.

«Хочу бути хокеїстом...»

Фотоетюд Ю. Радича.

7. XII. 1973 р.

Відкриття лекторію

Минулого тижня в Київському філіалі Центрального музею В. І. Леніна, де зібралося близько 250 слухачів — представників різних факультетів університету, відбулося перше засідання і загальноуніверситетського лекторію.

Про початок роботи лекторію присутніх сповістив голова правління товариства «Знання» університету, професор історичного факультету В. С. Бруз. Він надав слово для першого виступу деканові факультету міжнародних відносин та міжнародного права, доктору історичних наук, професору Г. М. Цвєткову, який прочитав цікаву лекцію «Новий етап радянсько-американських відносин». Говорячи про успішну реалізацію Програми миру, прийнятої XXIV з'їздом КПРС, Г. М. Цвєтков підкреслив, що значну увагу в Програмі було звернуто на покращення відносин між СРСР і США, стан яких великою мірою впливає на хід історичного розвитку в цілому. І ця важлива частина Програми успішно виконується. Про це, в першу чергу, свідчать історичний візит Генерального секретаря ЦК КПРС Л. І. Брежнєва до США, що відбувся у червні цього року, підписання Угоди «Про відвернення загрози ядерної війни», зростання обсягу торгівлі між обома країнами, спільне наукове співробітництво в галузі вирішення важливих проблем освоєння світового океану та космічного простору.

Після лекції Г. М. Цвєтков докладно відповів на різноманітні запитання слухачів, а потім було показано документальний кольоровий кінофільм «Візит миру» — про поїздку Генерального секретаря ЦК КПРС у США в червні цього року.

Лекторій «Трибуна вченого» — діє. Покладено початок справі, яка, безумовно, принесе велику користь студентам і викладачам університету.

Л. ДАНЧЕНКО,
студент III курсу факультету міжнародних відносин та міжнародного права.

21. XII. 1973 р.

ВСЕСОЮЗНА НАУКОВА

Протягом трьох днів в актовому залі нашого університету проходила всесоюзна науково конференція з питань зовнішньополітичної діяльності соціалістичних країн, організована науковою радою Академії наук СРСР з історії зовнішньої політики СРСР і міжнародних відносин, Інститутом історії АН УРСР, Київським університетом та міською організацією товариства «Знання».

У конференції взяли участь вчені СРСР, Болгарії, Угорщини, Німецької Демократичної Республіки, Польщі та Чехословаччини.

Конференцію відкрив директор Інституту історії АН УРСР А. Г. Шевелєв. З вітальним словом виступив проректор з наукової роботи Київського університету професор О. З. Жмудський.

У доповіді голови наукової ради АН СРСР з історії зовнішньої політики СРСР і міжнародних відносин академіка О. Л. Нарочницького, у повідомленнях завідуючої відділом соціалістичних країн Інституту історії АН УРСР доктора історичних наук І. Н. Мельникової, завідуючого сектором Інституту загальної історії АН СРСР доктора історичних наук А. О. Чубар'яна, науковців нашого університету — декана факультету міжнародних відносин і міжнародного права доктора історичних наук Г. М. Цветкової, завідуючого кафедрою історії зарубіжних соціалістичних країн К. О. Джеджулі, завідуючого кафедрою міжнародного права доктора юридичних наук І. І. Лукашука та завідуючого кафедрою історії і права країн Азії, Африки та Латинської Америки доктора юридичних наук В. І. Саложникова, завідуючого відділом Інституту історії АН УРСР доктора історичних наук С. М. Пархомчука, заступника директора цього інституту члена-кореспондента АН УРСР А. М. Шлепакова та інших було всебічно розглянуто ленінські принципи зовнішньої політики соціалізму на сучасному етапі міжнародних відносин, узагальнений досвід співробітництва соціалістичних країн у міжнародних організаціях, висвітлено інші важливі питання міжнародного життя.

З повідомленнями на конференції виступили вчені братніх соціалістичних країн — старший науковий співробітник Інституту балканістики Академії наук НРБ Жоржета Григорова, заступник директора Угорського інституту міжнародних відносин Барна Талаш, науковий співробітник Інституту історії Академії наук УНР Магда Адам, вчені з НДР Розвіта Чоллек і Герхард Крафт, науковий співробітник Інституту соціалістичних країн Академії наук ПНР Тадеуш Домбковський.

У роботі конференції взяли участь відповідальні працівники ЦК КПРС і ЦК Компартії України, міністр закордонних справ УРСР Г. Г. Шевель, голова президії Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами В. С. Шевченко, співробітники міністерств закордонних справ СРСР і УРСР, представники наукової громадськості столиці України, а також співробітники генеральних консульств соціалістичних країн в Києві.

Б. ГУМЕНЮК,
наш спецкор.

2. «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» П'ятниця, 11 січня 1974 р.

СЕСІЯ...

Ось і НАСТАВ довгоочікуваний для кожного студента і викладача час — час екзаменаційної сесії. Час і довгожданний, і відповідальний — він нагадує жнивну пору в селі, коли мобілізуються всі людські ресурси, вся техніка для успішного збирання врожаю. Так і у нас в університеті, відповідно до графіка проведення екзаменів, з перших днів січня розпочався збір того «розумного, доброго, вічного», що посіяли за півроку викладачі в студентських умах та серцях.

Факультет міжнародних відносин та міжнародного права. Третій курс. Вирішальний курс усього навчального процесу, як назвали його комсомольці-третьокурсники, або екватор навчання, за висловом студентів-іноземців. Без сумніву, обидва визначення правильні, вони відображають серйозність і важливість цієї сесії, яка є для студентів III курсу першою — з екзаменом з фаху (міжнародні відносини або міжнародне право), з глибокою перевіркою знань іноземної мови як у радянських, так і у іноземних студентів. Складено вже перші іспити по групах. У студентів-іноземців відділення міжнародного права вже позаду один з найважливіших екзаменів — російська мова.

Оніямба Леонард приїхав навчатися до Радянського Союзу з Конго. «Для оволодіння теоретичними матеріалом з обраної спеціальності та для успішних практичних занять, — каже він, — необхідно було, в першу чергу, оволодіти досконало російською мовою. Тому ще починаючи з підготовчого факультету я доклав для цього всі свої зусилля, і з першого по третій курс з російської мови у мене були тільки п'ятірки. Крім диплома юриста-міжнародника, мрію отримати диплом перекладача з російської мови».

Що ж, в Оніямби є всі підстави для такої мрії — воля та цілеспрямованість уже дали позитивні наслідки. І зараз, на третьому курсі, на екзамені з російської мови Оніямба Леонард знову отримав п'ятірку.

Міргані Башир Мухамед, представник Судану, ставроста другої групи відділення міжнародного права, — з першого по третій курс, — круглий відмінник. На першому екзамені цієї сесії, з російської мови, викладач Софія Вісріївна Кнеллер із задоволенням поставила в його залікову книжку — «відмінно». Заповітною мрією молодого суданця є також одержання другого диплома — перекладача з російської мови. «Я докладу всіх зусиль, — сказав мені Міргані Башир Мухамед, — щоб перетворити цю мрію в дійсність».

Відділення міжнародних відносин. Екзамен з філософії. Радісно посміхаючись, виходить з аудиторії Фадель Насер Шейх, що приїхав до нас з Народно-демократичної республіки Південний Ємен. Він отримав п'ятірку з діалектичного матеріалізму.

«Я з великою відповідальністю поставився до вивчення цього предмету, — каже Фадель Насер, — бо діалектичний матеріалізм є методом пізнання нашої дійсності, методом боротьби за соціальний прогрес, і лекції професора М. В. Дученка допомогли мені розібратися в цьому, засвоїти принципові положення».

Екзамен з історії зарубіжних соціалістичних країн. Цікаві, захоплюючі лекції доцента Сергія Матвійовича Антонюка зробили свою справу. Один за одним виходять з аудиторії студенти: радісні посмішки, поздоровляння, бо оцінки — тільки «чотирки» або «п'ятірки». Шейх Ахмед Мохамед, (Сомалі), Бабара Адольфус, Гласвер Раймонд (Нігерія), Абдель Гафар Мухамед (Судан) одержали п'ятірки, інші — четвірки. Трійок тільки дві. Радянські студенти, крім одного, що одержав четвірку, склали екзамен на «відмінно».

Попереду ще багато екзаменів. У студентів відділення міжнародних відносин їх — п'ять, у студентів відділення міжнародного права — чотири, але головна вже зроблено. Покладено початок, і початок непоганий. Тепер слід докласти всіх зусиль до того, щоб таким же був і кінець зимової сесії.

Б. ГУМЕНЮК, наш кор.

2. «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» 1.03.1974р.

КОРЧАГІНСЬКА ВАХТА

ЯК СПРАВИ, МІЖНАРОДНИКИ?

Понад чотири місяці минуло з того часу, коли на звітно-виборній комсомольській конференції університету було схвалено ініціативу комсомольців філологічного факультету, які звернулися до всіх комсомольців університету з закликом стати на корчагінську вахту на честь 50-річчя присвоєння комсомолові імені В. І. Леніна. Комсомольські організації всіх факультетів, курсів та груп підтримали цю ініціативу, відгукнувшись на цей заклик, взяли на себе високі політичні та особисті зобов'язання, включилися в активну роботу по їх виконанню.

Пройдено майже півдороги на шляху до дня, коли буде підбито підсумки, виявлено кращу факультетську, курсову, групову комсомольські організації, які з честю виступили вахту і домоглися найпліднішних наслідків. Ось чому газета вважає за необхідне здійснити рейд-перевірку виконання зобов'язань корчагінської вахти на факультетах, виявити цінні почини, надати слово секретарям комсомольських бюро, своєчасно виявити недоліки й зерна у цій справі.

Рейд-перевірку ми починаємо з факультету міжнародних відносин та міжнародного права. На запитання нашого спеціального кореспондента, Б. Гуменюка, відповідає секретар комсомольського бюро факультету Андрій ОЛІЙНИЧЕНКО:

— Як іде виконання зобов'язань корчагінської вахти, які напідки зимової сесії на факультеті?

— Комсомольці нашого факультету одностайно підтримали заклик філологів. На комсомольських зборах курсів та груп після ділових і принципових обговорень було взято конкретні зобов'язання, які стосувались, насамперед, головного обов'язку студента — вчитися на «добре» і «відмінно», громадсько-політичної активності. Враховуючи специфіку нашого факультету, особливе місце у зобов'язаннях ми відвели зміцненню радянських студентів-комсомольців міцною дружбою з студентами-іноземцями, постійною взаємодопомогою перетворити факультет у справжню інтернаціональну сім'ю, вивести його на перше місце в університеті.

Важливим рубежем у корчагінській вахті була зимова сесія. Ось як ми його подолали: з 145 комсомольців факультету 32 процента круглі відмінники, 40 процентів — навчаються на «добре» і «відмінно». Лише п'ятеро мають по одній академзаборгованості. В цілому по університету наш факультет посів III місце з успішності після філологічного та філософського з процентом успішності — 94,9. Немалу роль у цій справі відіграла комсомольська організація.

Успішність комсомольців складає 96,6 процента, тобто на 1,6 процента більше порівняно з минулим роком. Особливо хочеться відзначити комсомольців У курсу, де комсоргом О. Білоцерківець. Наші випускники склали сесію без жодної трійки. Значно зросла успішність серед студентів-іноземців, яка становить зараз 87,2 процента. Безумовно, це — ефект групової підготовки до екзаменів, яка практикувалась у гуртожитку № 2, де комсомольці факультету всебічно допомагали своїм іноземним друзям.

На всіх курсах уже пройшли комсомольські збори, де було підбито підсумки зимової сесії, проаналізовано її результати, накреслено нові плани.

— А які ж плани у комсомольської організації факультету на новий семестр?

— Те, що було сплановано, вже виконується. Так, комсомольська організація факультету взяла активну участь, спільно з кафедрою російської мови, у підготовці вечора, присвяченого 56-й річниці Радянської Армії та Військово-Морського Флоту СРСР. Особливо добре потрудилися студенти III курсу А. Михайлян, Г. Шведюк, М. Процюк, Б. Міщенко, другокурсник В. Унукович. У стадії завершення — підготовка вечора, присвяченого Міжнародному жіночому дню — 8 березня.

У березні-квітні відбудуться два таких важливих заходи, як проведення інтернаціональної ленінської теоретичної конференції, присвяченої міжнародному молодіжному рухові за мир та соціальний прогрес, і організація на курсах Ленінських читань, присвячених 104-й річниці з дня народження В. І. Леніна. Уже зараз ми ведемо підготовку до громадсько-політичної атестації, яка відбудеться в травні. Ну а потім — знову сесія, з її турботами та проблемами.

— Це — щодо планів. А які основні проблеми стоять перед комсомольською організацією факультету зараз, що ви вважаєте невиконаними?

— Проблемою номер один для нас лишається стопроцентна успішність комсомольців факультету. Ті п'ятеро, що мають академзаборгованість, не дають нам спокою. Хоч троє з них академзаборгованість уже склали, з усіма ними ведеться зараз робота — від прикріплення для допомоги відмінників до, — на жаль, трапляється й таке, — виклику відстаючих на комсомольські бюро курсів. Все це спрямоване на те, щоб досягти стопроцентної успішності.

Недостатньо активно працюють комсомольці у студентському домі — гуртожитку. Тут ще дуже багато недоліків, на які справедливо нарікають студенти і які фізично певною мірою заважають і навчатись, і відпочивати. Але ж подолання цих недоліків цілком під силу комсомольцям у взаємодії з студрадою.

Важливою ділянкою роботи є лекторські читання серед трудящих міста та області. У нас створено лекторську групу під керівництвом комсомольця II курсу І. Єгорова. Але повністю її діяльністю ми ще не задоволені: якість підготовки окремих лекцій добра, але ж цього не можна сказати про кількісний бік справи. Лекторська група працює не на повну силу, немає чіткого, напруженого плану. Все це — наші невідкладні проблеми, які належить вирішити найближчим часом.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся! Рік видання 46-й.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОРГАН ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ, РЕКТОРАТУ, КОМІТЕТУ ЛКСМУ ТА ПРОФКОМУ КИЇВСЬКОГО ОРДЕНА ЛЕНІНА ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

№ 12 (1288) П'ятниця, 29 березня 1974 р. ЦІНА 2 КОП.

УКАЗ
Президії Верховної Ради СРСР
ПРО ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР

У зв'язку із закінченням повноважень Верховної Ради СРСР восьмого скликання, на підставі статті 54 Конституції (Основного Закону) СРСР, Президія Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік **постановляє:**

Призначити вибори до Верховної Ради СРСР на неділю, 16 червня 1974 року.

Голова Президії Верховної Ради СРСР
М. ПІДГОРНИЙ.
Секретар Президії Верховної Ради СРСР
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль.
22 березня 1974 р.

МИ З ТОБОЮ, ГРЕЦЬКИЙ НАРОДЕ!

Духом пролетарського інтернаціоналізму та солідарності з грецьким народом, який веде справедливу боротьбу проти «генеральських» хунти за демократичні права і свободу, була пронизана вечір, присвячений національному святу грецького народу — Дню незалежності. Вечір організували партійний комітет університету, партійна організація грецьких політемігрантів у Києві та землячество кіпрських студентів.

Вечір відкрив проректор по роботі з іноземцями професор В. С. Будкін. Протягом всієї своєї історії, сказав він, свободолюбивий народ Еллади, який дав людству видатних філософів, поетів, математиків, ніколи не припиняв боротьби за свою незалежність, ніколи не мирився з пануванням іноземних загарбників на своїй землі. І завжди грецький народ знаходив палку підтримку та солідарність нашого народу. І сьогодні, коли народ Еллади веде боротьбу проти соціального гноблення, проти реакційної сваволі «генеральської» хунти, ми, радянські люди, кажемо: ми з тобою, грецький народе! Ми віримо у твою перемогу!

Немовлячи без болі в серці висловляти слово Греція, кажуть члени радянського комітету солідарності з грецькими патріотами, доктор філологічних наук, професор філологічного факультету КДУ А. О. Білецький. Греція — це країна, де народилося слово «демократія», що в перекладі означає — «влада народу», але Греція — це й країна, де ця ж сама демократія кинута за грати в'язниць, катується у концтаборах, переслідується «генеральською» хунтою. Радянський народ, всі прогресивні сили землі завжди висловлювали свій гнівний протест проти сваволі диктаторів. І це не просто слова. Солідарність радянських людей з героїчним в'єтнамським народом була запорукою його перемоги над американським імперіалізмом. Солідарність радянського народу з грецьким народом — запорука його майбутньої перемоги над «генеральською» хунтою.

Про широку хвилю солідарності з грецьким народом, яка проходить в нашій республіці, присутнім розповів Голова Українського Комітету захисту миру, академік АН УРСР В. П. Комісаренко. Від імені студентства університету виступила четверта курсистка філологічного факультету Лариса Рулинівська.

Схвильовано слухали присутні виступи грецьких друзів — представника землячтва кіпрських студентів у Києві, студента IV курсу факультету міжнародних відносин та міжнародного права Ніколаса Андреу та секретаря партійної організації політичних емігрантів, учасника антифашистського руху Опору Павлоса Констандіноса, які розповіли про героїчну боротьбу свого народу за свободу і висловили щиру вдячність радянському народові за підтримку і солідарність.

Б. ГУМЕНЮК,
наш кор.

ОВІЛЕЙ АНГЛАДЕШ

молодої республіки, про щиру допомогу Радянського Союзу учасникам вечора розповів представник посольства Бангладеш у Москві, радник з питаннях освіти і культури доктор Абдуллах

ЗУСТРІЧ ДРУГАРІВ

Цього року минає 30 років соціалістичній революції на Балканах. Ось чому студентам факультету журналістики було особливо цікаво зустрітися з болгарськими друзями. До

У КОМІТЕТІ КОМСОМОЛУ

8 березня 1974р.

НАША ЧІМГЕ

Не написати про цю дівчину в такий день просто неможливо. Ерденіймег Цегмінділйжа — єдиний представник прекрасної половини людства на III курсі факультету міжнародних відносин та міжнародного права. Але справа не тільки в цьому. Те місце, яке Чімге посіла в колективі, її роль у стосунках між студентами курсу, її природна м'яка вдача, вміння «розрядити обстановку», коли вимикають занадто вже гарячі суперечки, примушують всіх хлопців ставитися до Чімге з великою повагою, прислухатися до її голосу.

Користується авторитетом у чоловічому колективі, та ще й у такому «строкатому», — не курсі зібралися представники трьох континентів світу, — справа нелегка. Але завдяки характерові і розуму Чімге, авторитет її незаперечний, а повага до неї щира й невимушена.

Одразу після закінчення 10 класу середньої школи в Улан-Баторі (МНР), Чімге приїхала до Радянського Союзу, щоб продовжувати навчання на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права нашого університету. Це поїздка — своєрідна нагорода за активну роботу у Революційній Спілці Молоді Монголії. Але Чімге сприйняла свою поїздку в СРСР на навчання як основне своє комсомольське доручення, яке вона з успіхом і виконує. Чімге — одна з кращих студенток факультету, і її фото — на Дошці пошани відмінників.

Це — сьогодні. А три роки тому, коли Чімге тільки-но приїхала, вона страшенно ніяковіла і ніяк не могла звикнути до нових обставин. «Так-так, було!» — сміється дівчина. З часом начитність Чімге, її добре володіння російською мовою зробили своє: у неї з явилося багато друзів серед однокурсників і на факультеті. Це, перш за все, Фадель Насер з НДРЙ, Леуса Мхадмуб з Судану, А. Михайлець та багато інших.

— Рівно рік тому, — згадує староста академгрупи, в якій навчається дівчина, Микола Пясецький, — напередодні 8 Березня Чімге зазоріла. І коли сьомого березня хлопці з групи не побачили її на лекціях, сталося надзвичайне: вже друга пара почалася без доброї половини слухачів — всі пішли поздоровляти Чімге.

Така вона — наш добрий товариш і скромна, щира помічниця Чімге Цегмінділйже з Монгольської Народної Республіки. І напередодні свята всі її друзі бажають Чімге міцного здоров'я, доброго настрою і великого щастя.

Б. ГУМЕНЮК.

Київський Університет

14/VI - 74.

3.

СТУДДЕКАНАТ В ДІЇ

Одним з найактивніших членів студдеканату факультету міжнародних відносин та міжнародного права є четвертокурсник з Кіпру Ніколас Андреу. По тому, як він розповідав про свою участь у роботі деканату, було видно, що входити до складу відповідального органу студентського самоврядування Ніколасу дуже приємно і робота ця захопила юнака повністю.

Відмінною рисою нашого студдеканату, — сказав Ніколас Андреу, — є його широка інтернаціональність. Очолює нашу роботу студент III курсу Борис Міщенко. Участь у роботі студдеканату старост курсів та представників усіх земляцтв дозволяє нам бути у курсі справ практично кожної академічної групи.

Своєю принциповою та послідовною роботою, основним девізом якої є слова «Боржникам немає місця на факультеті», студдеканат завоював сталий авторитет серед студентів. Виконувати цю необхідну роботу нам допомагають деканат і громадські організації факультету. Так, на засіданнях студдеканату завжди присутні один із заступників декана, представник комсомольського бюро. Це дозволяє спільними зусиллями коректувати нашу діяльність, створює міцний зв'язок між адміністрацією та студдеканатом у вирішенні питань успішності, відвідування занять, організації дозвілля. Одним з основних завдань нашого студдеканату сьогодні є поліпшення індивідуальної роботи із студентами, налагодження ще тіснішого зв'язку із землячествами іноземних студентів.

— Багато цікавих справ на рахунку нашого студдеканату, — розповідає далі Ніколас Андреу. — Так, напередодні свята 1 Травня всім батькам відмінників навчання — як радянських, так і іноземних студентів — ми надіслали вітальні листи.

— Наш студдеканат молодий, — сказав на закінчення Ніколас, — адже і сам факультет було створено нещодавно. Тому у нас немає достатнього досвіду роботи, трапляються окремі помилки. Але ентузіазм студентів, бажання бути справжніми господарями на факультеті стають нам у великій нагоді. Зараз ми багато робимо для того, щоб екзамени літньої сесії пройшли якомога успішніше. Члени студдеканату зустрічають її у всеозброєнні.

Бесіду вів Б. ГУМЕНЮК.

ВОЛЮ НАРОДУ ЧІЛІ—НЕ ЗЛАМАТИ!

Закінчився рік 1973-й. Він був багатий на різні події, одні з них вже забуто, а інші — такі як історичні візити Генерального секретаря ЦК КПРС товариша Леоніда Ілліча Брежнєва в США, Францію, ФРН, нарада в Брюсселі по створенню системи колективної безпеки в Європі, Всесвітній конгрес миролюбних сил у Москві — назавжди залишаться в людській пам'яті.

На жаль, рік минулий був рік не тільки великих перемог сил соціалізму у боротьбі за стабільний і необоротний мир на землі. Чілі — це слово болем відзивається у серцях людей нашої країни, всіх прогресивно настроєних людей світу.

Становище в Чілі нагадує зараз найгірші часи фашистської диктатури в Німеччині: гоніння демократичних сил, фізичні розправи над членами та прихильниками уряду Народної єдності Сальвадора Альєнде, розстріли робітничих демонстрацій, перетворення університетів і стадіонів на концентраційні табори, встановлення режиму фашистської диктатури реакційних генералів, які стоять на захисті інтересів монополістів країни і США,— це Чілі сьогодні.

Але народ Чілі не складає зброї. Все відчутнішим стає опір силам реакції, наймужнє прапоре у підпіллі Комуністична партія, випускаються газети і листівки, працюють підпільні радіостанції, проводяться агітація робітничого класу, чути заклики до єднання сил для боротьби проти фашистської хунти — все це також Чілі сьогодні. Волю народу Чілі не зламати, бо з ним — усе прогресивне людство планети.

У передодень року нового на III курсі факультету міжнародних відносин та міжнародного права кафедрою російської мови було запропоновано студентам-іноземцям, які вивчаються на факультеті, написати твір, на тему «Як я розумію подвиг». Майже всі студенти, розуміючи подвиг як безмежне служіння своєму народові, за приклад взяли подвиг президента Чілі Сальвадора Альєнде, генерального секретаря Компартії Чілі Луїса Корвалана. Ці люди, їх життя, їх боротьба проти сил реакції, за демократію, прогрес та щастя свого народу стали взірцем для багатьох авторів творів.

Ось, наприклад, уривок з твору Фейсала Шура (Судан): «Сальвадор Альєнде віддав за щастя свого народу найдорожче, що є у людини, — життя. Його ім'я житиме в серцях тих людей, для кого служіння своїй батьківщині — мета життя!». Луїс Відалі-Лонга з Сьерра-Леоне гнівно засуджує звірства фашистської хунти. «Це їм так не минеться,— пише він.— Палачі народу за все заплатять. На землю Чілі скоро прийде весна. Її чекає все прогресивне людство». «Комуністична партія Чілі зараз у глибокому підпіллі,— пише Мохаммед Салді (Ізраїль).— Заарештоване її генерального секретаря Луїса Корвалана. Але партія діє, її зв'язок з масами непорушний. Ми віримо, що тимчасова поразка не принизить справедливої боротьби народу Чілі за свої права, за соціальний прогрес».

Ми, радянські люди, також віримо в перемогу чілійського народу, в його весну. Бо народ, який вже раз відчув радість вільного життя, свою силу, ніколи не схилить голови перед фашистською диктатурою.

Б. ГУМЕНЮК,
наш кор.

П'ятниця, 14 березня 1975 р. «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

СИЛА АВТОРИТЕТУ

ЗАВІТАЙТЕ на факультет міжнародних відносин і міжнародного права і запитайте в студентів: «Чи знаєте ви четвертокурсника Василя Кисіля?». Певен, що кожен другий на це запитання відповість ствердно. Факультет наш не маленький, навчається на ньому понад 500 чоловік, дві третини з яких — студенти-іноземці, отже такою популярністю може користуватися лише людина авторитетна, людина, яку не лише добре знають, але й поважають.

В чому ж сила його авторитету?

З першого курсу Василь Кисіль привернув до себе увагу тим, що взявся до навчання з великою наполегливістю, з тим завзяттям, яке захопило й інших студентів, примусило їх тягнутися за ним, не відставати. Після першої ж сесії, особливо після виконання у другому семестрі курсової роботи, хлопець став кращим у навчанні і науковій роботі на відділенні міжнародного права. Та це не такий передовик-одинак, який, відірвавшись від колективу, самотньо йде до своєї мети, і, хоча заслуговує за свою наполегливість високих відзнак, але не користується повагою друзів, не відчуває їх щирого, теплого ставлення до себе.

Ні, Кисіль не такий. Крім неабияких здібностей його відзначає насамперед велике вміння жити в колективі, знаходити стежку до кожного, у скруту хвилину допомогти товаришеві — дійово й ненав'язливо.

На факультеті Василя ще на першому курсі було обрано членом факультетського комсомольського бюро. Хлопцеві доручили одну з найвідповідальніших ділянок роботи — інтернаціональний сектор. Сектор поставив перед собою завдання створити на факультеті атмосферу товариськості, взаємодопомоги, в кінцевому результаті — міцної дружби між усіма студентами. І в тому, що саме така атмосфера панує зараз на факультеті, чимала заслуга завідуючого інтерсектором комсомольського бюро Василя Кисіля. Він підходить до кожної людини з великою вірою в те, що в ній можна знайти щось хороше, що до кожного серця можна прокласти шлях. Ось чому він і привертає до себе серця іноземних студентів, допомагаючи їм через непомітні на перший погляд речі краще зрозуміти, побачити нашу країну, її людей, її шлях до комунізму.

Завітайте під час сесії у наш гуртожиток, на вулицю Освіти, 2, зайдіть до Ленінської кімнати, і ви побачите, що вона переповнена іноземними і радянськими студентами, які уважно слухають якогось хлопця. Знайте: то дає консультацію для першокурсників (та й не тільки для них!) студент Василь Кисіль. З політекономії, історії радянського суспільства, міжнародного права... Це вже не випадок. Консультація триває іноді дві години, іноді чотири, а трапляється, що й вісім... Тільки дивуєшся, коли він встигає підготуватись до власних екзаменів і не просто підготуватись, а скласти на «добре» чи «відмінно».

Колективізм — основна риса Василя, риса його характеру. Він — в усіх вчинках хлопця, у ставленні його до товаришів. Високо ерудований, добре обізнаний з мистецтвом, літературою, він завжди поділиться новинами з друзями, порадить прочитати літературний твір, подивитись новий цікавий кінофільм. Не можна уявити собі Василя, який самотньо сидить у читальному залі чи сам іде на прем'єру театральної вистави. Ні, поруч з ним завжди друзі, яким потрібний він і які потрібні йому. Адже сила його авторитету — у товариськості, у поведінці, яка втілює активний гуманізм радянської людини.

На останніх загальних зборах факультету декан, професор Г. М. Цвєтков сказав: «Хочу поділитись приємною новиною — з Мінвузу СРСР прийшло повідомлення про те, що за участь у V Всесоюзному конкурсі наукових студентських робіт з суспільних наук, історії ВЛКСМ та міжнародного молодіжного руху студентам Василю Кисілю, Мохаммеду Фейсалу та Міргані Башіру (Судан) присуджено диплом I ступеня».

Такий він, студент IV курсу факультету міжнародних відносин та міжнародного права, комуніст Василь Кисіль.

Б. ГУМЕНЮК,
студент факультету міжнародних відносин та міжнародного права.

Її мирна праця...

Віра Петрівна Білоусова працює на кафедрі геометрії механіко-математичного факультету. Всі — і колеги, і студенти, яких вона навчає, знають її доброту і водночас вимогливість, її ласкаву посмішку. Та мало тих, хто знає ще й іншу рису її характеру — оптимістичність. Бо тільки з такою вірою у світле майбутнє можна перенести все те, що випало перенести їй.

Віра Петрівна розповідає:

— Мої, так би мовити, самостійність розпочалася після вступу до університету. Тоді, у 1928 році, ми носили інше ім'я — Вищий інститут народної освіти, але вже дипломи видавали університетські. З ним несміливо переступила поріг середньої школи. Кращою вчителькою математики була любов до науки, бажання поглибити свої знання про цей предмет взяли свою: я вступила до аспірантури. Закінчила. Окрилена мріями, прийшла на місце нової роботи — в педагогічний інститут. А тут — війна... Вона не дивилася ні на професії, ні захоплення, вона диктувала свої умови.

Евакуювалась у Перм. Там відразу ж знайшлася робота: інспектор по евакуації дитячих закладів. Вдвох ще з одним товаришем ми повинні були розмістити московських школярів із 129 шкіл. Товариш тяжко захворів. Я залишилася сама. Це був, мабуть, чи не найтяжчий для мене час за всю війну. Та, незважаючи ні на що, потрібно було вчити школярів. Викладачів не вистачало. І тоді в обласному відділі народної освіти згадали про мене. Так я потрапила у м. Соликамськ, до знайомого учительський інститут. Працювала лаборантом, потім завідувала кафедрою математики. Після денної нас робочий день не закінчувався. Всі були працюють на лісорозробки, на прокладання нових залізничних ліній. А коли визволили перший населений пункт України, я зверталася з проханнями послати мене на відбудову українських міст і сіл. І вже незабаром була на Україні.

Пам'ятаю, як перед моїми очима постав вцілілий зруйнований Київ. На місці університету стояли самі стіни. Доля вже визначила подальше життя і мене, і моїх однодумців. Ми почали відбудовувати університет. Я, як і раніше, працювала на кафедрі математики і механіки. Незважаючи на великі труднощі, дуже радісно було працювати із студентами. Вони рвалися до знань, до науки, часто засиджувалися до пізнього вечора, виправляли з викладачем додатковий матеріал.

Довгождана перемога прийшла вночі. Студенти і викладачі університету, наче збожеволіли, рушили до рідного вузу, і це радісне збудження вилилося в демонстрацію.

* * *

Віра Петрівна розповіла не все. Її праця під час війни була високо оцінена урядом. Вона була нагороджена медаллю «За доблесний труд в роки Великої Отечественной войны 1941 — 1945 гг.».

Зараз Віра Петрівна викладає, займається науковою роботою, підготувала десять аспірантів. За успішне виконання восьмої п'ятирічки її нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, а в 1970 році — ювілейною медаллю.

Н. СВІТЛИЧНА.

Великий подвиг звершили робітничий клас, колгоспне селянство, радянська інтелігенція, які своєю самовідданою працею разом з воїнами Збройних Сил кували перемогу над ворогом. Протягом усієї війни фронт і тил мужньо боролися єдиний бойовий табір.

(Із Постанови ЦК КПРС «Про 30-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні 1941 — 1945 років».)

Квіти пам'яті. Квіти вдячності. Їх кладуть сьогодні до обелісків, пам'ятників, меморіальних дошок поблизу, під рельєфами тих, хто наснагу стояв під Сталінградом, прорвав блокаду Ленінграда, визволяв Україну, Європу. Квіти пам'яті. Квіти вдячності. Квіти вічності.

Солдат тилу

ВАЖКО було нашим батькам на фронті. Бо фронт — це смерть кругом, біля скроні, розірвані бомбу і тріщить. Але перемога куималась не тільки на фронті. Була у нас і героїчний тил, без якого не прийшла б весна сорок п'ятого.

Герої тилу... Які вони? І перед очима зникають постаті комуністів з гарячим блиском в очах, від безсоння, з рапалою сивиною, виснажені жінки, що прийняли на свої плечі непосильну ношу. Це загальний портрет. А якими були кожний з багатомільйонної армії тилу?

Один з них—академік Академії педагогічних наук СРСР, завідуючий кафедрою міжнародних відносин і зовнішньої політики СРСР на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права нашого університету, а тридцять років тому...

Взимку 1941 року Петро Платонович Удовиченко тяжко захворів. В армію не взяли. Тоді він найшов роботу, яка була готовим бойовій: завідуючий відділом Магнітогорського міського комітету партії.

До такої роботи був значний. І з самого початку життя нікого його на свої найважливіші ділянки. Робітфак — країні конче потрібні спеціалісти, які б могли вчити інших. Так потрапив у педагогічний інститут, став історіком. Працював у школі вчителем, потім директором. Але життя якось відібрало в нього до радості: дивитись в очі дитячі очима.

Магнітогорськ, як і вся наша країна, працював для фронту. І Петро Платонович з голосом порпину у сирвин. Потрібно було в надзвичайно короткий строк розширити і налагодити нові галузі виробництва на металургійному комбінаті, збільшити випуск воєнної продукції.

А фронт потребував живої сили. І Петро Платонович бере найактивнішу участь у створенні загонів народного ополчення, а мобілізації комуністів. О, ці безсонні, тривожні дні і ночі, коли з кожною людиною, яку відправляють на фронт, серце відривалися шматочок серця!

А на фронті — тяжкі, кровопролитні бої. І в тил йдуть і дуть вищення з пораненими, синсяни людського горя. Одні із зустрічаючих — Петро Платонович. Бо це теж його робота — підготовка госпіталів, розміщення поранених.

Перші місяці війни, перші оборонні бої наших військ. Яку треба мати духовну силу, щоб переконати людей в кінцевому результаті розгрому фашистських загарбників, щоб ні в кого не похитнулася віра. І він — на заводах, серед робітників.

Петра Платоновича Удовиченко було відкликано на навчання в Вищу партійну школу при ЦК КПРС. В 1944 році на звичних для дипломатичний відділ і був направлений для роботи на Україну. Протягом восьми років Петро Платонович працював помічником видатного діяча нашої партії Д. З. Мануїльського.

1945 рік. Радянська Армія одну за одною звільняє країни, які були під фашистським ярмом. В цей час на посаді помічника голови делегації Української РСР Петро Платонович бере участь у роботі міжнародної конференції і виробленні статуту ООН в м. Сан-Франціско. Тут і зустріч переможу, в яку він вклав і частку своєї праці.

Н. БОРОДЮК.

ТЕПЛО БРАТЕРСЬКОЇ ДРУЖБИ

В ОУДУ працювали шість факультетів. У вузі викладали харків'яни та кияни. Серед викладачів-киян, були доктор історичних наук професор А. А. Введенський, доктор біологічних наук професор М. М. Восколобніков, професор Г. С. Костюк, юристи — професори С. Н. Ланцедор, М. М. Гернонов, О. М. Астрінд, доценти М. М. Гришенко, Ю. Я. Білан, А. О. Іщук, В. І. Масальський, П. П. Плющ, О. К. Кошик, викладачі М. В. Бавзинченко, В. О. Калустін, І. Н. Мельников.

Незважаючи на труднощі воєнного часу, студенти успішно навчалися. Четверо з них були Київінськими стипендіатами, і серед цих — голова університетської профспілки Федір Шолом, нині — доцент філологічного факультету КДУ. За період евакуації в університеті відбулися три випуски.

Поряд з навчальною і науково-дослідною роботою, професорсько-викладацький склад університету робив дуже багато для допомоги фронтові і народному господарству країни. Характеризуючи діяльність університету, кизилординська газета «Ленінський путь» 30 липня 1942 року писала, що він тісно пов'язує свою діяльність з життям області, що вчені і студенти провадять велику науково-дослідну роботу, спрямовану на допомогу фронтові, на зміцнення оборонної могутності Батьківщини.

У журналі «Україна» в 1943 році повідомлялося, що кафедри хімічного факультету працюють над проблемами, зв'язаними з розвитком сировини. Своєю експериментальною роботою вчені допомагають створити ряд медикаментів для лікарень та госпіталів, працюють над створенням хіміко-фармацевтичних препаратів. Розроблено методику використання місцевої глини як цінної домішки у виробництві мила.

Університетські біологи в цей час займалися вивченням флори і фауни області.

Викладачі тукшатарних факультетів розробляли тематику, пов'язану з історією розвитку суспільно-політичної думки в Росії і на Україні, досліджували питання розвитку української літератури. Завідувачі кафедр загальної історії університету С. А. Семенов-Зутер написав у цей час монографію «Історія Казахстану з стародавнього світу до арабського завоювання».

З ініціативи ОУДУ у травні 1942 року в Кзил-Орді було проведено наукову конференцію трьох вузів — ОУДУ, Московського інституту механізації і електрифікації сільського господарства та Кзил-Ординського педагогічного інституту. Центральною проблемою конференції була проблема вивчення і використання природних ресурсів Казахстану в інтересах розвитку народного господарства та всемірної допомоги фронту. Для впровадження у виробниче господарство результатів наукової діяльності трьох вузів та для координації наукової тематики з ініціативи університету при Кзил-Ординській обласній Раді депутатів трудящих було створено науково-технічну раду, яку очолили професори університету.

Внаслідок наукової співдружності у 1945 році роботу серед населення міста і області, в госпіталях, на промислових підприємствах та в установах. Вони виступали з лекціями, вечори та вогонь допомагали збирати урожай у колгоспах і радгоспах області, збирали лікарські рослини, заготовляли паливо — на зиму, брали активну участь у будівництві зрошувального каналу, працювали на університетському підсобному господарстві. Студенти Г. Сидоренко (нині — доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури філологічного факультету КДУ), В. Лазня (нині — старший викладач кафедри німецької мови факультету романо-германської філології), І. Марчук (нині — учитель на Житомирщині) представляли університетську молодь на другому антифашистському мітингу молоді та Всеслов'янському мітингу.

Братній Казахстан високо оцінив невтомну працю викладачів та студентів. Рад членів університетського колективу було нагороджено грамотами Кзил-Ординського обласного та почесними грамотами Президії Верховної Ради Казахської РСР. Серед них були — ректор університету О. А. Русько, професор Г. К. Костюк, доценти А. О. Іщук, Ю. Я. Білан, О. К. Кошик, студента С. Кравець, Ф. Шолом, І. Кулій, Х. Хмелівська та інші.

Перебування ОУДУ у Кзил-Орді мало велике значення не лише для збереження кадрів радянської інтелігенції і підготовки умовах війни, але й дозволило продовжувати підготовку спеціалістів для роботи у галузі народного господарства на майбутнє, для звільненої від фашистських загарбників Радянської України та інших республік. Переважна більшість випускників ОУДУ працює у вузах та науково-дослідних інститутах, на відповідальній партійній і радянській роботі — кілька з них — кореспондент АН УРСР, директор Інституту історії партії при ЦК Компартії України В. І. Юрчук, Кзилординський облвиконкат, що має ранг надзвичайного і повноважного посла, був послом в Бурунді та Екваторі, а нині працює у центральному апараті Міністерства закордонних справ СРСР — І. І. Марчук, доктори філологічних наук, працівники АН УРСР Г. С. Костюк і Г. І. Дей, професор Г. М. Мулятич, який працює у ВШП при ЦК Компартії України. Близько 20 членів трудового колективу нашому університеті. Це — доктор хімічних наук, професор А. М. Голуб, доктор філологічних наук, професор Г. П. Кочаль, доценти П. П. Корнієнко, В. Є. Спицький, О. М. Шейнов, В. М. Катрич та інші.

Неоціненно зріс і розширився вклад університет. Сотні випускників з року в рік виходять з його стін і вливають свої знання, свою енергію в справу будівництва комуністичного суспільства. Вони примножують славу Київського університету. В одній шерензі з ними йдуть випускники ОУДУ, вузу, все життя і робота якого були згріті теплом братерської дружби.

Є. САФОНОВА,
доцент кафедри історії КПРС природничих факультетів.

Київський Університет

10/XI-75.

У НАШИХ РУКАХ МАЙБУТНЄ

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ молоді. Вже одна назва говорить про розмах і масовість молодіжного руху. А коли звернутися до фактів? 300 юнацьких організацій всієї земної кулі об'єднує нині Всесвітня федерація демократичної молоді, 80 — Міжнародна спілка студентів. Так, зараз молодь посідає значне місце в житті суспільства, відіграє все більш важливу роль. На всіх континентах сини і дочки трудового народу дедалі рішучіше виступають проти лицемірства капіталістичного світу, злочинної суті імперіалізму, хижацтва колоніалізму.

Багато проблем постає перед молодими. Вони не з легких. І тим радісніше відзначити, що молодь, не лякаючись труднощів, йде в ногу з часом, що характерною її рисою зараз є зростаюча політична зрілість, розширення і згуртування міжнародного демократичного молодіжного руху. Молодість світу говорить: «Поки ми разом, згуртовані, ми нічого не боїмося. А за єдність потрібно боротися — інакше ми нічого не доб'ємося». Там, де гинуть боротьба за право на навчання, на труд, проти загрози війни, розгулу расизму і фашизму — там завжди молодь.

Ми вже заїхали до того, що в аудиторіях і коридорах нашого університету, гуртожитках зустрічаємо студентів з різних країн світу. Однокурсники дружньо вітаються з ними, зупиняються поговорити, разом ідуть у бібліотеку, готуються до семінарів. Вони знають, що наші хороші хлопці й дівчата, які приїхали з різних континентів, глибоким чином з країн, що розвиваються, ознайомлять знайомих. І нільки невеличка аудиторія слухає їхні розповіді про боротьбу за незалежність і прогрес в їхніх країнах, про участь у ній молодих.

Напередодні Всесвітнього дня молоді редакція газети «Київський університет» звернулася до кількох студентів факультету міжнародних відносин та міжнародного права з проханням розширити аудиторію, для всього університету розповісти про себе, свою країну, її молодіжні організації, їхню боротьбу, навчання.

...Вони зайшли до редакції галасливою юрбою, білозубо посміхаючись, незважаючи на втому,—тільки-но прозвучала дзвонки з останньої пари.

— Ніколас Папаконстантіну. Кіпр, — першим відрекомендувався смаглявий юнак.

— Мене звуть Маргарита Веласнес Кабреро. Я — з Перу.

— Це мій друг Адем Алі Моалім. А мене звуть Мохамед Джамма Аден. Ми разом приїхали в Радянський Союз. І хоч завдячуючи привітності киян почуваємо себе як вдома, все ж частенько згадуємо батьківщину — Сомалі.

— Я теж із Африки. Народна Республіка Конго. Лумабека Жан Раймонд.

— Моя країна — Ємен. Моє ім'я Абдулрахман Хаель.

Неквапом розсідалися за столом, такі всі різні, навіть кольором шкіри. Але мабуть, по виразу очей, по якійсь таємній, майже невловимій згуртованості відчувалася єдність, єдність інтересів, справи.

Кіпр. Невеликий острів і така багата історія.

— Я люблю свою батьківщину. Хочу бачити щасливим її народ. Для цього потрібна наполеглива боротьба, — говорить Ніколас. Він народився і виріс у селянській родині. І кому як не йому так зрозуміле це одвічне бажання хлібороба — сіяти хліб, який ростить його сиплі і дочки, зачудовано спостерігати, як набирає силу золотий колос. І ще одне бажання — хай ніколи не розриваються бомби на цих полях, хай в мирі і щасті живуть сини і дочки.

— Про це говорив мені батько. Саме за це вчили боротися старші брати. Їх четверо. Всі члени Комуністичної партії Кіпру. Від них вперше почув я про вашу країну; про Леніна. «Ти повинен учитися, читати Леніна — його книги розповідають як боротися».

В школі, особливо в гімназії і після її закінчення весь свій вільний час я віддав роботі в нашій молодіжній організації. За активну діяльність був обраний до Центрального комітету. Ми маємо й Союз студентів, який називається «Тофін». Він об'єднує в собі всю кіпрську молодь, яка навчається в рідній країні і за рубежем. Я теж брав участь у його діяльності. Ми висували вимоги уряду, в яких говорилося про забезпечення роботою після закінчення навчання, про допомогу бідним студентам і взагалі про посилення уваги до студентської молоді.

«Тофін» має тісні зв'язки з ВЛКСМ та іншими студентськими організаціями соціалістичних країн. Їх делегації брали участь у роботі останнього з'їзду.

Кожного року у нас в країні проводиться Всесоюзний конкурс молоді. В ньому може взяти участь кожен бажаючий. Той, хто складе екзамени на відмінно, направляється на навчання за кордон. В одному з таких конкурсів я став переможцем. І ось — Київ, університет.

Лумабека Жан Раймонд. На нашому континенті переважна більшість населення віком до 30 років. Тому говорити зараз про Африку і африканські народи — це значить говорити про молоді держави, про їх молодь. Я хочу торкнутися проблеми, яка стоїть зараз, мабуть, чи не на першому місці у моїй країні та Африці взагалі. Це — навчання, ліквідація неписьменності.

Молодь моєї країни, як і молодь усієї Африки виступає проти системи навчання, введеної колонізаторами. В 1970 році в Конго відбувся колоквіум молодих педагогів. Його учасники висловились за глибоку реформу освіти. Вони поставили вимоги ввести в школах вивчення національних мов, зробити навчання більш демократичним і доступним для населення. І звичайно, головні роботи ці справі візьме на себе молодь. Вже зараз вона включилася в розширення сітки навчальних закладів, сама будує шкільні приміщення. Особливо активно працюють члени «Союзу конголезької соціалістичної молоді». Кому як не їм — бойовому авангарду молодої республіки — розуміти всю важливість цих реформ. Емблема організації — схрещені автомат, мотика та шкільне перо, які символізують головні стадії нашої боротьби.

«Союз конголезької соціалістичної молоді» поставив перед собою грандіозні, але здійсненні завдання: брати активну участь у розбудові нашого суспільства, проявляти ініціативу для того, щоб у найкоротші строки добитися повної економічної незалежності, зміцнювати оборонну могутність країни, відродити національну культуру і мистецтво, покращувати політичне виховання молоді.

Велику допомогу нам надає ваш комсомол. В московській Вищій комсомольській школі при ЦК ВЛКСМ навчається багато наших юнаків та дівчат.

У своїй країні я закінчив ліцей і вступив до університету на відділення права. Навчався рік, а потім подав заяву. В якій містилося прохання направити мене продовжувати навчання за кордон, саме в соціалістичні країни. Я одразу ж обрав Радянський Союз. Чому саме проситися за кордон і в соціалістичні країни? По-перше, це цікаво. А, по-друге мені дуже подобається система викладання, відносини між викладачами і студентами у нашій країні. Викладачі приходять в аудиторію як друзі, вони зацікавлені в тому, щоб передати якомога більше знань своїм слухачам. В капіталістичних країнах ці відносини дуже сухі і офіціальні.

Мохамед Джамма Аден. Адем Алі Моалім. Наше дитинство пройшло в країні, якою правили колонізатори. До 1960 року на території Африки було всього кілька незалежних держав. Ще варті вони були невеличкими острівцями в буйному зеленому морі колоніальних володінь імперіалістичних держав, нерідко базися в пустині. Всі відручники і картмогли розповісти про Африку «французьку», «англійську», «португальську» чи «іспанську», але ніхто не про Африку вільне африканську. І тоді не було. Вона належала комусь завгодно, тільки не африканцям.

Але пробив час, настав 1960 рік, рік народження нової, вільної Африки, в якій незалежні держави заповнили майже весь континент. Молоді, революційно настроєні африканці відіграли величезну роль у завоюванні своїми країнами політичної незалежності. Багато з них згодом потім перейшли керівниками молодих держав.

В цей час, час бурь і сподівань, нам було по 12 років. Ми вже багато дечого розуміли. Розуміли й те, що головне наше завдання — наполегливо оволодівати знаннями, котрі так знадобляться для будівництва нового Сомалі.

Нарешті, прийшло це свято — 21 жовтня 1969 року. День революції, день, в який Сомалі став на шлях соціалістичної орієнтації свого соціально-економічного розвитку. І, як завжди, молодь була на передовому краї. Наша молодіжна організація отримала великі права. Крім інших функцій, їй довірено право внутрішньої охорони порядку.

Маргарита Веласнес Кабреро. Я народилася в сім'ї борців. Мої батьки — члени Перуанської комуністичної партії. З дитинства вже знала, що життя кожної чесної людини немислиме без боротьби, поки в світі існує несправедливість. Батьки виховували мене так, щоб я могла продовжувати їхню справу. Але батьківського виховання було замало. Потрібні були ще й надійні знання. З цією метою я вступила на економічний факультет нашого університету. Та вчитись там довелось недовго. За участь в політичних діях мене було виключено з університету, і я не мала права залишатися на території країни. Тому й прийшла до вас продовжувати навчання, оволодівати знаннями.

В моїй країні багато партій, які створюються за політичними переконаннями. Серед них одна з молодіжних партій — вірний помічник комуністів. Вона активно підтримує уряд, його плани, прогресивні реформи. Саме ця партія стала одним з найактивніших організаторів Комітету солідарності з народом Чілі, яким віддавними сусідом. Як і молодь всіх країн, вона розпочинає акції солідарності. Проводяться масові маніфестації, збір підписів, лунають демонстрантів вимагають звільнення Карлоса Ларкі, Оскіела Нуньєса та інших молодіжних лідерів Чілі, які мордуються в застінках хунти. Але не тільки чілійський біль і горе чуємо ми. Ми разом з патріотами Португалії та Іспанії, ми з усіма, хто борється за мир і щасливе майбутнє планети.

Абдулрахман Хаель. Моя країна — невелика. Але імперіалісти зарщили від неї. Дивно звучить: на північ розгул реакції, вся влада у шейхів та духівництва, на півдні — керівництво в руках партії Національного фронту, програма якої передбачає розвиток країни по некапіталістичному шляху.

Звичайно, всі ми симпатії на бік Південного Ємену. І не тільки мої. Завдання революційної молоді — відстоювати завоювання революції, добитися змін в Північному Ємені.

Мій світогляд формувався під впливом революційних ідей. Я намагався ставити всі свої знання на службу прогресу. І тому, коли був даний заклик — ліквідувати неписьменність, не вагаючись, пішов учителювати до сільської школи. Тут, працюючи на селі, надавалася можливість продовжити своє навчання за кордоном. Звичайно, я обрав Радянський Союз, країну мрії.

Молодь. Вона прийде завтра на зміну нинішньому поколінню, в її руках — майбутнє світу. Саме від неї залежить бути йому квітучим садом чи спаленою атомною бомбою пустелею, чи буде наша планета планетою мирного співіснування народів і держав, чи осередком конфліктів і несправедливості. І ці шестеро будуть прикладати всі свої сили, знання, вміння, для того, щоб наша планета якомога швидше настав цей час, час миру на землі.

Н. БОРОДЮК,
Б. ГУМЕНЮК.

26/XI -75

«КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» 3.

ЗНОВУ ПРО ВІДВІДУВАННЯ

Ціна студентської хвилини

Наближається сесія. Вже зараз вона владно входить в читальні зали, де все важче знайти вільне місце, на лекції, де все частіше звучать поради викладачів, що ось на це потрібно звернути найбільшу увагу, а ще питання обов'язково стоятиме в екзаменаційному квитку.

Наближається сесія, а з нею хвилювання, напруження, безсонні ночі і, мабуть, тоді, як ніколи починаєш цінувати час, кожну хвилину, не можеш простити собі кожну даремно згаяну мить. Так, напруження неабияке. Треба все проглянути, дещо перечитати, підучити. А деяким просто вивчити той матеріал, який пропустив через лінощі, через те, що оту саму дорогоцінну хвилину захотілося довше понежитися в ліжку.

Студентська хвилина. Не було б отого нервового перенапруження під час сесії, коли б про її собівартість думали частіше. Можливо, тоді б зменшилося число горе - студентів, для яких нічого не варто пропустити лекцію або семінар, бо сьогодні — на їх думку — нічого цікавого не буде, бо про це «є в підручнику — перед екзаменом або заліком прочитаю». Ох і багато потрібно їм потім читати! А хіба встигнеш надолужити за кілька днів те, що запустив за кілька місяців. Отак і з'являються академзаборгованості, трійки, які вже зараз говорять про те, який то буде спеціаліст.

Ось чому напередодні сесії ми вирішили продовжити розмову про ціну студентської хвилини, про її високу собівартість. На цей раз рейд - перевірку відвідування лекцій ми розпочали з хімічного факультету.

8.15. Приємно спостерігати, як невеликими групами, по двоє, по одиниці поспішають студенти-хіміки до своїх затишних аудиторій, просторих лабораторій з найновішим устаткуванням. Немає галасу, як у наших гуманітаріїв, все розмірено, розрахувано, наче у ланцюговій реакції.

8.20 Задзеленчав дзвоник, і через хвилину запала тиша: хімічний факультет розпочав свою роботу. Саме тоді нам на очі потрапив невеликий плакат-заклик: «Студент - хімік, зроби все від тебе залежне для підвищення успішності на нашому факультеті!». Чудовий заклик і, головне, своєчасний, бо далі йшлося про те, що хімічний факультет за успішністю на передостанньому місці серед природничих факультетів університету.

Що ж потрібно зробити студенту - хіміку, щоб його успішність, а отже і успішність на факультеті в цілому підвищилася? На це запитання є єдина відповідь: найперша умова — відвідування.

Стрілки годинника вже показували пів на дев'яту, коли другокурсниці Ольга Єрмак та Наталка Мазур зайшли до корпусу. На запитання, чому запізнилися, відповіли, що мають справу з електричками, а в них є така властивість запізнюватися. Що ж, все може бути, адже водії не знали, що саме сьогодні буде рейд-перевірка. А коли б про це знали дівчата, то я впевнена, що о 8.20 вони вже сиділи б на лекціях.

Хвилин через п'ять з'явилися представниці третього курсу Наля Марчук та Антоніна Пінко. Вони вже нікуди не поспішали. Лекцію читав академік К. В. Яцимирський, який вважає, що знання з його предмету студенти повинні отримувати відразу ж після дзвоника. Отож дівчатам цілих тридцять п'ять хвилин лишалося відпочивати після «втомлюючої дороги» від гуртожитку до університету.

А коли стрілка минула ще одну поділку і зупинилася на 8.40, до приміщення майже одночасно зайшли Анатолій Ярмолюк, студент четвертого курсу, та Людмила Галата, студентка третього курсу. Анатолій затримався в профілакторії, а Людмила на наше запитання лише здвигнула плечима. Пізніше методист розшифрувала що досить таки дивну відповідь: «Це не перше її запізнення без поважної причини. Вона часто запізнюється просто так». А якщо припустити, що «просто так» студенти запізнюються не лише в понеділок, то вже й не дивно, що успішність факультету на передостанньому місці.

Але, як кажуть в народі, це ще були квіточки. А ягідка, в образі Анатолія Чмеренка, з'явилася трохи пізніше. На прохання пред'явити перепустку або студентський він повідомив, що вони знаходяться в деканаті. На запитання, чому запізнився, цілком серйозно відповів, що навчається на п'ятому курсі і сьогодні в них немає двох перших пар. Яке ж було наше здивування, коли у тому ж деканаті нам сказали, що і перепустка, і студентський знаходяться в Анатолія, що вчиться він на четвертому курсі і на першій парі лекцію на його курсі читає викладач І. О. Усков.

Тим часом не забарилися з'явитися студенти четвертого курсу Валентина Рябухіна та Віктор Бандур, третьокурсник Володимир Кутров. Їх підвіз транспорт. Але знову ж таки дивно: різні види транспорту, і всі запізнюються на 25 хвилин.

І, нарешті, остання представниця хімфаку третьокурсниця Галина Пилипюк. З нею ми познайомилися о 8.50.

Такі результати рейду на хімічному факультеті. Ми б не назвали їх втішними, особливо, коли факультет має таку успішність.

Наступний пункт перевірки — історичний факультет. Перший курс тут, як і всі перші курси — найзмірливіший. Та й не дивно, бо й за кількістю він чималенький — 122 студенти. Та як не прикро, але в цей день 24 чоловіки не виявили бажання з'явитися на першу пару. Двадцять чотири — це вже цифра та ще й на першому курсі! Звичайно, не дивно, що коли прочитали прізвища Юрія Даниляка, який не має двох атестацій, Ніни Заліховської, яка взагалі не атестована, Надії Козубовської (теж немає двох атестацій), ніхто не підвівся з-за парт. Тому й тягнуться за ними ці борги. А от чому не відвідують лекцій Ігор Бохонко, Анатолій Вовк, Олександр Гончаров, Галина Артеменко, Іван Загоруй, Валерія Кривошея, Анатолій Литвин, Едуард Мельник, Юрій Нагорний, Людмила П'ятерікова та інші? На це потрібно звернути особливу увагу. Щоб трійки, які є у деякого з них, згодом не перетворилися в борги, а невідвідування лекцій (особливо загальних) не стало системою, тим паче на першому курсі.

А ось які справи на четвертому, передостанньому курсі. Здавалося б, що вже тут ставлення до навчання, відвідування повинно бути на належному рівні, на рівні передвипускного курсу. І що ж ми бачимо? Тридцять шість чоловік невідомо з яких причин були відсутні на першій парі. Ще більш неприпустимим є те, що серед них чимало хвостистів. Досить назвати Ігоря Братченка та Микиту Білоконова, Ярослава Барана та Володимира Воловника, Ларису Забігайло та Тамару Харченко, Анатолія Удін-Некрасова. Їм не допомагають ні індивідуальні бесіди, ні виклики до деканату. А це ж майбутні вчителі. Яку, скажіть, любов до однієї з найцікавіших наук зможуть вони прищепити своїм учням? Ще хочеться назвати одне прізвище: Наталка Папуша. Методистка дуже здивувалася, коли не побачила її в числі відсутніх, адже не так часто доводиться бачити її на заняттях. І наслідок цьому — академзаборгованості.

І, нарешті, кінцева точка нашого маршруту — філологічний факультет, третій курс, відділення української філології. На лаві з своєю старостою Ольгою Брезус невідомо з яких причин були відсутні: Світлана Гушлевська, Леонід Паращин, Петро Федорченко, Тетяна Михальченко, Лариса Стасецька, Лідія Сидоренко, Валентина Рогузька. Також з невідомої причини після першої півпари, нікого не повідомивши безслідно зник Василь Герасимюк.

У чому все ж таки причина такого масового невідвідування? Невже - нецікаво? А ви згадайте приймальні екзамени. Як завмирало серце біля дошки з іменами зарахованих. І якою безмежною радістю наповнилося воно, коли ви побачили на ній й свої прізвища. Ви щиро раділи, що зможете слухати прекрасні лекції, спілкуватися на семінарах, отримувати найвищі бали за змістовну відповідь. Чому ж зараз така байдужість? Куди поділася любов до своєї майбутньої професії? Але зникла не любов, зникла сумлінність, відповідальність. Над цим зараз ще не пізно замислитись. А особливу увагу на це повинні звернути студентські деканати, адже це їх головна робота.

Рейдова бригада:
Ю. ХОМИЧ,
заступник секретаря комітету комсомолу,
В. ГУМЕНЮК,
студдекан факультету міжнародних відносин та міжнародного права,
Н. БОРОДЮК,
кореспондент газети «Київський університет».

2. «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» П'ятниця, 10 вересня 1976 р.

Урочиста мить: ректор нашого університету, член-кореспондент АН УРСР вручає студентам факультету міжнародних відносин та міжнародного права дипломи про здобуття вищої освіти. Фото О. Чистякова зроблено під час традиційного випуску випускників.

Звіти і вибори в партгрупах

Під знаком принципової розмови про виховання студентства пройшли звітно-виборні партійні збори кафедри історії української літератури. Доповідь зробив парторг кафедри П. М. Сіренко. Він охарактеризував всебічну діяльність комуністів за звітний період. Партійна група нараховує тринадцять комуністів. Всі вони виконували відповідальні громадські доручення.

— З метою поліпшення підготовки висококваліфікованих спеціалістів-філологів, — сказав П. М. Сіренко, — на кафедрі перегляну тематику спецкурсів і спецсемінарів, внесено відповідні зміни до програм спецкурсів та наукових семінарів. Протягом навчального року кафедра здійснювала постійний контроль над самостійною роботою студентів, вживалися невідкладні заходи по забезпеченню нормального навчального процесу. Широко застосовувалися форми морального стимулювання праці студентів, урізноманітнювалися форми і методи роботи із студентами, членами кафедри велася повсякденна робота з відмінниками навчання. У своїх заходах кафедра опиралася на активи академічних груп і курсів. В цьому — заслуга кураторів, тт. Поважної, Скирди, Малинської, Шолома.

Кафедрою розроблені заходи по інтернаціональному вихованню студентства. Комуністи і викладачі кафедри всіма засобами навчальної, наукової, ідейно-виховної та агітаційної роботи пропагували студентам почуття радянського патріотизму та інтернаціоналізму, любові до праці, розуміння краси і високої моральної норми поведінки.

Робота партійної групи планувалася на кожний семестр, складалися плани ідейно-виховної роботи на курсах, прикріплених до кафедри. На кафедрі систематично працював теоретичний семінар, на якому розглядалися такі проблеми:

1. Актуальні проблеми сучасного літературознавства в світлі статті В. І. Леніна «Партійна організація і партійна література»;

2. Актуальні питання комуністичного виховання молоді;

3. Вивчення матеріалів XXV з'їзду КПРС і XXV з'їзду Компартії України.

Комуністи кафедри активно обговорювали важливі проблеми, виявляли глибокий інтерес до питань, що опрацьовувалися на семінарі.

Члени партійних груп ведуть активну лекційну роботу серед населення. Протягом звітного періоду було прочитано 73 лекції. Найбільше їх прочитали П. П. Кононенко, В. Я. Неділько.

Доповідач зупинився також на науковій і науково-методичній роботі членів кафедри. Нею підготовлені і перевидані три програми з історії української дожовтневої літератури, а саме: з історії давньої української літератури, історії української літератури XIX століття, історії української літератури кінця XIX — початку XX століть. Говорячи про успіхи літературознавців, які є авторами багатьох досліджень з історії української літератури, доповідач разом з тим наголосив на необхідності наполегливіше працювати над створенням підручників з історії української літератури для філологічних факультетів університетів. Якщо завершено, в основному, роботу над підручниками з давньої української літератури, підготовлено до перевидання історію української літератури кінця XIX — початку XX століття, продовжується робота над підручником з історії української літератури першої половини XIX століття, то лише розпочалася організаційна робота по створенню підручників з історії української радянської літератури. Можна сподіватися, що нові керівники творчих авторських колективів — доктор філологічних наук В. М. Поважна та доцент П. П. Кононенко — докладуть усіх зусиль до виконання поставленого перед авторським колективом завдання.

ДІЛОВА РОЗМОВА

На зборах відзначалося також, що члени кафедри активно працюють над створенням навчальних посібників для студентів з спеціальних курсів. Так, підготовлені до перевидання посібники доцента П. М. Сіренка «Людина з ім'ям комуніст. Образ комуніста в українській повоєнній прозі», професора Н. Й. Жук «Проза І. Франка». Незабаром вийде з друку посібник для вступників на філологічні факультети «Українська література» за редакцією доцента В. Я. Неділька. Членом кафедри Н. Й. Жук, П. П. Кононенко, П. М. Сіренко та інші видрукували свої статті в журналі «Українська мова та література в школі», друкуються в інших періодичних виданнях.

Комуністи кафедри у своїх виступах порушували важливі питання дальшого вдосконалення навчальної і наукової роботи, підвищення рівня виховання студентської молоді.

Комуніст Г. К. Сидоренко наголосила на тому, що в роботі партійної групи є ряд питань, які вимагають невідкладного вирішення. Передусім, це робота методологічного семінару. Організація його роботи вимагає поліпшення. Заняття відбуваються на низькому методичному рівні. Керівник семінару так і не знайшов контакту із своїми слухачами. Г. К. Сидоренко порушила також питання про необхідність поліпшення підготовки кадрів через аспірантуру.

Комуніст Н. Й. Жук зосередив увагу присутніх на науковій роботі членів кафедри. Необхідно більше уваги приділяти контролю за виконанням наукових тем. Вона також сказала, що треба й надалі продовжувати роботу з вчителями шкіл, надавати їм необхідну наукову і методичну допомогу.

Комуніст П. П. Кононенко, загалом відзначивши добру роботу партійної групи, також вказав на ряд аспектів, які вимагають критичної оцінки. Це, передусім, навчання і виховання студентів. Так, у деяких академічних групах, де працюють кураторами члени кафедри, навчання, успішність, ідейно-виховна робота, трудова дисципліна ще не на належному рівні. Аналіз курсових і дипломних робіт, поведінка студентів під час практик засвідчують, що виховання любові до професії, до розвитку громадської діяльності, виховання свідомості, відповідальності потребують детального аналізу і, звичайно, поліпшення. Треба постійно тримати в полі зору діяльність кожного студента. Необхідно також поліпшити систему організаційних заходів всіх кафедр по вивченню творів марксизму-ленінізму, по творчому застосуванню її у навчальній, науковій та громадській роботі. Треба продовжити вивчення матеріалів XXV з'їзду КПРС та XXV з'їзду Компартії України, використати підготовку матеріалів до збірника праць про партійно-інтернаціональну основу нашої літератури та боротьбу з буржуазно-націоналістичними концепціями, ворожими теоріями буржуазних теоретиків літератури.

Декан філологічного факультету М. А. Грицай наголосила в своєму виступі на важливих завданнях, які стоять перед членами кафедри. Необхідно, щоб комуністи кафедри серйозніше втручалися у навчальний процес на вечірньому та заочному відділеннях. Треба більше уваги приділяти конкретній та ефективній постановці практичних занять. Комуністам кафедри слід потурбуватися про урізноманітнення форм виховної роботи. Багато належить зробити по оформленню приміщення факультету, пов'язаному наочної агітації. Необхідно розробити дієвий, конкретний план заходів по підготовці до 60-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції.

З конкретними пропозиціями щодо підвищення рівня навчально-виховної роботи виступив комуніст О. С. Дячевко.

На звітно-виборних зборах партійної групи кафедри виступив також секретар партійного бюро філологічного факультету С. В. Семчинський. Він інформував комуністів про те, яких заходів вживає партійне бюро щодо дальшого піднесення ідейно-виховної і організаційної роботи на факультеті.

Комуністи обрали парторгом кафедри П. М. Сіренка, заступником парторга — Н. Й. Жук.

УДАРНОК

1. ПІД КАШТАНАМИ

Біля червоноколонного дому — безліч студентів. Тільки вчора, першого вересня, друзі і однокурсники зустрілися після літніх канікул. Діляться враженнями від практик, подорожей з рюкзаками за плечима, від праці у піонерських таборах. Довкола не вщухають жарти, веселий історіям та невигаданим пригодам, здається не буде кінця-краю. Сьогодні — збору у путь. Тепер вже — на радгоспні лани. А збір як завжди тут, під непорушними у перспективі осені каштанами. Студенти радо сприйняли звістку про проведення трудового десанту по допомозі колгоспникам на полях і в садах. Настрій бадьорий. Всі нові бажання потрудитися на славу, ділом довести свою комсомольське завзяття.

На Житомирщину випало їхати філологам. Вони будуть збирати хміль. Він вже достиг, тому часу гаяти ніяк не можна. Ціна рослина дуже вимхлива до погоди, строки на зняття урожаю короткі стисні. Тому в господарствах Житомирщини, що спеціалізуються на вирощуванні хмелю, з нетерпінням чекають на допомогу.

— Та дивіться, щоб усе було гаразд. — турбується куратор другої групи філологів Л. Я. Малінська, проводжаючи студентів до автобусу. — Перед вами стоїть відповідальне завдання, можна сказати, справа державної ваги...

2. ПІЗНАВШИ СЕКРЕТИ

У кожній справі є якісь особливості, тонкощі. Досвічені хлопці теж володіють своїми, особливими методами, вивіреними прийомами у збиранні стиглих плодів хмелю. Доважелізні стебла вкриті шорсткими листям, в'ються на кілька метрів вгору по дроті. Коли настає пора збирати врожай, гачки на горішніх розетках збивають спеціальною клюкою, і зелені батоги падають на землю.

— Спочатку робота йшла повільно, — розповідає бригадир дівчат-філологів Олена Чмир, — адже раніше не доводилося нам справу з цією культурою. Жінки колгоспу охоче поділилися з нами досвідом. Тепер знаємо, як оббирати гачок акуратно, з якого боку підходити — з вершка чи від кореня.

Тепер робота набирає ще швидшого темпу. Все частіше на повені кошики вигрузяться величезні мішки. А працювати не легко. Збираючи, одночасно потрібно ще й сортувати шишки крупні й зелені—в одну коробку, меші й присохлі — в іншу. Філологи намагаються не залишати на плантації жодного плода. Зобов'язалися працювати без зауважень, залишати після себе ниву цілком придатною для дальшої праці.

НА

ЗБИРАЄМО ФРУКТИ

Другокурсникам факультету журналістики цього року випала честь працювати протягом місяця у спеціалізованому на плодоовочівництві господарстві — радгоспі «Пуща Водиця».

У переддень від'їзду до господарства, секретар партійного бюро А. Г. Погрібний наголосив: «Ви їдете у колектив чіткої організації і високої культури виробництва. Це, у свою чергу, покладає на вас почесний обов'язок: на найвищому рівні провести прапор честі нашого університету».

Щоб не бути голослівним, наведу слова заступника директора радгоспу Миколи Степановича Вишневського: «Наше господарство лише у минулому році отримало економічний прибуток на суму близько трьох мільйонів карбованців».

...Саме на цій ділянці роботи дівчатам стали на користь мудрі слова: «Кожну справу роби швидко, але не поспішаючи». Раз-по-раз чуємо: «Ходи тягнеться, рукою до-від», обважилися від червоних запашних яблук. Зривала їх і прудко клала у корзину. «Від того, як зриватимеш яблуко, залежить строк його зберігання», — не сходила з думки проста істина, що бригадирки бригади Л. І. Галинюк Степанівною Ладченко. А в кінці робочого дня, підбиваючи підсумки, викладач кафедри радіо і телебачення Віктор Якович Мироненко повідомив: «Перше місце у змаганні зайняла Людмила Роденко, Галина Важненко, Людмила Мартинова».

Летять дні, вщент заповнені трудовою студентською звитягою. Кожного дня підбиваються підсумки, визначаються переможці. На збиранні груш, ягід, овочів першості належать Миколі Хоменку, Михайлу Синьогубу, Наталі Сподаренко, Валентині Мозговій, Тетяні Сіренко.

О. СИНЯГІВСЬКИЙ.

У ПОГОНЮ

Хлощі домивали коридор після ремонту, і Сергій уже поглядав на в'язку щіток, притиснутих до стіни, та фарбу. Дуже йому хотілося пофарбувати. Коли уряд до нього підсунув Олег Горовий.

— Сергію, Чабатюк, та ти ж спортсмен!

— Спортсмен.

— Ми ж з тобою за наш факультет виступали ?

— Виступали.

— Легкоатлет?!

— Легкоатлет.

— Тоді збігай за Журавльовим та Клименком. Розшукай...

Другий день літає Сергій по гуртожитках студмістечка. Уже заново й норми ГПО склав би, бо доводиться долати як короткі, так і довгі дистанції. Не виключені біг з перешкодами, віджимання... за поручня-сходів, коли забракне сил, штовхання...

Як же на це реагують у деканаті факультету романо-германської філології, комсомольська організація, самі студенти?

Микола Денисович Волков, відповідальний на факультеті за роботу на плодоовочевій базі Московського району і бригади ремонтників у гуртожитку № 9:

А з'являтися почав досить часто. Траплялося, що в деяких номерах газети ішло по дві мої публікації (одна за моїм підписом, друга – під псевдонімом, яких у мене було три – І. Крицевий, Л. Данченко, Б. Доценко). Щоб не бути голослівним, у хронологічному порядку навожу деякі свої статті, публікація яких мене дуже тішила. Крім того, це додавало неабиякої ваги моєму авторитетові. Я вже згадував, що в 1973 р. я став першим на факультеті Ленінським стипендіатом, а 1974 р. мене було призначено першим студдеканом.

Після завершення цього репортажу-інтерв'ю в приміщенні редакції, ми з кіпріотом Ніколасом Папаконстантину пішли у студентську їдальню Червоного корпусу, поверхом нижче редакції. Поки обідали, Ніколас розповів мені багато цікавого про свою країну. І десь саме тоді, я добре пам'ятаю, мене охопило бажання: «От хоч би раз побувати на цьому чудовому острові!» Хто міг подумати, що це саме Провидіння зійшло тоді на мене.

А може, Кіпр реально став наближатися до мене 2 лютого 1996 року, коли на колегії МЗС України під головуванням міністра Г.Й. Удовенка мене було призначено ректором створеної на той момент лише на папері Дипломатичної академії.

Завершуючи обговорення моєї кандидатури – після того, як я виклав своє бачення реалізації цього проєкту, і виступили всі, хто мав виступити, – Геннадій Йосипович раптом сказав: «Борисе Івановичу, мене знаєте що дивує? Чому ви не цікавитися, якою буде ваша заробітна платня, яке заохочення у разі вашої успішної роботи?»

Я наважився перехопити ініціативу, не дослухавши до кінця міністра, палким (і абсолютно щирим) запевненням, що, мовляв, мова не про зарплатню, а про те, що це для мене честь і відповідальність, дай боже справитись. А єдине, що прошу: «Вашої і всіх членів колегії максимальної підтримки. Сам не впораюся». – «Звісно, звісно, – заспокоїв мене міністр, – це все буде (і справді, з боку світлої пам'яті шанованого Геннадія Йосиповича так завжди і було), більш того – налагодите справу належним чином, поїдете послом».

Отака передісторія моєї зустрічі із Кіпром. Певною мірою пряма і широка магістраль, а місцями звивиста стежина, які зрештою в листопаді 2003 р. привели мене і мою родину до цього благодатного краю, коли я був призначений першим послом (резидентом) України в Республіці Кіпр.

Історія становлення

Третя і вже завершальна стадія моєї «стиковки» із Кіпром відбулася в березні 2003 р. В мене завершувався п'ятирічний контракт на посаді ректора Дипломатичної академії. Щоб прояснити свою подальшу долю, я у призначений час зайшов до кабінету А.М. Зленка, на той час керівника зовнішньополітичного відомства.

Зайшов із бажанням контракт продовжити. Насамперед з огляду на те, що в Дипакадемії почали активно розгортатися та діяти численні міжнародні програми, до започаткування яких я особисто доклав чимало зусиль (реальні програми співробітництва з відповідними профільними навчальними центрами Німеччини, Канади, Естонії); були інші цікаві починання. Були й певні родинні обставини.

Міністр зустрів мене приязно, вислухав короткий звіт про роботу за п'ять років, загалом схвалив її. І напівжартома, напівсерйозно запитав: «Борисе Івановичу! Як ви можете готувати в Дипакадемії майбутніх послів, генеральних консулів, якщо ніколи особисто не працювали «в полі»?»

І тут я зрозумів, що з різних, незалежних від мене обставин контракт продовжено не буде, а пропозиція Анатолія Максимовича виявилася для мене більш привабливою, ніж я міг сподіватися. Тому відповідь моя не могла, звісно, бути якоюсь іншою, крім такої: «Шановний Анатолію Максимовичу, дякую за високу честь і довіру. Я докладу всіх зусиль, якщо таке призначення здійсниться, бути корисним для України в країні призначення… А, до речі, яка країна?» Міністр посміхнувся: «Це вже інше питання. Мені потрібно поговорити з президентом. Узгодити з ним ваше кадрове призначення, і тоді вам повідомлять». На цьому аудієнція завершилася.

Приблизно через тиждень після цієї пам'ятної зустрічі мені зателефонував директор Департаменту кадрів МЗС М.М. Спис і повідомив: «Борисе Івановичу, у міністра відбулася зустріч з Президентом України, і Анатолій Максимович доручив переказати, що вам пропонується посада Посла України у Республіці Кіпр».

Отже, Кіпр. Міністр запропонував, президент схвалив, і рішення прийняте.

Я мимоволі почав – в контексті традиційного самотестування – згадувати, що я знаю на цю хвилину про історію і сучасне геополітичне положення цієї середземноморської країни. Як завжди, в нагоді в першу чергу

стали знання, здобуті в університеті, та інформація, яка автоматично накопичувалася з роками про кожний суб'єкт міжнародних відносин, – процес, як відомо, притаманний будь-якому професіоналу-міжнароднику.

Що ж з'явилося насамперед на екрані мого внутрішнього комп'ютера, коли було дано команду «пошук» із кодовим словом Кіпр? В умовах 90-х та початку нульових років в пам'яті, зрозуміло, перше слово, яке виникло в конотації із Кіпром, було слово «офшор».

До речі, згодом – вже на місці – з'ясувалося, що на самому острові серед корінних мешканців – представників бізнес-середовища воно практично не вживається. Більше того, в усіх офіційних документах підкреслюється, що Кіпр не є офшором, а фірми та компанії, які там були зареєстровані, починаючи з 2004 р. (після офіційного приєднання Кіпру до ЄС), отримали назву «компанії міжнародного бізнесу».

І для цього були серйозні підстави. Адже історично Кіпр розвивався не як класичний офшор, а як податкова юрисдикція з низьким рівнем корпоративного податку. Конкурентні переваги Кіпру над аналогічними юрисдикціями були пов'язані не лише із сприятливим податковим кліматом і конфіденційністю укладання угод, а й з іншими суттєвими факторами, а саме: вдале географічне розташування, розвинена курортно-туристична структура. А стосовно витоків капіталу з колишнього СРСР, зокрема з України та Росії, то ще й такий могутній фактор, як певна єдність світоглядів, інакше кажучи – менталітету бізнесменів з радянської екс-імперії та кіпрського адвокатсько-бухгалтерсько-аудиторсько-нотаріусного прошарку, значна частина якого здобула освіту саме у Києві чи Москві. Такими перевагами офшорні Багамські острови, або Британські Віргінські острови, або Беліз, або Князівство Ліхтенштейн похвастатися, звісно, не можуть.

Втім, заходи по залученню міжнародного бізнесу стали здійснюватися керівництвом Кіпру ще з самих перших років незалежності цієї острівної держави. Так, ще в 1963 році було прийнято ряд законів, які виявилися доленосними і надзвичайно ефективними для Нікосії, оскільки встановлювали пільговий режим для комерційних судноплавних компаній. Завдяки цьому Кіпр швидко увійшов у список лідерів – «країн із зручним прапором».

Статус морської держави із «зручним прапором» означає, що для судновласників встановлювалися низькі податкові ставки, незначні реєстраційні збори, спрощена власне процедура реєстрації та відсутність будь-яких обмежень щодо громадянства членів екіпажу.

Таким чином, станом на сьогодні Кіпр володіє третім за розмірами в межах ЄС торговельним флотом і налагодженою портовою інфраструктурою, а внесок сумарного доходу від комерційного судноплавства в економіку країни сягає майже 10 відсотків.

Курс на перетворення Кіпру в міжнародний фінансовий та діловий хаб було продовжено і в 70-ті роки.

Вторгнення турецьких збройних сил на острів у липні 1974 року, окупація його північної частини (майже 40 відсотків усієї території країни) призвели до затяжної економічної кризи і примусили уряд Кіпру в 1975 та 1977 роках вжити ряд додаткових заходів, які покликані були стимулювати надходження капіталовкладень з-за кордону. Зокрема, було введено ряд поправок у податкове законодавство, у відповідності з якими для компаній міжнародного бізнесу вводився низький (але не нульовий, як у класичних офшорах) корпоративний податок в розмірі 4,25%.

Треба зазначити, що така модель економіки, тобто ставка на транснаціоналізацію власного ділового життя та розвиток відповідних фінансових послуг – це не кіпрське ноу-хау, а загальний тренд, властивий невеличким острівним державам, які в умовах деіндустріалізації та відсутності традиційних галузей народного господарства змушені, аби вижити, формувати свою економічну спеціалізацію, що стала невід'ємною частиною глобальної фінансово-економічної системи.

Завдяки податковим пільгам та створенню сприятливого інституційного середовища Кіпру вдалося залучити величезну кількість закордонних компаній, в першу чергу тих, котрі вели діяльність в країнах Східного Середземномор'я. Переважно це були корпорації із країн Західної Європи, які мали ділові інтереси на Близькому Сході, і водночас – близькосхідні компанії, для яких працювати на Кіпрі було зручніше і безпечніше, ніж у себе вдома.

Неабияку роль у становленні Кіпру як регіонального фінансового центру відіграла громадянська війна (розпочалася 1975 року і розтягнулась на цілих 15 років) в Лівані, країні, котра раніше була головним арабським банківським центром. З другої половини 70-х на Кіпрі сформувалася впливова ліванська діаспора, яка інвестувала чималі кошти в розвиток кіпрської економіки. На Кіпрі діє дев'ять ліванських банків, представники цієї етнічної громади активно скуповують нерухомість, набувають громадянство шляхом участі у програмі «Паспорт за інвестиції».

Як я вже акцентував, після розпаду системи соціалізму на чолі із СРСР Кіпр став головною акумулюючою та ретранслюючою базою із шалених торентів капіталу – насамперед Росії та України (є окремі вкраплення молдовського, казахського, білоруського походження).

Тісні корпоративні зв'язки виникли не на порожньому місці. Ще за часів «холодної війни» між Республікою Кіпр та Радянським Союзом зародилося тісне співробітництво в політичній, економічній та гуманітарній сферах. Вже на початку незалежності Кіпр, його перший президент архієпископ Макаріос долучились до формування та розвитку такого всесвітньо масштабного концептуального руху, як Рух неприєднання, очільниками якого на той час були лідери СФРЮ, Єгипту, Гани, Індонезії – відповідно Й.Б. Тіто, Г.А. Насер, Кваме Нкрума, Сукарно.

Цей рух, до якого приєднався Кіпр, радянським керівництвом розглядався як резерв класичного соціалізму, допоміжна, впливова сила в «боротьбі проти імперіалізму, гонки озброєнь, за визволення поневолених народів від колоніального ярма».

Наскільки цей розрахунок виявився хибним, як і вся доктрина марксизму-ленінізму в її як національних масштабах, так і у глобальному вимірі, зайвий раз повторювати, гадаю, немає потреби. Але в період «холодної війни» країни – колишні колонії, які (одні щиро, інші – з цинічним розрахунком) декларували тяжіння до моделі соціалістичної орієнтації, негайно ставали улюбленцями «кремлівських мудреців» і отримували неабиякий зиск. А якщо в такій країні діяла комуністична партія, то її частка в різних преференціях з боку Москви зростала в рази.

Саме до такої категорії належав Кіпр, точніше – він очолював групу таких країн, в принципі посідав особливе місце в зовнішньополітичній діяльності СРСР в районі Східного Середземномор'я, де в той час був розташований 6-й флот США (зона відповідальності – все Середземне море, прилеглі води Атлантики, підходи до Гібралтару). Тому Кіпр в особі його лідера – архієпископа Макаріоса (red priest) та впливової Комуністичної партії (заснована 1926 року), перейменованої у 1941 році в Партію трудового народу Кіпру (AKEL), був на особливому рахунку Москви в її «глобальній боротьбі за мир».

Нагадаю, що саме за таких обставин між Кіпром та Радянським Союзом 1982 року було підписано «Угоду про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна».

Відразу після розпаду СРСР кіпрські органи влади надали громадянам Росії найбільш сприятливий візовий режим для в'їзду на острів.

Велика і зростаюча популярність Кіпру серед новобагатьків, що, як гриби після дощу, почали з'являтися на теренах колишнього СРСР з-поміж учорашніх партійно-комсомольських керівників, директорів заводів і насамперед так званих тіньових цеховиків, підтверджується тим, що лише за десять місяців 1992 року на Кіпрі було зареєстровано нашими

колишніми співгромадянами понад 300 офшорних компаній. В наступні роки – аж до кінця другої декади вже XXI ст. – цей процес мав тільки зростаючу динаміку.

І він мав у собі не тільки кількісну, а й стратегічно важливу для Кіпру якісну складову. Якщо частка прямих іноземних інвестицій в економіку Кіпру в середині 90-х років була 0,3 млрд доларів США, то напередодні вступу до ЄС, коли я вперше приїхав на Кіпр, вона сягала вже 6,8 млрд доларів. На момент завершення моєї дипломатичної місії у вересні 2019 року прямі іноземні інвестиції тільки з України складали близько 5,6 млрд доларів, з Росії – близько 18 млрд.

Ось таку країну мені належало «розробляти», бути в ній першим послом-резидентом, залучати наявний у ній потенціал на взаємовигідний, всебічний розвиток відносин з Україною.

Перша каденція

Пам'ятного листопада 2003 року, дня 29-го, це була субота, літак авіакомпанії «Аеросвіт» перетнув повітряний кордон Республіки Кіпр і м'яко приземлився в міжнародному аеропорту міста Ларнака.

Чому не в столиці, чи, як заведено кругом у світі, у її передмісті? Нагадаю – Нікосія єдина на Європейському континенті столиця, яка має свою «Берлінську стіну», котра виникла після насильницького поділу держави, в тому числі її політичного центру практично навпіл в результаті турецького військового вторгнення на острів влітку 1974 року. Під час бойових дій Нікосійський аеропорт було значною мірою зруйновано – він розташований в зоні, де точилися запеклі бойові дії. Зараз і аеропорт, і сама інфраструктура, що від нього залишилася, припадає на розподільчу, так звану «зелену лінію» і слугує базою розміщення миротворчого контингенту ООН з його штаб-квартирою і системами управління та зв'язку.

Наша родина – я в ролі першого посла-резидента України в Республіці Кіпр, моя дружина Алла та двоє синів (13-річний Ярослав, майбутній кандидат економічних наук, викладач Інституту міжнародних відносин, та 6-річний Іван, майбутній випускник Європейського університету Республіки Кіпр за фахом computer sciences) – зійшли по трапу на невідому для нас землю.

В те листопадове надвечір'я Кіпр зустрів нас ще досить спекотним сонцем, гарячим середземноморським повітрям і доброзичливим ставленням, яке виказав нам представник протокольної служби приймаючої країни.

До речі, цей дипломат, Неоркос Палас, з яким ми згодом потоваришували, в кар'єрному плані виріс до рівня керівного складу МЗС РК, став послом РК у Словаччині.

Проте головною подією в історії наших товариських, професійних взаємин був досить неординарний епізод, що ледве не коштував мені всієї дипломатичної кар'єри. Стався він під час офіційного візиту Президента України В.Ф. Януковича у листопаді 2012 року до Республіки Кіпр.

Як то кажуть, «як ніколи раніше, Штірліц був близький до провалу». По суті кіпрський колега мене тоді врятував. Але про це пізніше, у відповідному розділі книги.

Прибувши на місце призначення, ми родиною перших два тижні, до 15 грудня, мешкали в одному із найкращих столичних готелів –

чотиризірковому Hilton Park. Почувалися комфортно, призвичаювалися до нових умов життя.

Все для нас, а особливо для дітей, які в принципі ще світу не бачили, не жили в країні, яка географічно знаходилась на відстані 90 миль від Африканського континенту, було незвичним. Незвичним було те, що в Україні вже вступила у свої права зима, а грудневий Кіпр, Нікосія буяли розмаїттям барв – від жовто-гарячих до пекучо-червоних, таємниче-фіолетових. Під ноги вздовж тротуарів падали стиглі мандарини – ці дерева ростуть там, як у нас вздовж вулиць тополі чи каштани. Було повно бджіл, які позліталися, принаджені солодким ароматом, і старанно виконували свою копітку роботу. Ввечері прилеглі парки і сади сповнювалися безугавним тріскотінням мільйонів цикад – ніби це була липнево-серпнева ніч в рідному Криму.

Втім, милуватися всіма тими дивами не було часу. Дипломати, хто був у подібних ситуаціях, мене добре зрозуміють. По-перше, мені потрібно було познайомитися з колективом посольства. На момент мого прибуття очільник екс-генконсульства Г. Ільченко вже від'їхав з родиною до України, і місію очолював – у статусі в.о. керівника – досвідчений дипломат Є.А. Конопацький. Високопрофесійний, ерудований, аналітично мислячий, один з найкращих в Україні знавців сучасної грецької мови (незмінний перекладач, в тім числі синхроніст, з грецької на українську та навпаки під час офіційних зустрічей державного керівництва України з зарубіжними колегами) досить швидко ввів мене в курс справ.

До речі, ми співпрацювали з Євгеном Антоновичем і під час мого другого відрядження на Кіпр: відповідно до своєї посади радника він по суті був моїм заступником. І так само, як і під час першої каденції, – працелюбний, невтомний у внесенні конструктивних пропозицій, дипломат, який завжди користувався високим авторитетом як серед колег у посольстві, так і в МЗС РК та дипломатичних, мас-медійних, академічних колах Республіки Кіпр.

По-друге, за два тижні потрібно було знайти два приміщення і організувати відповідні переїзди. Одне приміщення для посольства, адже три-чотири кімнати в житловому будинку, де тулилося генеральне консульство, аж ніяк не відповідали рівню посольства як з безпекової, так і суто протокольної, престижної точок зору. Інше приміщення – для резиденції.

Нас зовсім не тішило, яким би зручним та комфортним воно не було, життя у готелі. Сидіти на нерозпакованих валізах нікому не подобається.

Дітей потрібно було готувати до навчання в нових умовах і водночас продовжувати те, що було почато в Україні. Тому на Кіпр ми приїхали з досить об'ємною шкільною бібліотекою: на той час інтернету – в контексті дистанційного навчання чи користування електронними підручниками – ще не було. А оскільки старший Ярослав опановував тоді гру на гітарі, а молодший Іван грав на клавішних, тож і гітара з синтезатором теж прибули з нами і терпляче очікували свого часу в кутку готельного номера.

Не можу сказати точно, але близько півсотні (!) відповідних об'єктів було оглянуто. Ох і нелегка то праця! Особливо, коли доводилося домовлятися з лендлордами про «правильну», тобто в межах кошторису, ціну. Нарешті 15 грудня, завдячуючи спільним активним зусиллям, над будівлею за адресою: Нікосія, вул. Міаулі, 10 (престижний район Енгомі), – було піднято прапор України. Нове посольство влаштувало з цієї нагоди прийом, який відвідав міністр закордонних справ РК Джордж Якову. З ним згодом у нас теж склалися теплі, довірливі взаємини.

Посольство розташоване там само і сьогодні. Єдиний недолік цього досить зручного для потреб посольства будинку (окремий вхід для відвідувачів консульського відділу посольства, металевий паркан, система сигналізації, невеличка присадибна територія з квітами та садком, підземний паркінг тощо) те, що він досі використовується на умовах оренди.

Прикро, що свого часу керівництво МЗС не дослухалось до аргументів посла щодо можливості викупити будинок на вигідних для нас умовах. У 2013 році, коли Кіпр вскочив у фінансову халепу, і відповідна трійка (МВФ, ЄБ та ЄК) розпочала програму оздоровлення фінансової системи Кіпру у досить жорсткий, навіть болючий спосіб (haircut – про це детальніше згодом), ціни на нерухомість на острові впали якщо не в рази, то по різних об'єктах – в залежності від розташування щодо берегової (пляжної) лінії, ступеню готовності забудови тощо – на 20-40 відсотків від початкової вартості. Я розмовляв з господарем будинку паном Андреасом: він готовий був продати в той кризовий період будинок за 1,5 млн євро. Сьогодні його ціна, як і до кризи, в межах 2,5 млн. На два моїх листи з незаперечними аргументами так ніхто і не відповів. До речі, переважна більшість посольств на Кіпрі – це власність відповідних держав.

Того ж дня, 15 грудня, родина перебралась до невеличкого двоповерхового будинку, господар якого Костас Ктенас, співробітник міністерства фінансів Кіпру, за відповідну, узгоджену з центром оплату, передав помешкання у довготривалу оренду. Йому було престижно, що в його будинку, який гарантовано буде утримуватися належним чином, буде жити

родина посла. А ми всі втішилися, що нарешті полишили готель, а клавіші синтезатора та гітарні струни після певної перерви знову зустрілись із своїми господарями.

Таким чином, першу серйозну цеглину у підвалини нашої адаптації на Кіпрі було закладено. Треба було рухатися далі.

Наступний день, 16 грудня, зустрів радісною і надзвичайно важливою для мене звісткою. Протокольна служба МЗС РК повідомила, що Президент Республіки Кіпр Тасос Пападопулос готовий прийняти мої вірчі грамоти 22 грудня.

На Кіпрі, як і в інших країнах, глави держав зазвичай приймають вірчі грамоти новоприбулих послів цілими групами. Для мене ж було зроблено якийсь неймовірний виняток. Це справді був різдвяний подарунок, і я в цьому побачив прихильність долі. Це вселило в мене впевненість, що я справлюсь із поставленими завданнями, зміцню українсько-кіпрські відносини, а у разі необхідності зможу захищати наші національні інтереси – її юридичних та фізичних осіб на території приймаючої країни. Адже, якби я не встиг вручити вірчі грамоти до Різдвяних свят, то реально я міг би це зробити – з огляду на робочий графік президента – лише наприкінці січня – на початку лютого вже 2004 року.

Хто розуміється на особливостях дипломатичної служби, той може осягнути масштаби моєї радості, що повноцінним послом України на Кіпрі я стану вже 22 грудня. А це означало: а) збігається із професійним святом української дипломатії; б) 1 січня на новорічному президентському прийомі, який щороку влаштовувався президентом РК для дипломатичного корпусу, я буду почуватися серед колег full-fledged Ambassador як з юридичної, так і протокольної точок зору.

Отже, 22 грудня 2003 року – свято української дипломатії, моє особисте свято, вручення вірчих грамот в Президентському палаці Президенту Республіки Кіпр Тасосу Пападополусу.

Є одне кліше, що ним характеризують якість та рівень офіційних переговорів: «Зустріч було заплановано провести протягом 30 хв., а фактично вона тривала понад 2 годин».

У моєму випадку вся процедура вручення вірчих грамот мала зайняти згідно з чітким протокольним графіком до 60 хв.

В Нікосії вона відбувається за таким сценарієм. За новоприбулим послом до його резиденції чи до посольства у зазначений час прибуває співробітник МЗС РК – керівник (або його заступник) протокольної служби, а також машина служби безпеки із належними проблисковими маячками

На території Президентського Палацу проходження повз роту Почесної Варти перед врученням Вірчих грамот. Поруч – шеф протоколу Неоркос Палас

та два мотоциклісти поліцейського підрозділу. Кортеж формується таким чином: попереду один із мотоциклістів, за ним машина служби безпеки, потім авто посла із національним прапором, за ним авто МЗС РК, замикає колону ще один мотоцикліст. Рух від посольства до Президентського палацу займає 15 хвилин.

На ґанку президентського палацу посла зустрічає директор дипломатичного офісу президента у супроводі шефа протоколу. Посол проходить повз роту почесного караулу, знов піднімається на ґанок, і в цей час військовим оркестром виконуються гімни двох держав – України і Республіки Кіпр. Ця частина процедури вірчих грамот триває теж приблизно 15 хвилин.

Потім посол запрошується до палацу, де в урочистій залі у спеціально призначеному місці очікує на появу глави держави. Це очікування для мене тривало не більше 40 секунд. З'явився Президент РК, вилаштувалася лінійка – Президент РК, міністр зовнішніх справ РК, трохи одаль шеф-протоколу, який подав відповідний сигнал легким нахилом голови – мовляв, давай, рухайся. Ступивши ці кілька кроків у напрямку президента, я зупинився на відстані витягнутої руки, привітався з главою держави належними церемоніальними фразами і вручив свої вірчі грамоти. Президент привітався зі мною, міцно потис руку. Те саме – з міністром закордонних справ. Після чого я був запрошений до кабінету глави держави.

З часом мені ще декілька разів випало побувати в цьому приміщенні – при повторному врученні вірчих грамот у квітні 2012 року; супроводжу-

ючи міністра закордонних справ України П.А. Клімкіна під час його зустрічі з Президентом РК Нікосом Анастасіадісом, яку я влаштував під час перебування українського міністра на острові в травні 2017 року.

Перше враження від президентського кабінету і палацу загалом – особлива функціональна скромність, адміністративно-робоча достатність, відсутність будь-якої візантійщини. Камін, відповідно розставлені дивани, стільці, столик для переговорів. Над робочим столом президента – портрет архієпископа Макаріоса.

Президент Тасос Пападопулос був в гарному настрої – гадаю, цьому сприяло наближення Різдвяних свят, які на Кіпрі, як і в переважній більшості країн, розпочинаються 25 грудня. Однак підготовка до свят – в побутовому чи комерційному плані – стартує наприкінці жовтня – на початку листопада. У вітринах магазинів з'являється різдвяний, новорічний асортимент товарів. До речі, нам цей контраст одразу впав у вічі: ще триває пляжний сезон, температура повітря вдень сягає 30 градусів, а у вітринах магазинів бородаті Санта-Клауси зі своїми санчатами, запряженими оленями, стрімко мчать вітати з Різдвом та Новим роком.

Економіка Кіпру на той час була на піднесенні. Президент був задоволений підсумками 2003 року. Був добре обізнаний зі станом українсько-кі-

Після вручення Вірчих грамот. Світлина на пам'ять. Праворуч – Президент РК – Тасос Пападопулос. Ліворуч – міністр закордонних справ Джордж Якову

прських відносин, що на той момент були в активній динаміці, мали гарні перспективи для поглиблення. От з таким позитивним настроєм він зустрів новоприбулого посла України. Зручно вмостившись у фотелі, пан президент попросив мене розповісти про Україну.

Нам принесли каву, і я, скориставшись нагодою, занурив президента Тасоса Пападополуса і міністра закордонних справ в інформацію, яка зазвичай доходила до них принагідно і фрагментарно. У мене вийшла докладна, сконцентрована доповідь (розповідь) про те, що Україна – це космічна держава, країна із власним повним циклом літако- і суднобудування, тобто із колосальним національним науковим потенціалом, висококваліфікованими фахівцями в усіх галузях – металургійній, хімічній, легкій промисловості, у сфері будівництва, медицини, фармацевтики, у аграрному секторі, виробництві міндобрив тощо – все це розвинене у нас на високому рівні, відповідає вимогам європейських стандартів, а відтак слугує міцним фундаментом для подальшого розвитку наших двосторонніх відносин.

Я підкреслив, що ці традиційно дружні відносини мають колосальний потенціал, і я прибув в РК саме з цією метою – щоб цей потенціал активізувати на користь обох країн.

Торкаючись політичної складової двосторонніх відносин, я підкреслив, що політичне керівництво України, держава в цілому добре обізнані із трагедією, яка сталася на острові влітку 1974 року, що призвело до окупації його північної частини. Я наголосив на тому, що Україна завжди виступала і буде виступати на підтримку офіційної Нікосії, сприятиме в контексті двосторонньої та багатосторонньої дипломатії тому, щоб кіпрське питання було вирішено мирним шляхом відповідно до резолюцій 541 та 550 Ради Безпеки ООН.

Нагадав також, що наша дипломатія ще за радянського періоду не стояла осторонь вирішення цього болючого питання, і в статусі непостійного члена РБ ООН українська місія при ООН зробила помітний внесок у розробку і прийняття зазначених резолюцій, які і по сьогодні є основною міжнародно-правовою базою для вирішення цього конфлікту.

Наостанок я зазначив, що з точки зору керівництва Української держави, острів Кіпр, займаючи важливе геостратегічне положення у південно-східній частині Середземномор'я у безпосередній близькості до Туреччини та країн Близького Сходу (реально це вже континент Африка) і на перехресті повітряних і морських шляхів з Європи до Азії та Північної Африки, має потужний торговельний флот і добре розвинену морську інфраструктуру, що робить його дуже зручним у наданні відповідних по-

слуг у цій сфері. У політичному та економічному плані Кіпр, чиє членство в Євросоюзі стрімко наближалося (офіційно вступив до ЄС практично через півроку з моменту описуваної події – 1 травня 2004 року), буде відігравати роль своєрідного східносередземноморського центру туристичних та фінансово-банківських послуг від імені ЄС (так тоді це бачилося переважній більшості експертів).

Судячи із того, як високоповажні співрозмовники мене уважно слухали, схвально посміхалися і тільки жестами давали накази принести нову чашку кави (всього було три), я зрозумів, що іспит я склав, мене сприйняли. Не просто прийняли мої вірчі грамоти, а й сприйняли мене як відповідальну, належного статусу представника України, особу, яка буде робити все від неї залежне, щоб відносини між обома країнами і надалі були дружніми та розвивалися тільки по висхідній.

Ця перша (і далеко не остання зустріч, але вже в багатосторонньому форматі) розмова з президентом Тасосом Пападопулосом тривала близько години. Приязне ставлення до мене з його боку, з боку міністра закордонних справ Дж. Якову настільки мене надихнуло, що я зрозумів – мені буде тут працювати цікаво і комфортно, оскільки приймаюча сторона продемонструвала неабиякий інтерес і належну повагу до моєї країни, щиру готовність налагоджувати і розвивати відносини з Україною в усіх напрямках. А мені потрібно було лише, засукавши рукава, братися – в межах моїх повноважень та компетенції – до роботи.

Мною були визначені пріоритети щодо започаткування діяльності першого посольства України в Республіці Кіпр. Аналіз договірно-правової бази станом на початок 2004 року свідчив, що на той час вже були закладені певні підвалини, але потрібна була нова динаміка, що мало неодмінно піднести відносини між двома країнами на якісно новий рівень. А поки що в активі українсько-кіпрських документів, серед яких, зокрема, були: Угода про співробітництво в галузі спорту між Держкомспортом України та Спортивною організацією Кіпру (1999 р.); спільна Декларація про наміри щодо співробітництва в рамках правової реформи та у сфері надання правової допомоги в цивільних та кримінальних справах між міністерствами юстиції обох країн (1999 р.), Торговельна Угода між Урядом України та Урядом Республіки Кіпр (2000 р.), Протокол про політичні консультації між МЗС України і Республіки Кіпр (2000 р.), Угода про повітряне сполучення між Україною та Республікою Кіпр (2000 р.). Окреме місце посідала угода, яку Україна успадкувала від колишнього СРСР, про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна (1982 р.).

Моя і колективу посольства увага зосередилась, звичайно, в межах нашої компетенції, на прискоренні підготовки до підписання таких угод, як Угода про співробітництво у боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю, яку я, до речі, мав честь за дорученням уряду України підписати 16 лютого 2006 р.; Угода між Урядом України та РК про морські торговельні перевезення; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом РК про співробітництво в галузі освіти і науки; Угода між КМУ та Урядом РК про взаємне працевлаштування громадян та їхній соціальний захист та ряд інших напрацювань. (Всі вони згодом були підписані, ратифіковані законодавчими органами обох країн і відтак набрали чинності).

З метою швидкого занурення в різні страти кіпрського суспільства, не обмежуючись лише офіційними контактами з керівництвом країни та колегами з МЗС, я приступив до реалізації одного задуму, який потім, як і очікувалося, виявився дуже ефективним та дієвим інструментом в роботі посла.

Я вже згадував, що в радянські часи у вищих навчальних закладах навчалися тисячі представників різних країн світу. Були серед них і кіпріоти, переважна більшість яких направлялась на навчання в Союз по лінії партії AKEL. Старанні, мотивовані здобути гарну освіту молоді кіпріоти обирали прагматичні напрямки освіти – медицина, будівництво, цивільна авіація, автотранспорт, правознавство.

Через старих знайомих – кіпріотів, які свого часу навчалися в Київському університеті імені Тараса Шевченка на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права, я провів відповідну організаційну роботу: Костас потелефонував Дімітрісу, Дімітріс знайшов Андрулу, Андрула згадала Хрістоса і т.д. І ось через таку систему оповіщення досить швидко (принаймні, для Кіпру це був гарний темп) – 11 червня 2004 року в Нікосії, в готелі Holiday Inn було проведено зібрання громадян Кіпру – випускників університетів України. Була представлена практично вся Україна: Київ, Львів, Одеса, Харків. На зібрання прибуло понад 60 осіб, переважна більшість з яких були лікарями, інженерами, юристами.

Родзинкою новоствореного громадського об'єднання було прибуття на збори міністра внутрішніх справ Кіпру Андреаса Хрісту. Він був «біпатридом» – розпочинав навчання в СРСР у Києві на вул. Освіти, 2, на підготовчому відділенні (протягом року оволодівав російською мовою), а по тому обрав навчання у Москві в автотранспортному інституті, який блискуче закінчив.

Мої відносини з ним пройшли складну еволюцію: від теплих, дружніх стосунків до повного їх розторгнення, і не з моєї вини.

Ортодоксальний комуніст, один із керівників партії AKEL, член її ЦК, міністр внутрішніх справ РК, згодом двічі мер (і дуже вдалий) найбільшого портового міста Лімассол, він, на жаль, не зміг осягнути глибинної суті подій, що розпочались в Україні в трагічно-героїчні дні Революції гідності, не зміг (не захотів?) зрозуміти малоприємної, м'яко кажучи, але реальної історії КПРС, коли вона чинила злочини проти власного народу, залишившись в сприйнятті пост-модерної України в штампах на кшталт «державний переворот», «агресивний блок НАТО через вас біля кордонів Росії» тощо.

До речі, щодо еволюції поглядів. Все-таки я переконався в тому, що якими б усталеними не були політичні погляди колективного, в даному випадку партійного формування, все залежить від індивідуального підходу конкретної людини. На зібранні 11 червня була ще одна vip persona – мер Ларнаки Андреас Моїсеос, випускник Одеського технологічного інституту, теж акелівець, теж член ЦК партії. Згодом ми з ним так само потоваришували, і я ще більше став поважати цю людину, яка із співчуттям і розумінням сприйняла драматичні події в Україні, даючи виважену, об'єктивну оцінку тим зовнішнім чинникам, які призвели до гуманітарної катастрофи на сході України, до численних людських жертв серед військових та цивільного населення. Більш детально я повернуся до цього, як він себе називає, кіпріота-одесита згодом.

Після офіційної частини, під час неформального спілкування на тому зібранні я познайомився з багатьма нашими випускниками, а згодом це знайомство переросло в теплі, товариські взаємини.

Таким чином, моє вростання в кіпрську спільноту значно посилилось, мене тішило – і небезпідставно – налагодження контактів з представниками кіпрської політичної еліти. (До речі, серед учасників нашого зібрання був і Томазос Тселепіс, випускник факультету міжнародних відносин і міжнародного права, відомий кіпрський юрист-міжнародник, керівник портової митниці в Зігі Костас Дзябазіс, випускник Київського інституту цивільної авіації). І тому я почувався досить впевнено напередодні першого для мене «високого візиту» з Центру на рівні першого заступника міністра закордонних справ України В.Ю. Єльченка (14–17 червня 2004 року). Програмою було передбачено зустріч з президентом РК, головою Палати представників, міністром закордонних справ та підписання угоди між урядом України та РК про скасування віз для носіїв дипломатичних та службових паспортів.

Попри всі мої побоювання і переговори, і в цілому візит пройшли вдало. До цього долучився ще один фактор, який став мені у подальшій роботі дуже в нагоді.

Постійним секретарем МЗС РК на момент візиту В. Єльченка був пан Сотос Закхеос, відомий кіпрський дипломат, перший посол Кіпру в КНР, глава Постійного представництва Республіки Кіпр при ООН в Нью-Йорку, де і заклались ділові, дружні стосунки між ним та В. Єльченком. Після завершення візиту на мене ніби перейшла ця позитивна аура дружніх взаємин із паном Сотосом. Ми обмінялися телефонами, причому він підкреслив, що я можу телефонувати будь-коли (24/7), «він до моїх послуг», чим я й користувався в необхідні для моєї роботи моменти.

З другом Сотосом Закхеосом, постійним секретарем МЗС РК

Ми потоваришували, і коли в 2007 році завершилася моя перша каденція, я запросив Сотоса з дружиною пані Агатою відвідати Київ, влаштував їм гарну тижневу програму перебування в столиці України, показав всі її численні неперевершені історичні, духовні, культурні принади. Сказати, що гості були в захваті, нічого не сказати.

Під час другого терміну мого перебування на Кіпрі як посла Сотос уже звільнився з дипломатичної служби, перейшов у сферу бізнесу, однак ми продовжували і продовжуємо підтримувати товариські стосунки.

Так от, візит пройшов вдало. Відбулися всі заплановані зустрічі, і 15 червня було підписано зазначену угоду. Звичайно, з точки зору сьогоден-

ня, коли Україна досягла безвізового режиму з країнами ЄС, значимість тієї угоди та її, так би мовити, актуальність навряд чи відчувається так, як це було тоді. Якщо я не помиляюсь, то станом на 2004 рік тільки одна європейська держава – Швейцарія – надала нам такий favorable режим. Для нас тоді це було принципово важливо пробивати цю «залізну завісу», що відокремлювала Україну від зовнішнього світу. Вільно ми могли подорожувати тоді лише по просторах СНД. Тому будь-яка щілина, віконечко в Європу, хай для обмеженої квоти громадян України, але на офіційному, міжнародно-правовому рівні була певним проривом.

Запам'яталося, коли я проводжав главу української делегації, в аеропорту Володимир Юрійович чи то всерйоз, чи жартома сказав: «Борисе Івановичу! Що ви тут робите? Цей острів для вас замалий. Треба подумати про інші масштаби». Я подякував за таку позитивну оцінку моєї фактично тільки піврічної роботи і відповів: «Володимире Юрійовичу! Острів малий завширшки, але має неймовірну глибочінь, тому прошу не ініціювати жодних переведень, а залишити мене тут». На тому й порішили.

Історичні оповідки за чашкою кави

Захопившись розповіддю про перші власні діяння на посаді посла, я умисне опустив, щоб не розривати логіку і хронологію викладення подій, висвітлення двох надважливих моментів, які мали місце на Кіпрі в першій половині 2004 року і стали доленосними в його подальшій історії. Мова йде про референдум у квітні 2004 року щодо прийняття плану К. Аннана та про таку масштабну подію, як вступ Кіпру до ЄС 1 травня 2004 року.

Зрозуміло, щоб гідно представляти свою державу в іншій країні, дипломат повинен бути добре ознайомлений з історією, культурними традиціями, менталітетом народу у місці свого службового перебування. Надзвичайно важливо знати всі болючі, так звані чутливі точки цієї історії, щоб краще розуміти лінію поведінки, логіку вчинків як у сфері внутрішньої, так і зовнішньої політики держави. Тому, готуючись до відрядження у Нікосію, я ще раз ретельно перечитав усю доступну мені літературу, аби освіжити свої знання про головну проблему кіпрського суспільства – поділ острова, причини вторгнення Туреччини та окупацію нею майже 40 відсотків території країни, трагічні наслідки цієї акції для сучасного розвитку Кіпру. До решти речей, я гадав, доберусь вже на місці. Подумав: треба буде послухати свідків подій, розпитати представників обох сторін конфлікту, і, напевне, тільки тоді можна буде зробити власний остаточний висновок.

Отже, що передувало тому, що Нікосія опинилась в п'ятірці столиць із розподільчою лінією разом з Берліном, Белфастом, Бейрутом та Єрусалимом. Якщо коротко, то конфлікт на острові між греками та турками розпочався ще в XVI столітті, після захоплення Кіпру Османською імперією. А до цієї події історія Кіпру (така вже його геополітична доля – надто зручна географічна локація) – це теж історія суцільних захоплень та перезахоплень, продажів та перепродажів. Маючи у своєму походженні прадавню грецьку цивілізаційну складову, Кіпр втратив зв'язок із праматір'ю ще у III столітті до н.е., коли був завойований Птоломеєм I і увійшов до складу Єгипетського царства.

В першому тисячолітті від Різдва Христового Кіпр був у складі Римської імперії, а пізніше Візантії (відносно коротке повернення в материнське лоно, епоха активного поширення і вкорінення на острові християнства, закладення і розбудова відомих в цілому православному світі монастирів – Кіккської Божої Матері, Ставровуні, Махерас).

Проте наприкінці XII століття в історії Кіпру стається переломна подія – на шляху до Святої Землі Кіпр завойовує один із керівників руху хрестоносців в їхній боротьбі за Гроб Господень, майбутній король Англії – Річард Левине Серце. Саме на Кіпрі, у каплиці лицарського замку (зараз тут розташовано музей Середньовіччя), було здійснено чин його вінчання із Беренгарією Наварською, єдиною королевою Англії, яка ніколи так і не ступила на англійську землю.

Незабаром Річард Левине Серце продає острів іншому учасникові хрестових походів, представнику французького роду Лузін'янів. Так утворюється Кіпрське королівство під владою хрестоносців, яке проіснувало до кінця XV ст. В цей час знову міняється «власник» острова. Представниця Венеціанської республіки Катерина Корнаро як дружина безвольного короля Кіпру передала острів у власність Венеції, і він стає класичною італійською колонією. Період венеціанського правління триває майже сто років і запам'ятався сучасникам насамперед тим, що саме із цих глибин Шекспір віднайшов сюжет для трагедії «Отелло», – «венеціанського мавра, воєначальника, який правив Кіпром від імені венеціанських дожів, був вправним, авторитетним адміністратором, але нещасливим в особистому житті. Повіривши наклепницьким нашіптуванням з боку своїх прихованих недоброзичливців, позбавив життя кохану дружину…» В портовому місті Фамагуста зберігся замок, відомий як замок Отелло, де мали місце описувані геніальним драматургом події.

Венеціанська доба завершилась 1571 року після завоювання Кіпру військами Османської імперії. Влада султанів тривала понад три століття, точніше 307 років – до 1878 року, поки Кіпр не перейшов під британську корону. Хай читач уявить собі, в яких історичних, культурних, духовних та навіть гастрономічних тиглях довелося переплавлятися цьому невеличкому острову площею 10 тис. кв. км, які тут перетиналися цивілізації, щоб врешті-решт утворилася та унікальна держава, якою сьогодні є Республіка Кіпр.

Отже, наступна доба британського панування, яка тривала 82 роки – до 1960 року, коли Лондоном в бурхливу епоху розпаду так званої колоніальної системи, особливо активному в той час на Африканському континенті, Кіпру було надано незалежність. Але то трапилося згодом.

Кіпр завжди викликав інтерес могутніх морських держав і з точки зору торговельних перевезень і, звичайно, військово-стратегічних планів. Ця значимість Кіпру неймовірно зросла у 1869 році, коли було відкрито судноплавство через Суецький канал. І якщо раніше кораблям (торговельним, військовим), щоб потрапити до Індії та Китаю, потрібно було оги-

нати всю Африку, то тепер їх курс пролягав через Єгипет. А тут поруч з Єгиптом – такий ласий шматочок, який негайно хотілося прибрати до рук. Вмілими діями дипломатична служба Її Величності досягла того, що Стамбул по суті за безцінь передав у 1878 році Кіпр Великобританії. Саме тоді на острові були закладені дві військові бази, які згідно із Цюріхсько-Лондонськими угодами перейшли у довічне користування (це – суверенні території Англії) Лондона, звідки він зручно міг контролювати морський шлях до своїх колоній в Азії.

Крім того, в мальовничих горах Тродоса, де літня спека практично не дошкуляє, було облаштовано багато військових шпиталів, реабілітаційних центрів, де лікувалися британські військові – представники експедиційних корпусів з азійських та африканських колоній на шляху додому, у Туманний Альбіон.

Взагалі хочеться детальніше зупинитися на ролі британського колоніалізму в розвитку поневолених народів Азії, Африки, Центральної Америки.

Радянська історична доктрина однозначно трактувала цю частину всесвітньої історії – добу колоніалізму – як процес розбійництва, пограбування, фізичного винищення поневолених народів. І такі висновки не були безпідставними.

Однак була й інша сторона медалі, яка абсолютно замовчувалась, а її дослідження і певна інтерпретація вважалися крамолою, науково-дослідницьким табу. Між тим на Заході, де не користувалися марксистсько-ленінським методом вивчення та аналізу історичних процесів, дослідники стояли на об'єктивістських позиціях у трактуванні історичного матеріалу, яким би складним та заплутаним він не був. На мій погляд, саме таке дослідження історії і є справжнім діалектичним методом, а не упередженою діалектикою вузькопартійного підходу.

Щоб не бути голослівним, вважаю за необхідне вплести в канву моєї розповіді статтю кіпрського науковця Джорджа Кумулліса, яку він опублікував в улюбленій моїй англомовній газеті Cyprus Mail.

Головний редактор цього видання – Кіріякос Яковідес. Позаочі я його називаю кіпрським Марком Твеном – за його гострі політичні памфлети, які він щотижня публікує у додатку до недільного номера газети Sunday Cyprus Mail під рубрикою Tales from Coffee Shop («Оповідки із кав'ярні»). Не помилюся, коли скажу, що увесь англомовний Кіпр, а це 90 відсотків острова, кіпрський середній і вищий клас щонеділі вчитується в його гострі, дошкульні, часом пекучі для фігурантів замальовки із кіпрського життя.

Він не милує нікого. Всі промахи, яких, на його думку, припускається влада як у внутрішній, так і в зовнішній політиці, безжально препарюються. Безпартійний громадянин, справжній публіцист, обдарований тонким почуттям гумору, помноженим на неабиякий журналістський талант, він приречений бути, по-перше, дуже популярним, по-друге – в цій популярності половина країни його респектує, інша ставиться з точністю до навпаки.

Але його об'єктивність і неупередженість на моїх очах породили дуже цікавий феномен: ці половини кіпрського суспільства міняються місцями. Незмінними залишається сам Кіріякос, з його справжнім, некваснім, патріотизмом, здоровим глуздом і щирою, природною відданістю тому, що ми називаємо європейськими цінностями.

А щодо згаданого феномену, то поясню. У квітні 2012 року, коли я прибув на Кіпр повторно, при владі була партія AKEL. Президент Дімітріс Христофіас – колишній генеральний секретар партії, звідси – відповідний, компартійний, склад уряду.

Гостре перо кіпрського Марка Твена аргументовано щонеділі в сатиричній формі доповідало громаді про те, що робиться, м'яко кажучи, не так. У 2013 році до влади прийшла ліберально-демократична партія DISY (в Євросоюзі – платформа ЄНП), яка була і залишається головним опонентом кіпрських комуністів. Однак журналістське жало Кіріякоса з не меншою енергією викриває вади кіпрської панівної еліти – елементи корупції, політичні «договорняки» в парламенті, особливо дістається міністрові закордонних справ Кіпру Ніколасу Хрістодулідісу, а іноді перепадає і президентові країни Нікосу Анастасіадісу.

Я пишаюся тим, що в мене з Кіріякосом, цим неординарним кіпріотом, склалися по-справжньому товариські взаємини, ми передзвонюємося і, звичайно, плануємо зустрічатися, щойно відкриються кордони.

До речі, під час Революції гідності було організовано його відрядження до України. Кіріякос на власні очі хотів побачити живий процес бурхливих подій, він взяв інтерв'ю у заступниці міністра закордонних справ України О. Зеркаль, відвідав Одесу, мав там зустріч з почесним консулом України із офісом в Одесі п-м Б. Муртозалієвим. По поверненню опублікував в Cyprus Mail низку статей про свої неупереджені, «антисоловйовські» враження від подій в Україні, а головне – дав кіпрському читачеві глибокий, об'єктивний аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які ці події породили.

Однак повернімося до згаданої статті Джорджа Кумулліса (George Koumoullis; Cyprus Mail. 2017.11.19): «Ті антибританські почуття, які нуртують у широких колах кіпрсько-грецькомовної громади, є вражаючими, а тому порушують декілька питань. Британія розглядається, як джерело всіх наших негараздів.

Один відомий економіст на сторінках ФБ та в соціальних мережах характеризує британця не інакше як «вбивця, колоніаліст, корупціонер, нечесна, мерзенна, нещира особа». Отже переважна більшість кіпріотів через свій низький рівень освіченості не ознайомлена із зворотнім боком медалі, коли мова заходить про Британію. Ось чому я спробую подати більш збалансований погляд на роль Британії в нашій історії.

Для початку підкреслю, що жодна нормальна людина ніколи не буде співати осанну Британській імперії, оскільки британці – як справжні колонізатори захоплювали чужі землі, грабували їх, компенсуючи місцевому населенню за цінні природні ресурси мізерні кошти. Це завжди було саме так: фінансові інтереси uber alles.

Відомий борець XIX ст. проти колоніалізму Ахмед Молеві зазначив: «Для того, щоб один підприємець в Ланкастері розбагатів, півмільйона людей в Індії мали вмерти з голоду».

Проте ми повинні розглянути наші конкретні відносини з Британією. Комусь може видатися шокуючим твердження, що навряд чи існувала б сьогодні Грецька держава, якби не Британія. Революція 1821 р. зазнала б поразки, оскільки фактично до 1827 року не було фронту опору. Завдячуючи симпатіям до еллінізму, великі держави (Британія, Франція, Росія) втрутилися у грецький визвольний рух і завдали поразки Туреччині в битві при Наварино. І це була та визначальна поразка, яка й призвела до утворення грецької державності.

Геополітичний виклад, певніш за все, був би сьогодні трохи інакшим, якби не ця видатна перемога у морському бою. Кордони Туреччини сягали б сьогодні західних кордонів Греції, а самі греки були б тільки маленькою часткою турецької громади.

Ось чому багато істориків розцінюють дату 20 жовтня 1827 року – день битви у Наваринській бухті – як більш важливу подію, ніж 25 березня 1821 року, коли розпочалася грецька національно-визвольна боротьба проти панування Османської імперії. Це при тому, що річниця цієї битви ніколи офіційно не згадувалася і не вшановувалася.

Це що, прикре невігластво чи елементарна непорядність? Звичайно, Великі держави втрутились, захищаючи свої власні інтереси, і визволення Греції від турків навряд чи лежало в основі цих інтересів. Але це не

повинно нівелювати почуття подяки з боку Греції до цих трьох країн, особливо до Британії, яка була, безумовно, лідером цього тріумвірату.

Варто наголосити на тому, що командувачем об'єднаної групи морських сил був адмірал Її Величності сер Едвард Кодрігтон. До того ж у британському суспільстві серед видатних його представників – політиків, поетів, письменників, промисловців, вчених, колишніх військовослужбовців – було багато прихильників еллінізму. І вони тиснули на уряд Великої Британії з метою, щоб остання допомогла Греції здобути свободу. Серед найвідоміших прихильників Еллади в її боротьбі за незалежність були поети лорд Байрон та Джордж Каннінг, прем'єр-міністр та міністр закордонних справ.

Тепер давайте погляньмо на Кіпр, коли він був колонією з 1878 по 1960 р. Ми не схильні визнати, що британці зробили для Кіпру багато корисного, виходячи із власних військових інтересів, а не з суто економічних міркувань, оскільки Кіпр був бідною сільськогосподарською країною.

Насамперед, вони втілили у життя те, що називається світська держава. В одну мить посада архієпископа, який в часи турецького управління островом був офіційним представником султана, поєднуючи функції міністра фінансів та внутрішніх справ, була демонтована і віднесена до категорії звичайних громадян – платників податків.

Для кіпрських ієрархів такий випад з боку колоніальної влади було важко проковтнути, а отже звідси – як реакція у відповідь – бере свій початок ідея руху ЕНОСІС (бажання приєднатися до Греції). Інакше кажучи, народження ідеї ЕНОСІС пов'язане зі зміною політичного режиму.

Британці ввели також мерітократичну систему набору на державну службу. Оновили судову систему, заповнили її британськими суддями, які на відміну від султанських вершителів судових справ вирізнялися насамперед, своєю неупередженістю. Серйозного прогресу було досягнуто в подоланні неграмотності: тільки за період 1878–1910 років кількість шкіл зросла із 85 до 322. Британці організували роботу департаменту контролю за використанням земельних ресурсів, допомогли подолати ряд інфекційних захворювань, осушили болота, побудували дороги, ввели в експлуатацію залізничну лінію, яка з'єднала Фамагусту, Нікосію і Морфу.

До їхніх заслуг слід зарахувати також спорудження морського порту в Фамагусті, започаткування поштового та телеграфного зв'язку, інших життєво необхідних служб.

Ще 1948 року британський уряд запропонував введення нової конституції, й у разі її прийняття Кіпр отримав би повну незалежність ще тоді. Згідно із запропонованим документом законодавчий орган Кіпру

мав складатися із 26 місць, 18 із них повинні були належати греко-кіпріотам і по 4 турко-кіпріотам та представникам британської адміністрації. Згідно із проєктом цього основного закону община турко-кіпріотів отримувала статус національної меншини, а відтак її представники не мали права застосовувати вето.

На жаль, греко-кіпріоти із малозрозумілих причин відхилили цю ідею, що в кінцевому підсумку призвело до відомої катастрофи.

Звичайно, найголовнішою причиною, яка сформувала почуття образи серед греко-кіпрської общини стосовно британців, були процеси страти через повішання молодих кіпріотів, тортури, яким піддавались бійці організації ЕОКА в період збройної визвольної війни 1955–1959 років. Але це теж треба розуміти: така поведінка британців – це реакція на численні вбивства серед цивільного населення (представників британської адміністрації, членів їхніх родин), які чинились кіпріотами.

Ця суперечлива, обопільно заплутана ситуація використовується кіпріотами лише в тій частині, де вони захищають свою правду. Втім, я ніяк не применшую необхідності зробити ревізію так званій британській колоніальній спадщині.

На завершення хочу нагадати читачеві постулат: півправди – це ніщо інше, як ще одна брехня [Half the truth is just another lie].

Така розлога цитата, як на мене, є вкрай необхідною. Вона дозволяє менш упереджено зазирнути в нову та новітню історію Кіпру, що, в свою чергу, може допомогти правильно розуміти перебіг подій та витоки кіпрського конфлікту – пекучий біль цієї середземноморської країни.

Зрозуміло, що кожний міждержавний, внутрішньодержавний, врешті-решт побутовий конфлікт – це така мішанина різних факторів, таке взаємопереплетіння правдивого і надуманого, коли кожна сторона конфлікту має свою єдину правду, що його розв'язання – справа надзвичайно копітка, делікатна і зазвичай довготривала.

Тому трактування історії зародження та виникнення міжобщинного конфлікту на острові залежить виключно від політичної позиції та уподобань того чи іншого експерта. Якщо це буде, наприклад, представник партії AKEL (або ідеологічно близької їй політичної сили), то пояснення слід сподіватися класичного: в усьому винна Велика Британія, її політика Divide and rule; а в суперсучасній інтерпретації до лондонського підступництва додадуться війська НАТО на чолі із США. Це – класична точку зору, яка в тій чи іншій модифікації, прямо чи завуальовано поширюється різними каналами – через академічні кола, мас-медійну мережу, росій-

ськими дипломатами на Кіпрі, що в кінцевому рахунку має спонукати до висновку: єдиним справжнім рятівником Кіпру є матінка Русь.

Існують інші, не настільки радикально-імперативні доктрини, що пояснюють витоки кіпрського конфлікту та окреслюють шляхи його подолання. Вони поєднують у собі об'єктивний підхід до появи міжобщинного розбрату на острові – так би мовити, «заслуга» віддається кожній стороні конфлікту.

Що цікаво і принципово важливо, то це те, що жодна сторона, на яких би полярних вісях вона не перебувала – чи то трактування кіпрської історії в її розмаїтті грецькомовною громадою, чи її трактування турецько-кіпрською громадою (теж цікаво послухати!), жодна із них, я підкреслюю, жодна, ніколи не вказувала, що причини конфлікту коріняться в міжетнічному чи у духовному розломі. Іншими словами, прості турко-кіпріоти, прості греко-кіпріоти, селяни, рибалки, торговці, власники кав'ярень завжди жили дружно, мали теплі, нормальні відносини, і вони ніколи не переймалися тим, що частина населення Кіпру – християнський люд, а частина п'ять разів на добу звертається до свого бога.

Якщо проїхатися кіпрськими селами, містечками, пройтись по старовинній частині Нікосії, ви кругом можете побачити прадавній православний храм поруч із мечеттю.

Тим паче що поруч із греко-кіпріотами на острові з давніх-давен мешкали і мешкають національні меншини Республіки Кіпр – мароніти, вірмени, латиняни, євреї. А щодо суперечностей між ними, точніше – їх відсутності на побутовому рівні, то з цього приводу дуже влучно висловився у серпні 1957 року прем'єр-міністр Великої Британії Лорд Гардінг, коли зазначив, що «між футбольними фанатами спортивних клубів «Рейнджерс» та «Селтік» завжди існували більші проблеми, ніж між греко та турко-кіпріотами».

Тоді що є причиною? Звісно, політика. Кіпрський історик Ставрос Пантелі у своїй книзі зазначає: «Кіпрська проблема – це щось таке, що може бути вирішено протягом двох хвилин, якби на це була добра воля обох сторін і не брались до уваги геостратегічні інтереси».

Але існує і міжнародно-правова точка зору, яка не стільки трактує дослідження джерел цього конфлікту, скільки пропонує дієві механізми його вирішення. Звичайно, виразником цього підходу є ООН.

Конфлікт перейшов у воєнну фазу влітку 1974 року, коли турецькі війська захопили північну частину острова, переважно заселену турко-кіпріотами. До сьогодні приблизно 35-тисячний військовий контингент з континентальної Туреччини, з відповідними навчально-тренувальними центрами, військовими логістичними об'єктами, з виключно турецьким

командуванням тощо залишається на цій частині острова. А у 1983 році було проголошено так звану Турецьку Республіку Північного Кіпру (не визнана ніким, крім Анкари, квазі-держава).

Головна політична організація планети задіяла увесь свій потенціал, щоб мирним шляхом владнати проблему. До речі, військовий миротворчий контингент на Кіпрі було розміщено ще 1964 року. Крім розміщення цього важливого миротворчого інструменту на Кіпрі, крім активної дипломатичної діяльності спецпредставників ГС ООН із врегулювання конфлікту, крім їхніх зусиль сприяти знаходженню точок дотику та спільної мови як між керівниками обох громад, так і на різних міжгалузевих рівнях, керівництво ООН в особі її сьомого Генерального секретаря пана Кофі Аннана на початку нульових років висунуло всеохоплюючий (і на думку багатьох експертів –збалансований, виважений) план врегулювання. Він відомий у дипломатії як план Кофі Аннана.

Формально вперше його було оприлюднено у Празі 12 листопада 2002 року. В основу плану було покладено федеративну швейцарську модель адміністративного поділу, і він передбачав створення держави із двома рівноправними національними складовими та: єдиним урядом, єдиною Конституцією, єдиним громадянством, гарантованим забезпеченням рівних громадянських, релігійних та інших прав всіх корінних мешканців острова.

Щодо територіального поділу, то План Аннана передбачав, що 28,5% території острова залишиться під управлінням турко-кіпріотів, при цьому основна частина Фамагусти та Морфу буде передана греко-кіпріотам.

Приділялася увага і такому чутливому питанню, як нерухомість. Кількість греків-кіпріотів та турко-кіпріотів, котрі мали повернутися в місця попереднього проживання, не могла перевищувати 10% населення кожного суб'єкта протягом перехідного періоду в 19 років. Або до тих пір, доки Туреччина не стане повноправним членом ЄС.

Саме цей пункт виявився найбільш уразливим для більшості греко-кіпріотів і став однією із основних причин їхнього негативного ставлення до запропонованого плану.

Ну і, звичайно, каменем спотикання було питання безпеки та її гарантій. План передбачав встановлення семирічного перехідного періоду, в ході якого чисельність грецького та турецького військових контингентів повинна була зменшитися до 6 тисяч кожний, а до кінця 2018 року або після вступу Туреччини в ЄС – скоротитись до 3 тисяч кожний.

Пекельна 31-а

Однак, щоб краще зрозуміти не тільки політичну і вкрай важливу емоційну складові, в обстановці чого острів Кіпр жив в очікуванні референдуму 24 квітня 2004 року щодо Плану Аннана, варто детальніше зупинитися на найбільш чутливих та болючих точках в історії взаємовідносин двох основних кіпрських громад, яка вийшла на якісно новий щабель після отримання Кіпру незалежності у 1960 році.

Слід наголосити, що атмосфера на Кіпрі в цей період – безпосередньо напередодні і в ході референдуму – була вкрай наелектризованою – вирішувалась доля країни! Відчуття національної тривоги з різними сподіваннями на результати референдуму передавалося і мені, новоприбулому послу, через ЗМІ, через спілкування з дипломатами МЗС РК, через спілкування з простими кіпріотами.

Кіпріоти – люди середземноморські, тобто балакучі, схильні до тривалих дискусій. Тому і офісний простір, і публічні місця – кав'ярні, таверни – гули, як розбурхані вулики. Іноді здавалося, що фрази пролітали, як кулі, аргументи гриміли, як гармати... Так формувалася громадська думка щодо голосування.

Я вже не кажу про активну діяльність політичних партій, духовенства, громадських організацій, спрямовану на досягнення бажаного результату референдуму. Альтернатива була лише одна: план приймається чи відхиляється, третього не дано.

Отже, як загострився кіпрський конфлікт, що привело країну до розколу, до необхідності світової спільноти, насамперед в особі ООН, втрутитись в його розвиток, щоб запобігти ескалації насильства та спільними зусиллями врегулювати його на основі норм чинного міжнародного права?

Після підписання у 1960 році Лондонсько-Цюріхських угод, які надавали Республіці Кіпр незалежність, а Грецію, Туреччину та Велику Британію номінували як гарантів суверенітету та незалежності новоствореної держави, на Кіпрі була прийнята нова конституція. Вона узаконювала існування двох самокерованих громад з етнічними квотами в системі державного управління, збройних силах, поліції тощо. Баланс сил встановлювався за так званою ліванською моделлю. Скажімо, президент – греко-кіпріот, віце-президент – турко-кіпріот. Такий баланс мав підтримуватися державами-гарантами.

Попри те, що на папері все виглядало досить пристойно, життя одразу стало вносити свої жорсткі корективи. Вони проявилися в тому, що екстремісти, ультра-радикальні сили з обох сторін почали активно діяти з метою втілення власної стратегії майбутнього розвитку Кіпру. З боку грецької громади ультрас пропагували ідеологію «ЕНОСІС», тобто об'єднання з Грецією. Їхні візаві з турецько-кіпрської громади сформулювали свою політичну платформу «ТАКІМ», яка передбачала поділ острова навпіл з наступним приєднанням однієї частини до Анкари, іншої – до Афін.

Зростання напруги між громадами посилювалось із самого початку 60-х років, особливо відтоді, як Туреччина та Греція почали активно постачати своїм «гарячим хлопцям» зброю.

У листопаді 1963 року президент архієпископ Макаріос запропонував низку поправок у конституцію, бо вона фактично не працювала. Однак всі вони були відхилені лідером турецько-кіпрської громади доктором Кучуком як такі, «що дискримінували права турко-кіпріотів». Більше того, навздогін турко-кіпріоти в знак протесту відмовилися працювати в будь-яких органах влади.

21 грудня 1963 року у турецькому кварталі Нікосії сталися збройні сутички між турко-кіпріотами та поліцією. Доктор Кучук офіційно вперше виступив з пропозицією про поділ країни по 31-й паралелі.

15 лютого 1964 р. Велика Британія порушила питання Кіпру на Раді Безпеки ООН. І того самого дня архієпископ Макаріос повідомив РБ ООН про очевидну підготовку до вторгнення на острів з боку Туреччини.

Тому оперативно, вже 4 березня 1964 року, Рада Безпеки ООН приймає резолюцію № 186, у відповідності з якою на острів прибули миротворчі сили ООН, що залишаються там і донині.

Навесні 1974 року на Кіпрі стався новий спалах насильства та терору. На цей момент на командних посадах Національної гвардії Кіпру перебувало 650 грецьких офіцерів, які координували свою діяльність з ультрарадикальною організацією ЕОКА 2. Її члени, озброєні бойовики, активні прихильники хунти грецьких «чорних полковників», кілька разів намагалися усунути від влади законно обраного президента Макаріоса.

Після того як на початку липня 1974 року уряд РК висунув перед Афінами рішучу вимогу забрати з острова своїх офіцерів, 15 липня була здійснена ще одна спроба військового перевороту на острові. В результаті збройного нападу на Президентський палац – керівник держави мало не загинув і в останню хвилину разом з найближчим оточенням ледве зміг вирватись із смертельного кільця (змушений був на певний період поки-

нути межі Кіпру) – того ж дня влада перейшла до рук право-радикалів на чолі з Нікосом Сампсоном, лідером угрупування ЕОКА 2.

Крім того, на боці заколотників виступив грецький полк транспортної авіації, який напередодні було перекинуто на острів.

Почалися криваві бої між заколотниками та силами, відданими конституції та президентові. Певний час очевидна перемога була на боці контрреволюційних сил – крім Президентського палацу, були захоплені інші урядові установи, радіостанція тощо.

А вже 20 липня 1974 року розпочалась операція «Атілла» турецьких збройних сил. Під приводом «захисту турецько-кіпрської громади» на світанку 20 липня за 5–7 км від Кіренії (Гірне) висадився турецький морський десант з одночасною висадкою повітряного десанту в районі аеропорту Нікосії, а військово-морські сили Анкари блокували порти Лімассола та Пафосу, що унеможливило прибуття туди підмоги з боку Греції морським шляхом.

21 липня в акваторії міста Пафос відбувся морський бій між турецькими та грецькими ВМС, результат якого виявився печальним для грецької сторони.

22 липня у відповідності із Резолюцією ООН № 353 набрало чинності положення про тимчасове припинення вогню. Одночасно в Женеві розпочалися переговори між країнами-гарантами, за участю СРСР та США. Проте вони завершились нічим, оскільки учасники переговорів відхили вимогу Анкари виділити 34% території з метою створення там повноцінної держави турко-кіпріотов.

Тому, як і слід було очікувати, 14 **серпня** 1974 року бойові дії поновилися, ще через два дні турецькі війська вийшли на окреслену ними самими лінію кордону (так звана «лінія Атілла») та встановили контроль над портами Фамагуста і Морфу.

17 серпня 1974 року уряд Кіпру заявив, що турецькі війська зайняли близько 40% території острова.

Наступного дня Главкос Клерідіс, який тимчасово виконував обов'язки президента Кіпру, змушений був прийняти пропозицію Туреччини щодо поділу країни по лінії Нікосія–Фамагуста.

Вогонь між ворогуючими сторонами було припинено. На окупованій частині так звана адміністрація проголосила Кіпр Турецькою федеративною державою, яка 1983 року була трансформована в так звану Турецьку Республіку Північного Кіпру, яку визнала лише Анкара.

За цим коротеньким хронологічним описом подій – трагедія середземноморської країни. І читач легко може провести відповідну анало-

гію з подіями на Україні. Я не раз чув від кіпріотів: «Все у нас було б гаразд, аби не великий сусід». Чи не нагадує це нам нашу геополітичну реальність?

Після вторгнення Туреччини – руйнування, жертви, кров, взаємознищення, 200 тисяч біженців греко-кіпріотів, яким давалось щонайбільше 24 години зібрати своє майно, яке можна було навантажити максимально на велосипед або тогочасну місцеву «кравчучку» і негайно залишити рідні села, містечка – з родовими будинками, віковими садками, могилами предків, рідними християнськими храмами. Це була широкомасштабна гуманітарна катастрофа, яка чорною сторінкою увійшла у новітню історію Кіпру і залишила незагойні рани для всіх його корінних мешканців – як греко-, так і турко-кіпріотів.

Резонанс

Ось чому референдум по Плану Кофі Аннана не міг не збурити всю кіпрську громаду. Він примусив кожного кіпріота взяти відповідальність за майбутнє країни на себе.

Результати референдуму були оголошені 26 квітня. 75% греко-кіпріотів сказали «охі», тобто «ні». Це породило суперечливі думки у світовому політикумі, а для того, щоб не зашкодити своєму зовнішньополітичному іміджу та нівелювати негативну реакцію, офіційній Нікосії потрібне було міжнародне визнання результатів референдуму.

Добре пам'ятаю, як 27 квітня мені зателефонував наш desk-officer Васос Чамберлен (майбутній посол Кіпру в Україні) з департаменту МЗС РК, відповідальний за відносини між Кіпром та Україною (взагалі ми тоді входили в регіон Центрально-Східної Європи та СНД), і попросив мене за дорученням постійного секретаря МЗС РК Сотоса Закхеоса, щоб я постарався забезпечити якомога швидше оприлюднення офіційної заяви уряду України щодо результатів референдуму.

Я вже й без того переймався цим питанням: відповідного листа-пропозицію було направлено до Центру ще напередодні. У Києві, на диво, оперативно її опрацювали, і вже надвечір цього дня була опублікована заява МЗС України, в якій зазначалося, зокрема, що Україна, поважаючи висловлену на референдумі 24 квітня волю кіпрського народу відхилити План Кофі Аннана переважною більшістю голосів, і надалі продовжуватиме свої зусилля, спрямовані на підтримку Республіки Кіпр у врегулюванні кіпрської проблеми на основі відповідних резолюцій РБ ООН. Наступного ранку мені зателефонував особисто постійний секретар МЗС РК, подякував за швидке виконання прохання кіпрського керівництва.

Нагадаю про ще одну подію, яка мала місце на Кіпрі в першій половині 2004 року, подію ще більш вагому та доленосну для країни, ніж квітневий референдум. А саме: вступ Кіпру разом з дев'ятьма іншими аплікантами до клубу – членів ЄС.

1 травня 2004 року Кіпр разом з Литвою, Латвією, Естонією, Польщею, Чехією, Угорщиною, Мальтою, Словаччиною та Словенією став повноправним членом головного континентального інтеграційного об'єднання. Цей день був справжнім святом для країни.

Для нас, колишніх громадян СРСР, 1 травня ментально завжди було святом – День міжнародної солідарності трудящих, День миру, святкові демонстрації, врешті-решт – розпал весни!

У президентському палаці було влаштовано прийом з нагоди цієї події для дипломатичного корпусу та представників громадськості Кіпру. Ми, посли іноземних держав, вітали кіпріотів з грандіозним поворотом в їхньому історичному розвиткові, а мені особисто мріялося дожити до тих часів, коли українці будуть приймати подібні привітання.

Шлях Кіпру до ЄС, як і кожного його члена, був непростим, мав свою специфіку, свою, так би мовити, кредитну історію... Не буду вдаватись в подробиці. Детально я її описав в науковій статті «Республіка Кіпр: від Угоди про Асоціацію до повного членства в ЄС» («Україна дипломатична», 2014. – С. 758–769).

Разом з Русланою

...Подумки перебігаючи день за днем перший рік перебування у відрядженні на Кіпрі, не можу не згадати тріумфальну перемогу Руслани Лижичко на 49-му конкурсі Євробачення, фінал якого відбувся 15 травня 2004 року в Стамбулі. Після цього стартувало переможне турне співачки по країнах та континентах із хітом «Дикі танці». Одна із перших країн, яку відвідала Руслана після Стамбула, був Кіпр.

Сказати, що українка полонила острів – то нічого не сказати. Організатори її концертів, представники кіпрського шоу-бізнесу постарались якнайефективніше забезпечити її контакти із публікою: було влаштовано багато концертів у містах і селах Кіпру, виступи на радіо, студійні записи.

Звичайно, ми з Русланою познайомилися: вона виявилась дуже контактною людиною, без зіркового снобізму, справжньою патріоткою, яка своїм талантом та успіхом на Євробаченні зробила колосальний внесок в пропагування української культури, зокрема її пісенної складової. На один із концертів Руслани в селищі Далі – географічному центрі Кіпру – я запросив моїх нових друзів – послів країн Вишеградської групи – Польщі, Чехії, Угорщини і Словаччини, був присутній і посол РФ, з яким у нас в той час були досить приятельські стосунки. Після блискучого концерту – вечеря, яка по суті була ще однією демонстрацією потужного позитивного іміджу української розмаїтої культури – в особі талановитої української співачки.

Не менш важливою подією на ниві культурної дипломатії в контексті українсько-кіпрських відносин в другій половині 2004 року було проведення виставки творів відомого українського художника-монументаліста, графіка, літератора, мистецтвознавця Нарциса Яковича Кочережка.

Нащадок славного українського роду – його дід Іван Сидорович Їжакевич – знаменитий український художник, ілюстратор творів Т.Г. Шевченка, зокрема «Кобзаря», а також творів інших видатних письменників – І. Франка, М. Гоголя, Г. Квітки-Основ'яненка, Л. Українки.

На відкритті виставки українського живописця Н.Я. Кочережка

Нарцис Якович із здобуттям Україною незалежності зміг розширити масштаби своєї творчої географії. Він на початку 90-х відвідав Францію, Італію, Іспанію, Польщу, Туреччину, де згодом влаштовуються його виставки. Тоді ж потрапив на Кіпр – і закохався в нього одразу й назавжди. 1999 року він пише своє знамените полотно «Прадавній храм на Кіпрі» (картина зберігається у приватній колекції на Кіпрі). Йдеться про старовинний монастир Ставровуні, аналог афонських монастирів за суворістю статуту. Монастирську братію неофіційно називають чорними монахами: вони присвятили своє життя Служінню саме у такий спосіб.

Але повернімося до виставки Кочережка. Він вперше звернувся до посольства у липні 2004 року з пропозицією щодо її організації, а незабаром надіслав буклети (українською та англійською мовами). Планувалося привезти з України 30 полотен. Я якось легко (про що ніколи не шкодував) погодився, але потім зрозумів, що то було зроблено трохи поспіхом.

Не маючи попереднього досвіду організації подібних заходів, я – попри допомогу співробітників посольства – завжди керувався і керуюся відомим правилом – хочеш, щоб щось було зроблено добре, зроби це сам. І я почав «робити». Занурення в суть організації виставки за кордоном поставило низку питань, на які у мене не було негайної відповіді: хто страхуватиме картини? хто буде їх розміщати? хто охоронятиме експозицію? хто платитиме за оренду приміщення? вхід на виставку буде платний чи безкоштовний? І т.д. і т.п.

Втім, як відомо, хочеш щось зробити, то зробиш, а не хочеш, то винайдеш десятки причин, чому не склалося. Я завжди був прихильником першої частини цієї сентенції: хочу зробити і зроблю.

Звичайно, все це відбувалось при допомозі надійних помічників із числа співробітників посольства. Оминаючи деталі, скажу, що був налагоджений дієвий контакт із мерією Агланджі (один із адміністративних районів Нікосії), вона виділила частину приміщення свого культурно-мистецького центру «Скалі», всі питання по страхуванню, охороні, допоміжних роботах (геть до фуршету від імені мера Агланджі в день відкриття виставки 15 листопада 2004 року) були залагоджені.

Виставка пройшла з великим успіхом. Експозиція була відкрита десять днів, вхід був безкоштовний.

Найголовніше, що кіпрські шанувальники художнього мистецтва отримали ще один потужний канал, через який вони увійшли в український культурний простір, дістали естетичну насолоду від майстерності нашого митця.

Доки тривала виставка, Нарцис Якович мешкав у посольській резиденції. Увечері, після роботи, так би мовити, в родинному колі – моя дружина, сини – слухали розповіді художника, він ділився роздумами про мистецтво, загалом про життя. Нарцис Якович багато цікавого розповідав про свого діда І.С. Їжакевича, про радянський період своєї творчості. Людина надзвичайно талановита, по-житейськи мудра, як художник спостережлива, з особливим поглядом на суть речей, він був настільки цікавим оповідачем, що іноді тільки світанок нового дня примушував нас розходитись бодай на коротенький перепочинок перед початком нового робочого дня. По завершенню виставки Нарцис Якович подарував нам дві свої роботи, і вони стали теплою окрасою моєї скромної колекції.

Талановита молодь Маріупольського університету на національному святі України на Кіпрі

Перший рік перебування послом України в Республіці Кіпр запам'ятався ще і такими новими викликами та завданнями, які мені треба було виконувати вперше. Накатаних шаблонів не існувало, не було прецедентів проведення подібних заходів, тому потрібно було швидко орієнтуватися на місцевості, тобто знаходити шляхи розв'язання поставлених завдань.

Мова йде насамперед про організацію першого прийому з нагоди Дня Незалежності України. Він був проведений 9 вересня 2004 року. Було розіслано приблизно 250 запрошень – членам уряду, депутатам, лідерам політичних партій, представникам кіпрського духовенства, журналістам, бізнес-середовищу, експертно-академічним колам, звичайно, всім колегам по дипломатичному корпусу, представникам української громади, тобто за класичною схемою.

Але головним було те, що ми отримали попередню позитивну відповідь, що прийом відвідає Президент Республіки Кіпр Тасос Пападопулос.

Запрошення були розіслані заздалегідь, і вже наприкінці серпня – на початку вересня ми мали підтвердження, що практично всі 250 осіб будуть.

Це мене і тішило, і бентежило. Адже це перший дипломатичний прийом у моїй професійній діяльності, який я буду проводити з нагоди дня народження вільної України, на ньому майорітимуть усі прапори світу, які пришвартувалися в кіпрській гавані, буде глава приймаючої держави (!), члени уряду...

Отже все треба було робити бездоганно: по перше, з протокольної точки зору, по-друге – щоб запам'яталось, що цей прийом робило посольство України. Перше посольство! Перший посол! Перший прийом!

Попередньо ми до нього були готові – існував класичний сценарій. Але хотілося додати якусь таку родзинку, яка б зробила цей дипломатично тривіальний захід незабутнім, з українським присмаком.

Відразу хочу зазначити, що йшлося не про традиційний український стіл: канапки, напої та інші принади національної кухні. До речі, з часом, коли моє перебування на Кіпрі сягало кількох років, і у нас з'явилося багато друзів, прихильників, то наприкінці серпня, коли готувався черговий прийом, зазвичай при зустрічі запитували: «А український стіл буде?» І моя відповідь була незмінна: «Аякже! Гостинно просимо». Недарма класики сучасної дипломатії вирізняють таку її складову, як кулінарна дипломатія. Так, наш відомий дипломат Олександр Сліпченко теж сказав своє вагоме слово на підтвердження цього. Його книга – «Дипломатическая кухня. Художественно-документальное издание» (К., 2015), на моє переконання, не має аналогів у світовій дипломатичній літературі.

Але це так, до слова. Моя проблема полягала в іншому, майже To be or not to be, а якщо точніше – ризикувати чи не ризикувати? (В скіль-

кох подібних ситуаціях згодом довелося побувати ще не раз!!! Про деякі з них розповім далі).

В чому полягав мій ризик? Ще раз підкреслю, в цілому ми були готові до прийому, вкладалися в межі кошторису, який покривав оренду зали в готелі Hilton Park, де подібні заходи щороку проводять і багато інших посольств. Сплачено також було за стандартний набір страв та напоїв, а власне український стіл забезпечувався самим колективом посольства. А от для моєї родзинки, а під нею я мав на увазі запросити з України якийсь талановитий творчий колектив, потрібне було додаткове фінансування – авіаквитки, транзит з аеропорту до столиці, проживання в готелі тощо.

З вибором колективу проблем не було. Ще в Україні, працюючи ректором Дипломатичної академії, я чув багато позитивних відгуків про Маріупольський державний університет, про його ректора – члена-кореспондента НАПН України (згодом Почесного консула Республіки Кіпр в Україні) К.В. Балабанова, про глибинні зв'язки цього університету із світом еллінізму, про те, що університетський художній ансамбль є неодноразовим призером багатьох конкурсів та фестивалів, в тому числі на Кіпрі.

Справа була в іншому – хто спонсоруватиме? До кого я можу звернутися з таким проханням? В принципі, така людина була, і саме навколо неї роїлись мої міркування – ризикувати чи не ризикувати?

Поясню. Коли наприкінці 2003 року я тільки приймав справи, до установи зайшов і попросився на зустріч громадянин Кіпру – Алексіс Фотіадіс. Я погодився його прийняти, тим паче що через секретарку він переказав, що добре знав нашого генерального консула, і є «одне серйозне питання», яке він просить зі мною обговорити. Я погодився.

Коли я зайшов у кімнату для переговорів, мені назустріч звівся гарний молодий чоловік, підтягнутий, з уважними очима. Приязно посміхнувшись, відрекомендувався: «Алексіс Фотіадіс. Вам пан Ільченко нічого не казав про мене?» – «Ні. Але раз ви тут, то розкажіть самі, в чому суть справи».

До речі, увечері я зателефонував Г. Ільченкові, і він підтвердив все, що було сказано моїм новим знайомим. А сказано було те, що Г. Ільченко, перебуваючи на посаді генконсула, рекомендував Фотіадіса на посаду Почесного консула України в Республіці Кіпр. Знаючи професіоналізм Ільченка, його прискіпливість у вирішені важливих справ, я підтримав його ідею.

З перших же хвилин нашого спілкування, яке згодом переросло у формат зрілих дружніх взаємин, я відчув симпатію до мого нового кіпрського знайомого. Алексіс Фотіадіс – з відомої на Кіпрі родини, яка входить в десятку найвпливовіших родів острова. Фотіадіси завдяки не лише своїм бізнесовим надбанням, а й просвітницькій, меценатській діяльності мають неабиякий вплив та авторитет.

З часом я познайомився з батьком Алексіса, власне засновником їхньої бізнес-імперії, Фотісом Фотіадісом – надзвичайно цікавою, неординарною особою, 1920 року народження – як і мій батько. Зовні вони були навіть схожі. Фотіадіс-старший ще при нашому знайомстві дуже тепло відгукувався про Україну, пророкував їй велике майбутнє – як політичне, так і економічне процвітання.

Вони не раз потім запрошували мене з родиною до себе в резиденцію. А якось ми навіть разом святкували Різдво, яке зазвичай на Кіпрі відзначається в суто сімейному колі. Таке запрошення – свідчення взаємоповаги, яка беззастережно панувала у наших взаєминах. Сидячи в камінній залі із келихом «Коммандарії», я любив розпитувати Фотіса Фотіадіса про його життєвий шлях, про те, як йому, вихідцю з бідняцької родини, вдалося піднятися до рівня найвищої кіпрської бізнес-еліти, а згодом вийти далеко за її межі – в європейські простори. Він залюбки ділився зі мною своїми спогадами, йому було цікаво і комфортно оповідати про свій життєвий шлях, згадувати різні пригоди, ділитися багатющим досвідом: він бачив у мені щиро зацікавленого співрозмовника. До того ж я час від часу підкидав такі запитання, що спонукали його вертатися стежками своєї пам'яті в такі закапелочки, про які він, мабуть, уже призабув, але в бесіді зі мною вони виринали знову, тішили його, і від цього щирість його споминів ставала ще глибшою.

Перший свій бізнес він започаткував в 22-річному віці, заснувавши компанію з експорту кіпрських овочів, яка згодом виросла до масштабів регіональної – разом з єгипетськими та ліванськими партнерами. Але зірковий час Фотіса Фотіадіса настав 1967 року, коли він першим за всю понад вікову історію знаменитої данської пиворобної компанії «Карлсберг» отримав від неї право (ліцензію) на виробництво цього пива за межами Данії.

На моє запитання, як йому, іноземцеві, вдалося пробити цей мур, завоювати довіру, а відтак – право на виробництво і продаж цього делікатного продукту на Кіпрі (адже, крім самої ліцензії, потрібне було відповідне обладнання для забезпечення технологічного процесу з

дотриманням високих стандартів, якісні хімічні лабораторії з висококваліфікованим персоналом, взагалі підготовлені робітники тощо), Фотіс Фотіадіс відповів – «Для досягнення успіху в бізнесі потрібно три речі – невтомна праця, терпіння і удача».

А коли я спитав, яка удача трапилася саме на його життєвому шляху, він згадав, як наприкінці 40-х він здійснив героїчний вчинок – в районі ларнакського пляжу врятував дівчину. Вона виявилася донькою знатного єгиптянина, з яким зав'язалась міцна дружба, щирі людські стосунки. Згодом, дякуючи цій дружбі, згадував Фотіадіс, йому пощастило познайомитись із послом Данії в Іраку. Саме ця подія відіграла ключову роль в подальшій бізнес-історії цього шанованого кіпріота: датський дипломат дав йому корисні поради щодо вироблення правильної стратегії переговорів із пивним концерном «Карлсберг», які розпочались одразу після отримання Кіпром незалежності в 1960 році і тривали сім років (ось тут «невтомна праця та терпіння»), і врешті решт впертий, наполегливий, енергійний кіпріот переконав своїх континентальних партнерів, і в 1967 році довгоочікувану ліцензію було отримано.

Сьогодні група компаній Фотіса Фотіадіса (Photos Photiades Group) – це 40 компаній, які працюють у багатьох країнах – на Балканах, у Східній Європі, у країнах Середземномор'я. На Кіпрі ця компанія концентрує разом з виробництвом пива «Карлсберг» та брендовою питною водою «Агрос» 65% кіпрського ринку в сегменті soft drinks.

Відійшов у Засвіти Фотіс Фотіадіс у віці 98 років у жовтні 2018-го, залишивши після себе не тільки успішний бізнес, а й п'ятеро дітей, тринадцять онуків, одну правнучку.

Про його харизму і вплив на кіпрське суспільство красномовно свідчить і той факт, що якось у 2011 році, у 91-річному віці Фотіадіс запросив до свого бізнес-офісу в центрі Нікосії лідерів усіх політичних партій, президента країни, архієпископа. Він, один із старійшин Кіпру, хотів поділитися з ними своїми міркуваннями щодо перспектив розвитку країни, викласти своє бачення, яке було вироблене багатющим життєвим досвідом. Прибули всі запрошені. На Кіпрі за життя Фотіса Фотіадіса існувало негласне правило – пропозицію від Фотіадіса щодо зустрічі, щоб там не було, не прийняти не можна.

...Повернуся до знайомства із сином Фотіса Фотіадіса – Алексісом, випускником Массачусетського технологічного інституту, спортсменом (неодноразовим учасником зимових Олімпійських ігор у складі збірної Республіки Кіпр з лижного спорту), бізнесменом, продовжу-

вачем справи свого батька. Виявляється, що мій попередник, генконсул Г. Ільченко, познайомившись свого часу із цією родиною, отримав від них пропозицію, яка полягала в тому, що Алексіс Фотіадіс запропонував свою кандидатуру на посаду Почесного консула України в Республіці Кіпр (консульський округ – Лімассол). Це було абсолютно доречним з точки зору необхідності введення такого інституту з огляду на зростаючу кількість туристів з України в цьому окрузі, а відтак – неминуче виникнення усіляких проблем, що потребували консульського втручання.

На час нашого знайомства все залишалося на рівні пропозицій. Ніхто не давав гарантій, що Центр затвердить кандидатуру Алексіса. Тим паче, що саме в цей час в Україні трапились якісь негарні історії з рядом почесних консулів (якщо не помиляюсь, Вірменії – з офісом у Донецьку, Іраку – з офісом у Харкові). І тоді міністр закордонних справ Б.І. Тарасюк абсолютно виправдано дав вказівку вкрай прискіпливо підходити до добору таких кандидатур, а їх проходження в ході перевірки і відповідного офіційного призначення (видання консульського патенту) перетворилось на досить тривалий процес.

Отже незадовго до першого в моєму житті прийому від імені України на Кіпрі я вагався: прийняти від Алексіса Фотіадеса фінансову допомогу, щоб забезпечити приїзд творчого колективу для виступу на прийомі, чи обмежитись класичним протокольним заходом? Для «родзинки» потрібно було близько 2 тисяч фунтів. Я вирішив ризикнути, постановивши сам для себе: якщо з якихось причин А. Фотіадеса не буде призначено Почесним консулом, я цю суму відшкодую йому із власної зарплати – частинами, але за півроку розрахуюсь.

Прийнявши рішення, я з полегшенням видихнув і погодився, щоб ще поки у ролі номінанта на посаду Почесного консула Алексіс взяв на себе відповідну участь в організації візиту творчого колективу із Маріупольського університету.

Все спрацювало, як я і задумав. У вишиванках молоді, гарні хлопці і дівчата, представники цього відомого в Україні, на Кіпрі, в Греції університету виконали гімни двох країн: Кіпру – грецькою і наш, звичайно, рідною. Це був справді тріумф. Судячи з реакції гостей, особливо кіпрського державного керівництва на чолі з президентом Т. Пападопулосом, така складова протокольного дипломатичного заходу швидш за все була продемонстрована на Кіпрі вперше.

А незабаром, у квітні 2005 року, Алексіс Фотіадіс отримав консульський патент від міністра закордонних справ України, відповідну

екзекватуру від свого міністерства, і в травні 2005-го в Лімассолі за участі керівника управління консульської служби МЗС України Б.М. Базилевського, керівництва МЗС РК, представників громадськості, ЗМІ офіційно було піднято прапор України в районі старого порту Лімассола, де розташоване перше Почесне консульство нашої держави на цьому острові. Звідтоді і по сьогодні його очолює Алексіс Фотіадіс, діловий, порядний чоловік, прихильник незалежної суверенної України. Він допомагає українському посольству у виконанні численних функцій, які детально розписані у відповідних розділах Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р. Але, як відомо, життя настільки барвисте, що не вся гама його кольорів вписується в сухі рядки конвенції не тільки про консульські зносини, а й дипломатичні теж.

Обставини і нюанси

Перш ніж розповісти про це, хочу зупинитись на ще одній знаменній для мене події 2004 року. Так, 27 листопада 2004 року в центрі Нікосії в одному із найбільших столичних храмів – Богородиці Фанеромені було проведено поминальне богослужіння в знак вшанування пам'яті жертв Голодомору. Із підготовки та проведення цього заходу запам'ятались дві обставини: перша позитивного змісту, інша – із присмаком гіркоти. Отже, я звернувся до керівництва храму, пояснив суть мого прохання щодо, по-перше, дозволу провести цю жалобну службу (вперше на острові Кіпр), по-друге (і найголовніше) – щоб молебен правили священники цього Дому Божого.

Настоятель храму отець Хараламбос Зумос одразу зрозумів, про що мова, і нам лишилось тільки обговорити деталі – в який день, о котрій годині провести захід. Потішило також і те, що на моє запрошення від імені посольства відгукнулись багато послів, насамперед з країн Центральної та Східної Європи, представлених на Кіпрі. Звичайно, я запросив у загальному списку і посла РФ і був впевнений, що він візьме участь. Напередодні заходу я, обдзвонюючи, як я зазвичай це робив заздалегідь, своїх колег послів, щоб ще раз нагадати їм про час і місце проведення

Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Нікосійському Храмі Божої Матері Фанеромені

жалобної літургії, зв'язався і з російським колегою. У відповідь почув: «Старик, извини, я не приеду». Я, ще сповнений романтичної наївності від дитинства насаджуваного міфу про братерську дружбу між народами, особливо між українським та російським, щось почав казати, що, мовляв, вшановуючи пам'ять жертв Голодомору українців, ми на цій поминальній службі згадаємо всіх жертв сталінського режиму – і татар, і казахів, і росіян, і калмиків... Адже пекуча політика «інтернаціоналізму» не оминула жоден етнос в колишньому СРСР.

Особисто для мене ця відмова була якимось дуже вагомим, першим дзвіночком на предмет правильного оцінювання політики Москви стосовно Києва.

Трагедія Голодомору 30-х оминула прямих моїх родичів на Вінниччині, але те, що розповідала мені бабуся про цей злочин, його масштаби в сусідніх селах нашого Поділля, з дитинства закарбувалось мені в пам'яті. І мені щиро було незрозуміло і неприйнятно таке ставлення російського колеги до цієї вселенської трагедії, в центрі якої були ми, українці.

А це був лише 2004-й. Попереду були Тузла, анексія Криму, проєкт Новоросія, операція «Шатун», власне, пряме і опосередковане військове втручання в наше українське життя.

Але все це не затьмарило позитивних результатів цього заходу. Після поминальної служби, як ми і домовлялись з настоятелем храму, слово було надане мені, і я мав гарну нагоду перед послами, дипломатами десятків посольств, кіпрськими парафіянами розповісти про масштаби злочину сталінського режиму проти українського народу, про неймовірну ницість і антилюдяність цієї політики, коли штучно, адміністративно-військовими методами були створені такі умови, що на найродючіших землях планети найкращі хлібороби землі нашої змушені були вмирати з голоду.

Після 2004 року такі поминальні заходи стали щорічними, згодом служби правилися в інших нікосійських храмах, але завжди викликали у присутніх нормальну, людську реакцію. До мене, до співробітників посольства після служби підходили дипломати, кіпріоти, висловлювали співчуття, бажали українському народові процвітання і перемог, а жертвам Голодомору – світлу пам'ять.

Рух племен і народів

Ранок понеділка 14 липня 2006 року розпочався для мешканців північної столиці Ізраїлю міста Хайфи та його околиць сигналом повітряної тривоги. Шиїтська організація іранського походження Хезболла, військові підрозділи якої було розміщено на території південного Лівану на кордоні з Ізраїлем, розпочала збройний напад на Ізраїль.

За п'ять днів обстрілів по Ізраїлю було випущено до 1400 ракет (переважно системи «Град»). У відповідь ВПС Ізраїлю почали завдавати авіаудари по місцях дислокації опорних пунктів Хезболли. Водночас уряд Ізраїлю висунув вимогу до керівництва Лівану, закликаючи його неухильно виконати Резолюцію РБ ООН № 1559 щодо роззброєння та розформування Хезболли на території цієї країни.

У відповідь представник уряду Лівану міністр інформації заявив, що не бачить передумов для початку переговорів з Тель-Авівом.

Слід зауважити, що в самій ліванській верхівці не було єдності щодо оцінки чергового конфлікту, адже напередодні прем'єр-міністр Лівану запевняв, що уряд планує розмістити на півдні Лівану виключно ліванські збройні сили.

Але поки що це були якісь примарні наміри, оскільки саме з цієї території Ізраїль зазнав дошкульного, ініціативного нападу, що призвів до значних матеріальних та гуманітарних жертв. Тому Ізраїль був змушений задіяти весь свій потужний військовий потенціал – не тільки ВПС, а й моторизовані танкові частини, десантні групи спецпризначенців, ВМС, щоб приборкати ворога і дати йому належну відсіч. В ході військової операції ВПС Ізраїлю досягли поставленої мети. Одним з її наслідків, що мав безпосередній вплив на нашу роботу на Кіпрі, було знищення інфраструктури Бейрутського аеропорту, і повітряне сполучення з Ліваном на тривалий час було зупинене.

Жертвами, (заручниками) цього збройного конфлікту стали не тільки безпосередньо громадяни Ізраїлю та члени військового угрупування Хезболли, а й громадяни багатьох країн, які в тому чи іншому статусі на той час перебували на території Лівану, насамперед в його південній частині, тобто у безпосередній зоні бойових дій: бізнесмени, туристи, співробітники міжнародних організацій тощо.

Всі вони (разом із місцевим населенням) опинилися в жахливій ситуації – постійні взаємні ракетні обстріли, зруйновані будинки, відсутність електро- та водопостачання, дефіцит продуктів харчування.

В цьому котлі серед громадян Греції, Франції, Канади, США, Молдови, Росії, Білорусі виявилося близько 2 тисяч громадян (переважно жінок) України. В основному це були жінки, що одружились свого часу з ліванцями та палестинцями, котрі навчались в інститутах та університетах СРСР. За правовим статусом вони, мешкаючи у Лівані, залишалися громадянами України, тому свій порятунок вбачали у поверненні до матінки-Вітчизни.

Вирватись із цього смертельного кільця за вищевказаних обставин можна було лише морем через Грецію, або Кіпр.

Шлях порятунку через Афіни або Нікосію був по суті єдиним і для громадян решти країн – тих же канадців, французів, білорусів і т.ін.

Пригадую драматичні картинки із життя Ларнакського аеропорту пекучих липнево-серпневих днів 2006-го. Це був старий аеропорт, який на той час ледве забезпечував більш-менш комфортне обслуговування пасажиропотоків в стандартних умовах. Однак навіть у звичайний літній туристичний сезон він ледве дихав, і його інфраструктура – санітарно-гігієнічні служби, харчування туристів, система транзиту – вимагали бути на порядок кращими. А в умовах надзвичайної ситуації, яка тривала приблизно два – два з половиною тижні, це був просто жах. Люди покотом, цілими родинами, з малими дітьми заполонили не тільки весь простір під дахом аеропорту, а й на дальніх підходах до нього – на газонах, на асфальті вільного місця не було. Температура у цю пору на Кіпрі зазвичай сягає в середньому 40 градусів, практично відсутня різниця між її денною та нічною нормами – максимум 5 градусів. Тому цілодобово 35-38-40-градусна спека, підвищена вологість, відсутність (правда, лише попервах!) чіткої інформації щодо відправки цих бідолах – кожного на свою батьківщину.

Це, так би мовити, зовнішні, негативні фактори – спека, крайня знервованість кількох тисяч людей, відсутність вчасної, надійної інформації. Для наших же громадян, для їхнього порятунку, а відтак – для посольства, насамперед для посла життя підкинуло додаткові перешкоди. Потрібно було їх терміново вирішувати.

Поясню детальніше. Евакуація громадян різних країн світу із зони бойових дій на півдні Лівану зайвий раз продемонструвала, що міжнародна солідарність – то не пусті слова, а дієва й ефективна сила, і коли до неї вдаються відповідальні люди, вона реально дає позитивні результати. Як тільки з'ясувалося, що повітряний шлях порятунку із Лівану неможливий, уряди Франції, Греції негайно направили свої судна до берегів Лівану. А вже там на кораблі вантажились всі, хто тільки міг туди втра-

пити, в тому числі і наші громадяни. В основному їх евакуація відбувалась на французьких фрегатах.

Мені добре запам'ятався вечір 5 серпня 2006 року, коли на адресу посольства прийшов факс французькою мовою. В студентські роки це була моя друга мова, тому я зрозумів, що французький корабель наступного ранку, на світанку, о 5 годині, прибуває в порт Лімассола, і на його борту перебуває тридцять громадянок України з малими дітьми – всього десь сорок осіб.

Отже, пане посол, прийміть і розпишіться. Я, звичайно, знав, що на півдні Лівану війна, що зруйнований Бейрутський аеропорт, що у Лівані є наші громадяни, які потребують порятунку, що Кіпр буде місцем їхньої відправки до України, гадав, що відповідну інформацію я буду отримувати від нашого МЗС, і тоді – з огляду на наші можливості та повноваження – ми будемо робити все, що в таких випадках належить робити. Але щоб ось так – практично серед спекотної кіпрської ночі, за сім-сім з половиною годин до прибуття судна! До того ж добросовісні французькі невідомі мені колеги вказали у факсі, що у деяких із наших пасажирів немає із собою паспорта (знищено, загублено, втрачено в умовах інтенсивного бомбардування), і їх взяли на борт разом із тими, хто мав паспорти і «гарантував, що ці люди теж з України».

Такі дії французьких моряків інакше як гуманними назвати не можна, але в реаліях кіпрської землі виникли проблеми іншого, суто формального характеру. Коли я прочитав факс, то зрозумів, що мене менше всього турбувало питання, як цих сорок осіб о 5-й ранку перемістити із Лімассола до міжнародного аеропорту міста Ларнака, хоча і йшлося про відстань близько 80 км, а відповідних транспортних засобів у посольстві не було. Найперша і найголовніша проблема була інша: а хто їх пустить на кіпрську землю, навіть тих, хто мав закордонний паспорт громадянина України або хоча б національний паспорт? Але ж були і такі, як попереджалось у факсі, що взагалі не мали при собі жодних посвідчень особи!

На той час для громадян України в РК існував візовий режим. Знаючи абсолютно виправдану непоступливість кіпрської міграційної служби, я прийняв рішення за таких екстремальних обставин не вступати з ними в дебати, а вийти одразу нагору, щоб розв'язати цю непросту проблему в принципі.

Я наважився зв'язатись по телефону із міністром закордонних справ Джорджем Лілікасом. Не буду довго розказувати, яким чином мені вдалось знайти його мобільний номер, зауважу лише, що допомогла школа – Junior British School. Мій молодший син Іван навчався там разом із

сином міністра, телефон директора школи у мене був. Довелося щось таке делікатне вигадати, що нібито стосувалось учнівського життя школи, і це якось пов'язано із міністром... Гадаю, шановний мій візаві мало що зрозумів, крім того, що послу України, батькові одного із учнів його школи, потрібен телефон батька ще його одного учня – в даному випадку міністра, і що школа від цього ніяк не постраждає, а тільки виграє.

Коли я зателефонував і пояснив причину, яка змусила мене потурбувати міністра, Джордж Лілікас напрочуд швидко відреагував – ніби чекав мого дзвінка. Гадаю, що він вже був у курсі справи, оскільки ці факсові повідомлення (потім вони стали регулярними), певне, надходили і до МЗС РК.

У відповідь на мою інформацію міністр задав мені два питання. Перше. «Ти знаєш, що для того, щоб пустити твоїх громадян на Кіпр без віз, а деяких взагалі без документів, потрібно негайно скликати засідання уряду і внести відповідні зміни до нашого законодавства?». На що я відповів трохи у стилі Швейка: «Мабуть що так. Ви самі краще знаєте, що і як робити». А що ще я міг сказати, відчуваючи, що це не кінець розмови, а тільки її заспів!

Друге запитання було вже ближче до конкретики: «А ти гарантуєш, що після того як ми їх впустимо на острів, деякі із них «випадково» тут не загубляться?»

На той час на Кіпрі досить гостро стояла проблема так званих трудових нелегалів. Деякі громадяни України, інших країн СНД, опинившись на Кіпрі як туристи, не поспішали вчасно повертатися додому. Доля їх була непростою. Зазвичай вони різними способами примудрялися знаходити собі якусь сезонну роботу – у фермерських господарствах, на будівництві, у сфері обслуговування. Існував так званий сірий ринок по працевлаштуванню. Не останню роль в цьому сегменті відігравали і наші дівчата – з відомими намірами працювати у всіляких сумнівних закладах. Все це оберталося, звичайно, не без певного «кришування» з боку деяких представників правоохоронних органів Кіпру. Однак уряд РК боровся з цим явищем. І тому, не наголошуючи на цьому прямо, але маючи на увазі саме цей фактор, міністр абсолютно виправдано задав мені те своє друге запитання.

Що я міг відповісти? Бадьоро запевнити –«так, гарантую»? Це був ризик, я не хотів втрачати репутацію людини, яка не відповідає за свої слова. Сказати, що не гарантую – означало нездатність вирішити це непросте завдання.

А до прибуття судна залишалось якихось п'ять годин. Потрібно було все належним чином підготувати до зустрічі земляків, ризик звести до мі-

німуму, а головне – забезпечити їхнє переміщення із морського порту до повітряного, і там вже діяти по обстановці.

Я твердо пообіцяв, що все буде гаразд, і подякував міністру за довіру до мене. І я почав діяти. Негайно розшукав почесного консула Алексіса Фотіадіса. Він швидко «в'їхав» у проблему. Замовив і проплатив 10 машин таксі, які на 5-ту ранку прибули в район Лімассольського пасажирського порту. Туди, звичайно ж, поїхали представники посольства – два перших секретарі – Є. Конопацький та А. Малюська. Вони забезпечили супровід наших громадян до аеропорту, допомогли, наскільки це було можливим, зручно розміститись, залишили наші посольські координати, пообіцявши невдовзі повернутись із необхідною інформацією, яку ми сподівалися отримати із центру щодо їхньої оперативної відправки з Кіпру.

Робочий ранок наступного дня приніс нам обнадійливу інформацію. Центр спрацював ефективно. На ранковому засіданні уряду було прийняте рішення про виділення відповідних коштів у розмірі 2 млн грн. (із резервного фонду Кабміну) з метою евакуації наших громадян з Кіпру, МНС було доручено негайно підготувати і надіслати літак для проведення цієї операції. Алгоритм наших дій став зрозумілим. Прибуття наступних суден з нашими громадянами до Лімассола вже не викликало ніякого шоку, а їхнє перевезення з аеропорту з подальшою відправкою до України набуло обрисів напрацьованого механізму.

Додатковим моментом, до того ж дуже суттєвим було надання гуманітарної допомоги з боку нашого почесного консула. Двічі на день він відправляв до аеропорту автомобіль з напоями, водою, соками, бутербродами, що іноді призводило до кумедно-курйозних ситуацій. Річ у тім, що деякі громадянки України вирвались із зони бойових дій разом з чоловіками-палестинцями, які таким чином опинились з ними на Кіпрі, а відтак – в полі зору нашого посольства. Так от, деякі із них обурювались, що посольство (почесний консул) присилає бутерброди з ковбасою із такого м'яса, яке їхня релігія забороняє вживати. Врахуйте, мовляв, хлопці, і не ображайте наших почуттів, виправляйтесь!

Звичайно, на ці закидони, інакше не скажеш, ніхто не реагував. Я реагував на інше. З чергового рейду до аеропорту повернулись наші співробітники і повідомили, що одній із громадянок дуже зле, у неї піднявся тиск. Я зібрав колектив: «Які є міркування?» Бухгалтер посольства – діловод Г. Толстая негайно відповіла: «Борисе Івановичу, давайте я заберу її до себе. Родина влітку від'їхала до Києва, є вільна кімната. Нехай ця жіночка прийме душ, виспиться в нормальних умовах з кондиціонером, і все буде гаразд». Я негайно направив службову машину за бідолахою. І

справді – наступного дня вона була знову в нормі і, звичайно, безмежно вдячна за турботу.

В ті неспокійні дні я не раз, особисто відвідуючи наших громадян в аеропорту, теж чув від них: «А ми і не знали, що наші дипломати такі дієві і турботливі». На що неодмінно відповідав: «Саме такими і є наші дипломати, наша українська дипломатична служба».

Рух усіх цих племен і народів в Ларнакському аеропорту, який тривав десь близько двох з половиною тижнів, теж проходив під гаслом реальної міжнародної співпраці. Коли, наприклад, прилітав літак МНС РФ, деякі громадяни України евакуювались цим бортом, бо з Москви їм потім легше було добиратись до своїх домівок, а на літак МНС України, крім наших, підсаджувались громадяни Білорусі та Молдови.

Коли все остаточно закінчилось, я з полегшенням зітхнув. По-перше, всіх живих і здорових відправили додому (з громадянами деяких країн в жахливих багатоденних умовах перебування в аеропорту траплялись і летальні випадки: тиск, стрес, серцеві напади).

По-друге, дивись по-перше: ніхто «випадково не загубився на острові», і я міг спокійно відчиняти двері МЗС РК і при зустрічі з міністром приймаючої країни почувати себе послом, який слів на вітер не кидає.

По-третє, всі ці події ще більше згуртували наш невеличкий колектив посольства, показали, що ми можемо долати труднощі, якими б несподіваними вони не були.

І, по-четверте, я ще раз переконався, що наш почесний консул у Лімассолі Алексіс Фотіадес – надійний товариш у непростій справі захисту інтересів наших громадян за кордоном.

Комфортне середовище

Розповім ще про одну важливу подію в період моєї першої каденції як посла України в РК. Як я вже зазначав, на початку 2000-х Кіпр певним чином вважався офшорною державою, яка приховувала реальних власників зареєстрованого там бізнесу. Проте після вступу до Європейського Союзу реєстри кіпрських компаній стали значно прозорішими.

В Україні понад 6 тис. юридичних осіб мають засновників чи бенефіціарів в особі кіпрських компаній чи навіть громадян РК. Здебільшого йдеться про: важку промисловость, страхування, нерухомість та комунікації.

Експерти пояснюють присутність кіпріотів у акціонерних товариствах тим, що це відлуння приватизації 90-х, і переважно за цими кіпрськими компаніями стоять українські олігархи.

На думку експертів, роль кіпрських компаній за той час, що минув із 90-х, коли вони вперше почали з'являтися в структурі українських підприємств, дуже змінилася. Якщо тоді в офшорних юрисдикціях ховалися реальні власники підприємств, то зараз Кіпр – це радше податкове комфортне середовище та вікно в Європу – завдяки системі англійського права, яке там застосовується.

Окремо відзначу й давню звичку українських олігархів реєструвати бізнес на Кіпрі, але не задля анонімності, а щоб захистити його як від можливих арештів у кримінальних провадженнях, так і від незаконного захоплення – рейдерства.

Найбільші за виручкою компанії із кіпрським капіталом належать до важкої промисловості, енергетики, сфери торгівлі, сільського господарства та транспорту. Більшість із них мають лише кіпрські компанії у своєму складі. Офіційні статистичні дані свідчать, що Кіпр і досі залишається для України одним із найважливіших фінансових партнерів. Згідно з даними Національного банку, за 2019 рік основною країною – джерелом прямих іноземних інвестицій в Україну був Кіпр із понад $16 млрд, що на 3 млрд більше, ніж у 2018 році, і становить близько третини усіх надходжень.

Відтак після вступу Кіпру до ЄС і входження його в тому числі у фінансове правове поле встановити, хто насправді володіє українською фірмою (у разі такої необхідності) через острівну посередницю, стало значно простіше. Для цього спочатку, як мінімум, треба звернутись до реєстру департаменту послуг реєстратора компаній та офіційних бенефіціарів міністерства енергетики, торгівлі та промисловості Республіки Кіпр. Цей

державний орган видає первісну інформацію про юридичну адресу компанії на території Кіпру, про її керівництво, статутний капітал. Часто-густо це лише 2000 євро –мінімальна сума, необхідна для того, щоб зареєструвати компанію. Що приховується за цими відкритими, офіційними реквізитами, то вже інше – як каже пан Канєвський – «Это уже совсем другая история…» А в силу того, що Кіпр став улюбленим місцем реєстрації компаній українськими діловими людьми, то таких «історій» було, є і буде в роботі нашого посольства на острові неймовірна кількість.

Після підписання Угоди про співробітництво між правоохоронними органами РК та України. Заява для преси. 16.02.06

Слід зазначити, що переважна більшість таких компаній з українським капіталом не викликала і не викликає жодних питань як з точки зору українського, так і кіпрського законодавств. Втім, інтерес щодо походження деяких капіталів, їхніх власників з боку правоохоронних органів України виникав. Звичайно, посольство в межах своєї компетенції сприяло в роботі відповідних силових структур по наданню необхідної інформації. Тому із самого початку мого прибуття на Кіпр дуже важливим було завдання налагодити надійне співробітництво між правоохоронцями України та Кіпру, надати йому юридично закріплену форму. В період першої моєї каденції це завдання було одним із моїх пріоритетів, який врешті-решт увінчався бажаним результатом. Не буду оповідати про весь копіткий, узгоджувально-консультаційний процес, який є класичним при підписанні міждержавної угоди, зазначу лише те, що я мав честь за дорученням уряду України 16 лютого 2006 року таку угоду між Кабінетом

Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр в боротьбі зі злочинністю підписати (була затверджена Постанова КМ № 1256 від 24.10.2007). Зокрема, стаття 5 п. 3 передбачає: «Обмін інформацією на запит однієї із Сторін щодо прибутків і цінностей, отриманих у результаті злочинної діяльності, та операцій з ними стосовно конкретної кримінальної справи». Так було додано ще одну, і досить вагому цеглину до фундаменту українсько-кіпрської договірно-правової бази, яка на той час складалась із 19 угод, протоколів, конвенцій, меморандумів, що охоплювали практично всі важливі сфери співробітництва – торгівлю, туризм, транспорт, освіту і слугували надійним підґрунтям для вдосконалення та подальшого розвитку дружніх відносин між двома країнами.

Ось на такій оптимістичній ноті завершувалося моє відрядження до Кіпру. На початку 2007 року із Центру надійшло повідомлення, що мені пропонується повернутись до Києва та знову очолити Дипломатичну академію при МЗС України. Я без вагань її прийняв, хоча з островом прощатися було нелегко.

Ми щиро полюбили цю країну, кіпріотів – таких своєрідних і таких схожих багато в чому до нас, українців: гумор, працелюбство, сімейні цінності, вміння та схильність гарно попоїсти... Ми полюбили історичні пам'ятки, Середземне море, гори Тродосу... А насамперед – численних друзів. Було серед них і чимало моїх колег – послів іноземних держав, з якими товариські взаємини продовжувались і продовжуються і після завершення відрядження.

Другом по життю став посол Угорщини в Республіці Кіпр (а до цього в Україні, потім у Норвегії) Янош Кішвалві із дружиною, українкою Людмилою.

Потоваришували також із подружжям посла Чехії в Республіці Кіпр паном Мартіном Варвою та пані Лючією. Вони приїздили до нас в гості у Київ. Екскурсія на яхті по Дніпру, відвідування Києво-Печерської лаври та Музею в Пирогово, на їхню думку, були найкращими враженнями, які їм довелось коли-небудь переживати за кордоном, не кажучи вже про смакоту нашої української кухні. А поїздили вони чимало! Як і в кожного дипломата, у нас у приймаючій країні залишилась часточка наших сердець.

Покидаючи Кіпр і повертаючись до нового старого місця роботи, я й гадки не мав, що на цю землю мені доведеться ступити ще раз. І то не просто ступити, а перетнути її кордон в тій самій іпостасі – Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Кіпр. Дійсно, незвідані шляхи Господні, які Він обирає для нас.

Натхнення

Повернувшись до Києва 17 лютого 2007 року, я застав Дипакадемію в її якісно новому вигляді, в ошатному, відреставрованому приміщенні колишнього Циркового училища та інших установ, що тут свого часу купчились, за адресою: вулиця Велика Житомирська, 2.

Власне, це не було для мене несподіванкою, адже свого часу, коли академія розміщувалась на тодішній вулиці Мельникова, 36/1 у приміщенні Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, я особисто доклав чимало зусиль, щоб саме цей будинок на Михайлівській площі належав нашому навчальному закладові.

...Звичайно, ключову роль в цій «операції» відіграло керівництво МЗС України і насамперед його на той час керівник Б.І. Тарасюк. Але й академія підносила, так би мовити, снаряди, щоб це врешті-решт сталось. І ось Кабінет Міністрів України під головуванням В.П. Пустовойтенка прийняв постанову, згідно з якою приміщення колишнього Циркового училища та іже з ним передавалось на баланс МЗС України «з метою розміщення там Дипломатичної академії МЗС України».

Як співає Градський – «как молоды мы были, как искренне любили», так і я з неймовірною любов'ю до цієї постанови та запалом кинувся за вказаною адресою і впевнено переступив поріг кабінету директора Циркового училища.

За столом сидів чоловік міцної статури, на мою появу відреагував стримано, запитавши приблизно таке: «Чоловіче! Збавте темп і скажіть, що вас привело до мене?» Звичайно, він знав, хто я і по що прийшов. Я, не збавляючи темпу і не приховуючи радості, що в моїх руках такої сили «революційний мандат», сказав: «Ви ж знаєте, ось постанова Кабміну, і ви повинні її виконувати...» Мій співрозмовник, вислухавши мене, відповів: «А сходи, чоловіче, до цього Кабміну і запитай, на яку вулицю я маю викинути 200 своїх учнів, викладацький склад, і взагалі – куди мені діватись? Сходи, а потім мені розкажеш».

Мій запал трохи охолов, оскільки я побачив, що мій співрозмовник має рацію, і цій справі треба якось зарадити, інакше нічого не вийде. Постанова, може, колись в майбутньому виконається, але я не хотів довго чекати.

До «свого Кабміну» я не пішов, бо такого, на жаль, не мав, а, поміркувавши, пішов до надійних партнерів. Знаючи розклад сил на той час у Київській міськраді, я насамперед звернувся до Генерального директора Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павла Олександрови-

ча Кривоноса, з якими у мене склались довірливі, товариські стосунки із самого початку мого призначення ректором Дипакадемії в лютому 1996 року.

Міський Голова О.О. Омельченко із секретарем Київради В. Яловим та Генеральним директором з обслуговування іноземних представництв П. Кривоносом вітають ректора ДА з його 50-річчям. Поруч – проректори ДА – В. Ціватий, Г. Хоменко

До речі, вони продовжувались, коли я був на посаді посла. Павло Олександрович дуже конструктивно допомагав у роботі посольства, не завжди багатого на представницьку продукцію: коли Павло Олександрович перебував у службовому відрядженні на Кіпрі, наша установа отримала від Гендиректора ГДІП різноманітну сувенірну продукцію. Чого був вартий тільки український рушник із вишитим портретом Тараса Шевченка, який я у відповідній ситуації подарував архієпископу Кіпру Хрисостомосу II.

До речі, в цьому контексті хочеться відзначити подвижницьку діяльність і тестя Павла Олександровича – Бориса Михайловича Войцехівського, ініціатора проєкту заснування Шевченківських світлиць у посольствах України за кордоном. Така світлиця є, безумовно, окрасою нашого посольства і в Нікосії.

Так от, я звернувся до Павла Олександровича за порадою (читай – допомогою) у вирішенні цього проблемного питання, знаючи, що останній, працюючи під безпосереднім керівництвом міського голови О.О. Омельченка, зможе зарадити (в той період ГДІП підпорядковувалася КМДА). І він зарадив.

Буквально на другий день П. Кривонос організував зустріч з міським головою. В присутності Павла Олександровича я коротко доповів керівнику міської влади про ситуацію, що склалась, а по загальній атмосфері розмови мені стало зрозуміло – питання буде вирішено, тільки потрібно подумати, як це найліпше зробити.

Трохи поміркувавши, Олександр Олександрович зняв слухавку одного із телефонів і сказав, ніби звертаючись до нас: «А давайте, хлопці, спробуємо ось так».

Омельченко, професійний будівельник, вправний господар міста, ефективний менеджер складної столичної інфраструктури, дуже добре знав Київ. Як з'ясувалось, він зателефонував до пана Валерія Титарчука, на той час представника президента в Залізничному районі столиці, і узгодив з ним питання передачі школи робітничої молоді із цього району (такі радянські раритети ще іноді траплялися) під потреби Циркового училища. Він наказав підготувати кошторис ремонту школи, мені доручив знову зв'язатись із директором училища, щоб вони готували проєктну документацію під потреби цього навчального закладу, а наприкінці пообіцяв керівництву Залізничного району, що сесія міськради прийме відповідне рішення щодо фінансування цього проєкту.

І процес – по суті з легкої руки П.О. Кривоноса – пішов. Я вже був на Кіпрі, коли школу робітничої молоді під потреби Циркового училища було відремонтовано, воно туди благополучно переїхало, а відтак розпочалась реконструкція (спроба у відповідності із нормативними документами архітектурно-будівельних вимог) будинку за адресою: вулиця Велика Житомирська, 2.

По закінченні ремонту та здачі будівлі в експлуатацію (що теж було не однолінійним процесом) будинок став незаперечною окрасою Михайлівської площі, органічно вписавшись у трикутник – Михайлівський Золотоверхий собор, МЗС України, Дипломатична академія.

Проте це буде згодом, тільки наприкінці 2008–2009 навчального року, а на початку 2007-го, коли я знову став керівником академії, і в ній вже розпочався черговий 2006–2007 навчальний рік, з вулиці все виглядало дуже пристойно, майже довершено. А от зсередини (або краще сказати – з подвір'я) було видно, що будівельно-реставраційний процес триває. Йшлося про так званий корпус № 3 – бібліотеку академії та її історично-духовну окрасу – церкву Олександра Невського, яка існувала там ще з XIX ст., коли приміщення належало Київському реальному училищу.

Ось таку я застав картину на момент прийняття справ із рук мого попередника професора М. Кулініча, який від'їжджав послом до Япо-

нії. Кулініч разом із тодішнім заступником міністра, який курував ці ремонтно-реставраційні роботи, І.Д. Кулебою, помісили чимало глини на цьому будівельному майданчику. Мені належало довершити цю справу.

Для закінчення реставрації корпусу № 3, як виявилося на момент мого приїзду, не вистачало 6 млн грн. Звичайна будівельно-ремонтна справа. Як «каже» JPS – перерахунок маршруту. Але це був лютий місяць, початок року, бюджет затверджено.

Щоб якось розв'язати проблему, потрібно було приймати нестандартні рішення. Керівництво МЗС, звичайно знало ситуацію, більш того – вважало (в принципі справедливо), що основне завдання виконано – власне навчальний корпус здано в експлуатацію, а бібліотеку – як не в цьому, то у наступному році, щось та зробимо.

Натяк був дуже прозорий – мовляв, тепер ти покрутись, поміси глину, ти ректор, щось придумай. Реально вихід був тільки, як і в попередніх, аналогічних ситуаціях, один – треба йти нагору.

Я усвідомлюю можливий критичний наступ на себе в нових реаліях, що склались після Революції гідності, але на той час як ректор Дипакадемії, посол, держслужбовець, діючи, як завжди, в межах чинного законодавства, вирішив скористатися заради справи напрацьованими зв'язками, які склались за тих чи інших обставин під час мого відрядження на Кіпрі з деякими представниками вищих управлінських структур держави. Я звернувся до першого віце-прем'єра України М.Я. Азарова.

В одну з літніх відпусток подружжя Азарових два тижні провело на Кіпрі. Звичайно, що повз увагу посла (я певен – будь-якого, в будь-якій країні) факт перебування першого віце-прем'єра в зоні твоєї відповідальності пройти не могло.

Азарови виявилися скромними, невибагливими (на відміну від деяких інших наших високопосадовців), звичайними (звісно, не зовсім – з огляду на статус), скажімо так, туристами з України.

При першій же нашій зустрічі Микола Янович заявив: «Борисе Івановичу, я розумію вашу зайнятість поточними справами, тому турбувати вас не будемо, але, якщо у вихідні дні буде можливість, ми б хотіли з дружиною, Людмилою Миколаївною, оглянути історичні пам'ятки острова, які ви нам порекомендуєте».

Вихідних випало декілька днів, і ми з дружиною із задоволенням постаралися показати все, чим особливо славиться Кіпр як країна раннього християнства. В процесі нашого спілкування виникло почуття взаємоповаги. І відлітаючи, М.Я. Азаров сказав: «Борисе Івановичу! По повернен-

ню до Києва, якщо по роботі у вас будуть якісь питання, звертайтесь», – і залишив мені свій особистий номер мобільного.

Тоді я ще не знав, що знову буду призначений ректором Дипломатичної академії, і що переді мною постануть такі проблеми. А тепер, в інтересах справи, я вирішив скористатись цим «каналом зв'язку» із високопосадовцем, який, я був певен, як ніхто інший зможе допомогти! І це спрацювало.

В Дипломатичній академії України з Президентом В. Ющенком

Я зателефонував, правда, не напряму, а до приймальної першого віце-прем'єра і попросив переказати, що турбує ректор Дипакадемії і просить по можливості призначити зустріч у нагальній службовій справі.

Буквально наступного ранку мені зателефонували із цієї ж приймальної і запитали, чи мене влаштовує 10 ранку у суботу. Гадаю, не треба коментувати, якою була моя відповідь.

В кабінеті першого віце-прем'єра я доповів про суть справи, наголосивши при цьому, що навчальний заклад без бібліотеки – це не зовсім заклад. На столі М.Я. Азарова було з десяток, якщо не більше, телефонів. Вислухавши мене, він підняв слухавку одного із них і сказав: «Леня! У мене тут ректор Дипакадемии. Ты знаешь, что этот объект на балансе у города. Надо помочь. Подумай о субвенции». Потім поклав слухавку: «Езжайте к Леониду Черновецкому. Он вас ждет. Думаю, все буде хорошо».

Хвилин за десять я вже був у кабінеті голови КМДА – вдруге, і знов-таки у справі академії.

Дзвінок і підтримка з боку першого віце-прем'єра мали дієву силу. Мер міста Л. Черновецький віднайшов (на законних підставах – через рішення сесії) необхідну суму, і робота закипіла. Через рік всі будівельно-реконструкційні роботи було завершено, і академія набрала ошатного вигляду і є сьогодні, безумовно, не тільки окрасою Михайлівської площі, а й всього нашого прадавнього, славного Києва.

В нових, суперкомфортних умовах робота академії набула якісно нового рівня. Особливий її розквіт припав на період, коли Міністерство закордонних справ очолював Володимир Станіславович Огризко. Він, як ніхто інший з його попередників – звичайно, окрім світлої пам'яті Геннадія Йосиповича Удовенка, – вникав у роботу цього галузевого тренувального майданчика, де велась підготовка та підвищення кваліфікації не тільки кар'єрних дипломатів, а й державних службовців з інших міністерств та відомств, регіональних державних установ, котрі в межах своїх службових обов'язків займалися питаннями євроінтеграції, розширення та розвитку прикордонного співробітництва.

На цей час припадає зіркова пора академії, коли завдяки плідному співробітництву з Фондом Віктора Пінчука перед слухачами Дипакадемії виступали екс-президент США Б. Клінтон, екс-президент Сло-

Президент США Білл Клінтон в Дипломатичній академії

ваччини Рудольф Шустер, екс-прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер, Генеральний секретар НАТО Хав»єр Солана, його заступник Олександр Вершбоу.

В Дипломатичній академії Генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана. Зустріч відбулась за сприяння керівника Фонду В. Пінчука

За ініціативи М.Я. Азарова, на той час вже прем'єр-міністра України, в академії з незабутньою лекцією виступив творець сінгапурського дива Лі Кван Ю.

Само собою, до навчального процесу залучалися провідні вчені України – академіки В. Горбулін, Ю. Пахомов, О. Білорус; штатними співробітниками були Надзвичайні та Повноважні Посли України Ю. Кочубей, В. Нагайчук, І. Майдан, Б. Корнєєнко, дипломати-практики В. Бруз, М. Білоусов, С. Шергін. Звичайно, окрасою всього викладацького складу був особисто Геннадій Йосипович, який – попри зайнятість у Верховній Раді – знаходив час періодично відвідувати своє дітище і разом із колегами щедро ділитись багатющим професійним та життєвим досвідом. Блискучі, високопрофесійні лекції дарував слухачам Академії і екс-міністр закордонних справ А. Зленко.

Також в цей час на піднесенні були різноманітні міжнародні програми співробітництва, в рамках яких слухачі академії, співробітни-

ки МЗС та інших центральних органів виконавчої влади на систематичній основі брали участь у навчальних програмах в Канаді, Естонії, Угорщині, Німеччині, Єгипті, Китаї, Австрії, Бельгії, що тільки додавало до того освітянського продукту, який вони отримували безпосередньо в стінах академії.

Науковий потенціал Дипакадемії настільки зріс, що було прийнято рішення про відкриття власної Спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій з відповідного наукового профілю кандидата наук. Згодом ми підійшли у своєму розвиткові до відкриття спецради по захисту дисертацій з наукового ступеня доктора наук, в цей час ректора Дипакадемії рішенням Кабміну призначають членом Президії колегії ВАК України.

Всі ці кроки робились у строгій відповідності до чинного законодавства і, насамперед, у безумовному узгодженні із Міністерством закордонних справ, якому академія і належала. По-іншому не могло й бути, якби навіть хтось і захотів щось зробити не так.

Корективи і сподівання

Щороку наприкінці травня – початку червня рішенням кадрової комісії із записом у відповідному протоколі чергова кількість співробітників МЗС направлялась на навчання до Дипломатичної академії (іноді такі кадрові рекомендації затверджувалися навіть рішенням колегії МЗС України). Через цю кадрову комісію проходили також апліканти із інших органів центральної виконавчої влади та регіональних структур, і академія лише брала їх в роботу –спочатку складання вступних іспитів, за їх результатами зарахування (або не зарахування), і тільки після цього наказом ректора вони оголошувалися слухачами Дипломатичної академії.

До речі, такі узгодження торкались і тієї незначної кількості слухачів, які згідно із Статутом академії, могли в ній навчатися на контрактній формі навчання.

Здавалося, все прозоро, ясно, зрозуміло, у відповідності із існуючими нормативами. Та сталося не так, як гадалося.

Відвідання Дипломатичної академії України дружинами Президента України К. Ющенко та Президента США Л. Буш

Пізніше, в особистій розмові зі мною Геннадій Йосипович поділився своїми підозрами: «Мабуть, наша академія комусь муляє очі. Її невпинний розвиток дошкуляє людям, які не хочуть бачити її в такому розвої». Гадаю, Геннадій Йосипович, як завжди, мав рацію.

Відразу хочу сказати, що все написане вище, не означає, що в роботі академії не було недоліків. Як і в кожному новоутвореному – тим паче такому специфічному і делікатному, як Дипломатична академія, – навчальному закладі їх не могло не бути. Однак за всі роки її існування під тотальним організаційним, фінансовим, адміністративним, із суворою звітністю та субординацією перед МЗС, жодного серйозного закиду не було.

Одні міністри та їхні заступники, хто за посадою курував кадрову службу, а відтак Дипакадемію, більше, інші менше вникали в її роботу, але при цьому існував незаперечний законодавчий (нормативний) запобіжник у вигляді щорічних звітів Дипакадемії перед МЗС, періодичних звітів ректора на засіданнях колегії МЗС про роботу академії. Академія як навчальний галузевий заклад завжди діяла строго у відповідності зі своїм Статутом та наказами і розпорядженнями з боку міністерства.

...У квітні 2011 року в Дипакадемії розпочала тримісячну роботу Рахункова Палата. Не буду переповідати всі перипетії цього процесу, скажу лише те, що із самого початку була для мене якась незрозуміла нестиковка тлумачення очевидних фактів.

Справа в тім, що керівником групи перевіряючих у складі трьох осіб була людина (прізвище не називатиму), яка вже проводила таку само планову перевірку академії, коли та ще розміщувалась в Інституті міжнародних відносин. Перевірка (теж тримісячна) завершилася класичним висновком, в якому вказувались якісь дрібні, навіть не пам'ятаю конкретно, організаційно-методичні недоліки.

Так от, коли ця сама шанована державна установа, попередивши листом про проведення перевірки, надіслала свою бригаду із цим самим керівником, то я абсолютно точно у відповідності до історії наших взаємовідносин констатував: «Зустрічаємося вдруге». Оце «вдруге» чомусь не сподобалося перевіряючому і, дивлячись мені у вічі, не зморгнувши, він став запевняти мене, що це перша перевірка академії з боку Рахункової Палати.

Я відчув, що це для нього має якесь принципово важливе значення, і для початку зробив вигляд, що так воно і є, хоча саме цей момент підказав мені, що тут щось не так.

Далі справа пішла взагалі не так, вся попередня робота академії трощилась, подавалася у такому світлі, що мені мало не здавалось.

Передача архіву засновника Дипломатичної академії, видатного міністра закордонних справ України Г.Й. Удовенка до бібліотеки Академії. Неоціниму роль у впорядкуванні цього архіву відіграла випускниця ДА, кандидат історичних наук В.В. Литовченко

В якийсь момент я розгубився. Як же так? Я не міняв Статут академії, не змінював її структуру (перейняв її такою вже на Михайлівській площі від ректора Кулініча), не розширював кадровий склад, який діяв у відповідності із кошторисом, затвердженим заступником міністра закордонних справ, навчав тих слухачів, які рекомендувались на навчання лише письмовим наказом (розпорядженням) Міністерства закордонних справ, якихось скарг від випускників академії на адресу будь-яких органів (про подяки я не згадую) жодного разу не було. Значить, тут щось інше. Мабуть, те, про що говорив Геннадій Йосипович.

Більше того, мені стала надходити надійна інсайдерська інформація, яка зводилася до того, що, мовляв, Борисе Івановичу, є розпорядження вас помарудити, влаштувати таке собі Ватерлоо, але врешті-решт все буде гаразд.

І, справді, це бажане для мене «гаразд» з дня у день протягом цього кошмарного тримісячного періоду набувало все виразніших обрисів. З

одного боку, в першій половині дня якісь дошкульні, прискіпливі запитання, вимоги надати чергову письмову довідку з того чи іншого напряму діяльності академії, а з іншого – досить оптимістичні для мене не такі часті, але принципово важливі зустрічі із керівником міністерства (на той час це був К.І. Грищенко).

Під час однієї із таких аудієнцій міністр мене запитав: «Борисе Івановичу, після завершення терміну контракту де ви себе бачите?»

В контексті тієї атмосфери взаємовідносин із міністром малося на увазі: в якій країні послом.

На той час звільнилась посада посла України в Республіці Білорусь – там свою місію завершив Р. Безсмертний.

Я запропонував Мінськ. Костянтин Іванович на хвильку задумався і відповів: «О'кей. Може бути. Я поговорю з президентом».

Незабаром, можливо за два-три тижні, мені зателефонував мій товариш (колишній мій студент), на той час шеф протоколу в АПУ Юрій Ладний: «Борисе Івановичу, я вас вітаю, від міністерства прийшло подання до адміністрації щодо вашого затвердження на посаду посла в Республіці Білорусь».

Я щиро подякував Юрію за таку інформацію і почав подумки згадувати весь репертуар улюбленого мільйонами людей колишнього СРСР ансамблю «Пісняри». Одним словом, «Молодость моя, Белоруссия».

Проте не склалося. В цей час президентом В.Ф. Януковичем було ініційоване проведення адміністративної реформи: скорочення управлінського апарату в міністерствах (якого згодом стало майже на порядок більше), перейменування самих міністерств, розширення одних, злиття інших.

Реформа торкнулась і вищої керівної управлінської ланки. В країні існувало тоді стільки віце-прем'єрів, що годі було всіх запам'ятати. Один із них, а саме В. Тихонов, член Партії регіонів, особистий друг президента, потрапив під скорочення. Знову ж таки, згідно з інсайдерською інформацією, мені розповідали, що наступного дня він був у кабінеті глави держави і запально до нього звернувся: «Виктор, что ты наделал? Кем я теперь буду?» Хто підказав, не знаю (навіть інсайдерська інформація іноді має межі), але з кабінету президента пан Тихонов вийшов новопризначеним послом в Республіці Білорусь.

І знову аудієнція у міністра. Я запропонував свою кандидатуру на Кишинів. Сам родом із тих країв, з дитячих років об'їздивши практично всю Молдову – Атаки, Унгри, Сороки, Окніцу, Бендери, Дондюшани, Бєльци, Тирасполь, Кишинів (в деяких містах по кільканадцять разів), знаючи, гадаю, добре менталітет цього трудолюбивого народу і бажаючи взятись за цікаву справу (чого лише варта участь у врегулюванні Прид-

ністровської проблеми!), не кажучи вже, власне, про суперважливі для нас двосторонні українсько-молдовські відносини, я попросив міністра підтримати мою кандидатуру саме на цю країну. В цей час формально добігав термін перебування там нашого посла С.І. Пирожкова, а тому цей напрям обговорювати було досить коректно.

І міністр знову зі мною погодився, за що я йому безмежно вдячний, оскільки набирала з кожним днем обертів робота бригади Рахункової Палати, а такі результати зустрічі із керівником МЗС дозволяли дихати трохи легше і в принципі вірити у своє світле майбутнє.

Наскільки я знаю, і ця пропозиція не викликала заперечень з боку глави держави, але і тут життя внесло свої корективи. З одного боку, ротація Сергія Івановича з огляду на важливі об'єктивні обставини затримувалась.

Між тим сталася інша подія, яка зіграла свою вирішальну роль в географії мого майбутнього новопризначення. На початку липня 2011 року відбувся перший офіційний візит Президента Республіки Кіпр Дімітріса Хрістофіаса в Україну. Мене як першого посла України в РК включили до складу української делегації для участі в одному із протокольних заходів, а саме на обід, який було влаштовано Президентом України з нагоди завершення переговорів та від'їзду закордонного гостя.

У призначений час 5 липня 2011 року я з'явився в гостьовій залі Будинку з Химерами. Запрошені стиха перемовлялися, очікуючи появу глав держав. Коли вони з'явилися в залі, погляд президента Кіпру зупинився на мені, і пан Хрістофіас голосно, звертаючись до нашого президента, вимовив: «О, наш посол!»

Ці слова стали пророчими.

Дімітріс Хрістофіас кивком голови дав зрозуміти, що хоче зі мною привітатися. Я від охоронців, які відповідають за безпеку президента України, отримав непомітний знак, що можу підійти. Я поручкався зі старим знайомим, головою палати представників Республіки Кіпр під час моєї першої каденції, привітав із успішним візитом і повернувся до місця, яке було закріплено за мною кувертною карткою на обідньому столі № 3.

Третя зустріч в кабінеті міністра К.І. Грищенка відрізнялась від двох попередніх тим, що не я щось пропонував, а міністр досить рішуче заявив: «Є думка, щоб ви поїхали ще раз послом на Кіпр. В наступному, тобто 2012 році Кіпр у другій половині року головуватиме (вперше) в ЄС, на острів має намір здійснити візит у відповідь глава нашої держави. Ви там непогано справились із завданнями першого разу, маєте напрацьовані зв'язки, отже будемо вас оформляти і гарно підготуйте візит президента».

Спочатку я щось ніби хотів заперечити: як, мовляв, так, другий раз в ту саму країну. Але Костянтин Іванович безапеляційно заявив: «Або Кіпр, або ніщо зараз, а в найближчій перспективі взагалі нічого не обіцяю».

Я попросив одну ніч на роздуми. Міністр поблажливо погодився, але знову твердо сказав: «Завтра о 9-й ранку чекаю на остаточну відповідь».

Настало завтра, 9-а ранку, я зателефонував Костянтину Івановичу по мобільному і сказав: «Костянтине Івановичу, ви так вмієте переконувати, що ніяк не можу з вами не погодитись». Міністр розсміявся, а я став готуватися до наступного закордонного відрядження.

На особливому контролі

Отже, отримавши такі важливі директиви, як то: підготовка візиту глави держави до РК та ретельне вивчення досвіду головування Кіпру в ЄС, поряд з іншими вагомими завданнями – нарощування договірно-правової бази між двома країнами, сприяння розвиткові торговельно-економічних, культурних, освітянських зв'язків, я в ході свого традиційного стажування – обхід відповідних департаментів власне МЗС, а також зустрічей з керівництвом інших органів центральної виконавчої влади (Мінфіну, Мінекономіки та торгівлі, Мінкультури, ТППУ тощо) навздогін отримав ще одне нагальне завдання. Під час зустрічі із директором консульського департаменту міністерства Андрієм Олефіровим я від останнього почув: «Борисе Івановичу! Міністр попросив переказати, що на найближчу перспективу вашим завданням № 1 є забезпечення введення режиму електронної візи для громадян України. Це необхідно зробити до приїзду президента, а тому питання перебуває на особливому контролі у Кабміні».

Що мав відповісти? Тільки звичайне: «Постараюсь. Гадаю, що вдасться». Хоча реально не мав поняття зеленого, як це має здійснитись. До того ж насторожило оце ще живе совкове планування – щось обов'язково зробити до якоїсь дати чи події, в даному випадку – до прибуття президента.

Разом із тим все це не затьмарило мого в цілому оптимістичного налаштування на нове відрядження, я сумлінно перечитував звіти мого колеги і товариша О. Дем'янюка, який рухав українсько-кіпрські відносини у період 2007–2012 років і робив це досить успішно.

Із цих звітів я намагався побачити новий Кіпр, Кіпр після вступу в Єврозону (з 1 січня 2008 року), Кіпр із президентом-комуністом та відповідним урядом, Кіпр, який в результаті недолугих дій цього ж таки уряду невблаганно втягувався в колосальну фінансово-економічну кризу. Бульбашкова фінансова піраміда грандіозних масштабів, проблема неповернення кредитів, зростання внутрішнього боргу, ріст інфляції та безробіття (один із найвищих на той час серед країн-членів ЄС)... Все це викликало у мене і тривогу, і професійну цікавість – а що ж буде далі з цією чудовою країною, де межа падіння, ну і, звісно, як будуть вибудовуватись українсько-кіпрські відносини в нових непростих реаліях?

А які непрості реалії через рік-півтора очікували нас, якщо порівняти усі події з досить благополучним економічним становищем України початку 2012 року, навіть і не гадалось.

Готуючись до відрядження, за різними джерелами почав вивчати тему «електронної візи», яку Кіпр вже ввів для РФ. Приголомшив той факт, що цей процес по суті у консульських відносинах між двома країнами зайняв майже 4 роки (переговори, консультації, технічні проблеми тощо). Отакої.

...Несподівано мені знову зателефонував шеф протокольної служби Ю. Ладний: «Борисе Івановичу! Вас на співбесіду, перед підписанням указу про призначення, запрошує президент України В.Ф. Янукович. Завтра, 21 березня 2012 року на 16.00».

Коли в призначений час я увійшов до кабінету і привітався, президент жестом запросив мене сісти за приставний стіл і сам сів навпроти. На столі нічого не було, окрім теки білого кольору із золотим гербом на обкладинці.

Президент пильно подивився на мене і задав два запитання (вочевидь, він знав правильні відповіді на них), тому спостерігав, чи я пройду цей тест.

Питання були про державний бюджет Республіки Кіпр та про середній дохід на душу населення на острові і дотично – з яких основних джерел він формується, тобто які станові галузі економіки Кіпру. Як школяр-відмінник, я впевнено почав відповідати на поставлені запитання, додаючи ще якусь довідкову інформацію, щоб повніше розкрити порушені проблеми.

Разом з Президентом Кіпру Дімітріасом Хрістофіасом та його дружиною Елсі Хрістофіас на прийнятті з нагоди Дня незалежності України

Звісно, все це я знав, налаштувався, почуваючись досить впевнено, виплеснути гору інформації, достеменно мною знаної. Президент «терпів» мій report не більше трьох хвилин, потім відкрив теку, взяв зі свого основного робочого столу ручку і сказав: «Ось тут Указ Президента. Я підписую його при вас». Підписавши документ, він підвівся, потис мені руку і промовив: «До зустрічі на Кіпрі». Наступного дня, 22 березня, президентський указ про моє призначення послом України було оприлюднено.

А трохи більше як через місяць, а саме 25 квітня 2012 року, я знову в тому ж самому президентському палаці вручив свої вірчі грамоти президенту РК Дімітрісу Хрістофіасу.

Чим відрізнявся наш перший приїзд від другого, чим насамперед сам Кіпр різнився від тієї країни, яку ми полишили 5 років тому? З першого, так би мовити, суто туристичного погляду все виглядало дуже мило і пристойно.

Суттєвим позитивом було те, що кіпріоти нарешті добудували і ввели в експлуатацію новий аеропорт. Носить він ім'я президента Кіпру, засновника нині правлячої партії «Демократичне зібрання» (ДІСІ) Глафкоса Клерідіса. Сучасний, просторий, з оригінальним декором, аеропорт слугував повітряними воротами країни, її візитівкою.

Далі щодо позитивів. В першу чергу – це квітневий, весняний Кіпр. Буяння фарб, пахощі ще свіжих, не припечених літнім сонцем субтропічних рослин, чистота на вулицях, гарні дороги, маса нових, дорогих автомобілів. Де ж та криза, по яку я так багато читав? Які її прояви? Магазини працюють, люди снують, таверни та кав'ярні традиційно заповнені, в'юнкі мотобайки шугають по вулицях між офісами, розвозячи їжу на численні бранчі-ланчі. Так, зовні все виглядало саме так, але це було оманливе благополуччя, до спростування якого я вже був готовий.

Перші ж зустрічі із старими знайомими кіпріотами, не офіційними особами, а, так би мовити, простими людьми – вчителями, лікарями, бізнесменами середнього рівня, з людьми різних політичних орієнтацій – давали картину істинного стану речей, причому стану тривожного. Масово закриваються компанії – ті, що працювали в реальному секторі економіки, катастрофічно падає купівельна спроможність, неухильно зростають ціни, ну і, звичайно, як завжди, поруч з цими бідами у спину дихає безробіття. Знайти пристойну роботу практично неможливо. «Краще сидіти вдома, отримуючи допомогу у зв'язку з безробіттям», – скаржились на зростаючу недовіру до уряду, до ЄС, до всього на світі, відчувалася непідробна паніка та очікування лиха, що невпинно наближалось.

Які ж причини призвели до такого становища на Кіпрі?

Я вже казав, що 2008 року до влади на острові прийшла Партія трудового народу Кіпру, по суті класична комуністична партія, яку очолював генеральний секретар Дімітріс Хрістофіас, випускник Московської академії суспільних наук, кандидат історичних наук брежнєвсько-сусловського політичного замісу. Він і став президентом Кіпру.

Новий уряд негайно став проводити типову популістську (лівацьку) політику – підвищення заробітної плати держслужбовцям, збільшення розміру пенсій, розширення інших соціальних благ. Як мені розповідали кіпріоти, тільки найледачіший кіпріот в ті «благословенні дні» не заходив до банку, щоб узяти кредит на 200-300 тис. євро під дуже сумнівні застави (мовляв, якось воно буде). В цей час весь світ був охоплений економічною кризою, яка особливо вдарила по країнах Єврозони, і така політика Нікосії різко контрастувала із діями інших європейських країн, які боролись із кризою шляхом жорсткого урізання державних видатків та цілеспрямованого пониження рівня життя населення. Кіпр продовжував «процвітати».

Проте вже у 2010–2011 роки криза наздогнала Кіпр. Країна, яка щойно увійшла в Єврозону, не могла не відчути проблем, які охопили економіку всього Євросоюзу, кепські справи були в його провідних центрах – Німеччині та Франції. При цьому державні видатки на Кіпрі залишались дуже високими, дефіцит бюджету в 2011 році досяг 6,5% ВВП. Це був не найвищий показник у Європі, проте, оскільки Кіпр не мав під собою ніяких захисних резервів (були якісь туманні розрахунки на видобуток та експорт вуглеводнів, родовища яких були відкриті в 2009 році у винятковій економічній зоні – ВЕЗ – Кіпру), міжнародні рейтингові агентства відреагували вкрай жорстко.

Так, міжнародна рейтингова агенція Standard and Poor's вкотре в цей період понизила суверенний рейтинг Кіпру до рівня CCC з негативним прогнозом, що означало не лише те, що ця держава вже не в змозі виконувати свої боргові зобов'язання, а й те, що її можливості повністю почали залежати від формування зовнішніх сприятливих умов.

Рейтингова агенція Moody`s також понизила до рівня Caa3 рейтинги трьох зареєстрованих на Кіпрі комерційних банків – Bank of Cyprus, Cyprus Popular Bank, Hellenic Bank, мотивуючи це невизначеністю ситуації на Кіпрі та підвищенням ризиків втрати банківських вкладів.

А влітку 2011 року країну поглинула справжня трагедія, із багатьма людськими жертвами. За нез'ясованих досі обставин вибухнуло близько сотні ящиків з боєприпасами, які перевозились російським судном «Мончегорськ» із Ірану до Сирії. Це судно на вимогу уряду США та Ізраїлю

(їхніх спецслужб) було затримане у територіальних водах Кіпру, арештоване, а вантаж конфісковано.

При цьому уряд Кіпру не квапився знищити цей небезпечний вантаж, хоча й отримав неодноразові рекомендації на цей предмет від різних джерел. Ящики з вибухівкою тривалий час «зберігалися» просто неба на території військової частини під пекучим кіпрським сонцем, а поруч розміщалась одна із найбільших електростанцій острова Василікос, яка забезпечувала більше половини вироблення електроенергії Кіпру.

Після її руйнування, в результаті вибуху всього цього пластиду, на Кіпр прийшла справжня економічна криза. Уряд змушений був нарешті піти на непопулярні заходи, скоротити дефіцит державного бюджету в 2012 році до 2,8% ВВП при європейському стандарті не більше 3%. Щоправда, на рейтинг (вкрай негативний) це вже не вплинуло. Такими запізнілими заходами Кіпр не досяг можливості (на що був розрахунок) отримувати гроші на міжнародному ринку з метою направлення їх на рекапіталізацію «хворих» банків і був змушений тепер звернутися по допомогу до Європейської Комісії та Європейського центрального банку.

Про те, як ЄС допоміг Кіпру виправити фінансове становище, трохи згодом, оскільки хочу повернутися до головної теми – роботи посла, посольства України в напрямку розвитку українсько-кіпрських відносин в цих умовах та виконанні завдань, які були поставлені переді мною напередодні відрядження.

Я почав із найважчого для мене завдання – опрацювання питання запуску системи електронних віз для громадян України. Перше зондування проблеми, а я його проводив із постійним секретарем МЗС РК Павлосом Ефтіхіу, мене втішили. Було з'ясовано, що принципового заперечення щодо запровадження системи електронних віз (далі сев) з боку уряду Кіпру не існує.

Більше того, власне Кіпр був не менш, ніж Україна, зацікавлений у впровадженні спрощеної процедури перетину кіпрського кордону громадянами України.

Така позитивна аура навколо вирішення цього питання пояснювалася насамперед традиційно дружніми, конструктивно-партнерськими відносинами між Україною та Кіпром, та не менш важливим аргументом на користь цієї пропозиції з боку Києва був суто, якщо хочете, комерційно-бізнесовий розрахунок.

Статистика свідчить, що до введення сев протягом року Кіпр відвідувало від 10 до 15 тис. громадян України, серед яких основна маса була, звичайно, туристами періоду літніх відпусток. Певна частина припадала

на бізнесменів, студентів, членів українсько-кіпрських родин. Для поїздки на Кіпр до введення сев громадянину України потрібно було потрапити до посольства РК в Києві, а до його відкриття – до офісу почесного консула, функції якого успішно протягом багатьох років виконував Ю.І. Гетьманенко; відстояти чергу; заплатити консульський збір у розмірі 60 євро; знову повернутися до рідної домівки (якщо не киянин) і т.д. і т.п.

Після введення зазначеної системи обидві сторони тільки виграли. Потік туристів з України став інтенсивнішим і на порядок більшим. Згідно із офіційною статистикою, приплив українських громадян, починаючи із туристичного сезону 2013 року, зростав щороку на 15-20 тис. чоловік. Якщо взяти показники 2018 року, після встановлення з 11 червня 2017-го безвізового режиму рішенням ЄС та запровадження біометричних паспортів в Україні, кількість туристів на Кіпрі із України сягнула рекордної цифри – майже 70 тисяч чоловік.

Згідно з підрахунками, проведеними кіпрськими соціологічними службами, середньостатистичний турист з України перебуває на острові з метою відпочинку протягом 11,9 дня, витрачає близько 685 євро на особу, або ж 57,6 євро на добу.

Вигода сев для наших громадян теж не потребувала ніяких доказів. По-перше, зручність. В режимі електронного звернення на офіційний сайт посольства Кіпру з будь-якого куточка України можна було заповнити анкету і отримати цю так звану електронну візу. По-друге, ця послуга була безкоштовна. По-третє, до введення безвізового режиму Кіпр по суті був єдиною країною ЄС, де цей режим у вигляді електронних віз протягом чотирьох років вже фактично існував.

Я цим пишався, тому що доклав особисто чимало зусиль для втілення у життя цього проєкту. Попри його об'єктивну приреченість на успіх, вважаю своєю заслугою те, що він реально був інституціоналізований ще 2012 року, оскільки мав всі «шанси» стати дієвим тільки через рік.

Повернусь до моїх зустрічей із постійним секретарем МЗС РК Павлосом Ефтіхіу з цього питання. Коли я в червні 2012 р. знову попросився на зустріч з ним, щоб обговорити це питання, він був трохи здивований моєю, м'яко кажучи, настирливістю. «Слухай, друже, – приблизно так він відреагував на мою появу в кабінеті, – чому ти таки нервуєш і квапишся? Ти ж знаєш, є принципове рішення уряду Кіпру щодо введення сев з Україною. Все гаразд, не переймайся».

Ми встигли вже в принципі добре познайомитися: саме йому я вручав копії вірчих грамот. Перед тим знайшлись старі добрі знайомі, які відрекомендували мене як першого посла України в РК, справжнього друга їх-

ньої країни (а такі рекомендації спрацьовують). Павлос любив викурити запашну сигарету, а я його підтримував у цьому занятті – може, й тому я дозволив собі таку репліку у відповідь: «Знаєш, мій друже, я певний час був на острові і дуже добре знаю дистанцію між рішенням та реальним втіленням в життя. Ваша бюрократія нічим не гірше за нашу. Я добре засвоїв ще під час своєї першої каденції ваше магічне слово «авріо», тобто «завтра». Воно таке багатогранне, містить безліч нюансів, по суті ні до чого не зобов'язує. От я й боюсь, що коли це рішення уряду піде на виконання, насамперед в лабіринти міграційної служби РК та міністерства внутрішніх справ, то хлопці, які там сидять, замотають його до зелених вінників. А мені, друже, вкрай потрібно це зробити до приїзду президента».

Дати візиту ще не були визначені. Йшла мова про те, що він відбудеться наприкінці жовтня – в першій половині листопада.

«Іще, мій дорогий колего, – продовжив я, – не забувай, що незабаром пора літніх відпусток. То ж, якщо ти хочеш, щоб президента в якості посла зустрів я, а не інший чоловік, то, будь ласка, постарайся».

Між тим кіпрській стороні справді не було чого квапитися. Туристичний сезон 2012 року в комерційних розрахунках практично було завершено. Всі готелі, вілли були «забуковані» практично до кінця жовтня. Тобто настав час завершення активної – найприбутковішої – фази туристичного сезону. Тому введення сев ніяк не впливало на прибутки кіпрських готельєрів та інших сегментів бізнесу, які живуть з туристичної галузі.

Знову ж таки, за моєю інсайдерською інформацією, відповідні кіпрські служби готувались задіяти сев тільки наприкінці 2012 – на початку 2013 року, щоб вона потужно вибухнула на українському туристичному напрямку на початку нового сезону.

Знаючи ці обставини, я тому певною мірою й тиснув на МЗС РК в особі його постійного секретаря П. Ефтіхіо. Він незабаром, на превеликий жаль, через невблаганну хворобу змушений був залишити пост, і все одно фатальний фінал був дуже швидким. Світла пам'ять цьому авторитетному кіпрському дипломату, щирому прихильникові Української держави.

Павлос Ефтіхіу, проявивши професійну солідарність, зробив все можливе і від нього залежне (врешті-решт цей проєкт на міжгалузевому рівні координувало МЗС РК), підштовхував роботу відповідних відомчих служб, і напередодні моєї відпустки в серпні місяці зателефонував і втішив: «Все в принципі готово. Можеш дихати спокійно. На початку вересня система запрацює».

10 вересня наше посольство в Нікосії направило телеграму-повідомлення до Центру: «10.09.2012 р. РК запровадила систему електронних

віз, яка надає можливість громадянам України подавати в електронному форматі заявку на отримання одноразової в'їзної візи на термін перебування не більше 90 днів.

РК стала першої країною-членом ЄС, яка забезпечила наших громадян електронними візами, що є повністю безкоштовними.

Українська сторона розглядає зазначене рішення як черговий етап на шляху до повноцінного безвізового режиму в'їзду до держав-членів ЄС для громадян України. Це рішення є також символічним, зважаючи на теперішнє головування Кіпру в ЄС».

Посольське щастя

Настала черга виконати наступне завдання. Підготуватись до візиту Президента України до Республіки Кіпр. На початку вересня вже були зафіксовані точні дати візиту – 8-9 листопада.

Для мене, для всіх співробітників посольства (невеликим за складом) це було дуже серйозне випробування. Почну хоча б з того, що очікувалось прибуття великої кількості людей в загальній делегації.

В принципі, їх було аж три. Власне літерний літак президента із членами офіційної делегації, до якої входили чотири міністри – закордонних справ; аграрної політики та продовольства; фінансів; освіти і науки, молоді та спорту; двоє голів державних служб – авіаційної, агентства з інвестицій та управління національними проєктами, голова правління АТ «Укрексімбанку», двоє радників президента, керівник державного управління справами, велика кількість супроводжуючих осіб із числа охоронців, прес- та протокольних служб.

Окремим літаком прибувала група українських бізнесменів – членів Українського союзу промисловців та підприємців на чолі із його головою, екс-прем'єр-міністром А.К. Кінахом, який за своїм статусом входив в офіційну делегацію.

І, нарешті, третім літаком прибувала велика кількість ЗМІ: 18 українських телеканалів та інших ЗМІ.

Всім цим людям потрібно було дати ту чи іншу раду, у разі потреби декого забезпечити транспортом, якого в посольстві було обмаль (а такі потреби виникали, щоб забезпечити окремі стиковки між українськими та кіпрськими партнерами!), не кажучи вже про те, що основна увага була націлена на забезпечення успішного перебування та роботи офіційної делегації.

Друга обставина, яка мала свій позитив та негатив водночас, полягала в тому, що програма візиту була надзвичайно насиченою заходами (і це було добре), але будь-який збій у її виконанні міг призвести до небажаних результатів. Все повинно було спрацювати як надійний годинниковий механізм.

Тепер щодо субстантивної частини. Було заплановано підписання дев'яти документів: 1) Конвенції між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи (такої довгоочікуваної! Я над нею почав працювати ще в період моєї першої

каденції послом, потім цю справу продовжив О. Дем'янюк і, нарешті, спільними зусиллями – МЗС, Мінфін, Мінекономіки, Мінюст України все узгодили із відповідними кіпрськими партнерами, і угода була готова до підписання на заміну старої, ще радянської 1982 року); 2) Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр про морське торговельне судноплавство; 3) Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Кіпру про повітряне сполучення; 4) Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр в галузі охорони здоров'я та медичної науки; 5) Угоди між Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України і Спортивною організацією Кіпру про співробітництво в галузі фізичної культури та спорту; 6) Меморандуму про взаєморозуміння в галузі сільського господарства між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством сільського господарства, природних ресурсів навколишнього середовища Республіки Кіпр; 7) Меморандуму про взаєморозуміння з питань сприяння інвестиційному співробітництву між Державним агентством з інвестицій та управління національними проєктами України і Кіпрським агентством зі сприяння інвестиціям; 8) Угоди про Співробітництво між Донецьким національним технічним університетом та Кіпрським інститутом; 9) Меморандуму про взаєморозуміння між Українським союзом промисловців і підприємців та Торгово-промисловою палатою Кіпру.

Слід сказати, що все в принципі пройшло бездоганно. Програма першого візиту Президента України до Республіки Кіпр виконувалась у строгій відповідності до запланованого. Тішило насамперед те, що загальна атмосфера переговорів між главами двох держав, формального і неформального спілкування інших членів української делегації з їхніми кіпрськими партнерами була не тільки абсолютно теплою і дружньою, а й вирізнялась тим, що тема євроінтеграційних устремлінь України знаходила цілковиту підтримку з боку кіпрського керівництва.

Президент Д. Хрістофіас, міністр закордонних справ Е. Козаку-Маркуліс неодноразово наголошували, що Кіпр є активним прихильником євроінтеграційних прагнень України, в тому числі виступає за скоріше підписання угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, включаючи проєкт створення зони вільної торгівлі та лібералізації з боку ЄС (тоді вживався цей термін) візового режиму для громадян нашої держави.

Такою ж євроінтеграційною тональністю – Україна прагне в ЄС, стоїть на порозі підписання угоди про Асоціацію, а Кіпр палкий лобіст цього вектору зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу України – була пронизана вся робота масштабного бізнес-форуму між пред-

ставниками найвищих ділових кіл обох держав, який відбувся в ході візиту за участі президентів України та РК.

Я справді почувався щасливим послом. Певна часточка в успішному проведенні цього візиту і в його далекосяжних підсумках була і моя. Та головне те, що мені бачилось, що ось скоро, вже в наступному році, як і планувалось, президентом В.Ф. Януковичем буде підписана угода про Асоціацію, а з цього, південного флангу ЄС, я і мої колеги по посольству будемо сприяти реалізації підписаних угод, зміст яких передбачав ще більше посилення українсько-кіпрських відносин крізь призму членства Кіпру в ЄС. На момент підписання угод Кіпр уже майже 3,5 місяці головував в ЄС, тому все, що відбувалось протягом 8-9 листопада в ході офіційного візиту, виглядало і символічно, і романтично, і, звичайно, оптимістично.

Хто міг знати, що станеться через рік!

Тепер трохи про особисте. Назву це «Я і Президент». Можливо, звучить зухвало, але що було, те було. Тим паче що майже два дні поспіль я безпосередньо супроводжував президента.

Розповім про той момент, який я згадував вище, коли я «як ніколи був близький до провалу». Цей «провал» окреслився саме під час візиту.

А напередодні візиту, коли на Кіпр вже прибула передова група і займалась своїми відповідальними справами, я декілька разів по телефону з різних питань консультувався із шефом Протокольної служби ПУ вже згадуваним мною товаришем Юрієм Ладним. Я задавав безліч питань – в моїй посольській практиці це був перший візит глави держави, тому всі знання, вичитані у посібниках, тяжіли до нуля, а потрібні навики необхідно було добути негайно і надійно. Юрій мене не підвів. Дав слушні поради.

Не буду втомлювати читача переліком усіх цих запитань, які шеф Протокольної служби ПУ терпляче вислуховував і сумлінно на них відповідав, проте одне озвучу: «Юрію, скажи, будь ласка, коли під час супроводу Президента він мене щось таке запитає, на що я відповісти негайно не зможу, що робити в такому випадку?» (Як у воду дивився). Юрій і тут мені дав пряму, конструктивну підказку: «Якщо чогось не будете знати, то краще не придумувати варіанти відповіді. Коротше кажучи, не потрібно нічого вигадувати, а краще сказати: «Пане президент, на жаль, я цим питанням не володію. Буду готовий відповісти через певний час». Я в черговий раз подякував Юрію, подумки вирішивши, що до такої ситуації в принципі аж ніяк не дійде. Але якщо навіть і дійде, то що, мовляв, є такого, чого я не знаю про Кіпр! Спитав собі та й спитав. Тепер, наївно думав, до зустрічі президента я повністю готовий.

Коли в призначений час у міжнародному аеропорту Ларнаки приземлився літак з офіційної делегацією з України на чолі з президентом В.Ф. Януковичем, я впевнено, згідно з правилами протоколу, піднявся на борт, зайшов у салон і, підійшовши до президента, чітко вимовив: «Пане Президент України, вітаю вас на кіпрській землі. До проведення вашого офіційного візиту все готово».

Дві ключові фрази.

Біля трапу українського президента зустрічала міністр закордонних справ Е. Козаку-Маркуліс, потім була відповідна розсадка по машинах. Знову ж таки згідно із протоколом в машину № 1 разом з президентом сів і я. Попереду, звичайно, були водій та керівник служби президентської охорони РК.

Почався рух до резиденції, де зупинився президент України.

На Кіпрі немає урядових будинків для прийому зарубіжних гостей. Всі глави держав, які прибували і прибувають на Кіпр, як правило, розміщуються в готелі Hilton. Була там і «наша» резиденція, необхідна кількість кімнат була заброньована на шостому поверсі, включаючи апартаменти глава нашої держави.

Дорога від аеропорту до столиці займає десь 30 хвилин. Протягом першого півгодинного перебування віч-на-віч із президентом я відповідав на різні питання, які цікавили главу нашої держави, і відповідав, мабуть, досить змістовно, тому що, коли ми під'їхали до готелю, де був запланований 45-хвилинний перепочинок, щоб потім власне почати програму візиту, я запитав: «Вікторе Федоровичу! Я з вами в машині чи беру свою службову, щоб супроводжувати вас до палацу президента?». Відповідь була короткою: «Ви зі мною. Мені цікаво». Я збадьорився і, здається, навіть трішки іншими очима почав дивитися на світ.

Рівно через 45 хвилин розпочався рух, тобто переїзд до палацу президента РК, де відбулась офіційна церемонія зустрічі, потім переговори глав держав в режимі «віч-на-віч», після цього українсько-кіпрські переговори у розширеному складі під головуванням двох президентів, після цього запис у книзі Почесних гостей, і вже затим настав час церемонії підписання двосторонніх документів.

Завершилася зустріч президентів спілкуванням із представниками ЗМІ.

І це була лише частина робочої програми першого дня офіційного візиту.

Наступна зустріч із головою палати представників РК Я. Оміру. Як і в переговорах з президентом РК, так і під час спілкування з главою кіпрського парламенту ключовими посилами були – «Україна–Кіпр–дружба; Україна–ЄС; Кіпр схвалює, підтримує і буде вітати не тільки зближення

України з ЄС на рівні Асоціації, а з нетерпінням чекатиме, коли Україна стане його повноправним членом».

У палаці президента о 20.00 було влаштовано офіційний обід на честь Президента України від імені Президента РК. В цьому заході взяли участь члени уряду Кіпру, парламентарі, представники дипломатичного корпусу.

Я почувався іменинником.

Доки тривала розсадка, деякі колеги-дипломати встигали привітати мене з вдалим візитом, успішним підписанням багатьох важливих документів.

Обід – разом з промовами-тостами з боку обох президентів – тривав близько двох годин, і вже після 22-ї ми знову вирушили до резиденції – готелю Hilton.

Почався дощ. Я був поруч з президентом в машині № 1. Він мене вже нічого не розпитував, гадаю, осмислював події дня, і до того ж, мабуть, трохи й стомився. Ми рухались у супроводі ескорту мотоциклістів, на вулиці людей було мало, негода загнала всіх по домівках, або по численних нікосійських кав'ярнях та інших розважальних закладах – тим життя саме розпочиналось. А ми, плідно напрацювавшись, повертались «з роботи додому».

Ніщо не віщувало чогось незвичного. Склоочисники м'яко відгортали дощові струмені з лобового скла, нічна листопадова Нікосія сяяла яскравими вітринами магазинів, неоном рекламних щитів, підсвіткою бігбордів. А їх по дорозі від палацу президента до готелю було неміряно, і на кожному була якась особа. Зрозуміло, що це була не тривіальна реклама бізнесового характеру, тут було щось інше, швидш за все політичне. Президент стрепенувся. «А що це таке? – запитав він мене. – Що це за люди?» Я, не відчуваючи ніякої загрози, бадьоро відповів: «Кіпріоти готуються до президентських виборів у новому 2013 році. А це – кандидати в президенти, представники різних політичних партій», – пояснив я президентові з таким підтекстом, що, мовляв, не варте воно вашої уваги, вибори – так вибори, нас це не стосується. Оберуть кого треба, і ми з ним знайдемо спільну мову.

Я гадав, що відповідь вичерпна і розмову завершено. Та не так думав президент. Раптом він якось весь підібрався і запитав: «А скільки коштують вибори на Кіпрі?» І я його зрозумів – як громадянин України я зрозумів підтекст цього питання: гречка, олія, партійна каса, адмінресурси, каруселі, реєстрація ста з гаком виборців в помешканні на 20 кв.м (принаймні, тоді так було!). Так от, питання я зрозумів, але відповіді на нього не мав. Не мав!

Вмить згадалась порада Юрія Ладного, і я сказав: «Пане президент! Я це питання ще не вивчив. Дозвольте доповісти завтра». (На годиннику була 22.30). Не знаю чому, але моя відповідь дуже не сподобалась. (А я думав, що ми вже на одній хвилі). Саме в цей час наше авто вже під'їжджало до готелю. «Даю вам 10 хвилин, – виходячи з машини, сердито кинув президент, – з'ясуєте, доповісте».

Я теж вийшов з машини і подивився на себе з боку. Мені було цікаво: «Хто я тепер – посол? Чи вже не посол?» В запасі в мене було ще 9,5 хвилин побути в статусі посла. А якщо так, то треба діяти.

Не буду вихвалятись – це не моє, скажу як є: в мене така вдача, що коли кризова ситуація (а їх було чимало), я не гублюсь, а навпаки, зосереджуюсь, стаю спокійним, якимось таким, яким зазвичай не буваю. Потім цей стан минає, стрес може проявитися в різних формах – на жаль, в переважній більшості випадків у безсонні. Але коли треба діяти, то дію я розсудливо.

На питання самому собі, що мені зробити в цій ситуації, внутрішній комп'ютер підказав: треба потелефонувати правильній людині. Хтось же мусить знати відповіді на ці кляті (м'яко кажучи) запитання серед дощової листопадової ночі, коли вся Нікосія буяє ресторанно-розважальною радістю, а тут в її центрі безвинно гине молодий, гарний українській дипломат.

Я запалив сигарету. Лишилось 8 хвилин. Внутрішній комп'ютер підказав: ми щойно з президентського палацу, 15-18 хвилин тому там ще був захід, на якому суттєву роль з «їхнього боку» відігравав шеф протокольної служби президента РК, мій товариш Неаркос Палас. Почну з нього. Повинен бути ще в строю.

Слухавку Неаркос взяв, але відповідь була так собі, 50 на 50. Особисто він відповіді на це запитання теж не знав. Але сказав, що у нього є товариш, кіпрський журналіст, який спеціалізується саме на виборчій тематиці, і, якщо він його зараз знайде, то, можливо, чимось зарадить. «Борисе! А чому такий поспіх? Ранком все з'ясуємо…» Я свої карти не розкривав, просто, але твердо відповів: «Мені це потрібно зараз. Так вийшло, що я без цього не засну».

Певен, що Неаркос все правильно зрозумів, тому що більше нічого не коментував і пообіцяв по можливості (які ненадійні слова – по можливості, тобто без гарантії) виконати моє прохання. Залишилося 6 хвилин.

На середині відведеного терміну, тобто через хвилину Неаркос відгукнувся: «Тобі повезло, амбасадоре. Мій товариш, ім'ярек ще досить тверезий і навіть знає відповіді на ці запитання. Записуй: «Згідно із законодавством РК кандидат в депутати кіпрського парламенту має право витратити на свою передвиборчу діяльність не більше 30 тис. євро, а якщо балотується

до Європарламенту від Кіпру (6 місць), то бюджет його передвиборних перегонів – не більше 50 тис. євро. Записав?» – «Звісно, друже, записав, – відповів я, – і навіть вивчив напам'ять!» Подякував. Ми розпрощались.

Над Нікосією засяяло посеред ночі сонце. Для мене. Більше його ніхто не бачив. Я швидко дістався покоїв президента, він мене зустрів досить привітно, ніби не було того загрозливого кілька хвилин тому: «З'ясуєте, доповісте».

Поскільки я з'ясував, то було що доповісти: «56 місць у парламенті, 30 тис. євро на кандидата в депутати, 50 тис. євро – витрати на місце в Європарламенті. Все».

Президент кивнув головою, мовляв, зрозуміло, можете бути вільним. І справді, по завершенню першого дня візиту я відчув себе більш-менш вільним, але подумки дав собі настанову не розслаблятись до його остаточного завершення.

Наступного дня відбувся масштабний бізнес-форум, зустріч В.Ф. Януковича з главою Кіпрської православної церкви архієпископом Хрисостомосом II, а перед самим відльотом, вже по дорозі в аеропорт – відвідування прадавнього кіпрського монастиря Ставровуні.

Прийняття в готелі «Hilton Park», влаштоване міністерством закордонних справ Кіпру для дипломатичного корпусу з нагоди успішного завершення головування РК в ЄС в другій половині 2012 р.

На цій оптимістичній ноті візит було завершено. Президент і члени офіційної делегації в гарному настрої відлетіли до Києва, я з полегшенням зітхнув і, сідаючи вже у свою службову машину, запитав водія: «Ярославе Миколайовичу, ви знаєте, скільки коштують вибори на Кіпрі? Він здивовано подивився на мене і запитав: «А навіщо це вам, Борисе Івановичу?» Я загадково промовчав.

А згадав про цей епізод я так, про всяк випадок – можливо, комусь із майбутніх послів знадобиться. Адже, попри всю абсурдність ситуації за своєю формою, по суті президент мав рацію: якщо ти посол, то ти повинен знати все про країну свого перебування, абсолютно все. І бажано – трохи більше!

Турбулентність

Отже, вибори. Для кожної країни – це значна подія, очікування позитивних перемін, розрахунок на нові досягнення і здобутки. Навіть у країнах із усталеними політичними системами, міцними підвалинами демократичних устроїв вибори є черговим викликом громадянському суспільству, його зрілості, політичним уподобанням, можливому крену у той чи іншій бік в зовнішньополітичній діяльності, структурним реформам в перебудові соціально-економічної моделі кожної конкретної держави.

А що вже казати про країни, які перебувають у процесі бурхливого транзиту, палітра політичних сил яких має більше кольорів, ніж райдуга, та до того ж які потерпають від серйозного зовнішнього тиску?! Тому вибори на Кіпрі на початку 2013 року справді мали для острівної країни суперважливе, доленосне значення.

Глибока криза, яка охопила Кіпр і для утворення якої доклав, як це не дивно звучить, чимало зусиль попередній уряд, робила перемогу опозиційних сил неминучою, що, власне, і трапилось. Після завершення другого туру 24 лютого 2013 року президентом Кіпру було обрано лідера партії Демократичне зібрання (DISY) Нікоса Анастасіадіса, який після церемонії офіційної присяги вступив на посаду 28 лютого, а вже 1 березня призначив новий уряд Кіпру.

Ох, і нелегкі ж завдання стояли перед новообраними керманичами Кіпру. Потрібно було досягти розв'язання чотирьох проблем: 1) подолати наслідки економічної кризи та забезпечити фінансову стабільність в державі в контексті надання «трійкою міжнародних кредиторів» фінансової допомоги уряду Кіпру; 2) відновити довіру до РК як надійного банківського партнера у сфері фінансових послуг; 3) реалізувати перспективи видобутку і продажу вуглеводнів; 4) відновити переговори з врегулюванням «кіпрської проблеми».

Забігаючи наперед, скажу – як свідок всіх цих турбулентних подій, що охопили Кіпр в період 2013–2017 років, новому уряду на чолі з президентом і особливо міністрові фінансів Харрісу Георгіадесу в цілому досить успішно вдалося виконати два перших завдання, що і забезпечило перемогу Нікосу Анастасіадісу на повторних виборах 2018 року. Але для цього кіпріотам потрібно було пройти досить складний, місцями болючий шлях так званого оздоровлення їхньої фінансової системи за рецептами «лікарів» із ЄС.

А кожний шлях, як відомо, починається з першого кроку. Цей перший крок офіційна Нікосія зробила (змушена була зробити) в ніч на 16 березня 2013 року, коли під значним тиском Єврогрупи та «трійки кредиторів» (ЄЦБ, МВФ та ЄС) погодилася на реалізацію безпрецедентних антикризових заходів з метою укладання кредитної угоди та попередження можливості настання дефолту кіпрської економіки шляхом надання Кіпру фінансової допомоги у розмірі 10 млрд євро. З метою акумулювання необхідних для оздоровлення кіпрської економіки додаткових 7,5 млрд євро положеннями проєкту угоди передбачалась можливість одноразового оподаткування вкладень (т. зв. Haircut), які знаходилися на депозитних рахунках в кіпрських комерційних банках, за відсотковою ставкою в 9,9% на депозити обсягом понад 100 тис. євро та 6,7% – до 100 тис. євро, збільшення відсотку податку на приріст капіталу, збільшення з 10% до 12,5% відсоткової ставки корпоративного податку, а також здійснення реструктуризації кіпрських комерційних банків та приватизації державних і напівдержавних підприємств країни.

З метою остаточного «переконання» керівництва Кіпру в необхідності та невідворотності виконання згаданих умов Єврогрупи ЄЦБ було прийнято рішення стосовно призупинення, починаючи із 19 березня 2013 року, надання ліквідності та здійснення будь-яких кредитно-фінансових операцій з кіпрськими комерційними банками. Потенційно це призвело б до банкрутства Bank of Cyprus і Cyprus Popular Bank та до подальшого неминучого паралічу кіпрської економіки в цілому. Держава, яка була гарантом депозитних вкладів, змушена була б виплатити вкладникам приблизно 30 млрд євро – суму, яку реально сплатити було неможливо просто внаслідок хоча б того, що таких коштів в державному бюджеті ніколи не було. Втрата контролю над розвитком ситуації загрожувала колапсом всієї банківської системи країни. Тисячі підприємств малого та середнього бізнесу збанкрутіли б через неможливість виконання ними своїх договірних зобов'язань. Як результат, сфера надання послуг на Кіпрі була б повністю зруйнована, що створило б передумови виходу Кіпру з Єврозони та одночасної девальвації нової кіпрської валюти, після її введення, щонайменше на 40%.

Ультиматум Єврогрупи та «трійки кредиторів» викликав значний спротив пересічних громадян, політичних та бізнесових кіл країни. Ступінь «ураження» для різних прошарків населення була різною, але усі кіпріоти, з якими я зустрічався в ці дні – від власника Periptero (кіоск, де я зазвичай брав свіжий номер газети) до акул кіпрського бізнесу – були в шоці. На їхнє переконання, таке рішення Єврогрупи було несправедли-

вим та політичним, спрямованим на дискредитацію країни як міжнародного фінансового хабу в регіоні.

Особливу тривогу, особливе обурення суспільства викликало невиконання неодноразових обіцянок головних учасників переговорів про передумови надання Кіпру фінансової допомоги стосовно недопущення за будь-яких умов відрахувань із депозитних вкладів юридичних та фізичних осіб в комерційних банках Кіпру. Водночас всім було зрозуміло і те, що Республіка Кіпр потрапила у патову ситуацію, за якої, як виконання умов Єврогрупи та «трійки кредиторів» (неминуче призвело б до значного відтоку міжнародного капіталу та зневіри до Кіпру більшості іноземних інвесторів), так і їх невиконання (країна була б змушена оголосити дефолт) завдавало значну шкоду кіпрській економіці та дестабілізувало хистку ситуацію в Єврозоні в цілому у зазначений період.

В результаті 19 березня 2013 року палата представників Республіки Кіпр відхилила внесений на її розгляд новостворений урядом країни законопроєкт, який закріплював вищезгадані умови Єврогрупи. На його підтримку не було віддано жодного голосу з-поміж усіх 56 народних обранців Кіпру: 19 депутатів провладної партії «Демократичне зібрання» утрималися під час голосування, в той час як 36 представників інших п'яти політичних сил, представлених в парламенті, сказали «охі» («ні») можливості використання вкладників кіпрських комерційних банків в процесі реалізації антикризової програми Єврогрупи та «трійки кредиторів». Не досягши відповідних домовленостей з Єврогрупою, Республіка Кіпр знову опинилася на грані банкрутства.

Ситуація продовжувала ускладнюватися під впливом ряду зовнішніх факторів та значним тиском з боку найбільш зацікавлених сторін, зокрема Греції, Німеччини та Російської Федерації.

Незважаючи на давні історичні традиційні дружні зв'язки з Республікою Кіпр, двосторонні партнерські відносини в економічній сфері, одну мову, релігію та погляди (до речі, в обох країнах однаковий гімн, вірніше Кіпр, скажемо так, використовує гімн Греції), позиція Афін в рамках врегулювання ситуації на Кіпрі насамперед концентрувалася не на наданні допомоги кіпрським партнерам, а на реалізації заходів, спрямованих на протидію та мінімізацію можливого впливу ситуації на Кіпрі та захист власного населення від негативних наслідків кредитно-фінансової кризи на острові. Свою сорочку, яка ближче до свого тіла, ще ніхто не відміняв.

Зокрема, 20 березня 2013 року міністр фінансів Греції Я. Стернарос підкреслив, що кіпрські банки не можуть залишатися зачиненими тривалий час, оскільки це призведе до руйнування кіпрської економіки.

Якщо рішення не буде прийнято вже через кілька годин, то Греція повинна бути перейти до реалізації власного плану «Б», положення якого спрямовувалися на здійснення додаткового захисту країни від можливого негативного впливу Кіпру.

22 березня з метою уникнення невизначеності щодо подальшої долі дочірніх структур кредитно-фінансових установ Кіпру в Грецькій Республіці Республіка Кіпр досягла домовленостей із Грецією щодо продажу грецькому приватному комерційному банку Piraus Bank близько 300 відділень філій кіпрських банків Bank of Cyprus, Cyprus Popular Bank та Hellenic Bank, які функціонували на території Греції, загальною вартістю всього 524 млн євро, на депозитних рахунках яких було близько 13 млрд євро.

За результатами укладеної угоди та з метою захисту депозитних вкладів у вищезгаданих відділеннях банків цього ж дня уряд Греції прийняв рішення про виділення 600 млн євро для їх рекапіталізації, чим забезпечив стабільність їх функціювання та зберіг понад 5 тис. робочих місць в країні.

Не вирішеним до кінця залишилося питання повернення заборгованості відділень кіпрського банку Cyprus Popular Bank у сумі близько 5 млрд євро його центральному офісу в Нікосії. Невизначеним залишалося також і майбутнє майна та наданих грецькими філіями кіпрського банку кредитів на суму понад 20 млрд євро, які були закладені Центральним банком Кіпру як застава отриманої від ЄЦБ позики.

Така рішуча позиція уряду Греції – прихильнішого до Нікосії, ніж будь-хто інший, – зруйнувала рештки оманливих сподівань, що допомога може прийти ззовні. Тому вже не було нічого несподіваного в тому, що попри особисті дружні стосунки між канцлером ФРН А. Меркель та президентом РК Н. Анастасіадісом, спільну приналежність до однієї й тієї ж європейської політичної сили – Європейської народної партії позиція ФРН щодо надання «трійкою кредиторів» фінансової допомоги Кіпру була безапеляційно жорсткою та безкомпромісною. Вона була спрямована перш за все на те, щоб Кіпр перестав бути регіональним міжнародним фінансовим центром, та змушувала офіційну Нікосію залучити представників іноземного, в першу чергу російського, бізнесу, які мали значні депозитні вклади в кіпрських комерційних банках, до стабілізаційної програми рекапіталізації комерційних банків країни.

Вже з перших днів загострення ситуації німецька зовнішня політика стосовно Кіпру зумовлювалася переконанням офіційного Берліна в тому, що відповідальність за кризу в кредитно-фінансовому секторі Кіпру в цілому та за прийняття рішень щодо оподаткування стабілізаційним збо-

ром депозитів вкладників кіпрських комерційних банків в рамках оздоровлення економіки країни повинен нести виключно уряд Кіпру. Тому Берлін висловив неприховано негативну реакцію у зв'язку з прийняттям палатою представників Кіпру рішення не підтримувати положення погодженої 16 березня 2013 року урядом Н. Анастасіадіса з «трійкою кредиторів» програми допомоги країні.

Остання надія у кіпріотів залишалась на «російських друзів». Але і тут був повний провал. Точний обсяг депозитів російських громадян в комерційних банках Республіки Кіпр до сих пір невідомий, однак, за оцінками експертів Центрального банку Кіпру, на момент описуваних подій він міг складати до 18 млрд євро.

За інформацією рейтингової агенції Moody's, зареєстровані на території РФ корпорації тримали на депозитних рахунках в кіпрських комерційних банках близько 19 млрд євро, що складало 7% загального обсягу корпоративних депозитів російських компаній. Додаткові 12 млрд євро станом на вересень 2012 року складали депозитні вклади російських комерційних банків в кредитно-фінансових установах РК. Зокрема, суверенний дефолт Кіпру потенційно міг завдати значної шкоди «ВТБ», «Сбербанку», «Номос-банку», «Альфа-банку» та «Газпромбанку», які активно кредитували зареєстровані на Кіпрі компанії.

Станом на кінець 2012 – початок 2013 року розмір такого кредитування сягав 30-40 млрд доларів США.

Окрім приватних депозитних вкладів на рахунках кіпрських комерційних банків були й депозити окремих російських державних структур. У випадку дефолту Республіки Кіпр усі виплати за цими кредитами могли бути заморожені та повністю втрачені.

Таким чином, втрати РФ від можливого введення Кіпром одноразового збору на депозити могли скласти близько 3,5 млрд євро. Необхідність їх захисту, разом з неприхованою образою на відмову офіційної Нікосії від проведення попередніх консультацій з Росією з питань реалізації погодженої з «трійкою кредиторів» стабілізаційної програми, стали основним поштовхом для негайної та вкрай жорсткої реакції з боку Москви.

20 березня 2013 року міністр фінансів РК М. Сарріс у терміновому порядку відбув до Москви з метою проведення низки переговорів з представниками уряду РФ: сторонами обговорювались запропоновані М. Саррісом пропозиції офіційної Нікосії. Вони зводились до: 1) створення за безпосередньої участі Росії окремої державної компанії з передачею їй активів з розробки газових родовищ у виключній економічній зоні (ВЕЗ) Кіпру; 2) придбання російською стороною державних облігацій Кіпру; 3)

придбання переданих до інвестиційного фонду країни найбільш ліквідних кіпрських активів; 4) здійснення реструктуризації наданого РФ в 2011 році Кіпру розміром 2,5 млрд євро кредиту.

Питання отримання РК додаткового кредиту від Росії навіть не розглядалися через жорстку позицію Єврогрупи з цього приводу, якою було встановлено для Кіпру ліміт зовнішнього боргу країни.

За результатами переговорів 22 березня 2013 року представник уряду РФ заявив, що Росію не зацікавила жодна із пропозицій кіпрської сторони. Інтересу з боку кредитно-фінансових установ Росії щодо придбання активів проблемних кіпрських банків, в першу чергу одного із найбільших серед них – Cyprus Popular Bank, також не було виявлено.

Кіпр опинився сам на сам із своїми проблемами, ймовірна зовнішня підтримка була заблокована. Тому Нікосія була змушена прийняти для свого порятунку ті умови, які диктувались «трійкою кредиторів».

22 березня 2013 року ЄЦБ висунув РК ультиматум: якщо офіційна Нікосія в період до 25 березня 2013 року не завершить формування національного антикризового пакету у сумі 5,8 млрд євро, він повністю припинить кредитування Кіпру, що означало б банкрутство країни та потенційну можливість виходу (вильоту) її з Єврозони.

Внаслідок довготривалої невизначеності, негативного впливу хронічної нестачі готівки та призупинення з 17 березня 2013 року функціювання всіх без винятку кредитно-фінансових установ на Кіпрі (уявляєте цю паніку та ажіотаж біля кіпрських банків, коли прості громадяни хотіли повернути свої внески?!) загальна соціально-економічна ситуація в країні загострилась до краю.

Асоціація власників АЗС на Кіпрі, наприклад, оголосила про потенційну можливість призупинення роботи всіх АЗС в країні (черги на заправках сягали кількох сотень метрів). В продовольчих магазинах значно зменшилася кількість та вибір товарів першої необхідності, зокрема продуктів короткого терміну зберігання. Керівництво Асоціації фармацевтів Кіпру заявило про можливість припинення постачання ліків до аптек острова.

Усі без винятку зареєстровані на Кіпрі компанії несли значні збитки через неможливість здійснення ними будь-яких фінансових операцій та виконання контрактних зобов'язань. В країні серед, так би мовити, широких верств населення значно посилились антиєвросоюзівські настрої та висловлювання.

Уряд, парламентарі Кіпру в ці драматичні для країни дні працювали буквально цілодобово. Як результат – опівночі 23 березня палатою пред-

ставників Кіпру було прийнято три з дев'яти запропонованих урядом законопроєктів, а саме: 1) закон про створення «Інвестиційного фонду солідарності» (одноголосна підтримка парламенту), положеннями якого передбачалося акумулювання ліквідних державних та церковних активів, пенсійних та соціальних фондів, доходів від реалізації вуглеводнів з родовищ, що знаходяться на території ВЕЗ Кіпру, добровільних, отриманих законним шляхом, внесків громадян та компаній, в тому числі й іноземних; 2) закон про введення тимчасових обмежень на міжнародні банківські операції в умовах надзвичайних ситуацій (одноголосна підтримка), головною метою якого повинно було стати створення передумов для попередження неконтрольованого виведення капіталів та здійснення дієвого державного контролю за банківськими операціями в умовах надзвичайного стану; 3) закон щодо доходів з оздоровлення національної банківської системи Кіпру (неодностайне голосування), положення якого наділяли уряд країни правом на здійснення реструктуризації проблемних кіпрських комерційних банків шляхом, зокрема, відокремлення їхніх «нездорових» активів в окрему структуру – так званий «поганий банк», що підлягатиме подальшій ліквідації. (Детально про все це див. мою статтю «Нова антикризова політика Єврогрупи: реструктуризація кредитно-банківської системи РК». – «Україна дипломатична», 2013. – С. 476–508).

Вже 24 березня 2013 року між урядом РК та Єврогрупою було укладено «Меморандум про взаєморозуміння» стосовно отримання стабілізаційної офіційної допомоги в розмірі 10 млрд євро, умови якого були вкрай невтішними для Кіпру. Втім, ніхто не відміняв правила: за помилки треба платити).

Ці умови передбачали: здійснення Центральним банком Кіпру негайної та повної ліквідації другого за розмірами кіпрського комерційного банку Cyprus Popular Bank, розподіл його активів та пасивів на «добрі» (депозити у розмірі до 100 000 євро) та «погані» (все інше, зокрема, акції банку, інші цінні папери, депозити розміром понад 100 000 євро тощо). При цьому, за оцінками Єврогрупи, рівень «поганих» депозитів в Cyprus Popular Bank складав близько 4,2 млрд євро. Так звані «добрі» активи повинні були перейти на баланс до іншого кіпрського комерційного банку – Bank of Cyprus, в той час як «погані» – малиі бути ліквідовані у встановленому кіпрським законодавством порядку.

Я очікував, що після такого рішення посольство будуть турбувати деякі громадяни України, які постраждали від цієї «стрижки», але те, що їх кількість буде настільки значною, виявилося повною несподіванкою. Телефонували «знайомі», «знайомі від знайомих», «за дорученням зна-

йомих», «на прохання знайомих», «на вимогу знайомих» – в різних тональностях виголошувались, в принципі, насамперед прохання чимось зарадити, допомогти, посприяти забрати хоча б половину від вкладеної суми і т.д. і т.п.

Звичайно, ми не робили жодних кроків, хоча по-людськи наших громадян можна було зрозуміти і поспівчувати їм, але реально зарадити чим-небудь було неможливо – постраждали всі, вкладники всіх національностей, самі кіпріоти.

Знайомий кіпріот, лікар, розповідав про трагедію свого батька, який все своє професійне життя пропрацював виконробом у країнах Близького Сходу, в основному в Єгипті, і за багатодесятирічну сумлінну працю зумів накопичити суму в розмірі 600 тис. євро, яку розмістив на депозит в Cyprus Popular Bank. На другий день він прокинувся біднішим рівно на 500 тис. євро, в його розпорядженні було тільки 100 тис.

І такі випадки не були поодинокими. На жаль, траплялись суїциди, коли у людей не витримували нерви після такої шокотерапії в кредитно-фінансовому секторі.

Тим не менш «лікування» розпочалось, і вже 28 березня 2013 року функціонування кіпрських кредитно-фінансових установ було поновлено, однак їх діяльність жорстко регламентувалася законом «Про обмежувальні заходи на кредитно-банківські операції» від 27 березня 2013 року.

Закон встановлював такі обмеження: 1) заборонялося отримання готівки з терміналів кіпрських комерційних банків розміром понад 300 євро на особу на добу; 2) заборонялось здійснення будь-яких розрахунків банківськими чеками; заборонялося здійснення усіх внутрішніх та міжнародних фінансових операцій розміром до 5000 євро в рамках здійснення торговельно-економічної діяльності без відповідних підтверджуючих документів; 4) заборонялося здійснення усіх внутрішніх та міжнародних фінансових операцій розміром понад 5000 євро в рамках здійснення торговельно-економічної діяльності без відповідного дозволу спеціально створеного комітету Центрального банку Кіпру; 5) заборонялося фінансування проживання кіпрських студентів за кордоном без відповідних підтверджувальних документів та розміром більше 500 євро на квартал; 6) заборонялось здійснення виплат понад 5000 євро на особу на місяць з банківських карток будь-яких видів (дебітних, кредитних та інших; 7) заборонялося достроково розривати контракти з управління депозитними розрахунками в кіпрських банках; 8) заборонялося вивезення за межі Республіки Кіпр банкнот євро або ж у будь-якій іншій валюті розміром понад 1 тис. євро або ж в еквівалентності на одну особу на одну подорож;

9) по завершенні терміну депозитного вкладу вся його сума повинна була депонуватися на новий рахунок у цьому ж банку, де вона мала зберігатися терміном щонайменше місяць, за винятком суми 5000 євро або ж 10% від загального розміру вкладу, яка могла переказуватися на поточний рахунок в кіпрському комерційному банку.

Запровадження таких драконівських заходів відразу ж призвело до значних втрат реальної вартості євровалюти на Кіпрі, яка на той час складала близько 91% від рівня вартості євро в інших країнах єврозони, зокрема в Німеччині. З урахуванням більш високого життєвого рівня населення на острові, ніж в тій же Німеччині (наприклад, для підтримання протягом місяця гідного життєвого рівня в місті Нікосія, за інформацією міжнародної бази даних Nunbeo, необхідно витратити 2960 євро, в Берліні – 2700 євро), продовження термінів застосування державою заходів з контролю за рухом капіталів призвело до затяжної гострої соціально-економічної ситуації в Республіці Кіпр.

Передчуття

Ось в таких непростих для Кіпру умовах нам вдалося спільними зусиллями посольства, відповідними структурами Центру та кіпрськими партнерами організувати та провести 26–27 червня 2013 року перше засідання Міжурядової українсько-кіпрської комісії з питань економічного, науково-технічного та промислового співробітництва під головуванням міністрів фінансів обох країн.

Важливо підкреслити, що і тут, під час роботи цього важливого міжурядового форуму, його атмосфера була пронизана духом євроінтеграційних устремлінь України та абсолютною готовністю і щирим бажанням офіційної Нікосії сприяти їх реалізації.

Кіпрська сторона підтверджувала свою підтримку політичній асоціації та економічній інтеграції України з Європейським співтовариством, ця підтримка була відображена у підсумковому протоколі засідання Міжурядової комісії.

А 6 листопада, буквально за два тижні до Вільнюського саміту Україна–ЄС, відбулося засідання уряду РК, на якому було схвалено відповідне рішення про підписання угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а також визначено рівень підписання зазначеної угоди з боку Республіки Кіпр – президент Нікос Анастасіадіс.

В цей час наш «титанік» впевнено просувався до наміченої мети. Хоча, як на мене, деякі трагічні події ще влітку 2013 року віщували, що відбувається щось не те.

Звичайно, кожен може приписати собі заслугу, що, мовляв, бачите, я попереджав, я знав, що буде те то і те то. Боже борони! Я на це не претендую, але мене боляче вразила звістка, яка влітку прийшла з Азовського моря – патрульний корабель прикордонних (фсб-них) сил РФ навмисно протаранив човен з українськими рибалками, які нібито браконьєрили в їхніх територіальних водах. А хоча б і так, то що – нищити людей?!! Вразила відсутність будь-якої реакції з боку офіційної України – ні тобі ноти протесту, ні тобі виклику посла РФ на килим до МЗС України, ні тобі широкого осуду цього бандитського вчинку в наших ЗМІ. Звістка пройшла – як коментар прогнозу погоди.

І в цей же час, коли Кремль тиснув на нас на предмет вступу до Євроазійського митного союзу, почалося масове блокування наших автоперевізників на кордоні з РФ, звичайно, умисно влаштоване, як демонстрація сили та засіб покарання «неслухняного» Києва, який рухався в напрямку не Москви, а Брюсселя.

Плюс трагічні події у Врадіївці. До речі, я вважаю, що наша Революція гідності почалася саме звідти, коли громадяни цього села в Миколаївській області, практично неозброєні, повстали проти заскорузлої, корумпованої системи, що повністю охопила суспільство, а насамперед – правоохоронні органи. Нагадаю, як очманілий від горілки та вседозволеності місцевий упир в погонах капітана міліції зґвалтував дівчину і з почуттям абсолютної впевненості у безкарності за скоєний злочин повернувся у відділок продовжувати чергування. Адже був на службі! Що було потім – відомо. На наступний день люди (саме Люди, а не мешканці, не обиватели села) буквально розтрощили цю «правоохоронну точку» на Миколаївщині і мали намір іти далі на Київ.

В таких умовах формувалися паростки громадянської свідомості, головною цінністю якої є осмислення і прийняття до відома простої, але життєво важливої істини – громада бере на себе обов'язок наводити порядок на своїй території, і тільки вона за все відповідає, і тільки вона є істиною останньої інстанції, і тільки вона є єдиним зерном справжнього народовладдя.

Культурна «інтервенція»

Ось чому на душі було трохи тривожно, але життя продовжувалося, і ми в Нікосії робили все, що потрібно було нам робити, щоб і надалі розширяти традиційно партнерські українсько-кіпрські відносини. І цього нам певною мірою вдалось досягти. Зупинюсь на двох заходах, які ми восени 2013 року провели на острові і які, безперечно, підняли планку цих відносин ще на один суттєвий щабель.

Перший захід мав місце 19 вересня 2013 року, коли в Лімассолі відбулася офіційна церемонія відкриття меморіальної дошки на стіні одного із найвеличніших кафедральних соборів цього портового міста Богородиці Агіа-Напської на честь видатного українського паломника, мандрівника, ченця-вченого Василя Григоровича-Барського.

На Кіпрі в духовних православних колах це прізвище нашого знаного земляка дуже добре відоме, і пам'ять про нього шанують, як я не раз переконувався, на належному рівні.

Василь Григорович-Барський родом з Поділля, у 1715 році родина переїздить до Києва, де батько талановитого юнака досить вдало займався торгівлею, водночас обіймаючи посаду старости соборної подільської (розташована на Подолі) церкви Успіння Богородиці Пирогощі. Тобто родина була не з бідних, і тому два її сини – Василь та Іван (згодом став знаменитим київським архітектором, який зробив вагомий внесок у розбудову Києва в другій половині XVIII ст.) мали можливість здобути гарну освіту.

У 14 років Василь Барський стає студентом знаменитої Києво-Могилянської академії, яку, на жаль, через стан здоров'я закінчити не встиг. У своїй історичній розробці про життєвий шлях В. Барського дослідник В. Шпак пише: «Почувши про таланти львівських лікарів, Василь у липні 1723 р. вирушить у мандрівку, яка займе... 24 роки. Вже в містечку Броди юнак розпочне свого роду дорожній щоденник, який увіковічить ім'я автора. Адже після успішного лікування і річного навчання у Львівському єзуїтському колегіумі Василь Барський вирушить спочатку до Рима, а потім стане першим вітчизняним дослідником арабського Близького Сходу.

За час мандрівки він досконало оволодіє старогрецькою та сучасною мовою еллінів, створить «Єдину греко-латинську граматику зручну для розуміння і освоєння». Та головною працею його життя стануть подорожні замітки, в яких, на відміну від попередників та численних наступників – пілігримів, залишить не лише опис святих місць, а й безцінні географічні, етнографічні та історичні свідчення».

Протягом свого майже чвертьвікового мандрування по святих місцях країн південного Середземномор'я Василь Барський чотири рази відвідав Кіпр, де зав'язав плідні, товариські стосунки із духовними поводирями острова, що заклало основи духовного єднання між українським та кіпрським православ'ям і, безумовно, слугує його розвиткові на сучасному етапі. Крім того, він – як людина талановита в усьому, зокрема, в малюванні – залишив досконало виконані малюнки практично усіх монастирів Кіпру. На той час їх налічувалось на острові близько 60, і святі стіни практичного кожного із них наш православний пілігрим відвідав. Він фактично задокументував їх архітектуру, особливості будови, описав місце розташування на місцевості відносно інших об'єктів (струмка, гори, оливкового гаю тощо), що згодом неймовірно допомогло в процесі відбудови всіх монастирів, які були або знищені в добу османського панування, або зруйновані в результаті пожеж чи землетрусів.

Ці малюнки Василя Барського є надзвичайно дорогоцінною та важливою спадщиною не тільки для історії Кіпрської православної церкви, а й всього християнства, оскільки вони допомогли відновити старовинні храми, монастирі Кіпру в їх первісному вигляді, а відтак – зберегти певною мірою спадковість поколінь, що є дуже важливим в будь-якому процесі, а в духовному розвиткові – особливо.

Отже, Василя Григоровича-Барського на Кіпрі знають, пам'ятають. В монастирі Іоанна Лампадістаса (одного з найшанованіших святих отців на острові) із старовинними фресками та іконами зберігся автограф, надпис, який Василь Барський залишив на стіні цього храму в 1735 році

Тому, коли виникла ідея якось вагомо зафіксувати цей доробок в розвиток українсько-кіпрських відносин, творцем якого був Василь Барський ще в середині XVIII ст., здавалося, що ніякої проблеми бути не може.

Я тут не маю на увазі навіть постійне «а хто фінансуватиме проєкт?» Одразу було зрозуміло, що це мої проблеми, до того ж їх вирішення треба шукати десь тут на Кіпрі. Звернення посольства до філії «Приватбанку», розташованої в Нікосії, було рішуче його місцевим керівником відхилене. Не було бажання обговорити бодай якусь часткову участь в його реалізації з боку цієї «юридичної особи» з України.

Довелося звертатись до меценатів, які мешкають на острові. На моє прохання з готовністю відгукнувся керівник відомої суднотранспортної компанії «Трансбункер» С.О. Пугачов, відома своїми внесками в розвиток культурного життя на Кіпрі людина. Це питання було вирішене.

Проблема ж виникла на іншому рівні. Встановлення пам'ятної дошки, а це велика мармурова плита на стіні храму, звичайно, потребувало до-

зволу і благословення настоятеля храму митрополита лімассольського Афанасіоса. Але затримка виникла тому, що його Преосвященство спочатку не давав згоду, щоб текст на дошці був написаний і українською мовою теж. З його боку жодних заперечень щодо грецької, англійської та російської мов не було – про те, що «московит із Києва», як себе іменував Василь Барський, вперше ступив на цю благодатну землю, згідно записам із його щоденників, саме 19 вересня 1727 року в районі порту Лімассола.

Довелось вести досить напружені переговори, і я настирливо наполягав, щоб текст був обов'язково державною мовою. Я дуже хотів, щоб саме в Лімассолі, в Лімассол граді, як його називає російська громада, що мешкає там із своїми магазинами, російськомовною сферою обслуговування, радіоканалами, газетними виданнями тощо (про це явище на Кіпрі я напишу далі), українська мова була б увічнена, і не де-небудь, а в центрі Лімассола, на стіні Святої Агія-Напської Богородиці храму. Тут, – міркував я, – ступила нога майже 300 років тому назад першого українця, отже звідси повинно бути продовження нашого українства по всьому острову, як це зробив Василь Барський.

Отже, церемонія урочистого відкриття пам'ятної дошки відбулася. В ній взяли участь його Преосвященство митрополит Лімассольський Афанасій зі своїм почтом, мер міста Андреас Хрісту, посли усіх православних країн, представлені на Кіпрі – Греції, Сербії, Грузії, Болгарії, був присутнім і посол РФ, а також, звичайно, представники кіпрської та української громад, багато ЗМІ.

Дошка на честь українського монаха-паломника Василя Григоровича-Барського на стіні одного з найбільших соборів Лімассолу Святої Агія-Напської Богородиці

На цьому заході була ще одна фішка, не передбачена заздалегідь у сценарії заходу. А сценарій скрупульозно уточнювався між посольством та митрополією (черговість виступів, їх тривалість, виконання гімнів обох держав на початку церемонії тощо). Я цей пункт не включав, але сказав своїм співробітникам його підготувати. Йдеться про те, що коли програму заходу було виконано: всі хто мав виступити – виступили, урочисте відкриття дошки здійснено (митрополит, посол України, мер міста), я підійшов до мікрофона і попросив хвилиночку уваги. Запанувала тиша, і над вечірнім Лімассолом на подвір'ї кафедрального храму Богородиці Агіа-Напської прозвучала «Молитва за Україну». Захід вдався.

Після урочистого відкриття пам'ятної дошки. Разом з мітрополітом лімассольським владикою Афанасіосом та мером міста Андреасом Хрісту

Але цей день для мене, для моєї родини став незабутнім ще і тому, що саме 19 вересня 2013 року нашому молодшому синові Івану виповнилося 16 років, він досяг повноліття. Тому, повернувшись пізно ввечері із заходу в Лімассолі в гарному настрої, ми відзначили наше родинне свято з подвійною радістю.

Другий захід – теж із арсеналу soft policy, або культурної «інтервенції» на Кіпр українських віртуозів симфонічного оркестру Національного театру опери та балету «Київ-Класик» під керівництвом художнього керівника–головного диригента оркестру, народного артиста України, посла української культури Германа Макаренка.

Я познайомився (а потім і потоваришував) з цим видатним українським диригентом на одному із культурних заходів, який проводився українськими меценатами Сергієм Тарутою та Сергієм Платоновим у Ватикані, куди вони привезли унікальну колекцію пам'яток трипільської культури «Платар», котрі є свідченням глибинної історії цивілізаційного становлення нашого народу протягом 8 тисяч років.

По поверненню до Києва наше спілкування, в тому числі і на родинному рівні, тільки зміцнилось. Ми з дружиною відвідували всі незабутні вечірні концерти, на які нас люб'язно запрошував Маестро, а діти знали напам'ять увесь денний суботній та недільний репертуари протягом кількох років поспіль.

Тому, коли я знову опинився на Кіпрі і більш-менш розвантажився після президентського візиту, після проведення І-го засідання Міжурядової комісії, я задумав потішити наших кіпрських друзів, а по суті – громадськість глобального виміру, якщо врахувати розміщення на Кіпрі близько 40 посольств з усіх континентів – виступом талановитих українських музикантів на чолі з неперевершеним Германом Макаренком. Його згоду, а точніше – бажання відвідати Кіпр, легендарну країну, місце народження Афродіти, доньки могутнього Зевса, де потяг до краси і мистецтва є настільки потужним, наскільки є природно привабливим сам Кіпр, я отримав практично миттєво. Отже проблема полягала лише в тому, як все належним чином підготувати.

Звичайно, насамперед захід було узгоджено з міністром освіти та культури РК. Щодо фінансування, то знову всі витрати взяв на себе кіпрський меценат – відомий кіпрський адвокат, щирий прихильник України пан Хрістодулідіс Василіадіс. Його ім'я добре відоме у бізнес-колах України, через його юридичну фірму пройшов не один десяток представників українських ділових кіл, які отримували відповідні консультації, а у разі потреби – кваліфіковану юридичну допомогу. Один із стовпів сучасного кіпрського юридичного світу, пан Василіадіс, як я вже зазначив, висловлював неприховану симпатію до України, до нашої історії, до подій в Україні в період Революції гідності, що не могло не привести до встановлення між нами дружніх, партнерських відносин.

Всі витрати на дводенний тур симфонічного оркестру «Київ-Класик» 3 та 4 жовтня він взяв на себе.

До речі, тільки тоді я дізнався: щоб перевезти літаком один контрабас, потрібно було купувати два квитки – на два сидіння. Були й інші «цікавинки» в ході підготовки та забезпечення цього культурного десанту українських митців на Кіпр.

Зустріч з міністром культури і науки Кіпру Костасом Каддісом

Втім, всі вони стали абсолютно незначущими, коли 3 жовтня в переповненому (не було жодного вільного місця) культурному центрі Строволос (один із центральних районів Нікосії) зібралось близько 700 чоловік. Маестро зі своїм талановитим колективом досягли тріумфу, вдовольнили найвищі естетичні музичні смаки. Були виконані твори відомих україн-

Знаний кіпрський правознавець, меценат Хрістодулідіс Васіліадіс

ських, європейських, кіпрських (що особливо зворушило публіку) композиторів. На концерті був присутній міністр культури та освіти, депутати кіпрського парламенту, дипломатичний корпус, широкі кола кіпрської громадськості, яким цей дарунок від України насамперед і призначався. Хай знають наших!

Наступного дня з таким же успіхом відбувся заключний концерт в Лімассолі. Браво, Маестро, справжній посол української культури. Два дні культурно-мистецький простір острова був оповитий Україною, враження від цього концерту були настільки сильними, що кіпріоти хотіли ще раз побачити нашого знаменитого земляка. І в 2016 році Герман Макаренко знову з'явився на Кіпрі, щоб на цей раз подарувати кіпріотам радість та задоволення від проведення «Віденського балу», який офіційно було започатковано на Кіпрі за домовленістю мерій двох столиць – Нікосії та Відня, але зміст цього чудового дійства був повністю нашим, українським.

...Так досить вдало, на мою думку, добігав кінця 2013 рік, українсько-кіпрські відносини – після підписання в ході офіційного візиту президента України до Кіпру угод – сягнули якісно нового рівня, ми всі з почуттям оптимізму наближались до листопадового саміту у Вільнюсі, де було заплановано підписання Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною, як раптом керівництво держави, несподівано для всіх, гадаю, навіть і для себе, розвернуло рух України буквально в протилежний бік, принаймні, різко його загальмувало.

Маестро Г. Макаренко на Віденському балі на Кіпрі в оточенні муз

Син Іван – учасник Віденського балу на Кіпрі

Подібний маневр з такою махиною, як 45-мільйонна Україна, де переважна більшість громадян була буквально заточена на цю угоду, підписання якої прокладало шлях до остаточного подолання совкового менталітету в суспільстві, до вибудови не олігархічного, а громадянського суспільства із єдиним «божеством», схилятись перед яких будуть всі, під назвою «Верховенство права» з неухильним його дотриманням – від президента, судді, прокурора, депутата, податківця до пересічного громадянина, був немислимий. І розплата настала – людям, громадянам накипіло: і міцніюча корупція, і відверте віджимання бізнесу «діловими колами», які були наближені до президента, і відверта передача України в управління північного сусіда (особливо пригнічувало, що це торкалось сфери оборони та всієї по суті правоохоронної системи), врешті-решт різке повернення спиною до Брюсселя, не отримавши на це згоди народу, – все це стало причиною Революції гідності. Трагічна і водночас героїчна сторінка в історії України другого десятиріччя XXI ст., в чомусь суперечлива, як і будь-яке складне суспільне явище, але в своїй субстантивній основі ця сторінка, написана кров'ю героїв та жертв цієї революції, підвела риску під усією попередньою історією України і дала імпульс для її стрімкого виходу на новий оберт.

Фактор впливу

Доленосні події, які розгорнулись в Україні, насамперед у Києві, не могли не позначитися і на нашій зовнішньополітичній, зокрема, дипломатичній діяльності. По суті народжувалась, повставала нова Україна, і те, що діялось на Майдані в січні–лютому 2014 року, полум'я палаючих шин на Хрещатику, Європейській площі віддзеркалювалося в столицях багатьох країн світу.

Зовні українсько-кіпрські відносини із початком Революції гідності практично не змінились, трохи згодом вони почали модифікуватись в той чи інший бік (після введення санкцій ЄС проти Росії та відповідно – участі в них Нікосії), проте по своїй глибинній суті вони ніколи не змінювалися. Треба віддати належне офіційній Нікосії, і як посол України на Кіпрі в цей непростий час я наголошую, що Кіпр завжди залишався незмінним прихильником територіальної цілісності України. Тобто анексія Криму з боку РФ та проведення там так званого референдуму щодо приєднання до Москви Нікосією ніколи не визнавалась, Кіпр завжди підтримував Резолюцію ООН щодо порушень прав людини в Криму, виступав і виступає з партнерами по ЄС за дипломатичні шляхи у мінському та нормандському форматах вирішення конфлікту на сході України, ніколи не визнавав легітимність так званих ЛНР – ДНР.

А стосовно модифікацій, то вони формувались насамперед лівими, проросійськими партіями в парламенті Кіпру, яким вдалося прийняти постанову, котра засуджувала політику санкцій ЄС проти РФ, закликала до діалогу з Кремлем тощо.

Певною мірою це впливало якщо не на саму зовнішньополітичну, офіційну позицію Нікосії, то на настрої чиновників досить високого рангу, в тому числі в МЗС РК. Звичайно, не буду називати прізвищ, але іноді у неофіційних розмовах з'ясовувалося, що ці люди відчували певні ревнощі щодо України, точніше – політики Брюсселя стосовно Києва. «Пане Посол, – не раз казали вони мені, особливо протягом 2014–2015–2016 років, – Кіпр – повноправний член клубу, а ви ж тільки на порозі, але Брюссель допомагає вам у справедливій боротьбі з вашим північним сусідом більше, ніж нам з нашим. Ми вже втомилися підносити вам снаряди, в той час як Анкара брутально порушує наші права у ВЄЗ РК, а ЄС ні пари з уст, не кажучи про те, щоб задіяти якісь серйозні санкції проти цієї країни-аплікanta».

Були і більш рішучі напади на санкційну політику ЄС проти РФ з боку кіпрських високопосадовців, особливо тих, хто родинним чи в якийсь

інший спосіб був пов'язаний з аграрним сектором Кіпру. Адже після введення європейських санкцій проти РФ Москва у відповідь ввела свої санкції на продукцію з країн ЄС, і це безпосередньо торкнулось Кіпру. Експорт помаранчевих, деяких інших видів продукції, зокрема виноробства, для кіпріотів на традиційний російський ринок був закритий. Цей сегмент кіпрських аграріїв постраждав приблизно на 12,5 млн євро, що, звичайно, не могло не зародити антиукраїнські настрої на острові. Великі, чисті ідеали нашої Революції гідності ніяк не вкладались в кишені цих кіпрських «хліборобів».

І навіть тоді, коли я аргументовано пояснював, що, шановні колеги, не вигадуйте: «Те, що ви спочатку постраждали, це правда, але це лише її половина. Вся правда в тому, що згодом Брюссель вам компенсував ці втрати». Не знаю, як в інших країнах Євросоюзу, де відбувались подібні процеси, це питання залагоджувалось, але кіпрські «хлібороби» компенсацію отримали. І знову ж таки на мої аргументи: «Якби не ця неоімперська, реваншистська (щодо відновлення СРСР) політика Москви, то цієї всієї катавасії не було б», – їх реакція була неадекватною. Марна справа переконувати упереджену людину.

Отже зовні традиційно дружні, партнерські відносини між Україною та Кіпром не змінилися з початком 2014 року. Скоріше змінилось, почало змінюватись у першу чергу саме невеличке кількісно кіпрське суспільство. Активно заворушився колосальний прошарок кіпрського населення, яке належить до «російського світу». На період описуваних подій за результатами перепису чисельність населення на Кіпрі складала 900 тис. 164 громадян. Водночас, за неофіційними підрахунками, на території Кіпру проживає до 50 тисяч російськомовних громадян, переважна більшість з них є (або були) громадянами РФ.

Для того, щоб осягнути параметри «російського світу», а відтак його незаперечного впливу на всі аспекти життя цієї середземноморської країни, наведу деякі дані. Я вже зазначав, що понад 5% усього населення Кіпру це – російськомовна громада, яка постійно проживає на острові. Крім того, протягом року на Кіпрі буває до 1 млн росіян – тільки в літній туристичний сезон їх кількість у 2014–2019 роки перебільшувала півмільйона (від 600 до 700 тис.), плюс інші пори року, плюс відрядження бізнесменів, студентів, циркуляція членів родин... Тобто російське «навантаження» на кіпрську спільноту є досить вагомим. До того ж створено потужний міжнародно-правовий, міждержавний інструментарій, який менеджерує просування російських інтересів на Кіпрі. Так, основним координуючим органом розвитку російсько-кіпрських відносин в торговельно-еконо-

мічній сфері є міжурядова російсько-кіпрська комісія з економічного співробітництва (створена в 1998 р.), можливості якої ефективно використовувалися з метою нарощування двостороннього товарообігу, в тому числі й шляхом збільшення поставок кіпрських товарів і послуг на російський ринок та диверсифікації структури російського експорту до РК. (Звичайно, що все це активно діяло до введення санкцій ЄС).

Згідно з офіційною статистикою Республіки Кіпр, загальний рівень товарообігу між двома країнами в 2013 році склав 72 млн євро, що було на 7 млн євро менше, ніж у 2012 році, але на 26 млн євро більше, ніж в 2011-му. Республіка Кіпр залишалась одним із основних каналів залучення іноземних інвестицій в економіку РФ. (Як, до речі, і для України). Зокрема, загальний обсяг кіпрських інвестицій до РФ станом на кінець 2011 року склав 78, 25 млрд доларів США. В свою чергу, РФ також залишається одним із основних інвесторів кіпрської економіки. Згідно з російськими статистичними даними загальний обсяг російських інвестицій у кіпрську економіку на той же період часу склав 26,2 млрд доларів США.

Незважаючи на значний негативний та політичний вплив на РФ наслідків кредитно-банківської кризи на Кіпрі, пік якої припав на початок 2013 року, двостороння співпраця в кредитно-банківський та паливно-енергетичній сферах залишалась і залишається доволі інтенсивною. Зокрема, на території РК продовжують активно працювати дочірні підприємства таких російських кредитно-фінансових установ, як «ВТБ», «Промсвязьбанк», «Альфа Банк», «МДМ Банк». Зареєстроване у 2002 році в РК дочірнє підприємство російської енергетичної компанії «Лукойл» поступово заснувало широку мережу автозаправних станцій на Кіпрі, кількість яких станом на 2014 рік сягала 30. Представництво іншої російської енергетичної компанії «Итера» продовжує брати активну участь в оголошуваних кіпрським урядом тендерах на постачання природнього газу на острів. Сторони всебічно сприяють зареєстрованим на території РФ та РК компаніям, які зацікавлені у діяльності як на російському, так і на кіпрському ринках.

Надзвичайно важливим фактором розвитку сучасних російсько-кіпрських економічних відносин є надання РФ 2011 року Кіпру пільгового кредиту на 2,5 млрд євро. З урахуванням кризового стану кіпрської економіки внаслідок кредитно-банківської кризи уряд РФ в березні 2013 року дав згоду на певне пом'якшення його основних умов, зокрема, зменшив до 2,5% ставку по кредиту та подовжив до 2021 року термін його повернення.

По суті це був не стільки жест доброї волі з боку Москви, скільки тверезa оцінка реальності, оскільки виконання первісних умов кредиту

Нікосією не могло бути здійснено за тих обставин, в яких опинилась економіка країни.

Що ж до гуманітарної, культурно-просвітницької сфери, то тут теж, так би мовити, аншлаг. В цілому за розвиток російсько-кіпрського культурного, гуманітарного співробітництва, популяризацію російської мови та культури відповідає федеральне агентство у справах СНД. Потужним інструментом реалізації цього напрямку російської політики на Кіпрі є представництво «Россотрудничества» на Кіпрі, або іншими словами – Російського культурного центру в Нікосії.

Саме тут в центрі кіпрської столиці, в будинку, який колись належав дипломатичному представництву СРСР, на постійній основі проводяться тематичні конференції, кіноперегляди, книжкові ярмарки, фотовиставки, виступи художніх колективів, здійснюється добір та направлення кіпрської молоді на навчання до вищих навчальних закладів РФ.

При цьому центрі функціонує бібліотека, книжковий фонд якої налічує понад 17 тисяч томів російської літератури; тут проводяться заняття з вивчення російської мови, працюють танцювальні та балетні гуртки. Крім цього, вся значна російськомовна діаспора на Кіпрі вмонтована в активно діючі громадські організації. З-поміж них потрібно виділити: 1) асоціацію російських бізнесменів на Кіпрі (авторитетна, дієва структура, яка має зв'язки з найвищими бізнес-колами Кіпру); 2) культурно-просвітницьке товариство співвітчизників «Ромашка» (надає допомогу в адаптації новоприбулим співвітчизникам); 3) асоціація російськомовних мешканців Кіпру «Горизонт» (мета – формування російської громади на Кіпрі, збереження роц при храмі Святого Лазаря (надання підтримки російським паломникам, які відвідують святі місця Кіпру); 5) асоціація жінок Кіпру.

Активна діяльність з поширення російської мови та культури на Кіпрі здійснюється низкою зареєстрованих в РК дошкільних та шкільних закладів освіти, зокрема школою при посольстві РФ в Нікосії, школою «Ученики Пифагора», школою мистецтв «Ангара», російським освітнім центром міста Лімассол.

Щодо арсеналу інформаційних можливостей, то до них слід віднести: 1) газету «Вестник Кипра» (друкований та електронний формати видання); 2) журнал «Успешный бизнес»; 3) газету «Европа–Кипр»; 4) журнал «Кипрский обзор»; 5) радіостанцію «Русская волна», 6) радіостанцію «Радонеж».

3 березня 1998 року набрали чинності положення угоди про співробітництво між російською агенцією новин ИТАР-ТАСС та Кіпрською агенцією новин, з листопада 1999 року відбувається співробітництво між

ИТАР-ТАСС та державним офісом преси та інформації РК на підставі положень меморандуму про співробітництво.

Звичайно, що усім цим масивом пильно опікується посольство РФ в РК, до складу якого, згідно з інформацією із МЗС РК, входить близько 40 дипломатів (співрозмірним до нього може бути лише диппредставництво США, далі – дипмісії Греції та Великої Британії – в межах 20 осіб, решта посольств за кількісним складом коливається від 5 до 10, максимум 15 співробітників).

Я так детально зупинився на описуванні цього феномену – «російського світу» на Кіпрі та його впливу на всі сфери життя острівної країни (до речі, за оцінками деяких іноземних експертів, навіть найближчий партнер Кіпру на міжнародній арені, його цивілізаційна родичка – Греція, має набагато меншу культурну присутність на Кіпрі в її сучасному вимірі, ніж РФ), щоб було краще зрозуміти, або навіть відчути, як стала змінюватись атмосфера на острові з початком розв'язання Росією гібридної війни проти нашої держави з елементами прямого та прихованого втручання у наші внутрішні справи.

Спочатку анексія Криму, активна фаза бойових дій на сході України, сумнозвісний експансіоністський проєкт «Новоросія» щодо розподілу України по суті навпіл – все це своєю «фронтовою лінією розмежування» позначилось на Кіпрі теж. По-перше, вся махина «російського світу» зрушила з місця: окрім щоденної, традиційної роботи із всебічного розвитку російсько-кіпрського співробітництва, пріоритетом порядку денного постало завдання «відкрити очі кіпріотам на укрофашизм в Україні, на неконституційну зміну державного ладу в Києві, на втягування України в блок НАТО тощо». По-друге, напоготові були внутрішні сили, яких ні в чому не потрібно було переконувати – вони самі були вістрям цієї «свідомості». В лютому, березні, квітні 2014 року (трохи згодом інтенсивність спала, але процес не припинявся) біля стін нашого посольства влаштовували мітинги протесту члени партії AKEL та її молодіжного крила – «кіпрського комсомолу». Мушу сказати, голосисті були хлопці та дівчата з числа підростаючих кіпрських комуністів.

Все відбувалося в принципі в межах законодавства, можна сказати, пристойно. За день-два органи правопорядку повідомляли нас, що партія AKEL подала заявку на проведення такого мітингу, ми, мовляв, відмовити не можемо, це – законе право громадян. На що ми відповідали: «ОК, ми шануємо право, хай проводять». У поліції нас запевняли, що натовп не буде наближатися більш як за 20 метрів до паркану посольства, що чергуватиме поліцейська машина, а ви «приймайте гостей».

«Гості» – як правило, натовп в 30-40 людей – приїздили у точно визначений час, розгортали червоні банери з засудженням «київської хунти», гучно в мегафони бажаючи їй погибелі і «торжества пролетарському інтернаціоналізму в усьому світі».

Керівників цих перфомансів я не знав. Зазвичай, був районний командний склад. Проте одного разу рівень керівництва мітингу був досить високим – його очолював речник партії AKEL, член її ЦК, по суті третя людина в партійній ієрархії, депутат кіпрського парламенту Стефану Стефано.

Я вирішив поспілкуватися з ним, зробити ще одну спробу пояснити кіпрському громадянину причинно-наслідковий зв'язок процесів, які відбуваються сьогодні в Україні, показати їх трагізм і героїзм, довести, що називати Україну, яка в роки Другої світової війни проти фашизму втратила тільки військовослужбовців-українців понад 2,5 млн чол., а всі людські жертви України склали від 8 до 10 млн чол., це – чистої води блюзнірство, це – образа пам'яті цих жертв і героїв. Врешті-решт після Нюрнберзького процесу, який чітко з позицій міжнародного права кваліфікував, що таке фашизм, що таке нацизм, націонал-соціалізм тощо, і в Європі жодна міжнародна організація, яка переймається цими питаннями, ні НБСЄ, ні Рада Європи з її правовими інституціями, і близько не підходять з такою оцінкою подій в Україні, то чому лише ви на Кіпрі навздогін кремлівсько-соловйовській брудній пропаганді повторюєте цю мантру?

Я запросив Стефано Стефану до приміщення посольства, пригостив кавою, відбулась розмова – в межах 30 хвилин, але своєї мети, змушений визнати, я не досяг. Хоча задіяв усі аргументи: і Жан Жака Руссо та Велику французьку буржуазну революцію, що народ має право на повстання; і приклади з особистого життя – мій батько, Іван Васильович, у 1943 році на Волховському фронті був тяжко поранений, втратив око, дідусь, Олександр нагороджений багатьма медалями та орденом Слави за боротьбу проти фашизму… Не переконав – ми в його очах продовжували бути злочинцями – 1) позбавили президента влади (хоча всьому світу відомо, що він просто втік з країни); 2) заборонили компартію; 3) руйнуємо безпековий пояс для Москви. В принципі – все те ж саме, що й на мітингу. Я ще раз переконався у марності своїх зусиль і змушений був з моїм візаві розпрощатись.

Об'єктивності ради хочу зазначити, що біля стін посольства були також мітинги, точніше – один мітинг, зворотнього характеру. Протестувальниками виступили не громадяни Кіпру в особі членів партії AKEL, які вимагали знесення нової влади в Києві, а громадяни України, які зібрались одного дня наприкінці лютого 2014 року для того , щоб «звільнити посла».

Робота установи проходила в звичайному робочому ритмі, коли раптом під вечір десь близько 17-ї години навколо будівлі почав збиратись натовп людей, які вимагали, щоб посол негайно вийшов до них на перемовини. На питання, хто вони і кого представляють, відповідь була приблизно такою: ми представники Майдану, учасники Революції гідності, вимагаємо зустрічі із послом. Деякі співробітники посольства радили мені не виходити – хоча б з огляду на заходи безпеки. Але я вирішив, щоб вгамувати збуджений натовп і не робити колотнечі навколо посольства (шкода сусідів), вийти і поговорити з людьми.

Розмова відбувалася в такому форматі – я опинився в оточенні збуджених молодих людей, середній вік яких був 30-35 років, всі вони на свої мобільні телефони фіксували кожне моє слово і кожен жест. Спочатку слово було з їхнього боку: «Пане посол, ми вас звільняємо. Пишіть заяву про добровільну відставку». На запитання, з якого дива я це маю робити, прозвучала відповідь: «Вас призначив злочинний президент Янукович, тобто ви теж є ну нібито не зовсім злочинцем, але його продовженням», – приблизно така логічна конструкція завершила цю «пропозицію» на мою адресу.

Коли я пояснив, що, так, мене, як і інших послів, призначав президент України В.Ф. Янукович, 2010 року законно обраний, легітимний глава держави, але це аж ніяк не означає, що я працював чи працюю особисто на нього. (А якби ці «чегеварівці» знали, за яких обставин було підписано указ про моє призначення на Кіпр, то, гадаю, ситуація була б у рази складніша, тобто дурніша – вибачте на слові).

Далі я продовжив пояснення, що згідно із законодавством, насамперед із Конституцією України, я працюю не на конкретну людину, хай би вона була тричі президентом-розпрезидентом, а на розвиток і зміцнення двосторонніх українсько-кіпрських відносин задля блага і процвітання обох народів. «На цю тему, – сказав я, – можна поговорити, за що саме тут, на Кіпрі, я за своєю посадою відповідаю. Але вас так багато, а я один, і починає дощити, так що я пропоную – виберіть від себе двох делегатів, я запрошую їх до посольства, ми в нормальних умовах продовжимо розмову. Я відповім на всі питання – в межах моєї компетенції».

Такий поворот подій, коли вже я почав формувати «порядок денний» зустрічі, дещо зняв початкову напругу, і ми вже рушили до вхідних дверей з двома особами, рекомендованими протестувальниками, як навздогін мені пролунала ще одна «пропозиція»: «Пане посол, якщо ви напишете заяву, по суті «зречення від престолу», як це зробив наш генеральний консул у Стамбулі Б. Яременко, то ми вас зробимо (sic!) заступником мі-

ністра». Я чемно подякував за такий майбутній бонус і відповів, що вже якось буду справлятись зі своїми обов'язками тут, в Нікосії.

Один з переговорників виявився заочно знайомий чоловік, Олег Пасха, випускник Інституту міжнародних відносин, відділення МЕВ, який мене наглядно знав як професора інституту, а інший молодий чоловік – бізнесмен-айтішник з Печерська в Києві – так він себе представив. Я запропонував чай-каву і звернувся спочатку до айтішника із запитанням: як він опинився на Кіпрі? що він тут робить? Я почув сумну, на жаль, скоріш за все правдиву історію про те, як віджали його бізнес, яка задуха в цьому бізнес-середовищі, безкарність контролюючих органів, безправ'я в судах і все те брудне і негативне, що, власне, і підняло народ на Революцію гідності.

Я щиро поспівчував, разом з тим зауваживши, що, звичайно, легше бути учасником революції за межами Батьківщини, далеко від майданів та вулиць, де ллється кров її реальних учасників, і звільняти з посади послів України по столицях світу – це великої мужності не потребує.

Олег Пасха виявився розсудливим, поміркованим чоловіком, який згодом почав співпрацювати з посольством (був неодмінним членом виборчої комісії на нашій закордонній дільниці) і загалом разом із своїми однодумцями, українцями, головним чином нашою діаспорою в Лімассолі, чимало зробив для надання реальної допомоги Україні в нашій боротьбі з російським агресором.

Збирались і направлялись певні кошти в зону АТО (на той час), багато українських воїнів-бійців, поранених на цій війні, проходили реабілітацію на Кіпрі завдяки заходам з боку товариства на чолі з О. Пасхою.

Розмова завершилась. Ми по-дружньому розпрощались.

Наступного дня на адресу посольства прийшов електронний лист такого змісту: «Ми, громада українців на Кіпрі, задоволені (sic!) роботою нашого посла і вважаємо за можливе і необхідне залишити його на місці. Просимо цей лист передати до керівництва МЗС». Я негайно передав цей лист... у власний архів.

Паралелі

Таким був початок 2014 року. Я розумів, головний мій противник не українці на Кіпрі (деякі із них розгублені, деякі постраждали від свавілля влади), а насамперед могутній пропагандистський механізм «російського світу» на Кіпрі, який задіяв увесь свій потенціал, щоб «топити» Україну, створювати в очах кіпріотів образ недемократичної, навіть незаконної – з точки зору нових органів влади – держави, а де можна буде, то і прямо зашкодити нашим європейським, євроатлантичним устремлінням, боротьба за втримання і виживання яких і була, по суті, головною цінністю Революції гідності.

Як Україна в цілому, так і посольство на Кіпрі, всі наші установи по всьому світу вступили в пряму конфронтацію із ворогом в особі путінської Росії (я підкреслюю – не Росії, а путінської моделі Росії), яка розв'язала «холодну», «гарячу», «гібридну» війну проти свого миролюбивого сусіда.

Звичайно, що ці «бойові дії» ми могли вести тільки дипломатичними методами. І в стратегії моєї «контрнаступальної операції» я визначив для себе три пріоритети, три «напрями удару».

1. Активна безперебійна інформаційно-розв'яснювальна робота. Кіпріоти, попри наші досить обмежені інформаційні ресурси (у порівнянні з російськими на Кіпрі), повинні постійно живитись об'єктивною інформацією про перебіг подій в Україні, про ситуацію на сході України, про героїзм українських воїнів, про масштаби руйнувань, розміри гуманітарної катастрофи, котру спричинив «братній» сусід моїй Батьківщині.

2. Постійна посилена робота по нарощуванню та вдосконаленню українсько-кіпрських відносин. Адже їхня динаміка ліпше за все впливатиме на пересічного кіпріота, руйнуючи міфи російської пропаганди про «укрофашистів», доводячи, що Україна – європейська держава, надійний, передбачуваний партнер, з яким можна мати справу і який заслуговує найвищої поваги.

3. Залучити для досягнення цих цілей природних, щирих союзників нашої держави із числа тих союзницьких послів країн ЄС, які були представлені на Кіпрі. Мова йде про Польщу, Швецію, Велику Британію (на той час член клубу), які насамперед виступали активними адвокатами наших євроінтеграційних прагнень на європейському рівні.

У зв'язку з третім напрямком роботи мені згадалось: коли я викладав курс лекцій із дисципліни «Дипломатична та консульська служба» в Інституті міжнародних відносин Національного університету імені Тараса

Шевченка та згодом в Дипломатичній академії при МЗС України, мої слухачі задавали безліч додаткових питань стосовно теорії та практики дипломатичної служби. Часто повторюваним було таке: «Пане професоре, а ви можете навести приклад, коли блискуча, ефективна дипломатія якоїсь країни давала вражаючий ефект в плані захисту її національних інтересів в протистоянні із суперником, котрий в рази економічно, мілітарно та за іншими ознаками мав перевагу над цією країною, гнобив її, але врешті-решт справу програвав, а «винуватцем» цієї поразки були вмілі дипломатичні дії більш слабшого учасника двобою?»

Таких прикладів європейська, світова дипломатія знає чимало, але мене завжди приваблював дипломатичний герць між Панамою та США за повернення Панамського каналу законному господарю – країні, по чиїй території він пролягав. Угоди Торріхоса – Картера, підписані 7 вересня 1977 року у Вашингтоні, про передачу Панамського каналу та всієї зони, що до нього прилягає, до 2000 року у власність панамського народу – це приклад блискучої дипломатичної багатоходівки, яку розіграв лідер Панами, її легендарний президент Омар Торріхос (1969–1981) в боротьбі з таким велетнем, як США.

До речі, розпочинаючи цю операцію, Омар Торріхос посилався на легендарного Давида, майбутнього царя Ізраїлю, який переміг велетня Голіафа. Крім майстерних маневрів на полі бою, Давид користався силою свого голосу, щоб примусити велетня оглухнути і втратити рівновагу та орієнтування на місцевості. Своїм мідним горлом Давид по суті здолав ворота.

«Мідне горло» Омара Торріхоса задля досягнення поставленої мети працювало на те, щоб створити таку інформаційну атмосферу навколо проблеми Панамського каналу, щоб вона працювала на залучення якомога більшої кількості прихильників маленького панамського Давида в боротьбі із Північним Голіафом. Прихильників не тільки із числа країн Латинської Америки, де зініціювати антиамериканську солідарність з огляду на відомі причини було не так вже й важко, але опиратись і на союзників з Європи, впливових інтелектуалів, які в свою чергу могли б працювати на Панаму в самих Сполучених Штатах.

В цьому плані не останню роль відіграв друг панамського президента, відомий британський письменник, водночас співробітник британської розвідки МІ6 Грем Грін. Він лобіював інтереси Панами серед еліти США, в тому числі політичної – на рівні конгресу країни.

Також неабияку роль у створенні сприятливої зовнішньополітичної атмосфери навколо проблеми повернення Панамського каналу у

власність панамського народу відіграв інший особистий друг Омара Торріхоса – всесвітньовідомий колумбійський письменник, людина з колосальним авторитетом, особливо в католицькій частині людства Габріель Гарсіа Маркес.

Тому цей епізод, на мій погляд, переконливий приклад того, як у вмілих руках (тобто розумних головах) дипломатія виступає реально дієвим засобом для розв'язання проблем, до яких спочатку, здавалось, було навіть страшно підійти. Але ми знаємо, що очі бояться, а руки роблять.

Тепер, після того як я звільнився з дипломатичної служби і можу коментувати будь-які процеси – як у внутрішньому, так і в зовнішньополітичному вимірі – з власної точки зору, то навздогін цьому прикладові блискучої дипломатії, продовжуючи читати лекції в інших вищих навчальних закладах, насамперед у Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова, Острозькій академії, я із задоволенням наводжу приклади вдалої, якісної вітчизняної дипломатії.

Не оцінюючи роботу президента Петра Порошенко в цілому, можна робити закиди щодо тих чи інших його промахів. Як на мене, то найбільшим поміж них було оточеннями себе «своїми любими друзями». І де вони тільки беруться біля кожного новообраного глави держави! А біда ще в тім, що до найближчого кола «любих друзів» підтягуються вже «їхні любі друзі», тягнучи за собою своїх «любих друзів» і т.д., – на жаль, як правило, непрофесійних, несумлінних, ніяких, скоріше шкідливих для процесу державотворення.

Що ж торкається дипломатичної складової п'ятого президента України, його дипломатичних генералів – П. Клімкіна, К. Єлисєєва, то вони, безперечно, за п'ять років (2014–2019) зробили більше, ніж усі попередні разом взяті.

Звичайно, все це досягалось не на порожньому місці, були серйозні напрацювання з боку нашого зовнішньополітичного відомства. Але створення потужної світової коаліції держав від США, Канади, Австралії, Японії до ЄС в умовах нападу російського Голіафа на українського Давида, отримання довгоочікуваного безвізового режиму як дуже серйозного кредиту довіри з боку Брюсселя до Києва, до українців, блискуче проведена операція по створенню Української православної церкви, заслуговують на найвище схвалення, а для професіоналів, молодих дипломатів, які мріють про власні перемоги на благо України, служить взірцем фахової майстерності.

Позиція

Початок 2014-го був надзвичайно складним для України, непростим він був і для Кіпру, хоча зовсім у іншому вимірі.

Для Нікосії це було пов'язано з триваючими кризовими явищами в кіпрській економіці та проблемами фінансово-економічного характеру у контексті надання єврогрупою та «трійкою міжнародних кредиторів» фінансової допомоги уряду РК, а також гострою дискусією в кіпрському політикумі щодо питань, пов'язаних з відновленням переговорного процесу з врегулювання кіпрської проблеми.

На початку року «кіпрське питання» стало наріжним каменем протистояння між політичними силами острова. Зокрема, Демократична партія (DIKO; позиціонує себе як центристська партієя з амбітним лідером Нікосом Пападопулосом, сином покійного президента Тасоса Пападопулоса) оголосила про вихід із складу урядової коаліції, висловивши таким чином невдоволення проведенням нового етапу мирних перемовин з кіпрської проблеми.

Президента Анастасіадіса було звинувачено у невиконанні своїх передвиборчих зобов'язань, оскільки спільна декларація, на думку керівництва партії DIKO, щодо відновлення переговорного процесу містила «безпрецедентні поступки» турко-кіпрській стороні без належного врахування принципу взаємної вигоди, передбачала визнання окремого суверенітету турко-кіпріотів, концепції подвійного громадянства, а також відроджувала філософію плану К. Аннана. У зв'язку з цим подали у відставку чотири міністри від DIKO, і 12 березня президент країни, він же глава уряду РК, ці відставки прийняв.

Початок 2014-го позначився для кіпріотів і новим болісним фактором, який переріс в хронічну – вона триває по сьогодні – додаткову проблему в канві переговорного процесу між громадами щодо об'єднання. Це – протиправне, без узгодження з Нікосією, вторгнення турецького судна Barbaros Hayreddi Pasa у виключну економічну зону РК в акваторії Середземного моря з метою виконання одностороннього рішення Анкари про проведення геологорозвідувальних робіт.

Ну і, звичайно, не можу не згадати, що однією із головних подій внутрішньополітичного життя стали вибори депутатів від Кіпру до Європейського парламенту, які відбулися 25 травня. Посольство ретельно відслідковувало хід виборчих перегонів (а я вже був добрим експертом в їх технології), оскільки для нас їх результати були принципово важли-

вими. Мені як послу бажано було «отримати» таких депутатів від Кіпру до парламенту головної континентальної організації, які б працювали на зміцнення провідних політичних сил Європи в їхній підтримці України в протистоянні з брутальною, агресивною політикою РФ.

Кіпріотам – відповідно до їхньої квоти місць в Європарламенті – потрібно було обрати 6 депутатів. Згідно з опублікованими даними виборчої комісії, в голосуванні взяло участь близько 44% з 609 тис. зареєстрованих виборців, що було найнижчою (на той час) явкою з моменту вступу країни до ЄС. Крім того, у виборах вперше була передбачена можливість участі турко-кіпріотів, які проживають на окупованих територіях. Однак переважна їх частина цю можливість проігнорувала.

За результатами голосування перемогу на виборах здобула правляча партія DICI, на другому місці виявилася партія AKEL. Загалом, за підсумками голосування, протягом 2014–2019 років в Європарламенті отримали мандати по два депутати від DICI та AKEL, а також по одному депутату від Демократичної партії (DIKO) і Руху соціал-демократів (EDEK), який на виборах блокувався з Кіпрською партією зелених. Такий результат виборів був для мене не дуже втішним, але і не трагічним.

Як сказав Л. Кравчук: «Маємо те, що маємо». Я неодноразово зустрічався з кожним із євродепутатів від РК напередодні розгляду та прийняття рішень по Україні з метою інформування їх про найостанніший перебіг подій, ознайомлення з неспростовними фактами військового втручання РФ в наші внутрішні справи, завдавання колосальної шкоди нашій економіці цим втручанням, що супроводжувалось численними людськими жертвами як серед військових, так і серед цивільного населення. Такі зустрічі мали конструктивний характер з депутатами від DICI, в той час як представники лівих, ліво-центристських політичних сил РК в Європарламенті не виявляли жодного бажання подивитись неупередженим оком на події на сході України та дати їм виважену, об'єктивну політичну та міжнародно-правову оцінку.

Загалом ці вибори до Європарламенту продемонстрували розчарування жителів острова Євросоюзом і ставленням до себе з боку європейських партнерів, котрі нав'язали рік тому безпрецедентно жорсткі умови надання допомоги країні. Згідно із опублікованими даними виборчої комісії, у голосуванні не брали участь понад 56% з 609 тис. зареєстрованих виборців. Така ситуація суттєво відрізнялася від тієї, коли кіпріоти голосували на попередніх європейських виборах 2009 року (перших), і на вибори прийшло майже 60% громадян республіки, яка стала членом ЄС у 2004 році.

Для України то були тривожні і болючі дні: був проведений так званий референдум в Криму в присутності «зелених чоловічків» – по суті силова анексія частини України всупереч «зобов'язанням» з боку Кремля не порушувати територіальну цілісність моєї держави – Будапештський меморандум, Великий договір між двома країнами, ряд інших домовленостей, які фіксували розпад СРСР, а відтак розподіл територій між колишніми республіками, де принцип їх непорушності обумовлювався особливо.

Що ж стосується урядової, офіційної лінії Республіки Кіпр, то ця лінія продемонструвала виваженість і певною мірою державницьку мужність керманичів Кіпру (я знаю, який тиск чинився на них, а, можливо, навіть і не все мені відомо) в утримуванні України в орбіті наших євроінтеграційних прагнень, в правильному розумінні непростих трансформаційних процесів, які відбувались у нас.

4 березня 2014 року була озвучена заява уряду Республіки Кіпр, яка засвідчувала, що Нікосія підтримує незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Це було і залишається базовою, принципово важливою доктринальною позицією Республіки Кіпр щодо України, щодо наших двосторонніх відносин, які протягом описуваного періоду переживали значні підйоми, деякі спади, пов'язані з вирішенням ряду чутливих питань у сфері економіки. Але головне залишалось і залишається незмінним: Кіпр разом з іншими країнами ЄС є прихильником демократичної, територіально цілісної України, активного апліканта до клубу ЄС.

Прикладом конструктивного підходу РК до її участі в колективній санкційній політиці ЄС проти РФ після анексії Криму та після того, як уряд України оголосив про закриття морських портів АР Крим (Ялта, Керч, Севастополь, Феодосія, Євпаторія) є наступне. Виявилось, що в цій санкційній зоні Чорного моря курсують два плавзасоби під кіпрським прапором Ionas та Olympiada.

Звичайно, посольством спочатку були направлені до МЗС РК ноти відповідного змісту, а для того, щоб надати їм динаміку, я провів декілька зустрічей із керівником департаменту МЗС РК пані Саліною Шамбос, з державним секретарем міністерства комунікацій та робіт РК Алекосом Міхаелідісом, довелось потурбувати департамент торговельного судноплавства. Врешті-решт це призвело до бажаного результату.

Досягти його було не просто. По-перше, подібного прецеденту в кіпрській практиці ще не було, тому довелося долати заскорузлість підходів до вирішення питання. По-друге, ці плавзасоби були не державними, а

приватними, до того ж власник судна Ionas виявився громадянином Греції. Проте добра воля кіпріотів, урядовців високо рангу плюс моя настирливість привели до того, що ці судна досить швидко перестали володіти кіпрською юрисдикцією, а відтак Нікосія чітко продемонструвала конкретну солідарність з ЄС в санкційній політиці проти Москви.

Отже, потрібно було робити свою роботу, а не просто спостерігати, як Нікосія підтримує нас в нашій борні за свободу, територіальну цілісність, демократію та європейські цінності.

Медіаопоступ

Як я вже наголошував, одним із пріоритетів за умов, що склалися на Кіпрі, я вбачав у постійному живленні кіпрської громади об'єктивною інформацією про ситуацію в Україні, про нарощуванням наших поступальних євроінтеграційних кроків, про здобутки та досягнення у власне українсько-кіпрських відносинах. Я задіяв всі свої зв'язки із провідними кіпрськими виданнями, щоб залучити їх до співпраці з посольством.

До речі, газета на Кіпрі, як ніде в Європі, попри суцільну інтернетизацію та масове використання електронних джерел інформації, традиційно користується пошаною, є невід'ємним атрибутом соціокультурної звички. Проїдьтесь недільним ранком по містах і селищах острова, після того як парафіяни повернулись із ранкової служби, і поступово починають заповнюватися таверни та кав'ярні: поруч із традиційними нардами ви обов'язково побачити свіжі номери газет.

Отже кіпрські газети – важливі джерела інформації та формування політичних поглядів. Я палко взявся за цей напрям роботи. Щоб не бути голослівним, наведу приклад лише 2014 року нашої присутності в інформаційному просторі Республіки Кіпр у форматі насамперед провідних друкованих видань острова. Із назв статей легко зрозуміти, яку інформацію я прагнув довести до відома читача, а численні відгуки на неї – як доброзичливі, так, і, м'яко кажучи, недружні (що тішило мене особливо – значить, влучили в яблучко) були для мене вірною ознакою того, що нас читають.

Деякі статті писав сам, певна частина готувалася дипломатами – я лише редагував; фактаж брався із позиційних матеріалів – дуже якісних, що їх надсилав Центр; плюс телеінтерв'ю, виступи на прес-конференціях, участь у дискусіях в академічному середовищі.

Стосовно газет, то головну заслугу свою вбачаю в тому, що зміг «проштовхувати» ці статті на системній основі, що викликало подив з боку деяких послів і колег по дипломатичному корпусу, які в рік видавали на-гора одну-дві статті, а то й менше.

В хронологічному порядку наша інформаційно-роз'яснювальна робота на Кіпрі мала такий вигляд: 1) «Незаконність референдуму в Криму» (грецькомовна газета «Політіс» («Громадянин»), 15.03.2014; 2) «Крим – невід'ємна частина України» (The Cyprus Daily, 20.03.2014); 3) «Протиправна політика Росії» («Політіс», 29.03.2014); 4) «Це – російські вій-

ськовослужбовці, а не «проросійські сили» (Cyprus Mail, 23.04.2014); 5) «Потенціал українського бізнесу» (The Cyprus Daily, 7.05.2014); 6) «Зловживання Росією символом перемоги» (Cyprus Mail, 12.05.2014); 7) «Демократичні вибори – пріоритет для України» (Cyprus Mail, 23.05.2014); 8) «Цю можливість Україна не повинна упустити» (Cyprus Mail, 26.06.2014); 9) «Україна святкує 23-ю річницю своєї незалежності» (Cyprus Mail, 20.08.2014); 10) «Міфи російської пропаганди щодо Криму» («Політіс», 25.09.2014); 11) «Важливість імплементації Мінських угод» (Cyprus Mail, 18.10.2014); 12) «Відзначення 70-ї річниці вигнання нацистських окупантів з України» (газета «24», 16.11.2014); 13) «Єдина Україна на шляху реформ («Філелефторос» («Ліберал»), 8.12.2014); 14) «Україна – аванпост ЄС» (Cyprus Mail, 12.12.2014).

Як приклад додаткової інформаційно-роз'яснювальної роботи на початку тривожного 2014-го наведу текст заяви, яку я зробив для провідних кіпрських ЗМІ, зокрема основних телеканалів – RIK, SIGMA, MEGA, ANTENA за підсумками зустрічі 14 березня з президентом правлячої партії «Демократичне зібрання» (DICI) А. Неофіту, який на той час обіймав також посаду голови комітету із закордонних та європейських справ палати представників РК.

Наприкінці року, а саме 12 грудня, в приміщенні посольства буда проведена чергова прес-конференція за участю цих же провідних кіпрських ЗМІ, яка тривала майже півтори години і прислужилась мені ще однією нагодою розповісти правду про Україну.

Такий ритм взаємодії з кіпрським інформаційним простором не зменшувався протягом наступних років мого перебування на Кіпрі – аж до завершення каденції у вересні 2019 року. Я не буду перераховувати кількість всіх моїх публічних виступів, лекцій в університетах Кіпру, на офіційних заходах в статусі дуаєна дипломатичного корпусу – це все рутинна робота дипломата, посла насамперед, хочу лише ще раз підкреслити, що події на сході України червоною лінією перетнули Кіпр, сприяли зростанню кількості як наших симпатиків, так і виявленню опонентів. І в цьому процесі інформаційно-роз'яснювальна робота була дуже корисною справою: крім свого прямого призначення, вона, як струмінь води під час промивки золота, відділяла непотріб від зернин дорогоцінного металу – справжніх друзів України.

Сюжети

Пам'ятним 2014 рік був ще трьома важливими подіями, які посіли достойне місце в розгалуженій мережі традиційно дружніх українсько-кіпрських відносин.

Перша пов'язана з наданням гуманітарної допомоги Республікою Кіпр постраждалим жителям східних регіонів України, які опинилися в зоні бойових дій і потерпали від наслідків агресії з боку РФ.

Добре знаючи ситуацію, в якій опинився сам Кіпр після жорсткого переформатування його банківсько-фінансової системи, я навіть наміру не мав звертатись з якимось проханням до офіційних кіл РК щодо надання допомоги Україні, а прийняв рішення поговорити на цю тему з відділенням Червоного Хреста на Кіпрі. Дізнався, що цю недержавну організацію очолює пані Фотіні Попадопулос, дружина колишнього президента РК, якому я вручав свої перші вірчі грамоти.

В контексті протокольних заходів під час першої каденції я не мав нагоди часто особисто спілкуватись із пані Попадопулос, це частіше випадало на долю дружини, Алли Германівни. Вона завжди була активним членом жіночого дипломатичного клубу, а дружина президента, мадам Фотіні, його очолювала, тому на різних заходах Алла не раз бувала з дружинами інших послів в заміській резиденції президента РК.

Але таким «каналом зв'язку» я вирішив не користуватись, а через помічників попросив призначити зустріч. Пані Фотіні люб'язно погодилась, і вже за декілька днів я був в її офісі. Вона анітрішечки не змінилась. Виглядала, як завжди, дуже елегантно – з тією витонченою скромністю у вбранні, яка притаманна, мабуть, лише справжнім аристократам (її родинне походження сягає одного із найстаріших і найвпливовіших родів Кіпру). Розмова наша велась в доброзичливій атмосфері, була конкретною за змістом та позитивною для мене по її завершенні.

До речі, пані Фотіні мене пізнала, поцікавилась, чи Алла зі мною, просила переказати вітання.

Я поінформував пані Фотіні про масштаби гуманітарної катастрофи на сході України. Якихось особливих аргументів щодо потреби допомоги Україні від світового співтовариства, в тому числі з боку Кіпру, наводити потреби не було. Пані Фотіні сказала, що кіпріоти, вона особисто добре усвідомлюють суть цієї трагічної ситуації, адже власне щось подібне вони пережили 1974 року внаслідок вторгнення на острів їхнього «північного сусіда». А наостанок розмови вона пообіцяла зробити все можливе, щоб

В центрі – дружина Президента Кіпру – Фотіні Попадопулос. Крайня праворуч – дружина Посла – А. Гуменюк. **Перше відрядження 2003–2007 рр.**

надати необхідну допомогу, яку Червоний Хрест Кіпру збере якнайшвидше. Я подякував, і ми розпрощались.

Протягом наступних трьох тижнів Кіпрський Червоний Хрест зібрав гуманітарну допомогу в об'ємі двох тонн: одяг, ліки, медичні препарати, миючі засоби, деякі продукти харчування тривалого терміну зберігання. 70 ящиків морями, через Одесу, далі суходолом на адресу волонтерської групи, яка опікувалася прийомом цієї допомоги, пішли на схід України.

Інша подія пов'язана з нашим видатним лікарем, вченим, доктором медичних наук, членом-кореспондентом Національної академії медичних наук, Героєм України, директором Міжнародної клініки відновного лікування в Трускавці та Реабілітаційного центру «Еліта» у Львові – Козявкіним Володимиром Іллічем.

Лікар Козявкін є автором принципово нової технології лікування хворих на дитячий церебральний параліч – системи інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації, відомої у світі під назвою «Метод Козявкіна». Ця система реабілітації офіційно визнана в Україні і завдяки своїй ефективності здобула широкий міжнародний авторитет.

До речі, про все це я дізнався згодом. А коли мені на початку червня 2014 року зателефонував колега, посол України в ОАЕ Ю.В. Полурєз і запитав, чи я знаю, хто такий Козявкін, то я чесно відповів, що вперше чую

це прізвище. Юрій Володимирович розповів мені про Володимира Ілліча і повідомив, що наш лікар збирається на Кіпр з метою створення там регіонального реабілітаційного центру по наданню допомоги дітям, які страждають від цього страшного недуга. Спочатку такий проєкт планувалося запустити в Об'єднаних Арабських Еміратах, але щось не склалося з різних, в тім числі правового характеру, причин, і наш світило медицини обрав наступним майданчиком острів Кіпр.

«Отже, Борисе Івановичу, – завершуючи розмову, сказав посол Полуреєз, – чим можете – допоможіть, ця людина приносить користь не тільки своїми прямими професійними діями, а й працює на позитивний імідж України, прославляючи наш високий рівень розвитку науки взагалі, медичної зокрема, наш могутній інтелектуальний потенціал».

Так в моє життя, в життя кіпріотів почав входити професор Козявкін.

Більш того, через декілька днів після цієї телефонної розмови на моє прізвище до посольства прийшов лист із Центру за підписом заступника міністра закордонних справ – керівника апарату Олефірова Андрія Володимировича, в якому містилося по суті те саме – прохання надати максимально можливу допомогу нашому видатному співвітчизникові в реалізації його проєкту на Кіпрі.

Згодом через Андрія Володимировича я також дізнався про те, що В.І. Козявкін відіграв неабияку роль у звільненні наших моряків із захопленого сомалійськими піратами судна «Фаїна». Звільнення відбулось 5 лютого 2009 року, а цьому передував важкий, готовий щомиті увірватись чотиримісячний переговорний процес, в якому брали участь представники української дипломатичної та спецслужби, партнери по боротьбі з піратством у Червоному морі з інших країн і, звісно, самі пірати та делеговані ними особи. Так от, однією із таких делегованих осіб був авторитетний в регіоні громадянин Лівії, чийого сина свого часу наш Володимир Ілліч благополучно вилікував. Роль цього вождя одного з лівійських племен була конструктивною, сприяла скороченню терміну ведення переговорів, і в цьому – пряма заслуга нашого лікаря з Трускавця, що слугує ще одним яскравим прикладом того, як неперсічні особи – митці, лікарі, вчені, спортсмени – можуть ефективно діяти, захищаючи наші національні інтереси, а часом – просто конкретних громадян України.

Тож, отримавши таке завдання, я почав турбувати міністерство охорони здоров'я Республіки Кіпр, інформуючи його про унікальну можливість створити спільний кіпрсько-український медичний реабілітаційний центр для лікування дітей, хворих на церебральний параліч. І коли на стіл керманичів кіпрської медицини лягла неспростовна інформація про те,

що протягом існування першого такого центру в Україні (м. Трускавець) допомогу було надано понад 70 тис. маленьких пацієнтів, з яких майже 20 тис. – іноземці, то після прибуття у липні В.І. Козявкіна на острів вони вже були готові з ним зустрітись. Після серії зустрічей з кіпрськими фахівцями були організовані і проведені за моєю участю переговор на рівні постійного секретаря МОЗ РК. Процес, як кажуть, пішов. Проте каменем спотикання на його завершальному етапі було питання про надання ліцензій (дозволу) на залучення до роботи в майбутньому центрі 30 українським лікарям, учням професора Володимира Козявкіна, які досконало опанували його методику лікування.

Відкриття Реабілітаційного центру професора В.І. Козявкіна

Такий дозвіл надавала окрема, незалежна від МОЗ РК інституція, спеціальна акредитаційна комісія, яку «пройти» було дуже важко – хоча б через те, що пускати на національний ринок лікарів-іноземців в принципі не заведено з огляду на відповідність/невідповідність їхньої кваліфікації кіпрським стандартам медичного обслуговування, не кажучи вже про проблеми конкуренції. Однак врешті-решт і це вдалось владнати, і вже наприкінці року під Ларнакою запрацював Реабілітаційний центр для лікування дітей, хворих на церебральний параліч на чолі з професором Володимиром Козявкіним. Лікуються там діти з дальнього та ближнього зарубіжжя, а подяка від батьків з багатьох країн світу адресується Лікареві від Бога з України.

І, нарешті, третя подія – відкриття наприкінці 2014 року ще одного почесного консульства на Кіпрі (консульський округ м. Пафос та прилеглі території, західна частина острова) на чолі з відомим на Кіпрі бізнесменом, девелопером, членом Пафоської торгово-промислової палати п. Янісом Арістодему.

В процесі «українізації Кіпру» все більше й більше громадян України оселялися в цій частині Республіки Кіпр, не кажучи вже про значний наплив в цей регіон наших туристів під час літнього сезону. Тому потреба мати і тут свою точку опори з надання інформаційно-консультативних послуг в межах своєї компетенції. Як показав час, таке рішення посольства, підтримане Центром, себе виправдало.

Пан Яніс разом з дружиною Тетяною довели свою ефективність в наданні необхідної допомоги нашим громадянам без потреби навідуватись тим до Нікосії – у посольство та його консульський відділ: багато питань стало вирішуватись на місці, а відтак ми отримали надійного помічника в особі п. Яніса Арістодему, почесного консула.

Відкриття Почесного Консульства в Пафосі. Зліва направо – Почесний Консул Яніс Арістодему, його дружина Тетьяна, Президент Торгово-Промислової Палати України Г. Чижиков, Посол, його дружина Алла, Генеральний директор з обслуговування іноземних представництв П. Кривонос

Щоб завершити цю тему, зазначу, що вже перед самим від'їздом на Батьківщину, мною було ініційовано призначення в східній частині острова, консульський округ м. Фамагуста, ще одного почесного консула – п. Лакіса Дамініану – відомого кіпрського адвоката, керівника компанії Eurofast.

Так було завершено охоплення острова нашою мережею повністю. Щоправда, це торкається тільки території проживання грецько-кіпрської громади, тобто офіційно визнаної території Республіки Кіпр. Вважаю таку кадрову спадщину непоганим додатком до всього дієвого механізму українсько-кіпрських відносин, завдяки чому він став більш наповненим і більш ефективним.

На такій позитивній ноті завершився рік 2014-й, в якому українсько-кіпрські відносини не тільки продемонстрували свою традиційну дружелюбність, налаштованість на їх всебічне поглиблення, а й приросли новими проєктами, які принесли беззаперечну користь як Києву, так і Нікосії.

Маневри і перспективи

Настав 2015 рік, який теж позначився багатьма проривними подіями як в контексті безпосередньо наших двосторонніх зв'язків, так і відносинами між нашими країнами крізь призму інтенсифікації «гібридної» війни проти нас з боку РФ.

Почну з кінця року, тому, що його ключовою подією, безперечно, став візит Президента РК Нікоса Анастасіадіса до України 10-12 грудня. Можна констатувати, що проведення переговорів політичного керівництва України з президентом РК надало нового імпульсу розвиткові двостороннього політичного діалогу на найвищому рівні, двосторонньої співпраці, насамперед в політичній та економічній сферах, і сприяло забезпеченню підтримки нашої держави Республікою Кіпр з точки зору взаємодії у подоланні нових викликів та загроз загальноєвропейській безпеці, пов'язаних із військовою агресією Росії на сході України та окупацією Криму.

Під часу візиту відбулося підписання низки двосторонніх документів про співробітництво в галузях вищої освіти, відновлюваних джерел енергії, архівної справи, а також уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи. Це значно розширило договірно-правову базу двосторонніх відносин.

В ході візиту главою Республіки Кіпр неодноразово підтверджувалась позиція РК щодо подальшої підтримки інтересів України у процесі реалізації євроінтеграційного курсу та відновлення територіальної цілісності нашої держави. Торкаючись такої болючої для кіпріотів теми, як поділ острова, керівництво України в свою чергу запевнило кіпріотів у незмінності нашої позиції стосовно розв'язання цієї проблеми виключно дипломатичним, міжнародно-правовим шляхом, до торування якого, як я вже зазначав, Україна безпосередньо доклала значних зусиль.

Президенти обох держав висловлювали таку тезу: «Попри те, що Україна, з одного боку, має стратегічно важливі відносини із Туреччиною, а з іншого – у кіпріотів своя потужна історія відносин із Москвою, ці два фактори аж ніяк не впливають на зміст прямих відносин між Києвом та Нікосією; ці відносини є абсолютно самодостатніми і не можуть піддаватись будь-якому зовнішньому впливу».

Як посол – згідно із усталеною дипломатичною практикою, тим паче закріпленою у Віденській конвенції 1963 р. про дипломатичні зносини, – я брав участь в цьому візиті, в усіх переговорах, за винятком, звичайно, віч-на-віч між главами держав. Одним словом, супроводжував президен-

та РК від моменту його прибуття до Києва до посадки на борт літака, який повертав його додому. А отже можу абсолютно щиро запевнити, що вся кіпрська делегація була надзвичайно задоволена результатами переговорів, нашою гостинністю, чудовим передріздвяним Києвом.

Таким вдалим був кінець 2015 року, проте його початок, середина були надзвичайно напруженими, певною мірою загрозливими і вимагали від мене пошуку нестандартних підходів для вирішення поставлених Центром завдань. Нагадаю: 2015-й був роком, коли країни Євросоюзу повинні були, згідно із затвердженим графіком, кожна на національному рівні, ратифікувати Угоду про Асоціацію «Україна – ЄС».

Саме в цей період весь могутній, широкопрофільний потенціал російських зовнішньополітичних інструментів – дипломатична служба, спецслужби, проросійські ЗМІ, проросійські партії, релігійні лідери, агенти впливу – вся ця армія видимих і невидимих сил активно запрацювала, щоб зірвати процес ратифікації і досягти цим двох бажаних цілей: 1) розколоти ЄС; 2) блокувати наш євроінтеграційний поступ: адже якби хоча б один із членів ЄС провалив процес ратифікації, то – згідно з правилом консенсусу – ратифікація вважалась би недійсною для всіх країн ЄС, а «переголосування» не могло мати місця.

Тому Кремлем вівся активний пошук слабкої ланки в цьому ланцюгу із 28 країн, де можна було б зробити бажаний розрив. Такою зручною мішенню із зрозумілих причин було обрано Кіпр. Російський фактор на Кіпрі не був і не є якоюсь незмінною константою. Він весь час рухається, живиться, активізується, а в потрібні моменти – активізується з потрійною силою. На доказ цього твердження нагадаю, що на початку року, а саме 24–27 лютого, відбувся офіційний візит Президента РК Н. Анастасіадіса до Москви.

Сторони підписали низку двосторонніх документів, зокрема Спільну програму дій між Кіпром та РФ на 2015–2017 роки та угоду між урядами РК і РФ щодо військового співробітництва, що викликало значний резонанс в Брюсселі, оскільки виявилося, що Кіпр став єдиною країною ЄС, яка прямо взаємодіє з Росією у військовій сфері.

У торговельно-економічні сфері російська сторона в ці дні продовжувала тиснути на болючі місця Кіпру, а саме: на туризм та аграрну промисловість. Москва, особливо в першій половині 2015 року, намагалася демонстративно пом'якшити заборону на імпорт сільськогосподарської продукції з низки країн Європейського Союзу, насамперед з Кіпру та Угорщини.

Метою цих маневрів був розкол ЄС.

Анастасіадіс був єдиним главою держави серед країн-членів ЄС, який повторно відвідував Москву 9 травня 2015 року. Це вже була свідома демонстрація особливих відносин між Москвою та Нікосією, яка б політична сила не перебувала там при владі. Саме цей візит викликав найбільшу критику як в РК, так і за її межами. Н. Анастасіадісу стали нагадувати його провестернівські орієнтири та обіцянки, з якими він і переміг на виборах 2013 року.

Всі ці фактори, плюс потужний вплив на значний сегмент кіпрського суспільства з боку партії AKEL, її дуже вагома квота в кіпрському парламенті (19 із 56 місць; разом з партіями EDEK та «зелених» вона тримала парламент у своїх руках), активна діяльність російських дипломатів – все це створювало для мене атмосферу серйозної тривоги щодо гарантії отримання для нас бажаного результату по процедурі ратифікації Угоди «Україна–ЄС» в палаті представників Республіки Кіпр.

Не буду перебільшувати, але таку тривогу висловлювали мені абсолютно надійні та перевірені життям колеги в МЗС РК. Їх солідарна позиція була така: «Ми, тобто уряд, – за. А що відбудеться в нашому парламенті, прогнозувати не беремося. Можливо все. Антиукраїнських голосів може бути досить, щоб заблокувати ратифікацію. Отож, ми тебе попередили, а ти йди і дій». Як у нас кажуть: «Бери гранату і оточуй ліс».

І тут я вдався до тактики, яку застосував Омар Торріхос в боротьбі за повернення Панамського каналу. А саме: знаходження і згуртування якомога ширшої коаліції як серед кіпрського політичного, масмедійного істеблішменту, так і в середині дипломатичного корпусу серед послів тих країн, які на зовнішній арені активно підтримували наші євроінтеграційні прагнення і суттєво допомагали нашому протиборству агресивній політиці РФ.

По суті мені вдалося створити своє міжнародно-дипломатичне лобі на Кіпрі у контексті дозволеного впливу на парламент РК з метою формування атмосфери підтримки ратифікації Угоди про «Асоціацію між Україною і ЄС».

До найбільш активних адвокатів із захисту наших інтересів в цьому критично важливому для нас питанні увійшли представники дипломатичних представництв Великобританії, Австрії, Фінляндії, Швеції та Польщі. З останніми двома дипломатами – послом Його Величності Короля Швеції в РК Класом Гіроу та його дружиною Катериною і пані Барбарою Туге-Еречінською, послом Республіки Польща в РК, ми не тільки співпрацювали, а й потоваришували на неофіційному рівні. Внесок останньої в остаточну перемогу полягав, крім усього іншого, і в тому, що, завдячуючи її зусиллям, питання необхідності прискорення ратифікації.

Угоди про «Асоціацію між Україною та ЄС» кіпрським парламентом вдалося включити до порядку денного офіційного візиту президента Європейського Союзу Д. Туска до Кіпру 10 вересня 2015 року.

В офісі Президента правлячої партії Демократичне Зібрання Аверофа Неофіту

Згадуючи діяльність цього ситуативного лобі, не можу не відзначити такий важливий момент, як публікацію послом (Верховним комісаром) ЇЇ Величності Королеви Великої Британії паном Р. Тоддом статті в газеті Cyprus Mail від 13 червня 2015 р. під заголовком «ЄС повинен дотримуватись свого курсу щодо конфлікту в Україні», у якій Р. Тодд ще раз нагадав кіпрському читачеві, що Росія є агресором, чиї дії забрали вже понад 6 тис. життів, а також застеріг, що **Євросоюз** повинен бути одностайним у своїй позиції протистояння агресії.

До речі, роль посла Великобританії у моїх «маневрах» навколо і всередині кіпрського парламенту позначилась і в тому, що він допоміг мені ближче зійтись із лідером центристської партії DIKO Ніколасом Пападопулосом (я вже про нього згадував), який ще із студентських часів, навчаючись в Лондоні, потоваришував з однолітком Р. Тоддом, майбутнім представником Лондона в Нікосії.

Результатом проведеної роботи стало прийняття 29 жовтня 2015 року в ході чергового пленарного засідання палати представників РК закону про ратифікацію Угоди про «Асоціацію між Україною та ЄС».

Не можу не відзначити в усьому цьому процесі дуже конструктивну роль, що її відіграв пан Авероф Неофіту, президент правлячої партії DISI, голова парламентського комітету із європейських та закордонних справ, який виносив – згідно зі своїм статусом – проєкт даного закону на голосування в сесійній залі. Справа в тім, що він особисто, володіючи інформацією про розклад сил в парламенті, про фізичну присутність депутатського корпусу, двічі – в червні і липні – відкладав розгляд цього питання. Він не

був певен, що в залі буде необхідний баланс голосів «за». Слушний момент, на його думку, було обрано в жовтні, коли ряд депутатів від партії AKEL були відсутні (відрядження за кордон). Отже, за ратифікацію проголосували партії «Демократичне зібрання» (DISI), Демократична партія (DIKO) – 25 голосів; 5 депутатів утримались; Рух соціал-демократів (EDEK) та депутат від Партії зелених, 16 присутніх на засіданні депутатів Прогресивної партії трудового народу (AKEL) одностайно проголосували проти.

О 18 год. 14 хв., щойно завершилось голосування, пан Авероф Неофіту зателефонував мені і привітав з успішним завершенням ратифікації кіпрським парламентом цієї доленосної для нас угоди. 6 листопада, після підписання її президентом РК Н. Анастасіадісом, угода набула чинності, вона стала ще одним законом РК.

EMBASSY OF SWEDEN

Nicosia, 3 November 2015

Nicosia

H.E. the Ambassador of Ukraine
Mr. Borys Humeniuk

Dear Borys,

Thank you for your kind letter. The ratification of the association agreement by the Cypriot Parliament is not only, as you say a major step for Ukraine in its relationship with European Union. It is also a remarkable diplomatic achievement by you, personally.

I know how hard you worked and I can only offer you my sincerest congratulations.

Let us stay in touch.

Yours sincerely,

Klas Gisfow

Таким чином, грозова хмара оминула Кіпр і посунула на Нідерланди, де моїм колегам, гадаю, випали непрості, м'яко кажучи, випробування, але разом із Центром та партнерами по ЄС і там цю проблему вдалося здолати.

Ось у такий спосіб Україна наблизилась безпосередньо до безвізу, до якого ми вже так звикли, ніби він існував від народження кожного із

нас, до поглибленої політичної інтеграції та зони вільної торгівлі з ЄС, до всього того, до чого покликаний нас вести наш цивілізаційний вибір. І заслуга тут українських дипломатів – як діючих, так і попередніх поколінь – є надзвичайно вагомою.

До позитивних результатів моєї роботи в 2015 році хочу віднести також помітний сплеск українсько-кіпрського співробітництва в гуманітарній сфері.

Так, 27 січня було підписано Програму культурного співробітництва між Міністерством культури України та Міністерством освіти і культури РК на 2014–2018 роки. Це підписання відбулось в Нікосії за участю кіпрського міністра освіти та культури пана К. Кадіса та за дорученням нашого уряду – послом України в Республіці Кіпр.

В рамках виконання цієї програми найбільш пам'ятними згадуються такі заходи, як проведення в лютому Міжнародної фотовиставки на Кіпрі із презентацією унікальних фотосвітлин середньовічних оборонних споруд, бастіонів, інших пам'яток культури XII століття п'ятьох портових міст – Білгород-Дністровська, Одеси, Керчі, Феодосії та Севастополя – під назвою «Від Егейського до Чорного морів. Середземноморські порти та морські шляхи Сходу»; у квітні українські художники представили свої роботи, створені під час арт-туру на острові Кіпр, на виставці під назвою Make Art, Not War. А у травні в Нікосії було проведено ще одну міжнародну виставку фотографій та картин відомих українського фотомитця Ю. Тітовця та кіпрської художниці А. Демосфеніс під назвою «Мистецька арка: Україна–Кіпр».

Під час проведення цього заходу було організовано збір пожертв для тимчасово переміщених осіб, які постраждали від агресії РФ, – громадян України із східних районів та АР Крим.

У червні відбувся 18-й кінофестиваль «Відкрита ніч» у галереї «Арт-Причал» у Києві. На конкурс було подано 250 фільмів, з яких було відібрано 42 стрічки. Синхронно з майданчиком у Києві працювали майже 50 локацій в Україні та за кордоном (Польща, Бельгія, Великобританія, Канада, Німеччина, Франція, Ірландія, Кіпр).

Для показу на міжнародному фестивалі Pervolia International Film Festival, що відбувався на Кіпрі, було відібрано музичну стрічку «Люблю музей», створену за ініціативи Рівненського обласного краєзнавчого музею. Її було презентовано у Міжнародний день музеїв.

А у вересні вокально-хореографічний ансамбль народного танцю «Проміння» Маріупольського державного університету блискуче в черговий раз виступив на щорічному, цього разу 10-му, Середземноморському фести-

валі фольклорного танцю, який традиційно організовується Асоціацією культурної спадщини РК та мером м. Ларнака.

Питома вага згаданих подій в культурному житті Кіпру, творцями яких були талановиті українські митці, посилювалась не тільки своєю субстантивною частиною, а й слугувала мені зручним публічним майданчиком поінформувати представників кіпрської громади про поточний перебіг подій в Україні, відповісти на численні запитання, які торкалися проблем нашого внутрішнього і міжнародного життя.

Ці зустрічі із «широкими масами», відвідувачами наших культурних заходів, переконливо свідчили, що розсудливі, об'єктивно мислячі кіпріоти щиро переймаються труднощами, які випали на долю України. Кіпріоти не приховували того, що вони вбачають певні паралелі, збіг у подіях 1974-го на Кіпрі та 2014-го в Україні, що вони, як ніхто інший, розуміють страждання біженців, людей, які втратили майно, рідних, близьких.

Ті зустрічі, те спілкування для мене, співробітників посольства залишаться незабутніми. В контексті солідарності кіпрського народу з українським, не можу не згадати і той факт, що в 2015 році Червоний Хрест РК вже із власної ініціативи запропонував зібрати ще одну гуманітарну допомогу для України. Цього разу вже 1 т 800 кг необхідних речей було відправлено 25 березня на адресу донецької обласної благодійної організації «Грецький медичний фонд Гіппократи**?**» для постраждалих мешканців Маріуполя.

В контексті опрацювання можливості придбання та передачі кіпрською стороною необхідного медичного обладнання для потреб Головного вій-

Частина української громади на Кіпрі після Богослужіння. В центрі – ієромонах о. Василь. Поруч – представник Маронітської церкви – О. Джозеф

В Маронітській церкві Пресвятої Діви Марії

ського клінічного шпиталю МО України мною було ініційовано збір коштів, і вже 2 березня 2015 року на розрахунковий рахунок шпиталю були переказані 7000 євро, зібрані кіпрськими благодійниками, які, водночас, висловили бажання залишитися анонімними. Це було підтверджено офіційним листом начальника цього медичного закладу МО України від 13.03.2015 р. за № 7/1306.

Крім того, міністерство освіти і культури РК висловило готовність приймати щорічно на відпочинок в гірських таборах цього відомства українських дітей з Донецької області, які особливо потребували такого відпочинку. Тепер щороку в липні-червні група дітей з України має можливість набиратись сил та здоров'я в лісових масивах Тродосу та на чудових пляжах кіпрського Середземномор'я.

В тому ж таки 2015 році відбулася ще одна, без перебільшення доленосна, подія – як в історії українсько-кіпрських відносин в цілому, так і, зокрема, нашої громади на Кіпрі. Громада налічує приблизно 4 тис. чоловік і на момент описуваних подій почала вже настільки зріло ідентифікуватись та самоорганізуватись, що це врешті-решт привело до її офіційної реєстрації під назвою Асоціація «Товариство українсько-кіпрської дружби».

Оскільки фактично ця реєстрація за № 4643 від міністерства внутрішніх справ Кіпру відбулась 23 березня 2017 року, я повернусь до опису цьо-

го феномену – громади українців на Кіпрі – її життя, діяльності, співпраці з посольством, внутрішніх проблем – трохи згодом. А зараз хочу зупинитись на тій події, яку я назвав доленосною і яка осяяла кіпрський духовний простір Божим Словом, вимовленим українською мовою.

Так сталося, що серед найактивнішої чистини наших громадян на Кіпрі виявились українці, які вже тривалий час там мешкали, офіційно працюючи в різних компаніях, і які за своїм віросповіданням належали до УГКЦ. Так, одна з активісток, Тетяна Мартиненко, згадувала: «Під час однієї із моїх поїздок до Львова познайомилась з отцем Василем Захарусем – ієромонахом Львівського Свято-Михайлівського монастиря студійського статуту УГКЦ. Ми підтримували контакти по скайпу, отець залучив мене до занять у біблійно-молитовній групі, яку вів наживо із монастиря.

Заняття отця Василя та його душпастирська опіка справили на мене велике враження. Прийшло просте, але глибоке усвідомлення, що найкраще мене, українку, зрозуміє свій, український, священник. За кордоном духовна потреба посилюється. І дуже важливо, коли душпастир розуміє ментальність і натуру людини».

І тому, коли до мене в серпні 2015 року звернулися представники громади, які на свято Преображення Господнє запросили на Кіпр отця Василя, я, звичайно, дав згоду на зустріч із ним і дозвіл влаштувати у посольстві виставку, присвячену 150-річчю від дня народження праведного митрополита Андрея Шептицького. Особисто на мене, членів моєї роди-

Візит на Кіпр владики Йосипа Міляна, голови Пасторально-міграційного відділу УГКЦ разом з дияконом Романом та о. Андрієм Гахом

ни отець Василій справив неймовірне враження своїм вмінням бути, скажемо так, ефективним, талановитим посередником між Богом, Словом Божим і простими мирянами.

Ми заприязнилися і підтримуємо дружні взаємини і по цей день.

Важливим моментом в започаткуванні проповіді Слова Божого на Кіпрі став наступний крок, а саме візит владики Йосипа Міляна, голови Пасторально-міграційного відділу УГКЦ, разом з дияконом Романом та отцем Андрієм Гахом. Власне, під час перебування цієї делегації на Кіпрі було досягнуто принципової домовленості із спорідненого до УГКЦ Маронітською церквою Кіпру про надання останньою приміщень своїх церков і в Нікосії, і в Лімассолі, і в інших місцях Кіпру для проведення там богослужінь для української громади священниками УГКЦ.

Тепер щороку на Кіпрі на Різдво Христове, Воскресіння, Різдво Богородиці інші свята звучить Слово Боже українською мовою. А в тому, що згодом архієпископ Кіпру Хрисостомос II визнав нашу УПЦ (про це теж детальніше трохи згодом), я особисто вбачаю незаперечний взаємозв'язок між цими подіями на виконання волі Божої щодо зміцнення і поширення українства і в цій частині планети.

Палітра

Початок 2016 року ознаменувався для Кіпру двома важливими подіями.

По-перше, країна впевнено виходила із стану рецесії, що не могло позитивно не позначитись і на наших двосторонніх відносинах, зокрема, в торговельно-економічній сфері. По-друге, країна жила підготовкою до чергових парламентських виборів.

Вони відбулися 22 травня 2016 року: перемогу очікувано здобула правляча партія «Демократичне зібрання (DICI); друге місце посіла лівоцентристська (комуністична партія AKEL). У порівнянні із попередніми виборами 2011 року ці дві основні на кіпрській політичні сцені партії зазнали певної невдачі: AKEL втратила до 7%, а DICI – майже 4% підтримки виборців.

Ці вибори характеризувались трьома ключовими особливостями: 1) дуже низькою явкою виборців; 2) зниженням рейтингу популярних «старих» партій; 3) входженням у парламент нових партій, зокрема націоналістичної партії ЕЛАМ, яка вперше здобула місця в законодавчому органі на тлі розчарування виборців після фінансової кризи.

Незважаючи на зміни, внесені до виборчого законодавства, які підняли прохідний бар'єр за півроку до проведення виборів до 6% з метою унеможливити проходження зазначеної партії до парламенту, ЕЛАМ виборола собі два місця у палаті представників РК. ЕЛАМ заснована 2008 року, її програма базується на таких гаслах: «ні» федеративному устрою РК; очищення Кіпру від напливу емігрантів; тісна співпраця із грецькою ультраправою організацією «Золотий світанок; жодних компромісів у переговорах з турко-кіпрською громадою щодо об'єднання острова, який «належить виключно греко-кіпріотам, всі решта – національні меншини».

Коли розпочалася моя друга посольська каденція на Кіпрі, і ознайомлювався із палітрою політичних сил, то зауважив нову зареєстровану партію і вирішив познайомитись з нею напряму, а не отримувати дані про її діяльність із ЗМІ. Краще раз побачити самому, ніж десять – почути від когось.

Досить тривалий час тривало спілкування між посольством та секретаріатом партії щодо можливості зустрічі, оскільки секретаріат спочатку не йняв віри, що справді посол однієї із країн ініціює зустріч із керівництвом партії ЕЛАМ. Врешті-решт крига недовіри з їхнього боку скресла, і така зустріч у жовтні 2014 року відбулась.

Я був запрошений до штаб-квартири партії, куди прибув із першим секретарем посольства. Спочатку атмосфера була трохи напруженою. В невеличкій кімнаті було приблизно сім осіб, принаймні, п'ятьох я бачив точно. Річ у тім, що в кімнаті стояв густий, як туман, дим: всі палили. Щоб адаптування до ситуації, зробив це і я. Видніше не стало. Але це мені не завадило поінформувати моїх візаві про ситуацію в Україні, про наші прагнення остаточно позбутись совковості, стати зрілою демократичною, незалежною європейською державою і про той опір, який нам чинить РФ, оскільки її керівництво прагне до зворотнього: цю совковість зберегти, трохи модернізувати і знову загнати Україну в стійло «братерської дружби».

А коли я додав інформацію по події на фронті на сході України, про боротьбу ЗС України та патріотів-добровольців, атмосфера якось відразу пом'якшала, і посипались одне за одним запитання.

Потім, в свою чергу, керівник партії Хрістос Хрісту розповів про історію створення своєї партії, про основні програмні цілі, про те, що вони «нормальні, законослухняні громадяни Кіпру, яким набридло ліберальне політичне болото, яке вже понад сорок років тупцює на місці в переговорному процесі щодо об'єднання острова, в той час як до корінного, індогенного населення турко-кіпріотів на острові за цей період підселилось вже понад 200 тис. турків з континентальної Туреччини, і ця туркенізація не має жодних меж і становить реальну загрозу класичному Кіпру».

Отже, ми вислухали одне одного, познайомились, і коли у 2016 році партія ЕЛАМ офіційно завоювала своє представництво в кіпрському парламенті, на ці два голоси я якось міг розраховувати.

Не знаю, яким чином, але про цю мою зустріч (очевидно, партійні канали зв'язку постарались) стало відомо у дипломатичному корпусі РК. Одні посли-колеги розпитували про мої враження, але були і такі, котрі вбачали в цьому порушення якогось незрозумілого для мене в даному випадку дипломатичного етикету: як ти, мовляв, міг опуститися до такого рівня контактів.

Ці зауваження мене жодним чином не збентежили, адже партія на той час мала офіційний статус політичної сили, а не якогось утаємничого угрупування. А по-друге, контакти – це і є хліб насущний дипломата, на них все і тримається.

На завершення теми виборів кілька слів про місцеві, наприкінці 2016 року: вибори проводилися до 39 мерій, з яких 9 – на окупованій частині Північного Кіпру, та до 348 місцевих рад Республіки Кіпр і 142 – на окупованих територіях. Серед ключових результатів важливо відзначити, що мером Лімассолу було обрано Н. Ніколаїдеса (соціалістична партія

EDEK), який замінив попереднього мера – комуніста А. Хрісту, випередивши його всього на 10 (!) голосів. Мером Ларнаки було обрано А. Віроса, члена компартії AKEL (Ларнака та прибережні – на схід та захід від міста – села традиційно були і залишаються «червоним поясом», в якому переважно мешкає електорат партії AKEL).

А іншого, безумовно, ще більш важливою подією стало поступове, але вже досить помітне поліпшення соціально-економічної ситуації на Кіпрі. Зокрема, завдяки реалізації ряду економічних реформ урядові РК вдалося досягти стабілізації зростання ВВП майже до 3% станом на червень 2016 р.; значно скоротився рівень безробіття; помітно упорядкувалась діяльність кредитно-банківської системи. Як наслідок, провідні світові рейтингові агенції підвищили протягом 2016 року кредитні рейтинги Республіки Кіпр, а саме: Moody's – до «B1», Standart & Poors – до «BB». За оцінками Світового Банку, Республіка Кіпр у 2016 році посіла 47-е місце в рейтингу Doing Business. Після жахів 2013-го – досить пристойно.

Вкрай важливим для офіційної Нікосії стало рішення уряду щодо дострокового, починаючи з 7 березня 2016 року, виходу РК з механізму розширеного кредитування МВФ, термін дії якого офіційно спливав 14 травня 2016 року. Позитивна оцінка ЄК економічного розвитку Кіпру дозволила країні завершити 31 березня 2016-го і програму отримання фінансової допомоги в рамках функціювання Європейського стабілізаційного механізму (ЄСМ). Таким чином, починаючи з 15 травня 2013 року урядом Кіпру з метою підтримки реалізації програми оздоровлення кіпрської економіки було отримано в цілому 7,3 млрд євро кредитних коштів, з яких 1 млрд євро – в рамках кредитування МВФ та 6,3 млрд євро – в рамках функціювання країн Єврозони.

Такі позитивні тенденції в кіпрський економіці створили сприятливу атмосферу для підготовки та проведення широкомасштабного українсько-кіпрського бізнес-форуму, який і відбувся в Нікосії 3 червня 2016 року під назвою «Реформи та нові можливості».

З кіпрської сторони участь у заході взяли президент РК Н.Анастасіадіс, президент ТПП РК Ф.Пілідіс, президент Кіпрсько-української бізнес-асоціації М. Міхаіл, президент кіпрської асоціації інвестиційних фондів А. Грегоріадіс, партнер консалтингової компанії Price water house Coopers М. Андреу, керівник департаменту міжнародного банкінгу кіпрського комерційного банку Bank of Cyprus Х. Пістос, а також понад 150 представників ділових кіл Кіпру.

З нашого боку, крім посла, українську сторону представляли народні депутати А. Денисенко та Н. Кацер-Бучковська, представники понад 30

З Президентом Республіки Кіпр Нікосом Анастасіадісом

українських компаній, які були зацікавлені поглиблювати українсько-кіпрський бізнес в нових економічних реаліях.

Захід широко висвітлювався кіпрськими ЗМІ, зокрема телеканалами Sigma, Alfa, Rik-1, Mega, Кіпрською асоціацією новин, друкованими виданнями Cyprus Mail, Cyprus Weekly, Philelefteros, кореспондентами ділових видань Gold та In Business. Пряму трансляцію Форуму вело популярне ділове інтернет-видання Gold News.

Цей захід дав потужний імпульс для інтенсифікації ділових, взаємовигідних зв'язків між представниками реальних секторів економіки як з боку України, так і Кіпру. Адже вже 12–16 червня на Кіпрі висадився ще один «бізнес-десант», а саме делегація Донецької регіональної ТПП в рамках реалізації ініціативи ЄК під назвою East Invest під управлінням організації Evrochambers та за фінансування Євросоюзу. В ході візиту понад 20 представників українського малого та середнього бізнесу в сферах виробництва сільськогосподарської продукції та туризму мали змогу презентувати свої можливості, обмінятись досвідом та налагодити контакти з представниками кіпрських ділових кіл.

Зокрема, програма перебування членів української делегації передбачала відвідання ними промислових потужностей одного з провідних виробників соняшникової олії на Кіпрі – компанії Ambrosia Oil Limited, виробників сирів та молочної продукції – Petrou Bros Dairy Products Limited, виробника м'ясної продукції – компанії Arlyco Limited, підприємства харчової промисловості – компанії Charalambides Christies Limited, а також кіпрського девелопера – компанії Aristodemou Ideal

Homes Limitted (остання належить нашому почесному консулові в Пафоському консульському окрузі пану Янісу Арістодему).

Члени української делегації мали змогу ознайомитися з позитивним досвідом будівництва морських портів на Кіпрі, а також провели зустрічі з керівництвом та членами ТПП Кіпру, Ларнакською ТПП та Кіпрсько-української бізнес-асоціацією при ТПП РК. Такий сплеск ділової активності між двома країнами пояснювався ще і тією обставиною, що, по-перше, вона відбувалась в контексті реалізації одного із пунктів Плану заходів щодо реалізації домовленостей, досягнутих в ході офіційного візиту Президента РК Н. Анастасіадіса в Україну в грудні 2015 року, а по-друге – наприкінці 2016 року очікувався візит у відповідь Президента України П. Порошенка на Кіпр.

Таке гаряче бізнес-літо в українсько-кіпрських ділових стосунках було своєрідною увертюрою до їх всебічного поглиблення та подальшого розвитку напередодні очікуваного візиту. На жаль, він не відбувся. З об'єктивних причин його було перенесено.

Нагадаю: в грудні серйозно загострилась ситуація на сході країни, і загалом небезпека для України досягла майже «червоного» рівня. На рішення уряду України провести планові військові навчання на нашій території в південних регіонах із запланованим пуском під час навчань ракет середнього радіусу дії в контексті модернізації національної системи ПВО Кремль відреагував дуже загрозливо-негативно. Нашого військового аташе в Москві було викликано до МЗС РФ і заявлено: якщо буде здійснено запуск хоча б однієї української ракети поблизу із кордоном «російської АР Крим», то це буде мати найсерйозніші наслідки і примусить керівництво РФ вжити щонайжорсткіших кроків у відповідь… Якими ці кроки могли бути, не важко здогадатись.

Глава держави, головнокомандувач вимушений був поміняти графік своєї роботи; це торкнулось і запланованого візиту, хоча до його проведення було готово абсолютно все.

Кіпріоти, з одного боку, з розумінням поставилися до такого повороту, хоча, з іншого, об'єктивно це певною мірою понизило і пригальмувало динаміку наших двосторонніх відносин. Прикро. Але в цілому вони залишились дружніми та партнерськими.

Навіть за таких обставин я намагався знаходити точки дотику, де ми і надалі могли б бути корисними одне одному як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматах. Зокрема, було досягнуто домовленості про обмін підтримками, згідно з якою Кіпр мав підтримати Україну на виборах 2017 року до складу Ради ООН з прав людини на період 2018–2020

років в обмін на підтримку українською стороною кандидатури Кіпру до складу Ради ІМО на період 2016–2017 років. Зі свого боку, ми погодились на запропонований кіпрською стороною обмін підтримкою кандидатур, згідно з яким Україна мала б підтримати кандидата від РК на посаду Голови 71-ї сесії ГА ООН в обмін на підтримку Кіпром кандидатур і нашого заступника міністра С. Кислиці до складу комітету ООН з прав людини на період 2017–2020 років.

В розмові з Мартіном Шульцем я дякую останньому за його незмінну підтримку наших євроінтеграційних прагнень на посаді Голови Європарламенту в період 2012–2014 рр.

Позитивний вплив на розвиток двосторонніх політичних відносин також мала підтримка Кіпром кандидатури України до складу непостійних членів РБ ООН на 2016–2017 рр. З того часу Україна стала співавтором резолюцій РБ ООН по Кіпру 2263 та 2300, що передбачали продовження мандату UNFICYP (миротворчі сили ООН на Кіпрі).

Отже, життя тривало і відносини по лінії Кіпр-Нікосія в основному були наповнені позитивом та взаємовигідним співробітництвом.

Спільнота

2017 рік теж позначений багатьма «новелами» як в українсько-кіпрських контактах, так і в моїй особистій дипломатичній практиці. Це був рік, коли ми з кіпрськими партнерами відзначили 25-річчя наших традиційно дружніх відносин, рік інтенсивних візитів українських високопосадовців на Кіпр, рік офіційного проголошення започаткування діяльності нашої громади на Кіпрі. А тепер про все по порядку.

22 лютого 2017 року в Нікосії у середньовічній залі «Кастельйотісса» відбулось урочисте відзначення 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Кіпр за участі міністра закордонних справ Кіпру І. Касулідіса, представників політичних, урядових, бізнесових, академічних кіл, дипкорпусу, ЗМІ, кіпрської громадськості та українців в РК.

Захід супроводжувався відкриттям фотовиставки під назвою «Українсько-кіпрські родини в обличчях (портрети)», на якій були представлені спільні щасливі сім'ї українок та кіпріотів, що відображали близькість, дружбу та взаєморозуміння двох народів.

До речі, хочу зазначити, що автор цих професійно виконаних фотосвітлин – відомий бізнесмен, громадянин Німеччини, який постійно проживає на Кіпрі, посідає посаду президента кіпрсько-німецької бізнес-асоціації при Торгово-промисловій палаті Кіпру пан Штефан Нолте, активний, щирий прихильник демократичної, незалежної України, а в особистому житті – коханий чоловік засновниці української громади на Кіпрі Лариси Калініченко. Їхній гармонійний шлюб є незаперечним доказом того, що острів єднає не тільки українок з кіпріотами, але є відкритим для особистого щастя представників всіх народів планети, хто там мешкає і хто це щастя тут знаходить.

Незабутньою родзинкою заходу була участь в ньому талановитого українського дуету зі Львова Лідії Футорської (скрипка) та Сергія Хоровця (акордеон). Дует представив свою музичну програму під назвою «Українські акварелі», до якої увійшли шедеври класичної музики українських композиторів XVIII-XX століть, зокрема М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Лисенка, А. Гнатишина, І. Левицького, М. Скорульського, Ю. Мейтуса, М. Колесси, М. Скорика та ін.

До речі, виступи цих двох посланців української культури на Кіпрі стали систематичними, і появу цих виконавців кіпрські слухачі та представники дипломатичного корпусу завжди чекали з нетерпінням.

Свято 25-річчя відносин між двома партнерськими країнами вдалося, продемонструвало їх чвертьвікову динаміку і наявність колосального потенціалу для подальшого розвитку.

Ще однією подією початку 2017 року, яку б хотів окреслити більш детально, стало офіційне створення асоціації «Товариство українсько-кіпрської дружби», що представляє нашу громаду на Кіпрі чисельністю близько 4 тис. чоловік. Переважна більшість із них – це українські громадянки, які перебувають у шлюбі з громадянами Кіпру; приблизно 500 осіб перебувають в РК з метою працевлаштування – як правило, в офшорних компаніях; близько 50 осіб – українці-студенти; понад 1000 осіб мають дозвіл на постійне або тимчасове проживання, володіючи на острові власністю та маючи фінансове забезпечення.

Станом на сьогодні зазначене товариство є першою та поки що єдиною офіційно зареєстрованою МВС РК організацією українців на Кіпрі. Згідно із своїм статутом – це недержавне, неприбуткове громадське об'єднання.

Звичайно, що не всі чотири тисячі наших громадян є активними членами цієї організації. Як і в кожній новій справі, повинен бути авангард, актив, котрий повинен докласти чималих зусиль, щоб запустити задуманий проєкт. До мене в посольстві протягом мого перебування на Кіпрі звертались неодноразово наші українці з метою створення громадської організації, на що я, звичайно, реагував виключно позитивно, пропонував в межах своєї компетенції будь-яку допомогу. Тільки, звичайно, за однієї умови: ініціатори цих звернень будуть самі рухати цю справу, вона не повинна бути ні в кому разі штучною, тим паче якимось додатком посольства. Громада повинна сама визначитись зі своїми інтересами, напрямами роботи, керівництвом, і тільки тоді дипустанова знайде правильні шляхи та форми співробітництва.

Але всі ці ініціативи якось самі по собі згасали, аж доки на порозі посольства не з'явилась громадянка України – Лариса Калініченко. Вона виявилась особою не тільки багатою на ідеї (таких, як відомо, вистачає), а людиною, яка доводить розпочате до кінця. Авторитетна, конструктивна, по-жіночому дипломатична, Л. Калініченко змогла згуртувати навколо себе критично-необхідну масу українців, таких само завзятих та цілеспрямованих, і робота закипіла.

Основна діяльність новоутвореної громади була спрямована на популяризацію на Кіпрі української культури, історії та традицій, сприяння підвищенню іміджу нашої держави; на розвиток політичного, духовного та суспільного життя українців, що живуть на Кіпрі, виховання дітей і мо-

лоді в умовах еміграції; на зміцнення міжособистісних контактів і розвиток зв'язків між Україною та Кіпром у дусі дружби і солідарності. Це, так би мовити, доктринальна стратегема, яку асоціація заклала у фундамент своєї діяльності.

Що ж торкається повсякденного життя українців на Кіпрі з точки зору їхньої громадської діяльності, то, на жаль, змушений констатувати, що, як в Україні в цілому, так і в її закордонних осередках відсутність політичної консолідації навколо принципових політичних питань є явищем скоріше домінуючим, ніж вторинним.

Це пояснює ту обставину, що на Кіпрі по суті є дві громади. Одна із них «Товариство українсько-кіпрської дружби», яке я умовно класифікую як помірковано-центристське, його представники в переважній більшості мешкають в Нікосії. Інша – громада українців (в моїй класифікації – ультра-патріотична, саме вона знімала мене з посади), не зареєстрована, але реально діюча і діюча виключно на користь України.

Між двома цими громадами існують певні світоглядницькі розбіжності, які є частиною загальноукраїнського дискурсу, але поскільки перша і друга функціонують на Кіпрі в межах національного законодавства і у своїй практичній роботі працюють на Україну, то посольство, насамперед я особисто підтримував конструктивні робочі контакти з лідерами кожної із цих громад – там, де наші спільні зусилля тільки додавали синергію для втілення в життя різних проєктів, які вписувались в контекст зміцнення українсько-кіпрських відносин, в популяризацію українства на Кіпрі.

Тому не виокремлюю, хто із двох громад що зробив, адже для пересічному кіпріотові навряд чи цікаві наші внутрішні розбіжності, важливо бачит, що саме українці роблять на Кіпрі як ще одна національна діаспора.

Перелічу лише кілька фактів їхньої діяльності тільки в тому ж таки 2017 році. Так, 1 лютого було відправлено 110 кг нового одягу для дітей-сиріт з Львівського будинку-інтернату, а також теплий одяг першої необхідності для сімей-біженців з окупованих територій АР Крим та Східної України. У квітні були сплачені транспортні видатки на поїздку дітей Львівського дитячого будинку-інтернату № 2 на відпочинок в Карпати. У червні за рахунок української громади діти із сімей бійців АТО відпочивали на Кіпрі. Проходили на Кіпрі реабілітацію за рахунок громади і самі бійці АТО. Українці Кіпру приєдналися до міжнародної акції Stop Putin. Stop War та організували мирні демонстрації (флешмоби) у містах Нікосія та Лімассол. До Дня гідності та свободи було проведено акцію на підтримку єдності України – велотур під назвою «Україна єдина», а також марш гідності.

Наприкінці року, а саме 23 грудня вперше було проведено Фестиваль українських страв, який здобув неймовірне схвалення як від представників дипломатичного корпусу, так і широкої кіпрської громадськості.

Вагомим внеском у розвиток української мови та культури на Кіпрі стало поповнення бібліотечного фонду (в даному випадку «Товариства українсько-кіпрської дружби») сучасною дитячою літературою українською мовою. Звичайно, що цей проєкт вдалося реалізувати за активного сприяння посольства та підтримки бібліотек, що належать українським діаспорам за кордоном, видавництва «Ранок» (Харків) та Всеукраїнського благодійного фонду «Ранок – Україна».

У 2017 році українська громада Кіпру вперше в історії своєї діяльності взяла участь у V Форумі Global Ukrainians у Києві, який проводився з метою консолідації зусиль для більш системного та ефективного просування українських інтересів у світі, з особливим акцентом на допомозі українському бізнесу та креативному класу у виході на іноземні ринки.

Участь у цьому заході надала можливість поінформувати українських експатів, представників бізнесу, культури, науки, міжнародних журналістів, делегатів від дипломатичних представництв іноземних держав в Україні, діячів соціальної сфери та громадських організацій про діяльність української громади на Кіпрі, про зроблене ще до офіційної реєстрації, а також про плани та проєкти на майбутнє.

Такий алгоритм дій українців на Кіпрі, гадаю, є достатнім, щоб довести, що «наші люди» органічно вписались у соціально-культурний простір Кіпру, мають свою нішу, масштаби якої, я глибоко переконаний, з кожним роком тільки зростатимуть і працюватимуть на посилення дружніх відносин між народами України та Кіпру.

Таким чином, громада самозапустилась, утвердилась, розпочала свою плідну діяльність, а посольство продовжувало працювати в режимі виконання поставлених перед ним завдань. Та, зокрема, традиційного для кожної дипустанови забезпечення роботи українських високопосадовців, які перебувають у службових відрядженнях в країнах їх відповідальності.

Для Кіпру перша половина 2017 року була не менш насиченою в цьому аспекті, ніж для моїх колег-послів в інших столицях світу, а можливо – порівняно з деякими нашими віддаленими дипломатичними базами – і більшою.

Досить сказати, що з метою участі в міжнародній конференції Ради Європи Забезпечення демократії через освіту» в Нікосії 21–23 березня перебувала міністр освіти і науки України Л. Гриневич. На її прохання я влаштував зустріч нашого міністра освіти з міністром освіти РК К.Кадісом та

головою комітету з питань освіти і культури палати представників РК К. Хаджіяннісом. Під час цих досить продуктивних, а не формальних зустрічей обговорювались стан та перспективи розвитку українсько-кіпрської співпраці в галузі освіти, зокрема щодо підготовки до підписання угоди про взаємне визнання документів про освіту і наукові ступені; практику запровадження подвійних дипломів, яка на той час вже склалася з іншими європейськими країнами.

Окрема увага під час цих зустрічей була приділена питанню інклюзивної освіти, яка добре розвинена на Кіпр, і зміцненню якої уряд Кіпру приділяє виключну увагу. Головним, так би мовити, результатом оперативного рівня було те, що міністр К. Кадіс ще раз висловив готовність кіпрської сторони приймати українських дітей на літній період у дитячих таборах міністерства. (Свого часу я «пробив» цей напрямок, і було важливим почути ще раз, що він набув незворотного характеру).

В квітні з метою участі у конференції «Європейська стратегія щодо культурної спадщини у XXI ст.» на Кіпрі перебувала перший заступник міністра культури України С. Фоменко. Запам'ятався її професійний, стислий виступ, в якому їй вдалось вмістити всеосяжну оцінку українського культурного потенціалу, показати його нерозривний зв'язок з європейським цивілізаційним корінням, ознайомити учасників конференції із заходами, до яких вдається уряд України, із збереження і зміцнення національної культурної спадщини в умовах «гібридної» війни РФ проти України.

Травень місяць взагалі був врожайним на візити. Високопосадовці Ларнакського аеропорту, з якими я спілкувався в рамках виконання своїх зобов'язань по зустрічі та супроводу наших делегацій, жартували: «Пане амбасадоре! Давайте ми відкриємо вам офіс в аеропорту. Навіщо вам повертатися в Нікосію? Ви і так тут буваєте майже щодня».

І це була правда. Якщо підрахувати, скільки разів за 11 років я побував в аеропорту Ларнаки, то можна уявити, наскільки добре я знаю цей «об'єкт», а його представники – керівництво міграційної служби, служби охорони аеропорту, керівництво різних компаній, які забезпечують роботу головних повітряних воріт Республіки Кіпр, – мене. Моїй роботі це допомагало. Такі зв'язки є дуже корисними. Не буду наводити приклади нестандартних ситуацій на підтвердження цих слів – гадаю, дипломати-практики мене добре зрозуміють.

Отже, травень місяць. 9–11 травня з метою участі у 26-х Щорічних зборах ради керуючих ЄБРР на Кіпрі перебувала делегація у складі міністра фінансів України О. Данилюка, його заступника Ю. Буци, заступника мі-

ністра економічного розвитку і торгівлі М. Тітарчука, заступника голови Національного банку України О. Чурія. Мною були організовані окремі двосторонні робочі зустрічі О. Данилюка з міністром фінансів РК Х. Георгіадісом та головою ЦБ РК К. Йоркаджі. М. Тітарчуку були організовані двосторонні робочі зустрічі з постійним секретарем міністерства енергетики, торгівлі, промисловості та туризму РК С. Хімоносом, з президентом Кіпрської організації туристичних агенцій Д. Каккурасом і її генеральним директором Я. Міхаелідісом, а також з президентом Кіпрсько-Української бізнес-асоціації при ТПП РК М. Міхаїлом.

Також встигли організувати інтерв'ю кореспондента провідного кіпрського англомовного ділового видання Gold Magazine пана Дж. Уікерса з міністром О. Данилюком. Для виконання такої інтенсивної програми, яка передбачала мою присутність на всіх згаданих зустрічах, без включення турбо-режиму не можна було обійтися аж ніяк, але мені було до цього не звикати, тому просто готувався до прибуття наступної делегації.

18–19 травня на Кіпрі з метою участі у 127-у міністерському засіданні Комітету міністрів Ради Європи перебувала найбільш відповідальна для кожного посла делегація (я не беру до уваги найвищий державний рівень) на чолі із міністром закордонних справ України П.А. Клімкіним та нашим послом в Раді Європи Д. Кулебою (майбутнім міністром).

Міністр закордонних справ П.О. Клімкін під час робочої зустрічі з Президентом РК Нікосом Анастасіадісом

Це був сплеск підвищеної дипломатичної температури в контексті проведення чергового відповідального міжнародного форуму: до Нікосії прибули міністри закордонних справ країн Ради Європи; в країні, особливо в столиці, було введено надзвичайні заходи безпеки.

І не безпідставно. Нагадаю, що після відвідання на початку жовтня 2014 року британської військово-повітряної бази в Акротірі неподалік від Лімассола прем'єр-міністром Англії Д. Камероном Кіпр фактично став опосередкованим учасником коаліції західних держав – США, Британії, Франції – у боротьбі проти Ісламської Держави. З цієї бази практично щоденно здійснювались бойові вильоти літаків британських ВПС «Торнадо», завдаючи бомбових ударів по халіфату. 6 жовтня 2014 року біля посольства США в Нікосії відбулись серйозні сутички між поліцією, охороною посольства та десятками представників курдського населення, які мешкають на острові. Останні вимагали від уряду США більш активних та рішучих дій в боротьбі проти ІД. Зокрема, захоплення частини міста Кобані на сирійсько-турецькому кордоні бойовими угрупуваннями ІД було сприйнято курдами як серйозна загроза їхньому визвольного руху та можливості досягти миру в регіоні.

В контексті спільної боротьби з халіфатом вартим уваги є і той факт, що урядом РК була надана можливість ВПС Французької Республіки використовувати кіпрський військовий аеродром неподалік міста Пафос – правда, лише з метою технічного обслуговування військових французьких літаків класу «Міраж».

Як би там не було, у своїх заявах керівники ІДІЛ не раз наголошували, що Кіпр є «ворожою країною і за це поплатиться».

...Попри велику «чергу», мені вдалось організувати окрему зустріч нашого міністра з главою кіпрської держави. Всього президент Анастасіадіс протягом дводенної роботи 18–19 травня міністерського засідання Комітету міністрів РЄ прийняв разом з українським тільки 6 міністрів, решта учасників цього всеєвропейського дипломатичного форуму обмежилась спілкування з міністром закордонних справ РК, або з постійним секретарем.

В ході нашої зустрічі 19 травня були обговорені актуальні питання порядку денного українсько-кіпрської двосторонньої співпраці та взаємодії в рамках міжнародних організацій. Президент РК поновив запрошення П. Порошенку відвідати Кіпр з офіційним візитом.

Також було обговорено питання збереження існуючого режиму санкцій ЄС щодо РФ як ефективного інструменту забезпечення повної імплементації Мінських домовленостей і відновлення територіальної

цілісності та суверенітету України. В свою чергу, наш міністр наголосив на незмінній підтримці Україною розв'язання «кіпрського питання» на основі резолюцій РБ ООН та за сприянням ЄС.

Коли ми покидали президентський палац, П. Клімкін подякував мені за організацію цієї зустрічі і запитав: «Борисе Івановичу, як ви гадаєте, що із сказаного президентом РК було головним?» Я, не вагаючись відповів: «Поновлення запрошення офіційного візиту нашому главі держави, а то те перенесення, хоча і не безпідставне, якось загальмувало діалог на найвищому рівні...». Міністр схвально кивнув головою, що означало – на принципово важливі речі ми дивились однаково.

Міністерський форум завершився, а я почав готуватись до зустрічі чергової делегації: 25–27 травня в Нікосії перебувало керівництво Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова на чолі з ректором – академіком Академії педагогічних наук України, професором В.П. Андрущенком. Мета візиту – ознайомлення з одним із найавторитетніших та відомих за межами Кіпру (згідно із відповідними міжнародними рейтингами) Європейським університетом та підписання Меморандуму про співробітництво між вищими навчальними закладами України та Республіки Кіпр.

В Європейському університеті Кіпру. Під час підписання Угоди про співробітництво між ЄУ та Національним педагогічним університетом імені М. Драгоманова. З української сторони її підписав Академік НАПН України, ректор НПУ ім. М. Драгоманова, професор В.П. Андрущенко

Особливістю цієї угоди по суті про всебічне співробітництво – обмін студентами, викладачами, організація спільних наукових розробок – є те, що, на відміну від десятків подібних, вона є справді дієвою. Керівництво обох університетів проявило максимальну конструктивність у віднайденні спільних точок дотику, а отже співпраця між двома науково-освітянськими колективами починала набирати реальних обертів. І якщо такі напрями співпраці, як обмін студентами та викладачами в умовах обмежень через пандемію COVID-19 пригальмувався, то в сфері наукових розробок Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова разом з Європейським університетом Республіки Кіпр та університетами Литви, Польщі і Чехії успішно працює над проєктом в рамках програми Erasmus+KA2programme під назвою «Обмін досвідом і кращими практиками різних країн світу з метою підтримки реформ для підвищення якості вищої освіти та зближення систем вищої освіти у всьому світі». Вартість проєкту – 500 тис. євро. Я радий, що певна частка в реалізації цієї амбітної програми є і моя.

В оточенні Генеральної Прокуратури. Ліворуч – Генеральний Прокурор – Ю. Луценко, праворуч – його заступник – Є. Єнін. Візит в буферну зону

Так завершився травень, а в червні відбувся черговий візит заступника генпрокурора України до РК Є.В. Єніна. Вперше вікно на Кіпр пробив особисто генпрокурор Ю.В. Луценко ще у вересні 2016-го. Його зустрічі з кіпрським колегою, відповідальними співробітниками правоохоронної системи дали поштовх реальному налагоджуванню співпраці з кіпр-

ськими партнерами на предмет правової допомоги одне одному в кримінальних справах, насамперед у боротьбі із корупцією та злочинами в фінансово-банківській сфері.

Правова база для такого співробітництва існувала, але одна справа вести спільну діяльність в епістолярному стилі, інша – зустрічатися вживу, без бюрократичних зволікань обговорювати конкретні справи, пояснювати їх нюанси (в разі потреби) і відтак рухатись в цій важливій сфері співпраці більш рішуче та результативніше. Таким чином візит Є. Єніна 21–22 червня був ще одним конкретним додатком до масиву напрацювань, які були в полі зору правоохоронних систем обох країн.

Такий фрагментарний опис по суті рутинних, робочих візитів на Кіпр відповідальних українських службовців не є чимось особливим, насамперед в їхній роботі, а також в роботі посольства на території приймаючої країни. Я виокремив цей часовий період – перше півріччя 2017 рок – лише для того, щоб показати, в якому режимі тривала моя робота, адже такий само графік «візитів» був і в попередніх, і в наступних роках, іноді навіть і інтенсивнішим.

Я не згадую перебування в закордонних відрядженнях на Кіпрі десятків фахівців-експертів по лінії так званої галузевої дипломатії – від міністерства транспорту (департамент цивільної авіації) до міністерства сільського господарства, від делегації Київської міської адміністрації до чергового творчого колективу, який прибуває на Кіпр потішити місцеву публіку своїми талантами.

Повторюю, це все – нормальний, природній хід подій, який є невід'ємною частиною роботи будь-якого посольства за кордоном. Більш того, цей хід подій дуже корисний і цікавий, адже він дає можливість познайомитись, як правило, з непересічними людьми, яскравими постатями, які своєю діяльністю, творчістю, індивідуальністю потужно працюють на позитивний імідж нашої країни.

Мені ніколи не забути перебування на Кіпрі, в тому числі в посольстві, в листопаді 2016 року кінорежисера-документаліста Валерія Балаяна. Ми запросили на зустріч із ним представників нашої громади, друзів-кіпріотів, а В. Балаян презентував своїх кінострічки, які висвітлюють ситуацію в окупованому Криму та містять інтерв'ю з місцевими жителями. Зокрема, демонструвались короткометражні документальні фільми «Хатіджи», «Енджой» та «Романс Надіри». Режисер був свідком захоплення Криму та подальших подій на окупованому півострові, а отже зумів донести найкращим чином настрій та поведінку місцевого населення, спланованої російською владою стратегію й

тактику окупації півострова та сучасні проблеми, з якими стикаються місцеві жителі в умовах діяльності окупаційних властей, брутального порушення елементарних прав людини тих, хто чинить найменший спротив цій нарузі.

І таких зустрічей протягом одинадцяти років була неймовірна кількість, про деякі із них я написав більш детально, але якщо згадувати всі (а вони абсолютно всі в моїй пам'яті живуть), то буде вже інша тема, тому повертаюсь до магістральної лінії – дипломатичної.

Тяжкий зірковий шлях

2017 рік в моїй особистій практиці позначився ще і тієї вагомою подією, що в силу об'єктивних ротаційних процесів я в липні перейняв посаду дуаєна дипломатичного корпусу на Кіпрі.

Для мене, для всього колективу посольства це був певний новий виклик, оскільки виконання функцій дуаєна вимагало від мене не тільки виконання нової ролі або, висловлюючись театральною термінологією, входження в образ старійшини майже чотирьох десятків послів, а й додавав певного навантаження на посольство в цілому.

Функції дуаєна чітко прописані сухою юридичною мовою у Віденській конвенції, і їхній обсяг та зміст належать виключно до протокольної сфери. Але, крім відповідних статей згаданої конвенції, є конкретний живий організм конкретного дипломатичного корпусу.

Я не знаю, як в інших країнах, але на Кіпрі, можу засвідчити, дипломатичний корпус дуже цікаве явище – активне, рухливе, комунікабельне, дипломатично коректне.

Функцію дуаєна мені довелось виконувати трохи більше двох років, і принаймні, два-три рази на місяць я входив в цей образ. Приїзд нових послів, відбуття тих, котрі завершили свою каденцію, – тут я від імені «колективу» виступав з промовою щодо неперсічних професійних та людських якостей від'їжджаючого посла, вручав традиційний сувенір від товариства, звичайно, бажав нових злетів у дипломатичній кар'єрі.

Мимоволі на таких заходах, крім «іменинника», в центрі уваги був і дуаєн, що дозволяло мені вже під час неформального спілкування з колегами на прийомах після завершення офіційної частини проводити свою інформаційно-роз'яснювальну роботу, доводити до відома послів п'яти континентів найсвіжіші відомості про події в Україні, про наш непростий, але невпинний поступ в євроінтеграційному та євроатлантичному напрямках.

Були в моїй роботі дуаєна і вагоміші події. Так, у лютому 2018 року на другий термін 2018–2023 рр. було переобрано президента РК Н. Анастасіадіса. Після процедури інавгурації для дипломатичного корпусу 5 березня було влаштовано прийом, де я мав честь від імені всіх послів в Республіці Кіпр привітати пана Анастасіадіса з його перемогою на виборах.

Увечері цього ж дня відбувся ще один важливий захід, який я ініціював як дуаєн, і він був підтриманий усіма послами: від імені дипломатичного корпусу мною було проведено прийом в готелі Hilton Park з

В якості дуаєна дипломатичного корпусу РК вітаю Президента Нікоса Анастасіадіса з його переобранням на пост Президента. Поруч – дружина Президента Андрі Анастасіадіс

З міністром закордонних справ РК І. Касулідісом

нагоди завершення перебування на посаді міністра закордонних справ Іоанніса Касулідіса.

Річ у тім, що І. Касулідіс, авторитетний кіпрський дипломат (двічі міністр закордонних справ – 1997–2003, 2013–2018 рр., один із очільників та фундаторів правлячої партії DISY) ще в ході передвиборчих перегонів повідомив громадськість (звичайно, в першу чергу перед цим главу держави), що, як тільки вибори закінчаться, і Н. Анастасіадіса буде переобрано (а це в принципі з великою долею ймовірності очікувалось), він і за станом здоров'я, і з огляду на вік піде у відставку.

Тому це не було несподіванкою, я заздалегідь узгодив всі формальності із службою кіпрського протоколу, самим винуватцем цієї урочистості, з керівниками дипустанов на Кіпрі, і було обрано 5 березня, яке збіглося з денним заходом у президентському палаці.

Увечері в призначену годину в Hilton Park зібрався дипломатичний корпус РК, члени депутатського корпусу, голова парламенту, колишні міністри закордонних справ, співробітники МЗС РК, члени родини І. Касулідіса. Я виступив з теплою, щирою промовою, в якій відзначив основні професійні досягнення цього патріарха кіпрської дипломатичної служби, подякував від імені всіх послів за його готовність співпрацювати кон-

структивно з кожним із нас, вручив пам'ятний дарунок. Щира, дружня атмосфера цього заходу, гадаю, сподобалась усім його учасникам. Мені ж приємно було насамперед те, що співробітники – ветерани МЗС РК дякували мені як дуаєну за цю ініціативу: на їхній пам'яті це був перший випадок, коли дипломатичний корпус гідно, по-людськи, публічно віддавав шану людині, яка, як мовиться у нас, йшла на заслужений відпочинок.

Такі ж «наближення» до глави держави я мав можливість робити під час привітань від імені дипломатичного корпусу на щорічних новорічних прийомах, які влаштовувались на початку січня в президентському палаці.

Щодо підходу внутрішньодержавного протоколу РК до посади дуаєна, то він надавав певні протокольні пільги, які носили не тільки суто церемоніальний характер, а були просто корисними для моєї роботи. Так, під час святкування щорічного Національного свята Республіки Кіпр 1 жовтня з проведенням традиційного військового параду місце дуаєну відводилось в урядовій ложі, тоді як решта дипломатів мали свій окремий сектор, таке ж почесне місце відводилось дуаєну в палаті представників Республіки Кіпр, коли туди запрошувався весь дипломатичний корпус з нагоди, зазвичай, виступу в парламенті глави уряду чи держави, який з офіційний візитом відвідував Нікосію.

Проте мій зірковий дуаєнський час настав, коли мені довелось 3 березня 2018 року по суті менеджерувати в резиденції архієпископа Республіки Кіпр на черговій зустрічі лідерів всіх релігійних громад Кіпру.

Такі систематичні зустрічі духовних поводирів РК в рамках переговорного процесу щодо об'єднання острова The religios Track of the Cyprus Peace Process (RTCYPP) було започатковано ще в 2009 році, і його промоутером, згідно з відповідним рішенням Генерального секретаря ООН, виступає Шведське посольство в Нікосії.

Таку ж посередницьку місію, тільки в рамках зближення політичних партій двох громад виконує посольство Словаччини на Кіпрі, і результати дій обох цих місій є досить відчутними – не дивлячись на те, що досягнення кінцевої мети, тобто узгодженого об'єднання, є поки що досить примарним, але не все залежить від дипломатів цих двох країн, оскільки ключ до розв'язання проблеми не в їхніх руках.

Під час моєї другої каденції я був свідком, як посольство Франції робило активні спроби посилити процес об'єднання у спортивній сфері, зокрема, через проведення загальнокіпрського футбольного чемпіонату, але тут справа зовсім не пішла, знову ж таки з причин, які не залежали від щирих зусиль Франції надати додатковий імпульс процесу пошуків спільної мови між турко-кіпрською та греко-кіпрською громадами.

Що ж до контактів між духовними лідерами двох громад, їх конструктивного діалогу, то в цьому напрямку, як на мене, досягнуто найбільшого прогресу у взаєморозумінні та бажанні бачити острів об'єднаним. Ще раз підкреслю, що на Кіпрі з давніх-давен питання релігії ніколи не було каменем спотикання, корінне населення, якого б віросповідання воно не було, завжди знаходило спільну мову поміж собою і з належною повагою ставилося до світоглядних почуттів одне одного.

Інша справа, що після вторгнення на острів в 1974 році з боку Туреччини релігійний фактор набув надзвичайної гостроти хоча б з огляду на те, що на півночі острова було поруйновано десятки православних храмів, інших святинь. А це не могло не вилитися у загальну атмосферу відчуження та непримиренності. З часом, коли минуло кілька десятків років, стало абсолютно очевидним, що не релігійний, а тільки політичний (правильніше сказати – геополітичний) фактор був і є причиною розколу Кіпру.

Духовні лідери обох общин в ході розпочатого переговорного процесу по об'єднанню острова одними з перших почали знаходити точки дотику, що, безумовно, є надзвичайно важливим і багатообіцяючим моментом.

Це зближення носить не тільки, скажімо так, корпоративний характер, воно набуло світського виміру. Зокрема, на прийоми, які влаштовують посли країн ісламського світу, запрошуються духовні лідери з Північного Кіпру, їх можна побачити на різних академічних диспутах. Між тим зустрічі, які ініціює час від часу посольство Швеції, є топовою духовною дипломатією на Кіпрі.

В резиденції Архієпископа Кіпру Хрисостомоса II я менеджерую під час зустрічі духовних лідерів острова. Праворуч – Посол Швеції в РК – Анна Олсон Ренг

В резиденції Архієпископа Кіпру Хрисостомоса II

Так от, на тій березневій зустрічі, яка проходила в резиденції архієпископа РК Хрисостомоса II і у формі обіду, були присутні архієпископ Вірменської апостольської православної церкви РК Варуджан Геркеліян, архієпископ Маронітської Церкви РК Юсеф Суїф, представник Апостольської нунціатури, інтернунцій О.Джозеф та муфтій турецько-кіпрської общини РК Таліп Аталай, посли інших країн. За розсадкою я сидів ліворуч Хрисостомоса II, праворуч від нього було місце муфтія.

Як дуаєну мені випала честь відкрити це шановане зібрання, і у своєму виступі я скористався нагодою, щоб ще раз підтвердити, що Україна теж неухильно підтримує всі зусилля ООН, ЄС, інших вагомих посередників щодо якнайшвидшого завершення об'єднання Кіпру на основі загальновизнаних норм міжнародного права.

Зустріч пройшла доброзичливо та конструктивно. Було прийнято спільну заяву, в якій духовні лідери РК звернулись до президента РК Н. Анастасіадіса та до керівника турецько-кіпрської громади Акінджі повернутись за стіл переговорів, підкреслюючи цим, що вони, духовні лідери, роблять і, безумовно, зроблять все залежне від них, щоб ці переговори нарешті мали успіх.

Оскільки в цьому епізоді центральною фігурою був насамперед глава Кіпрської православної церкви архієпископ Хрисостомос II (на аудієнціях якого я неодноразово бував як в контексті виконання поставлених Центром завдань, так і при нагоді простого спілкування з Його Блаженством як з мудрою, неординарною особою), я хочу більш детально згадати основні результати цих незабутніх для мене зустрічей.

Ще раз підкреслю, що роль інституту Архієпископства та його очільника на Кіпрі є дуже впливовою та вагомою. Не дивлячись, що РК це – світська держава, релігійні, духовні, в даному випадку православні традиції там дуже міцні, починаючи від принесення християнства на острів святими Павлом та Варнавою і по сьогоднішній день. Кіпрська православна церква, православні монастирі – то авторитетні, шановані осередки громадського життя і таким чином – невід'ємною складовою частиною практично кожного громадянина РК.

В цьому відношенні невеличкий за розміром острів в південно-східній частині Середземного моря це – суцільний Божий Храм. Нові і новітні церкви, каплички, старі і старовинні монастирі помережили весь Кіпр від найнижчої точки на узбережжі до вершини гори Олімпос в Тродосі. В неділю столиця Нікосія, всі інші міста оживають фактично тільки по завершенні ранкової літургії близько 11-ї – до цього переважна більшість кіпріотів, як правило, цілими родинами, перебувають на богослужіннях.

Громада щиро вірить у Святе Письмо, з повагою ставиться до своїх духовних поводирів, а особливо до її очільника, тобто архієпископа.

Рушник із вишитим портретом Т. Шевченка із вдячністю був прийнятий Архієпископом Кіпру Хрисостомосом II

Обмін пам'ятними сувенірами з Архієпископом Кіпру Хрисостомосом II

Враховуючи такий природній взаємозв'язок між церквою і «масами», звичайно, не варто дивуватись тому фактові, що попри свою державну світськість і офіційне відділення церкви від держави, церква об'єктивно не може не впливати на політичні, соціально-економічні процеси. Так, давно стало аксіомою, що майже стовідсоткову гарантію на президентських перегонах буде мати той кандидат, якого підтримає архієпископ. Або, так вже склалось, що при формуванні нового уряду РК квота міністра освіти та науки (тобто весь виховний процес в освітянській сфері, так би мовити, засади ідеологічної роботи) закріплена за КПЦ. Архієпископ може порушувати питання перед президентом РК щодо припинення місії того чи іншого посла, що трапилось на моїх очах із послом США, і т.д.

Отже спілкування посла з архієпископом Кіпру – це не звичайний церемоніальний захід, який сам по собі потребує серйозної підготовки, це – зустріч із впливовим духовним політиком, від чиєї позиції залежить вирішення того чи іншого принципово важливого для твоєї країни питання. І коли питання можливого надання Вселенським патріархом Варфоломієм Томосу Україні вступило в реальну фазу його вирішення, то мої зустрічі з архієпископом Хрисостомосом II – Блаженнійшим архієпископом Нової Юстиніани і всього Кіпру базувалися вже на підготовленому ґрунті взаємоповаги від попередніх зустрічей, а самі зустрічі, в яких Його Блаженство мені ніколи не відмовляв, стали більш регулярними.

Із попередніх контактів я знав, що його інтронізація на пост архієпископа ПЦ РК відбулась 12 листопада 2006 року в кафедральному соборі Святого Іоанна в Нікосії. За його ініціативою КПЦ провела ряд дуже важливих реформ, а саме вже 2007 року було прийнято історичне рішення про розширення складу Священного Синоду. Було відновлено митрополії і єпископії, а також утворені нові. Серед них митрополії Константська і Аммохотська, Кіккська і Тіллірійська, Тамассоська і Орінійська, Триміфунтська, а також хорепископії: Карпасійська, Арсінойська, Амафунтська. 13 вересня 2010 року Священний Синод КПЦ на урочистому засіданні, що відбувалося в присутності президента Дімітріса Хрістофіаса та інших представників світської влади РК, офіційно затвердив новий Статут КПЦ. У березні 2013 року, коли Кіпр охопила глибока криза в банківсько-фінансовій сфері, архієпископ Хрисостомос II висловив готовність передати все майно церкви державі, тільки щоб не погодитись із тими жорсткими заходами, що їх запропонувала «рійка ЄС».

З урахуванням наших інтересів та позиції архієпископа Хрисостомоса II щодо їх підтримки для мене принципово важливою була його відома заява у травні 2011 року, в якій він висловив стурбованість з приводу зро-

Ще одна, чергова зустріч з керівником Кіпрської Православної Церкви архієпископом Хрисостомосом II

стаючого впливу РПЦ в загально-православному світі, а також заявив, що п'яте місце в диптихах Помісних Церков повинна займати Кіпрська церква, а не Московський патріархат.

Архієпископ Хрисостомос II – в миру Іродот Дімітріу-Енклістріотіс, 1941 року народження, сильна, незалежна ні від кого, окрім Всевишнього, людина. Не дивлячись на те, що Його Блаженство переніс складну операцію, він сповнений сили й енергії продовжувати свою земну місію.

При черговій зустрічі зі мною на питання, яка його позиція щодо незалежної церкви в Україні, відповідь була однозначною: «45-мільйонна держава Україна з переважаючим православним населенням має право

В резиденції Його Блаженства Архієпископа Кіпру Хрисостомоса II

і повинна мати свою незалежну церкву. Якщо на території держави, так склалось, існує Православна церква Московського патріархату, Українська автокефальна церква, то їх існування та діяльність в межах українського законодавства також повинні бути безперешкодними. Миряни самі вибиратимуть, до якого храму ходити.

Але ПЦУ з огляду на історію питання, на реалії, які склались сьогодні, на, врешті-решт, процес державотворення – є закономірним, законним утворенням, благословення якому (томос) дав Вселенський патріарх Варфоломій, чиє рішення є остаточними і незаперечними для всього Православного Світу».

Маю честь і втіху спілкуватись з патріархом Александрійським і всієї Африки Феодоросом II

Така позиція не може не викликати подяки і поваги, адже не дивлячись на певний спротив всередині КПЦ архієпископ Хрисостомос II 24 жовтня 2020 року визнав автокефалію Православної церкви України, пом'янувши під час ранішньої літургії серед імен інших ієрархів Світового Православ'я очільника ПЦУ – митрополита Єпіфанія. Звершилось! Звичайно, що майже миттєво архієпископ опинився на межі анафеми з боку РПЦ, яка своїм рішенням припинила молитовні згадування архієпископа КПЦ Хрисостомоса II за те, що він висловив незалежну від РПЦ думку. Але це вже скоріше проблема РПЦ, ніж Хрисостомоса II.

Завершуючи опис моїх робочих контактів з Його Блаженством, я щиро хочу ще раз подякувати йому за його доброзичливе і по-справжньому мудре ставлення до України, до таких складних процесів, які відбуваються в нашій державі, але які Хрисостомосом II сприймаються з оптимізмом і вірою в те, що український народ зможе подолати труднощі. В конотації такого підходу завжди читалось: «Бог на вашій стороні. Ви зможете».

І наостанок не можу не сказати, що завдячуючи тій атмосфері взаєморозуміння, яка склалась між послом України в РК та архієпископом КПЦ, мені пощастило спілкуватися з патріархом Александрійським і всієї Африки Феодоросом II, представником Єрусалимського патріарха у Нікосії екзархом Тимотеосом.

Незабутньою для мене стала зустріч з єпископом Бурси, професором Елпідофором Ламбрініадісом, який, виконуючи місію посланника Фанару до православних центрів з метою роз'яснення позиції Вселенського патріарха щодо автокефалії ПЦУ, 24 січня 2019 року перебував у Нікосії і взяв участь у «круглому» столі, який відбувся за організаційного сприяння кіпрського Євросередземноморського інституту геополітики. Справді, зустрічі з такими особистостями неймовірно збагачують і стають незабутніми.

Фотосвітлина на пам'ять з єпископом Бурси, професором Елпідофором Ламбрініадісом, посланником Фанару до православних центрів з метою роз'яснення позиції Вселенського патріарха Варфоломія щодо автокефалії ПЦУ

Підбиваючи підсумки

Моя місія наближалась до кінця. В 2019 році вибори президента, незалежно від того, хто б із двох основних кандидатів переміг, неминуче давали поштовх черговому ротаційному оберту в дипломатичній службі, як і в цілому, як виявилось, переформатуванню всього уряду.

Знову ж таки, згідно з інсайдерською інформацією, готувалась заміна ряду послів в країнах, де вони перебували п'ятирічний термін і більше. В мене спливав 7-річний. Отже, потрібно було збиратися додому, завершувати всі нагальні справи, які залежали виключно від тебе, щоб передати їх своєму наступникові у належному стані.

Таким чином я підійшов і до завершення деяких нотаток із своїх робочих щоденників. Гадаю, мені вдалося в тій чи іншій мірі ознайомити читача з найважливішими моментами в українсько-кіпрських відносинах, коли я представляв там Україну двічі – в 2003–2007 та 2012–2019 роках, розповісти про найбільш разючі моменти із історії цієї чудової острівної країни, показати больові точки сучасного Кіпру і водночас підкреслити волелюбність, стійкість, цілеспрямованість та оптимістичне світосприйняття його народу. Звичайно, все це – крізь призму наших взаємовідносин, політичних, торгово-економічних, гуманітарних, міжособистісних, які демонстрували і демонструють нашу взаємну незмінну налаштованість не тільки ці відносини підтримувати, а й всебічно розвивати.

Також сподіваюся, що читачеві тепер зрозуміло, чим займалось посольство України в РК і його перший керівник-резидент в зазначений період, які стояли перед ним завдання, і як вони виконувались, з яких нестандартних ситуацій доводилось іноді знаходити вихід.

Я полишав свій пост на Кіпрі перед початком епохи COVID-19, коли українсько-кіпрські відносини перебували у гарній динаміці, не дивлячись на наявність деяких проблемних питань. Зокрема, кіпрській стороні незрозуміла логіка уряду України щодо повторного внесення РК Постановою КМ України від 12 грудня 2017 р. до переліку держав (територій), які відповідають критеріям пунктів та підпунктів ст. 39 Податкового кодексу України.

Тут не було б нічого незвичайного, якби мова йшла тільки про Кіпр, але цією ж постановою до згаданого списку були внесені такі ж члени ЄС, як Латвійська Республіка, Естонська Республіка та Республіка Мальта, а також Болгарія і Угорщина, ставка корпоративного податку в яких є навіть нижчою, ніж ставка аналогічного виду податку в РК (12,5%).

Згадані країни на початку 2018 року виступили з різкими демаршами, і їх було вилучено із цього «чорного» списку, а РК там залишилась. Офіційна Нікосія такий крок уряду України, який було вчинено в односторонньому порядку, без будь-яких попередніх консультацій з РК чи ЄС, без будь-яких попереджень, сприйняла як недружній з української сторони по відношенню до РК, як такий, що завдає значної шкоди іміджу РК на міжнародній арені.

В першій половині 2018 року мене тричі «викликали на килим» – двічі до МЗС РК, один раз до мінфіну РК – дати пояснення щодо логіки дій нашого уряду. Відверто скажу, це були не найприємніші моменти в моїй дипломатичній практиці, оскільки я сам не розумів логіки такої політики. Центр, зокрема МЗС, був на моєму боці, співчував мені, писались якісь листи до Кабміну за роз'ясненням, на які ніхто не відповідав, не замислюючись над тим, як в такій ситуації послу України себе поводити. Рятувало те, що кіпріоти добре розуміли мене, моє становище, розуміли, що справа не в посольстві чи навіть МЗС України. Якась загадка в цій ситуації, безумовно, є, і, можливо, моєму наступникові – послу України в РК Р.М. Немчинському – вдасться її розгадати і зняти це питання з порядку денного. Щиро бажаю успіху.

Отже, закінчуючи своє відрядження, я із задоволенням вчитувався в показники: згідно із даними Держстату України, загальна сума товарообігу між Україною та РК протягом 10 місяців 2018 р. склала $52,4 млн (для маленького за ємністю внутрішнього ринку РК це непоганий результат). При цьому експорт товарів з України до РК – $34,2 млн, в той час як імпорт товарів кіпрського виробництва до України – $18,2 млн. Позитивне сальдо для нас протягом цього періоду – $16 млн. Обсяг зовнішньої торгівлі послугами між Україною та РК протягом 9 місяців у 2018 році – $482,9 млн, що на 116,5 млн більше, ніж протягом аналогічного періоду 2017 року, в той час як імпорт послуг кіпрського виробництва до України – $247,8 млн.

Найсуттєвішими складовими структури українського експорту послуг до Кіпру за 9 місяців 2018 року залишались: транспортні послуги, ділові послуги, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю. А кіпрськими найважливішими статтями імпорту в Україну були такі: послуги, пов'язані з подорожами, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, ділові послуги, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, транспортні ослуги.

Загальний обсяг прямих кіпрських інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України становив станом на 1 жовтня 2018 року $8,9 млрд,

питома вага РК в загальному обсязі іноземних інвестицій в економіку України склала 27,9%. Кіпр опинився на другому місці за кількістю прямих іноземних інвестицій в розвиток української економіки. А загальний обсяг прямих українських інвестицій (акціонерний капітал) в економіку Кіпру становив станом на 1 жовтня 2018 р. $5,9 млрд. На території РК, як я вже зазначав, зареєстровано кілька тисяч юридичних осіб (ТОВ, трастів тощо) з українським капіталом. З вересня 2018 року Міжнародна рейтингова агенція Standart & Poors підвищила довгостроковий кредитний рейтинг Кіпру до інвестиційного класу – BBB.

Основними секторами кіпрської економіки для українських капіталовкладень станом на 1 липня 2018 року були: промисловість, фінансова і страхова діяльність, операції з нерухомим майном та оптова торгівля. За експертними оцінками, в Україні в 2018 році функціонувало близько десятка представництв зареєстрованих на території РК юридичних осіб – здебільшого представництв юридичних фірм та компаній з торгівлі нерухомістю, зокрема фірма Elias Neocleous & Co LLC, Andreas M.Sofocleous & Co LLC, Michael Kyprianou & LLC, Aristo Developers та Pafilia Property Developers. Отже, попри згадану проблему, ділове життя в українсько-кіпрських стосунках буяло.

Лекція в Нікосійському Ротарі Клубі

Фото з Раввином Кіпру Аріє Зеєвом Раскіним

Гарним політичним додатком до нашої співпраці був виступ міністра оборони РК С. Ангелідіса на прийомі з нагоди 27-ї річниці незалежності України 3 вересня 2018 року, коли вперше серед такого рангу посадовців було зроблені чіткі акценти щодо необхідності виконання всіма сторонами (в тому числі РФ) Мінських домовленостей у повному обсязі для забезпечення мирного процесу на Донбасі.

А перед цим були ще пам'ятні події, які дозволяли не тільки більше заглиблюватись в саму гущу кіпрської елітної громади, а й дарувати кіпріотам фундаментальні речі, які їм завжди будуть нагадувати про Україну, дружню для них державу. Говорячи про «заглиблення», маю на увазі моє запрошення на засідання Нікосійського Rotary Club, де я мав честь ознайомити його членів із реальним станом речей в Україні, відповісти на численні запитання, а разом з тим знайти нових друзів.

Студентський товариш В.Кисіль бажає успіхів у закордонному відрядженні

Сад нетанучих пам'яток

Готуючись до завершення своєї місії, я міркував, що б таке зробити наостанок, що могло б, з одного боку, закріпити та посилити нашу присутність на Кіпрі, розширити масштаби українства, а з іншого – було б приємним і пам'ятним самим кіпріотам.

В нагоді трапилась нота від МЗС РК, яка була надіслана всім дипломатичним представництвам в Нікосії: в ноті дуже тактовно і делікатно повідомлялось, що на території МЗС РК в районі старого приміщення є ділянка землі, яку заплановано перетворити, умовно кажучи, у своєрідний Сад Націй. Тобто, кожна країна, представлена на Кіпрі, може, за бажанням, розмістити в цьому сквері у вигляді дарунку якусь символічну скульптуру, яка б відображала певний елемент культурного бренду цієї країни, ну і, звісно, це було б суттєвим, фундаментальним додатком до двосторонніх відносин між країною-дарителем і Республікою Кіпр. Мені ця пропозиція припала до душі.

В першу чергу я виїхав на місце «майбутньої події», щоб зорієнтуватися, як воно насправді виглядає. У сквері вже були розміщені такі скульптури-дарунки ряду країн – Австрії, Болгарії, Греції, Індії, Ірану та деяких інших.

Побачене дало можливість зорієнтуватись в тому, де і як буде розміщено нашу майбутню скульптуру, щоб її було видно звідусіль і щоб знову ж таки «Україна посіла гідне місце серед народів світу». Справа лишалось за малим – придумати, що саме дарувати; і вже «зовсім за малим» – як забезпечити фінансування проєкту.

З першою частиною завдання впорались досить швидко. Мозкова атака, проведена в посольстві, відкинула з десяток варіантів – від яйця-писанки з українським орнаментом до ще якихось, точно не пам'ятаю, в цілому непоганих пропозицій. Зупинилась на ідеї подарувати кіпріотам скульптуру Козака Мамая, вікодавнього духовного символу України, воїна, захисника держави. Щодо фінансування, то я, звісно, міг розрахувати тільки на чиюсь добру волю.

За роки мого перебування послом через наше посольство перейшла неміряна кількість людей – громадян України. Переважна більшість із них, як правило, зверталась по допомогу, в основному із зрозумілих, класичним причин – втрачено паспорт, загублено водійське посвідчення тощо. Були випадки, коли українці демонстрували невігластво або елементарне хамство у ставленні до співробітників посольства на кшталт відомої, га-

даю, не тільки нашій дипломатичній установі фразі: «А що ви тут робите? Дарма хліб їсте! Ви зобов'язані негайно мені допомогти».

Пам'ятаю, одна жіночка вночі телефонувала по гарячій лінії консулу і скаржилась, що в неї температура 39 (звичайно, перегрілась на сонці), а в готелі, де вона мешкає, чергової аптеки немає, тому консул України «повинен їй, громадянці України, негайно привезти пігулки – це його службовий обов'язок».

Такі анекдотичні випадки траплялися не часто, але траплялись – з певною категорією наших громадян.

Але через посольство проходила й інша категорія – солідних, потужних, впливових бізнесменів, членів їхніх родин, яким у відповідності до чинного законодавства потрібно було надати консульські послуги.

Одним із таких представників вищого ешелону українського бізнесу, який наприкінці 2017 року звернувся до посольства, щоб разом із дружиною стати на консульський облік, був Віктор Іванович Карачун, співзасновник корпорації АТБ. Завершивши свою справу, він на прощання сказав: «Борисе Івановичу! Якщо посольству потрібна буде якась допомога, звертайтесь». Ця фраза запам'яталась. І тепер я вирішив перевірити, наскільки дієвою вона буде по відношенню до нашого проєкту.

Віктор Іванович, отримавши мою інформацію по телефону щодо нашої ідеї та її фінансової підтримки, як бізнесмен-практик відповів: «Підготуйте технічну документацію, обрахуйте кошторис, і тоді я прийму остаточне рішення». Ця відповідь, її семантична тональність мене надихнула. Не було ж сказано «ні», було сказано – робіть наступний крок.

До речі, це єдиний випадок за моєї практики (не знаю, чи були подібні випадки у посла О. Дем'янюка), коли український олігарх проявив таке почуття патріотизму, а заразом – порядність і скромність. Забігаючи наперед, скажу, що після того як пішли «наступні кроки» і стало зрозуміло, що проєкт реалізується, я запропонував В. Карачуну, щоб позначити, за чийого сприяння виконана скульптура. На що була категорична відповідь – «Ні в якому разі! Це буде дар – від України Кіпру».

Так от, щоб зробити цей наступний крок, я звернувся до мого давнього кіпрського друга, випускника Київського інженерно-будівельного інституту, почесного консула Сейшельських островів на Кіпрі, дуже порядної і відданої українсько-кіпрській дружбі людини Андреаса Філокіпру. Як фахівець він разом з колегами підготував технічну документацію, порадив вибрати найкращі взірці мармуру, і взагалі виступив в ролі підрядника по спорудженню цього монументу.

Монтаж було завершено, але це було тільки півсправи. Наступна, головна частина – власне зображення Козака Мамая на мармуровій брилі. На Кіпр було запрошено знану українську художницю, майстриню петриківського розпису Галину Назаренко, активного пропагандиста петриківського мистецтва за кордоном, учасницю більше як 25 персональних виставок в різних країнах світу. Художниця прибула в Нікосію і тут працювала над втіленням запропонованого образу. До речі, використовувала спеціальні фарби, що не втрачають відтінків під впливом зовнішніх факторів протягом 50 років.

23 квітня 2019 року на урочистій церемонії за участю дипломатичного корпусу в РК ми з міністром закордонним справ Нікосом Хрістодулідісем урочисто відкрили монумент, і він заграв яскравими фарбами петриківського розпису. А я у своєму виступі розповів про дух козацтва, притаманний українцям, дух свободолюбства та незалежності, що є домінантною рисою нашого національного характеру. І коли десятки послів – моїх колег під час імпровізованого фуршету вітали мене, як «дарителя» і міністра ЗК РК як «отримувача такого чудового дару», то було абсолютно ясно, що мети досягнуто – завойовано методом культурної дипломатії ще одну твердь кіпрської землі.

На відкритті пам'ятника Козаку Мамаю разом з міністром закордонних справ РК Нікосом Хрістодулідісом

Ще раз хочу наголосити, що це спільна перемога посольства України на Кіпрі і нашого бізнесмена – громадянина Карачуна Віктора Івановича.

Так трапилось, що наприкінці моєї повторної каденції на Кіпрі довелось взяти участь в увічненні ще одного послання з України, а саме туристичного символу Одеси – «Якоря-сер-

**Відкриття пам'ятного дарунка Одеси Ларнаці «Якір-Серце».
Зліва направо – мер міста Ларнаки Андреас Вірас, мер Одеси – Г. Труханов**

це» – на острові. І не тільки взяти участь, а й суттєво посприяти, щоб цей захід відбувся якомога краще для нас, для України.

Поясню. Одеса і Ларнака давно встановили побратимські стосунки. Одеса, як відомо, взагалі посідає особливе місце в історії еллінізму, зокрема в епоху визвольної боротьби Греції за свою національну незалежність. Адже саме в Одесі ще 1814 року була заснована грецька національна таємна організація «Філікі Етерія», яка фактично підготувала грецьку національно-визвольну революцію 1821–1829 років. То ж і греками, і греками-кіпріотами Одеса сприймається як особливе місце, пов'язане і з їхнім героїчним минулим, і з бурхливим сьогоденням. Тим паче що багато кіпріотів свого часу навчалися у вищих навчальних закладах Одеси.

Про одного із них я згадував на початку книги: колишнього мера Ларнаки, Андреаса Моісеоса, або як він ще сам себе іменує – кіпріота-одесита. Саме за його мерства були встановлені побратимські зв'язки між двома портовими містами, що було втілено, зокрема, у назві площ і вулиць обох міст, в результаті чого одна із площ Ларнаки отримала юридичну назву – площа Одеси.

Це все – дуже добре, вагомо, на віки. Але проблема виникла: коли керівництво Одеси на чолі із мером паном Г. Трухановим в контексті реалізації міжміської побратимської дипломатії вирішило розмістити

в Ларнаці туристичний символ Одеси «Якір-Серце», то перше рішення Ларнакської мерії (цілком обґрунтоване) було таким, що ця пам'ятка повинна була б бути розташована на одноіменній площі міста Ларнака. Але справа в тім, що площа Одеси в Ларнаці – то середина міста, туристичні потоки її оминають, оскільки концентруються, як правило, в районі набережної, де розміщено основні готелі, пляжі, кав'ярні, ресторани, тощо, де саме вирує міжнародне туристичне життя, яке б хотілося урізноманітнити нашим дарунком із Одеси.

Делегація муніципалітету Одеси двічі прилітала до Ларнаки на непрості переговори із колегами, було підключено посла України. Я скористався давніми дружніми взаєминами з колишнім мером А. Моісеосом, який зміг вплинути на чинного мера Андреаса Віраса так, що рішення мерії було змінено і прийнято рішення про розміщення одеського «Якоря-Серця» на Фініковій набережній. Це особливе місце, особливо відвідуване, сюди приходить кожен, хто прибуває в Ларнаку морем чи через повітряні ворота цієї прадавньої столиці Кіпру.

Коли все було юридично залагоджено, 21 червня 2019 року відбулось урочисте відкриття цього чудового дарунку одеситів побратимам ларнакцям, який звичайно, за своєю значимістю виходить за межі стосунків лише двох міст-побратимів, а сягає державницьких масштабів всього комплексу традиційно дружніх українсько-кіпрських відносин. А для мене цей захід, крім усього іншого, мала ще й те значення, що я переконався – давня дружба не старіє, є дієвою, а це – одна із найвагоміших цінностей, що прикрашають наше життя.

З мером Ларнаки (давньою столицею Кіпру) Андреасом Вірасом

Отже, завершуючи свою місію, а відтак і опис деяких епізодів із моєї роботи Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Кіпр

З мером Пафосу Федоносом Федону. Ліворуч – Почесний консул в консульському окрузі м. Пафос Яніс Арістодему

та підбиваючи певні підсумки, я, як і на початку книги, хочу насамперед сказати: я вдячній долі, що в моєму житті був Кіпр.

Кіпр – він такий маленький і такий великий водночас, такий традиційний і такий суперсучасний, такий оманливо спокійний і такий бурхливий, турбулентний, як і, по суті, життя довкола нас. Кіпр, його історія, національні риси характеру асоціюються у мене з тією картинкою, яку, певен, кожен читач бачив – круті скелі, суцільне каміння, ні ґрунту, ні води, а в скелі росте дерево. Як воно пробилось до Сонця, до повітря, до життя, тільки воно знає! Але всупереч всьому росте собі і росте; це – Кіпр!

Завершуючи книгу, сам себе запитую: чи побачив читач із цих нотаток, як розвивалися дипломатичні, міждержавні відносини з Кіпром на початку нульових і трохи далі, коли я там був послом? Гадаю, так.

Але все-таки я хотів би, щоб головний акцент прочитувався трохи під іншим – не тільки з позицій дипломатії – кутом зору. У М. Рильського був твір під назвою «Про людей хороших». Так от, я б хотів, щоб той калейдоскоп імен та прізвищ, який відобразився в книзі, був сприйнятий як калейдоскоп людей, різновагових, зі своїми пристрастями, позитивами і негативами, але для мене хороших, тобто таких, які сприяли розвиткові українсько-кіпрських відносин, сприяли поширенню українства в політичному, соціокультурному просторі Кіпру.

Тому я хочу подякувати насамперед українським дипломатам, які допомагали мені виконувати нелегку і відповідальну місію посла. Я вже згадував Євгена Конопацького, з яким двічі був у такому відрядженні; двічі зі мною був перший секретар А. Малюська; комфортно і надійно було працювати із консулами Н. Павліченко, О. Куцем, Р. Бикорізом, Н. Сіренко. Зажди можна було розраховувати на кваліфіковану роботу, а відтак підтримку з боку О. Галушки, С. Філіпенка, О. Курило, О. Коваль, Д. Станкевича. Особливо теплі, щемні спомини залишились про надзвичайно талановитого, перспективного дипломата, радника нашого посольства Яна Васильовича Орловського, який на жаль у розквіті своєї кар'єри пішов у Засвіти.

В кожній установі, в тому числі закордонній, певен, особливо важливу роль відіграють фахівці із фінансових питань (бухгалтери), а на Кіпрі їх посада суміщена ще й з посадою діловода (по суті подвійне навантаження за одну компенсацію). І тут не було прорахунків. Починаючи від згадуваної вже Г. Толстой, я спокійно спав, коли фінансовий облік у посольстві вів В. Савоченко, потім Х. Яценко, а після неї Ю. Вархола. Завжди надійними помічниками і справжніми господарями у приміщенні посольства і резиденції посла (комендантами), професійними водіями були К. Штокало і Я. Буртник (останній теж двічі був у відрядженні зі мною). Ми завжди працювали згуртовано, дружно жили своїм соціокультурним простором, при нагоді разом відпочивали, відвідували богослужіння, а головне – кожен сам по собі і водночас єдиним колективом – гідно представляли Україну в цій середземноморській державі.

І тут ми з дружиною залишили наших вірних друзів, яких можна назвати українськими кіпріотами або кіпрськими українцями, – цікавих, неординарних людей, професіоналів у своїй справі найвищого ґатунку, людей, які люблять Україну і Кіпр однаковою мірою.

Судіть самі – подружжя Саввас і Мері Савва, випускники Львівського медуніверситету. Він – один із найкращих терапевтів острова, провідний лікар столичного госпіталю, дружина – відомий лікар-дерматолог.

Подружжя Огюн та Олена Олай. Пан Огюн – теж випускник Львівського медуніверситету, відомий і шанований лікар-офтальмолог не тільки в північній турецько-кіпрській общині, а й серед греко-кіпріотів, яким він у складних хірургічних випадках надає послуги. Олена – львів'янка. Разом з Огюном вони виростили двох чудових хлопців турко-кіпріотів – українських козаків, які розмовляють українською мовою, гадаю, краще, ніж деякі громадяни України.

Ці люди, ці хороші люди завжди були і теплом, і окрасою, і певним домашнім вогнищем для нас протягом усіх одинадцяти років мого відрядження.

Окрасою нашого «родинного колективу» є ще одна українка-кіпріотка – Юлія Камеріс. Симпатична, вольова, цілеспрямована, вона змогла подолати неймовірні перешкоди, але врешті-решт теж виборола своє місце під кіпрським сонцем. Ю. Камеріс – провідна старша медсестра Нікосійського госпіталю, бездоганно володіє англійською та грецькою мовами, має такі золоті руки, що, без перебільшення скажу, жодна серйозна хірургічна операція не обходиться без її участі. А головне – мати красуні доньки, з якою вони гідно, на своєму рівні теж представляють Україну, демонструючи найкращі риси характеру та вдачі української жінки.

Залишили на острові ще одних наших друзів – особливе подружжя: отець Захарія Перадзе, офіційний представник Грузинської православної церкви на Кіпрі та матінка Кетеван. Людина високодуховна, щирий прихильник незалежної України, отець Перадзе разом з дружиною завжди були поруч з нами, з українською громадою, з посольством. Досить сказати, що саме він у 2003 році, коли посольство щойно відкрилось, здійснив чин його освячення – українських священнослужителів тоді на острові ще й близько не було.

Разом з послом Грузії в РК Ревазом Ломінадзе. Праворуч від нього – пані Лора Калініченко, Президент Української громади на Кіпрі. Праворуч на світлині – о. Захарій Перадзе, представник Грузинської Православної Церкви на Кіпрі

Під час візиту на Кіпр Президента Світового Конгресу Українців пана Євгена Чолія

Згадуючи інших хороших людей, які трапилися на моєму життєвому шляху в цей період, не можу не зупинитись на такій яскравій постаті, як Євген Чолій, який, завершуючи свою місію на посаді президента Світового конгресу українців, здійснив по суті світове турне, щоб насамперед відвідати новоутворені закордонні українські громади в тих країнах, де він ще не бував. Програма його поїздок привела Чолія 17–18 квітня на Кіпр. Це був дуже насичений візит. Протягом двох робочих днів відбулось одинадцять зустрічей з представниками різних політичних партій та урядових інституцій, що дозволило, з одного боку, ознайомити Чолія практично з усім спектром політичного небосхилу Кіпру. А відтак – допомогти зрозуміти його специфіку та разючу контроверсійність, що і пояснює існування в Нікосії двох протилежних векторів: від промосковського до пробрюссельського. А з другого – ще раз донести нашу позицію численним співрозмовникам із вкрай важливим месседжем: «Україна – не failed state, Україна сьогодні боронить не тільки власні кордони, а цінності та інтереси всього європейського співтовариства, Україна неодмінно переможе».

Відбулись зустрічі з головою парламенту РК Д. Сіллурісом, уповноваженим президента РК з гуманітарних питань та закордонних кіпріотів Ф. Фотіо, генеральним секретарем партії AKEL А. Кіпріану (дискусія пройшла в дуже гарячій тональності, оскільки Є. Чолію довелось кіпрському

комуністу № 1 багато розповісти, скільки воїнів українського визвольного руху, в тім числі його родичів, боронячи рідну українську землю, загинули від рук фашистів, а тому прирівнювання УПА до фашизму є наругою над їхньою світлою пам'яттю), президентом правлячої партії DISI A. Неофіту, директором департаменту МЗС РК В. Чамберленом та рядом інших осіб. Ну і, звичайно, з нашою громадою.

Я супроводжував пана Чолія на всіх тих зустрічах і мав задоволення спостерігати, як аргументовано і непримиримо він боронить інтереси України в дискусіях з нашими опонентами, як конструктивно та дієво він налаштований співпрацювати з тими, хто до нашої держави має об'єктивний, а не упереджений підхід.

Українські миротворці на Кіпрі у складі миротворчих сил ООН, одні з найкращих

Згадуючи людей хороших, хочу висловити також найвищу компліментарність на адресу наших миротворців у складі миротворчої місії ООН на Кіпрі. Нагадаю, вперше вона була розміщена на острові ще в березні 1964 року і по сьогоднішній день ефективно виконує свою відповідальну місію зі спостереження за лініями припинення вогню, з надання сприяння нормальній діяльності цивільного населення у буферній зоні, з надання підтримки Місії доброї волі Генерального секретаря ООН. Одним словом, миротворці ООН – це могутній, стабілізуючий фактор, який дозволяє кіпріотам обох громад, поки триває пошук компромісного розв'язання проблеми, жити під мирним небом і, власне, нормально спілкуватися між собою. А це – найголовніше.

Мені як послу, коли я неодноразово спілкувався із спецпредставником ГА ООН, головою місії п. Елізабет Спехар (Канада), було приємно чути тільки позитивні відгуки про наших миротворців – їхній професійний вишкіл, дисциплінованість, вміння працювати в команді. Це дуже суттєво додавало позитиву до нашого іміджу як надійного, передбачуваного, миролюбного міжнародного партнера. Крім виконання своїх прямих професійних обов'язків, наші миротворці завжди були готові у вільній від служби час надати необхідну допомогу: особливо це стосувалося транспортного забезпечення під час перебування наших делегацій при обмежених можливостях посольства. Всі вони брали активну участь в роботі і житті нашої громади, асоціації «Товариство українсько-кіпрської дружби».

Таким чином була органічно утворена українська тріада на Кіпрі – посольство, громада, миротворці. Це тільки додавало синергії у вирішенні як професійних завдань, так і якихось чисто побутових справ. А подібна єдність за кордоном багато чого вартує. І, насамкінець, завершуючи спомини про людей хороших, я не можу не висловити моєї найглибшої вдячності дружині Аллі, яка всі ці роки завжди була поруч, надавала необхідну допомогу, проявила себе і надійним товаришем і ефективним помічником.

Українські миротворці на Кіпрі завжди були бажаними гостями в Посольстві, завжди допомогали в його роботі

Неприпустимість дипломатичного жебрацтва

Що б ще хотілося сказати наостанок? Не будучи кар'єрним дипломатом, але пройшовши одинадцятирічний вишкіл посольської служби тільки в одній країні, а до цього дванадцять років членом колегії МЗС України, ректором Дипломатичної академії, а відтак, непогано знаючи, як працює механізм нашої зовнішньополітичної служби в Центрі і за кордоном, хотів би висловити декілька побажань. Вони не носять дидактичного, імперативного характеру, це – міркування, якими я хочу поділитися, а ваше право – поділяти їх чи ні.

По-перше, раз і назавжди треба зламати нічим не обґрунтовану, а в багатьох випадках шкідливу підпорядкованість зовнішньополітичного відомства України Адміністрації (офісу) Президента. Міністерство закордонних справ підзвітне може бути тільки Верховній Раді і тільки президенту, особисто, напряму, а не його секретаріату, яким би вишколеним той не був. Цей вишкіл повинен бути зреалізований тільки в обслуговуванні інституту президента України і не переходити «чужі» межі.

Тільки Міністерство закордонних справ на практиці, а не в теорії (адже законодавча база для цієї практики досить задовільна – від Конституції України до нового закону «Про дипломатичну службу») здійснює зовнішньополітичний курс, визначає конкретні пріоритети, виходячи як з нових викликів та загроз, так і з нових можливостей, що постають перед Україною на регіональному та глобальному рівнях.

Таким чином МЗС покладає на себе і несе повну відповідальність за проведення зовнішньої політики держави. З іншого боку – піднімається на належний рівень його та всіх конкретних виконавців цієї непростої місії – від аташе до послів – авторитет. Таким чином унеможливлюється виникнення абсурдних ситуацій, коли доля посла України залежала від примх тієї чи іншої делегації, від того, що в якихось випадках візити, зокрема, депутатських делегацій позначалися на тривалості його місії.

Власне, до цього огидного явища, яке я називаю українським снобізмом, можна було б ставитися поблажливо, навіть з насмішкою – якби воно не шкодило іміджу України за кордоном.

Запам'ятався випадок, коли (на самому початку моєї другої каденції на Кіпр) з робочим візитом прибув один дуже поважний посадовець. Наші нестиковки почалися відразу по його прильоті. При виході з літака перше питання, яке цей чоловік задав мені, було: «Чи я буду проходити рамку в аеропорту?» На мою ствердну відповідь (рамку згідно з існуючими прави-

лами на Кіпрі, як і в інших країнах, не проходять лише глави держав, урядів, голови парламентів, у виключних випадках – високого сану духовні особи, принаймні, так в РК) цей держслужбовець скривився і кинув: «Я рамку навіть в Брюсселі не проходжу».

Це був посил: мовляв, що ти за посол, якщо не домовився про мій ексклюзивний перетин кіпрського кордону! Хоча сама процедура проходження цього засобу контролю зайняла рівно стільки часу, скільки йому потрібно було зробити кроків, щоб подолати цю «перешкоду».

Далі більше. Приїхали до готелю, де був заброньований номер для «високого гостя», я його супроводив до нього, щоб переконатися у належній підготовці апартаментів, і вже в номері, як годиться, домовившись про час нашої наступної зустрічі, я передав традиційну теку з інформацією, яку посольство завжди готує про країну перебування, про основні параметри наших взаємовідносин, а, найголовніше – про ті чутливі питання, які існують між країнами і до яких потрібно по-особливому підійти під час переговорів з кіпрськими партнерами.

Взявши з моїх рук якісно підготовлений стислий інформаційно-аналітичний матеріал про українсько-кіпрські відносини, візитер жбурнув теку на журнальний столик із словами: «Я таке сміття не читаю. Я все знаю». Ну що ж, знаєш, то знаєш. Це мене глибоко тішить. Але виказувати таку зверхність і елементарну неповагу до праці дипломатів, демонструвати свою нібито захмарність і приналежність до якогось піднебесся? Окрім природної зацікавленості, це в мене нічого не викликало, навіть обурення. Мені справді стало цікаво. Я чув, я уявляв, що такі люди в Україні є, що їх наплодилося чимало, але вперше зустрівся з таким віч-на-віч і поповнив свою колекцію людських типажів ще одним, так би мовити, незвичайним експонатом.

Далі трапилось те, що за логікою цього сюжету і мало трапитися. Наступного дня на переговорах із міністром закордонних справ Кіпру, торкаючись саме тих чутливих питань, інформація про які містилася в переданій мною теці, наш представник припустився стількох ляпів, що тільки професійна стриманість і тактовність кіпрських високопосадовців дозволили більш-менш нормально завершити цю зустріч.

Його не виправляли, не зробили зауважень, що його інтерпретація деяких питань двосторонніх відносин просто не збігається з реальністю. Правда, міністр кидала на мене здивовані погляди і я їй «тією ж мовою» відповідав: «Що можу зробити! Давайте вже дослухаємо, а вже тоді розгрібатимемо». Головне, я давав знак, що з усім цим як посол я не згоден, а гостя треба перетерпіти.

Ми перетерпіли. Я мусив пояснювати кіпріотам, що, мабуть, піднявся тиск, що, мовляв, перевантаженість, шалений графік роботи, тому такі нестиковки із реальним станом речей.

Ось чому я ще раз наполягаю на тому, що істиною в останній інстанції в реалізації зовнішньополітичного курсу повинно бути лише міністерство, а всі чиновники, якого рангу держслужби вони не були за кордоном з робочими відрядженнями, повинні узгоджувати свої дії з послами, з посольствами (що в переважній більшості випадків і робиться, але винятки тут неприпустимі – має бути у 100%) і розуміти, що вони представляють не свою Україну у вигляді палацу у «власному Межигір'ї», а Україну – від Карпат до Хутора Михайлівського, від Криму до Чернігівщини.

По-друге, в мене є бажання, щоб радикально була змінена як тональність, так і субстантивна частина тих доручень, які формулює і надсилає у посольства для виконання Центр. Якщо проаналізувати всі завдання, які ставив переді мною Центр (а відтак перед посольствами в інших країнах ЄС, а це ще 27 до Брекзіту, та й за межами ЄС аналогічні завдання, гадаю, доводились до виконання теж), то ключовим словом в цих по суті щоденних посиланнях було слово request – «прохання».

Звісна річ, що без зовнішньої допомоги лише кілька десятків держав майже із 200 на міжнародній арені можуть продовжити своє нормальне, щоденне і перспективне існування, особливо в ситуації, коли країна потерпає від пекучого, ворожого тиску, як Україна від РФ. Але наповнювати роботу посольства елементами дипломатичного жебрацтва, що мимоволі формулює лінію поведінки в країні перебування на кшталт «дайте води напитись, бо немає де переночувати», – це вже явний перебір. В цій ситуації, як ні в жодній іншій, є актуальними Булгаківське: «не бійся, не проси, не вір».

Це явний перебір ще і тому, що Україна для багатьох своїх зовнішніх партнерів – це могутня, індустріально-розвинена держава, з колосальним науковим потенціалом, учасник міжнародних космічних програм, з розвиненим аграрним сектором, багата на різноманітні корисні копалини і т.д. і т.п. І коли ми просимо кошти на ліки чи медичне обладнання для нашого військового шпиталю, і коли просимо безкоштовно прийняти на лікування чи реабілітацію наших воїнів ООС, а дітей із цієї зони – на відпочинок, замість того щоб забезпечити все власними ресурсами (а їх більш як досить), то це виглядає, м'яко кажучи, не дуже солідно і навіть не дуже пристойно, підриває наш авторитет, посилює тезу про «втомленість від України». Одним слово, працює проти нас і створює для роботи посольств серйозні видимі й невидимі незручності.

Як представник великої європейської держави я чекав, коли зможу прийти до МЗС РК не з черговим проханням, а з конкретним технологічним бізнес-проєктом, щоб залучити кіпрських партнерів до його реалізації, з таким проєктом (і не одним!), від якого б у них загорілись очі, бо він вів би до конкретних нових досягнень в торгівлі, туризмі, новітніх технологіях на користь обох держав.

Звичайно, я свідомо гіперболізую, але зерно істини в цьому міркуванні є. А як його може не бути, коли ми, Україна, – традиційний bread basket (хлібний кошик Європи із 25% світових запасів найкращого чорнозему), можемо нагодувати не тільки весь континент (сам гарно справляється), але перевести наші зернові потоки в зону тропічної Африки, де проблема елементарного голоду з кожним десятиріччям тільки посилюється. Це і гарний бізнес, і гуманітарна політика водночас. Таких «маневрів» нашої зовнішньополітичної у поєднанні із зовнішньоекономічною діяльністю можна провести десятки і перетворитись із країни-прохача в країну-донора, яку належним чином світ буде оцінювати і шанувати.

І, нарешті, по-третє. Хочу завершити свої нотатки виключно на позитивній, оптимістичній ноті. Офіційно моя місія завершилась 5 вересня 2019 року. В цей день було проведено заздалегідь запланований прийом

З онуком Давидом

Із сестрою Світланою

в готелі Hilton Park з нагоди 28-ї річниці незалежності України. Тут був «мій» перший прийом у 2004 році.

Проміжок між ними 15 років, всього 15 років, а які разючі зміни відбулися у світі, які кардинальні перетворення сталися в Україні, які серйозні виклики і загрози нам доводиться долати, але всупереч їх валентності, ми їх поступово неодмінно перейдемо.

8.04.06. Монастир Святого Пантелеймона. В хвилини дозвілля. Родина Посла знайомиться з історичними та духовними пам'ятками Кіпру. Під час першого відрядження 2003–2007 рр.

Прощання з Кіпром було теплим, сердечним. Я передав корону дуаєна послу Чехії – пані О. Бамбасовій. Тепер вже мені співали осанну, який я вправний посол, вручили від імені дипкорпусу традиційний подарунок – копію кіренійського корабля. А до цього я 28 серпня мав прощальну аудієнцію у міністра закордонних справ Н. Хрістодулідіса, 3 вересня був прийнятий главою парламенту. Всі вони – і кіпрські високопосадовці, і колеги-дипломати, і представники різних верств кіпрського середовища дякували мені за гарно проведену роботу, а я, в свою чергу, подякував їм за розуміння, співпрацю, за гостинність і просто за те, що всі вони були в моєму житті і залишили незабутні, сонячні спомини.

До побачення, Кіпр! Доброго дня, Україно! 7 вересня наш літак приземлився в Борисполі, і ми з дружиною з радістю ступили після одинадцятирічного «плавання» по не завжди спокійному Середземному морю на рідну землю.

26 листопада 2020 р. 22.56

Зміст

Бути Послом – справа відповідальна

До джерел 6
Провісник 9
Історія становлення .....
Перша каденція .....
Історичні оповідки за чашкою кави .....
Пекельна 31-а .....
Резонанс .....
Обставини і нюанси .....
Рух племен і народів .....
Комфортне середовище .....
Натхнення .....
Корективи і сподівання .....
На особливому контролі .....
Посольське щастя .....
Турбулентність .....
Передчуття .....
Культурна «інтервенція» .....
Фактор впливу .....
Паралелі .....
Позиція .....
Медіапоступ .....
Сюжети .....
Маневри і перспективи .....
Палітра .....
Спільнота .....
Тяжкий зірковий шлях .....
Підбиваючи підсумки .....
Сад нетанучих пам'яток .....
Неприпустимість дипломатичного жебрацтва .....

**Список основних статей в кіпрських ЗМІ,
які викликали найбільший резонанс та обговорення в кіпрському
політико-дипломатичному середовищі 2013-2019 рр.**

1. Україна на шляху до ЄС. – Філелефтерос, 19.03.2013.
2. Значення підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. – Політіс, 31.03.2013.
3. 27 річниця Чорнобильської трагедії. – Політіс, 26.04.2013.
4. День Пам'яті – свято загальнонаціональної гордості для українського народу. – Харавгі, 7.05.2013.
5. Україна святкує День Конституції. – Харавгі, 24.06.2013.
6. ЄС вітає головування України в НБСЄ. – Харавгі, 12.12.2013.
7. Особливості участі України в СНД. – Політіс, 7.02.2014.
8. Внутрішньополітична ситуація в Україні та шляхи її вирішення. – Харавгі, 8.02.2014.
9. Президент партії DISI та Посол України обговорюють ситуацію в Україні. – Famagusta Gazette, 17.03.2014.
10. Псевдовибори в Криму. – Cyprus News Agency, 19.03.2014.
11. Крим – невід'ємна частина України. – The Cyprus Daily, 20.03.2014.
12. Незаконна політика РФ в Криму. – Політіс, 29.03.2014.
13. Це – "російські військові" – а не "проросійські сили". – Cyprus Mail, 23.04.2014.
14. 28 річниця Чорнобильської катастрофи. – Харавгі, 25.04.2014.
15. Україна відкрита для бізнесу. – The Cyprus Daily, 7.05.2014.
16. РФ зловживає символом перемоги. – Cyprus Mail, 10.05.2014.
17. Демократичні вибори – ключове питання для України. – Cyprus Mail, 23.05.2014.
18. Можливість, яку Україна не повинна оминути (щодо співробітництва з ЄС). – Cyprus Mail, 26.06.2014.
19. Україна святкує 23 річницю своєї незалежності. – Cyprus Mail, 20.08.2014.
20. Міфи російської пропаганди про Крим. – Політіс, 25.09.2014.
21. Вадливість виконання Мінських угод. – Cyprus Mail, 18.10.2014.
22. До 70-річчя героїчної участі України в боротьбі проти фашизму. – Газета "24" (орган партії DISI), 16.11.2014.

23. Єдина Україна на шляху реформ. – Філелефтерос, 8.12.2014.
24. Україна – аванпост ЄС. – Cyprus Mail, 12.12.2014.
25. Порушення Мінських Угод – турбує всю Європу. – Газета "24", 28.02.2015.
26. Щодо перспектив Українсько-Кіпрських відносин. Інтерв'ю. – Magazine "Gold", January, February, 2015.
27. Кіпр як надійний партнер України. – Філелефтерос, 9.03.2015.
28. Українсько-кіпрські відносини в гарній динаміці. – The Cyprus Weekly, 10.04.2015.
29. Трагедія Чорнобиля: 29 років потому. – Філелефтерос, 30.04.2015.
30. Україна – стратегічне поле битви в минулому і сьогодні. – Cyprus Mail, 14.05.2015.
31. Україна – це Європа. – Газета "24", 20.06.2015.
32. Надійний захисник демократичних перетворень (До дня Конституції України). – Cyprus Mail, 27.06.2015.
33. Миру можна досягти тільки через припинення вогню. – Газета "24", 25.10.2015.
34. Виважена політика Кіпру щодо України. – The Cyprus Weekly, 13.11.2015.
35. Українці люблять свою Батьківщину. – Газета "24", 28–29.11.2015.
36. Україна-Кіпр: до нових горизонтів. – Газета "24", 1–2.01.2016.
37. Що дає Україні зона вільної торгівлі з ЄС. – Cyprus Mail, 17.01.2016.
38. Руйнування російської пропаганди. – Cyprus Mail, 6.03.2016.
39. Припинити російську окупацію Криму. – Філелефтерос, 31.03.2016.
40. Будь-хто не згодний з політикою РФ в Криму, втрачає свободу. – Газета "24", 26–27.03.2016.
41. На шляху до Європи. – Політіс, 6.04.2016.
42. Чорнобильська трагедія – урок для всього людства. – Газета "24", 23–24.04.2016.
43. Інтерв'ю в газеті "Філелефтерос" про сучасний стан та перспективи українсько-кіпрських відносин. – "Філелефтерос", 24.04.2016.
44. Кіпр залишається найближчим іноземним інвестором в економіку Кіпру. Інтерв'ю. (напередодні кіпрсько-українського бізнес-форуму за участю Президента РК Нікоса Анастасіадіса). – Cyprus Mail, 3.06.2016.
45. Інтерв'ю журналу "The Business Magazine". – The Business Magazine, July, 2016.
46. Україна, консолідована держава, святкує День незалежності. – Cyprus Mail, 16.08.2016.

47. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС: які виклики потрібно подолати? – Cyprus Mail, 23.10.2016.
48. Припинити агресію РФ в Україні. – Політіс, 11.01.2017.
49. До 25 річчя з дня встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Кіпр. – Філелефтерос, 20.03.2017.
50. Пафос посилює зв'язки з Україною. – Cyprus Mail, 18.02.2017.
51. Нові можливості в українсько-кіпрських відносинах. – Cyprus Mail, 18.02.2017.
52. Нові можливості та виклики у відносинах між Україною та РК. – Cyprus Mail, 21.02.2017.
53. Процес реформ в Україні вселяє оптимізм. – Magazine "Gold", 03.2017.
54. Ми шануємо історію, ми віримо в своє майбутнє. – Cyprus Mail, 30.09.2017.
55. Пріоритети України – європейська інтеграція. – Cyprus Mail, 25.11.2017.
56. Окупація Криму РФ. – Sunday Mail, 18.03.2018.
57. Провал проєкту "Новоросія". – Cyprus Mail, 9.05.2018.
58. Створення ПЦУ – важливий крок до єднання. – Політіс, 5.07.2018.
59. Боротьба Української Церкви за незалежність. – Cyprus Mail, 7.07.2018.
60. Кіпрська Церква стане містком для нормалізації ситуації в Україні. – Філелефтерос, 26.09.2018.
61. Нові виклики для Європи і Чорноморсько-Азовського регіону. – Cyprus Mail, 14.11.2018.
62. Голодомор в Україні 1932–1933 рр. – Політіс, 18.11.2018.
63. Інтерв'ю Укрінформ з питання головних консульських проблем для громадян України на Кіпрі. – Укрінформ, 8.11.2018.
64. Росія веде проти України гібридну війну. – Політіс, 9.12.2018.
65. Інтерв'ю Укрінформ – "Проти моєї країни Росією ведеться гідридна війна". – Укрінформ, 10.12.2018.
66. Значення утворення ПЦУ. – Cyprus Mail, 24.01.2019.
67. П'ять років спротиву російської агресії. – Cyprus Mail, 1.03.2019.
68. Росія створює проблеми в Чорноморсько-Азовському регіоні. – Касімеріні, 21.04.2019.
69. Ми пам'ятаємо все. Перемога – наше свято. – Політіс, 9.05.2019.
70. Російський "Троянський кінь" на Кіпрі. – Cyprus Mail, 13.06.2019.
71. Конституція України на захисті свободи і демократії. – Політіс, 2.07.2019.

Борис ГУМЕНЮК

із ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ

Київ – Нікосія – Київ

технічна сторінка